EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Carte de mare răsunet în momentul apariţiei, distinsă cu Premiul Pulitzer şi tradusă curînd în numeroase ţări — *...Să ucizi o pasăre cîntătoare* a scriitoarei americane Harper Lee este o emoţionantă pledoarie împotriva rasismului.

Acţiunea condusă cu mînă sigură, sensibilitatea notaţiei şi verva autentică, precum şi nivelul realizării literare captivează atenţia şi cîştigă de la început cititorul.

Lei 9

21

1967

HARPER LEE ...SĂ UCIZI O PASĂRE CÎNTĂTOARE

CM

HARPER LEE

...SĂ UCIZI O PASĂRE CÎNTĂTOARE



COLECŢIA MERIDIANE

CM

Desenul copertei de
Şerban Gabrea

Harper Lee
TO KILL A MOCKINGBIRD
Popular Library — New York

Harper Lee

...Să ucizi o pasăre cîntătoare

În româneşte de *Tatiana Maliţa*

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1967

CUVÎNT ÎNAINTE

Out of the cradle endlessly rocking,
Out of the mocking-bird's threat, the
***musical** shuttle,*

. . . .

A reminiscence sing. *)

Walt Whitman

„La scriitorii mai buni este puternic dezvoltată o anumită conştiinţă socială, sentimentul că literatura trebuie să fie utilă societăţii", scria undeva, în 1935, cunoscutul critic şi literat englez de origină americană T. S. Eliot. Această „conştiinţă socială" impregnează cartea scriitoarei americane Harper (Nelle) Lee, căreia conferirea premiului Pulitzer, în 1961, la un an după apariţia romanului, i-a adus celebritatea.

Frumuseţea acestei cărţi constă nu numai în valoarea ei literară, în bogăţia informaţiei cu privire la o secţiune a vieţii americane, ci — poate în primul rînd — în reflectarea viguroasă a adevărului şi în simplitatea cu care este el rostit.

Nu ne miră veridicitatea şi acuitatea descrierii senzaţiilor şi evenimentelor dacă aflăm că Harper Lee, ca şi micii săi eroi, s-a născut (la 28 aprilie 1926) şi şi-a petrectut primii ani ai copilăriei în orăşelul Monroeville din statul Alabama. A

---

*) *Din balansarea ne-ncetată a leagănului,*
Din gîtlejul păsării, ţesînd ca o suveică sunete muzicale,
. . . .
Amintirea eu cînt.

trăit, ca şi micuţa Scout din „...SĂ UCIZI O PASĂRE CÎNTĂTOARE", în ambianţa nu lipsită de idilic, dar şi în destule privinţe sufocantă, a unei localităţi periferice din sudul S.U.A., unde amintirea Războiului de Secesiune mai era încă vie. Scriitoarea a fost martora unei anumite epoci din viaţa Sudului, cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru, cînd bumbacul dispăruse ca sursă principală a veniturilor, iar lumea industrială încă nu-şi făcuse apariţia.

La Maycomb, unde se petrece acţiunea romanului, toată lumea se cunoaşte. Orăşelul pare adormit şi blînd. Îndărătul jaluzelelor trase, însă, tradiţiile puritane, prejudecăţile, intoleranţa religioasă şi rasială continuă să-i cuprindă ca o mreajă paralizantă pe locuitori. Puţini sînt aceia care, asemeni avocatului Atticus Finch, reuşesc, în clipa în care conştiinţa le va fi solicitată, să se smulgă din apatie şi comoditate, pentru a-şi ridica glasul în apărarea unui nedreptăţit, a unui om de culoare.

Albii înstăriţi, albii săraci şi negrii — cele trei categorii de locuitori specifici Sudului — defilează în paginile romanului, dar noi îi vedem cu ochii copiilor, ochi care ştiu să distingă lumini şi umbre, să imagineze mistere şi fantome şi, mai ales, să vadă lumea printr-o prizmă de haz, de prospeţime şi curăţenie sufletească dezarmantă. Simpla prezenţă ca şi cuvintele fireşti şi convingătoare ale micuţei Scout reuşesc chiar să împrăştie o gloată orbită de ură, pornită pe linşaj.

Dar cunoaşterea intimă a vieţii Sudului nu se limitează, în cazul scriitoarei noastre, la impresiile dobîndite în copilărie ; aici şi-a făcut ea studiile medii, aici, la Alabama, a absolvit Universitatea şi tot aici şi-a desăvîrşit, după un an petrecut la Oxford în calitate de bursieră, studiile juridice. Pesemne că în Alabama natală a cunoscut Harper Lee îndeaproape perso-

naje ca negresa Calpurnia, severa dar devotata şi înţeleapta bucătăreasă a familiei Finch, sau ca bătrîna domnişoară Maudie Atkinson, aspră în aparenţă, dar care ştie să-şi apropie copiii şi, la momentul potrivit, să le explice de ce e păcat „să ucizi păsări cîntătoare".

Nu ne miră nici cunoaşterea aprofundată a terminologiei juridice cu care este presărat pînă şi limbajul micii eroine : autoarea, ea însăşi fiică de avocat, studiase, după cum am văzut, dreptul.

Şi iarăşi aici, în Alabama, şi-a exersat Harper Lee pentru prima oară pana, ca redactor al revistei literare universitare.

Totuşi Harper Lee părăseşte la un moment dat Sudul natal (oare din pricina unei atmosfere similare celei descrise în roman ?), stabilindu-se la New York, unde însă nu a profesat niciodată avocatura. Aici, înainte de consacrarea literară, s-a întreţinut din activităţi redacţionale desfăşurate pe la diferite reviste, iar la un moment dat chiar ca funcţionară a unei societăţi de transporturi aeriene. Astăzi, scriitoarea s-a consacrat carierei literare.

Există o definiţie, negreşit superficială, a literaturii americane contemporane, ca fiind produsă de şi pentru cinematografie. E numai un prilej de a aminti cititorului că, pe lîngă larga popularitate de care s-a bucurat, cartea „... SĂ UCIZI O PASĂRE CÎNTĂTOARE", tradusă în Japonia, ca şi în Polonia, U.R.S.S., şi alte ţări europene, a inspirat în acelaşi timp scenariul unui film american de mare succes.

Virtuţile indiscutabil dramatice ale acestui roman — cu o bine dozată evoluţie a conflictului, punctat de momente de tensiune, scăldat pe alocuri într-un clar-obscur care aţîţă curiozitatea ca printr-un iscusit *suspense* — converg însă către un scop precis : acela de a evidenţia un mesaj etic generos. Şi

e tocmai un merit al scriitoarei — poate nu cel mai mic — de a se fi priceput să-l încredinţeze cititorului de oriunde, prin intermediul personajelor sale, doi copii care, cu ochi plini de candoare, descoperă treptat lumea din jurul lor şi-i caută temeliile : Binele, Adevărul, Dreptatea.

TATIANA MALIŢA

Îmi închipui că şi oamenii legii
au fost cîndva copii

CHARLES LAMB



PARTEA ÎNTÎI

1

Frate-meu Jem mergea pe treisprezece ani cînd şi-a fracturat rău de tot braţul, de la cot. După ce s-a vindecat şi după ce temerile că n-o să mai poată juca fotbal niciodată i s-au risipit, mai că-şi uitase necazul. Rămăsese el cu stînga puţin mai scurtă decît dreapta şi, cînd sta în picioare sau cînd mergea, palma făcea unghi drept cu trupul, iar policarul cădea paralel cu coapsa, dar lui puţin îi păsa, de vreme ce asta nu-l împiedica să paseze şi să şuteze [1].

După ani şi ani, cînd ne puteam îngădui să răscolim trecutul, am revenit nu o dată asupra împrejurărilor care duseseră la accident. Eu susţineam că Ewellii fuseseră pricina, dar Jem, cu patru ani mai mare decît mine, pretindea că totul începuse cu mult înainte. Anume, din vara aceea cînd venise la noi Dill şi ne-a dat ideea să-l stîrnim pe Bau Readley din bîrlogul lui.

---

[1] În fotbalul american este permisă lovirea mingii cu mîna.

Dacă e s-o luăm de la Adam, i-am răspuns eu, atunci de vină este Andrew Jackson[1]. Dacă generalul Jackson nu i-ar fi alungat pe indienii creek în susul pîrîului, Simon Finch n-ar fi vîslit niciodată spre izvoarele Alabamei, şi atunci cine ştie unde am mai fi trăit ? Fiind mult prea mari ca să mai lămurim lucrurile cu ajutorul pumnilor, i-am cerut părerea lui Atticus. Şi tata ne-a spus că avem dreptate amîndoi.

Ca oameni din Sud ce eram, a nu ne şti strămoşii iluştri care să fi luat parte, într-o tabără sau alta, la bătălia de la Hastings[2] constituia, pentru unii membri ai familiei noastre, o mare ocară. Nu-l aveam decît pe Simon Finch, doftor şi negustor de blănuri din Cornwall, a cărui evlavie era întrecută doar de zgîrcenie. În Anglia, prigonirea celor ce-şi ziceau metodişti de către fraţii lor mai liberali îl mîniase pe Simon din cale-afară, şi cum îşi zicea şi el metodist, şi-a croit drum peste Atlantic pînă la Philadelphia, de acolo a trecut în Jamaica, apoi la Mobile, iar de acolo, mai departe în sus, pînă la Saint Stephens. Credincios poveţelor lui John Wesley[3] de a nu cădea în păcatul pălăvrăgelii atunci cînd cumpăra şi vindea, Simon făcu avere practicînd medicina, îndeletnicire care însă îl umplea de

---

[1] Om politic şi general american (1767—1845), mai tîrziu preşedinte al S.U.A.

[2] Locul unei celebre bătălii din Anglia, în 1066, cînd Wilhelm Cuceritorul l-a învins pe regele saxon Harold, cucerind astfel tronul englez.

[3] Predicator englez (1703—1791), întemeietorul metodismului, sectă protestantă foarte răspîndită în S.U.A.

teama ca nu cumva să cadă în ispită şi să nesocotească vrerea Domnului, bunăoară împodobindu-se cu aur sau îmbrăcîndu-se în veşminte bogate. Astfel că, dînd Simon uitării poveţele dascălului său cu privire la stăpînirea vremelnicelor bunuri omeneşti, şi-a cumpărat trei sclavi şi, cu ajutorul lor, şi-a durat gospodărie pe malurile rîului Alabama, la vreo patruzeci de kilometri mai sus de Saint Stephens. O singură dată s-a mai întors la Saint Stephens, ca să-şi ia nevastă, şi cu ea întemeie o spiţă în care precumpăneau fetele. Simon trăi pînă la adînci bătrîneţe şi muri bogat.

Se-ncetăţenise obiceiul ca bărbaţii din familie să se statornicească pe proprietatea lui Simon, sau Debarcaderul lui Finch, cum i se mai spunea, unde trăiau din cultivarea bumbacului. Debarcaderul, deşi modest în comparaţie cu adevăratele imperii dimprejur, producea toate cele necesare traiului, în afară de gheaţă, făină de grîu şi felurite articole de îmbrăcăminte, pe care le aduceau vasele fluviale de la Mobile.

Cu neputincioasă furie ar fi urmărit Simon scărmăneala dintre Nord şi Sud, care-i despuiase pe urmaşii săi de tot, în afară de pămînt, ceea ce n-a împiedicat însă ca tradiţia de a trăi pe această proprietate să se păstreze neştirbită pînă tîrziu, în veacul douăzeci, cînd tatăl meu, Atticus Finch, s-a dus la Montgomery să studieze dreptul, iar fratele lui mai tînăr la Boston să înveţe medicina. Sora lor, Alexandra, e singura dintre Finchi care a rămas la Debarcader ; a luat un bărbat ursuz, care mai toată vremea şi-o petrecea tolănit în hamac pe malul rîului, cu ochii la undiţele lui.

Cînd a fost primit în barou, tata s-a întors la Maycomb şi s-a apucat de avocatură. Maycomb, care se află la vreo douăzeci şi ceva de mile spre răsărit de Debarcaderul lui Finch, era reşedinţa comitatului Maycomb. Biroul lui Atticus de la tribunal nu avea decît un cuier de pălării, o scuipătoare, o tablă de şah şi un Cod al statului Alabama, neatins. Primii lui doi clienţi au fost în acelaşi timp ultimii doi oameni executaţi prin spînzurătoare în închisoarea comitatului Maycomb. Atticus îi rugase stăruitor să profite de generozitatea statului, care le îngăduia să se recunoască vinovaţi de crimă nepremeditată, ca să scape cu viaţă, dar ei erau din neamul Haverford, ceea ce în comitatul Maycomb era totuna cu a fi sărac cu duhul. Haverforzii, care-i făcuseră de petrecanie celui mai destoinic potcovar din Maycomb pentru că reţinuse fără motiv întemeiat o iapă, avuseseră imprudenţa să comită nelegiuirea în prezenţa a trei martori şi, pe deasupra, să susţină că afirmaţia „asta-merita-porcul-de-cîine" era o apărare suficient de bună pentru oricine. S-au încăpăţînat, deci, să se apere şi să nu se recunoască vinovaţi de omor nepremeditat, aşa că Atticus n-a fost în stare să facă pentru clienţii săi aproape nimic altceva decît să asiste la plecarea lor dintre cei vii, întîmplare de unde s-a şi tras, probabil, antipatia profundă a tatei pentru practica dreptului penal.

În primii cinci ani petrecuţi la Maycomb, Atticus a dus, mai presus de orice, politica strîngerii curelei ; apoi, timp de mai mulţi ani, şi-a cheltuit cîştigul cu educaţia fratelui său. John Hale Finch era cu zece ani mai tînăr decît tata şi se apucase de medicină

într-un moment cînd cultivarea bumbacului nu mai era rentabilă ; după ce însă l-a pus pe picioare pe unchiul Jack, Atticus a început să cîştige binişor cu avocatura. Îi plăcea la Maycomb, căci se născuse şi crescuse în comitat ; cunoştea oamenii, oamenii îl cunoşteau, iar datorită rîvnei lui Simon Finch era înrudit, prin legături de sînge sau de alianţă, cu aproape toate familiile din oraş.

Maycomb era un orăşel vechi, dar de cînd îl ţin minte arăta ca un tîrg îmbătrînit, obosit. Cînd ploua, străzile se transformau într-o mîzgă roşie ; iarba năpădise trotuarele, tribunalul din piaţă cădea în ruină. Pe atunci, era parcă mai cald decît acum : vara, turbau cîinii de zăduf ; în piaţă, catîri costelivi înhămaţi la carele cu coviltir adăstau gonind muştele, la umbra înăbuşitoare a stejarilor de Virginia. Dimineaţa pe la nouă, gulerele scrobite ale bărbaţilor erau fleşcăite. Doamnele luau o baie înainte de amiază, alta după somnul de la ora trei, iar pe înserat arătau ca nişte prăjituri cu glazură de sudoare, pudrate cu talc parfumat.

Pe vremea aceea, oamenii se mişcau agale. Străbăteau piaţa şi, cu paşi legănaţi, intrau şi ieşeau fără nici o grabă din prăvăliile înşirate în jurul ei. Ziua avea tot douăzeci şi patru de ore, dar părea mai lungă. Nimeni nu era grăbit, fiindcă nimeni nu avea unde se duce, nu avea nimic de cumpărat şi nici cu ce să cumpere, n-avea ce vedea dincolo de hotarele comitatului Maycomb. În schimb, pentru unii, epoca aceea era plină de un optimism nedeslușit : comitatul Maycomb aflase nu de mult că nu

avea a se teme de altceva în afară de însuşi sentimentul de teamă.

Locuiam pe strada principală a cartierului de vile — Atticus, Jem şi cu mine, plus Calpurnia, bucătăreasa noastră. Jem şi cu mine eram mulţumiţi de tata : se juca cu noi, ne citea şi ne trata cu blîndă indiferenţă.

Cu totul altfel era Calpurnia. Era colţuroasă şi ciolănoasă, mioapă, căta saşiu şi avea palma lată cît scîndura de la pat şi de două ori mai tare. Mereu mă gonea din bucătărie şi mă întreba de ce nu mă port frumos cu Jem, deşi ştia că el e mai mare decît mine, şi mă striga să viu numaidecît acasă tocmai cînd mi-era lumea mai dragă. Conflictele noastre erau epice şi inegale : Calpurnia ieşea totdeauna biruitoare, mai ales pentru bunul motiv că Atticus îi ţinea totdeauna partea. Slujea la noi în casă de cînd se născuse Jem, iar eu i-am răbdat prezenţa tiranică de cînd mă ştiu pe lume.

Mama murise cînd aveam doi ani, aşa că nu i-am simţit lipsa niciodată. Era născută Graham, din Montgomery, şi Atticus o cunoscuse cînd l-au ales pentru întîia oară în corpul legislativ al statului. Era pe atunci om între două vîrste, iar ea — cu cincisprezece ani mai tînără. Jem s-a născut după primul an de căsnicie ; eu am venit pe lume patru ani mai tîrziu, iar după alţi doi, mama a murit subit de un atac de inimă. Era, zice-se, lucru obişnuit în familia ei. Nu ştiu dacă am suferit, dar Jem cred că da : o ţinea bine minte şi, cîteodată, în toiul jocului, numai ce-l auzeam suspinînd adînc, după care se ducea să se joace de unul singur în spatele

garajului. Şi se-nţelege că, ori de cîte ori îl apuca, mă feream să-l sîcîi.

Cînd mergeam pe şase ani, iar Jem pe zece, hotarele înăuntrul cărora aveam voie să ne jucăm vara (şi care se întindeau pînă unde răzbătea glasul Calpurniei) erau reşedinţa doamnei Henry Lafayette Dubose, cu două curţi mai la nord de a noastră, şi proprietatea Radley, cu trei curţi mai la sud. Pînă atunci nu ne-ncercase niciodată ispita să le depăşim : în casa Radleyilor locuia „cineva" pe care noi nu-l cunoşteam, dar a cărui simplă evocare era suficientă ca să ne facă să fim cuminţi zile în şir ; cît despre doamna Dubose, era necuratul în persoană.

Ispita avea totuşi să ne-ncerce, în vara cînd a venit Dill.

Într-o zi, dis-de-dimineaţă, cînd tocmai începeam joaca în curtea din dos, Jem şi cu mine am auzit un zgomot în ograda vecină, cam dinspre straturile de varză ale domnişoarei Rachel Haverford. Ne-am apropiat de gardul de sîrmă ghimpată să vedem dacă nu cumva era vreun căţeluş — şoricarul domnişoarei Rachel tocmai trebuia să nască — şi, cînd colo, dăm peste o mogîldeaţă care şedea pe vine şi se uita la noi. Aşa cum stătea, nu era mai înalt decît verzele. Ne-am uitat şi noi la el, pînă ce i s-a descleştat gura :

— Hei !

— Hei tu, i-a răspuns Jem amical.

— Mă cheamă Charles Baker Harris. Ştiu să citesc.

— Ei, şi ce-i cu asta ? i-am răspuns eu.

— Credeam c-o să vă pară bine că știu să citesc. Dacă aveți nevoie să citiți ceva, pot să vă citesc eu...

— Da' cîți ani ai tu, îl întrebă Jem, patru-jumate ?

— Ba merg pe șapte !

— Atunci, nu mai fă pe grozavul. Scout[1], îl lămuri Jem arătîndu-mă cu degetul, știe să citească de cînd s-a născut, și încă nu merge la școală. Arăți cam pirpiriu pentru șapte ani.

— Sînt pirpiriu, da' mare, zise el.

Ca să-l vadă mai bine, frate-meu își trecu mîna prin părul care-i cădea pe frunte :

— De ce nu vii încoace, Charles Baker Harris ? Doamne sfinte, ce mai nume !

— Nu-i mai caraghios decît al tău. Mătușa Rachel zice că pe tine te cheamă Jeremy Atticus Finch.

Jem se încruntă.

— Sînt destul de mare pentru numele meu. Al tău e mai lung decît tine. Cu un picior mai lung, pun prinsoare !

— Ai mei îmi spun Dill, ne informă noul venit, căutînd să se strecoare pe sub gard.

— Mai bine-ai încerca să treci pe deasupra, decît pe dedesubt, l-am povățuit eu. De unde ești ?

Dill era din orașul Meridian, statul Mississippi : își petrecea vara la mătușa lui, domnișoara Rachel, și de-acum încolo avea să vină în fiecare vară la Maycomb. Familia lui era de fel din comitatul Maycomb ; maică-sa, care lucra în atelierul unui fotograf din Meridian, trimisese poza lui la un concurs de frumusețe pentru copii și cîștigase cinci dolari. Banii îi dăduse lui Dill, care i-a cheltuit ducîndu-se de douăzeci de ori la cinema.

— Aici n-avem cinema, numai din cînd în cînd cîte-un film cu Isus, la tribunal, zise Jem. Ai văzut vreunul bun ?

Dill văzuse *Dracula*, și această descoperire îl făcu pe Jem să se uite la el cu oarecare considerație. „Ia povestește-ni-l", l-a invitat.

Năstrușnică ființă mai era Dill. Avea pantalonași scurți de olandă albastră, prinși cu nasturi de cămașă, părul alb ca zăpada, acoperindu-i creștetul ca puful de rață ; era cu un an mai mare decît mine, dar îl întreceam cu un cap. În timp ce ne-nșira istoria aceea de demult, ochii lui albaștri ba se luminau, ba se întunecau ; rîdea spontan și fericit ; și mai avea obiceiul să se tragă de moțul care-i atîrna în mijlocul frunții.

După ce Dill, așadar, l-a făcut praf și pulbere pe Dracula, iar Jem a găsit că filmul pare mai bun decît cartea, l-am întrebat pe noul venit unde era tatăl lui :

— Nu ne-ai spus nimic despre el.

— N-am tată.

— A murit ?

— Nu...

— Păi, dacă n-a murit, înseamnă că ai, nu-i așa ?

Dill a roșit, iar Jem mi-a pus în vedere să-mi țin gura, ceea ce constituia un semn neîndoielnic că Dill fusese cîntărit și găsit acceptabil.

[1] Porecla fetiței, avînd aproximativ sensul de „puștiule".

Vara s-a scurs apoi în obişnuitele distracţii. Obişnuitele distracţii — asta vrea să spună că ne reparam „casa din copaci“, înjghebată între cei doi uriaşi platani gemeni din curtea din dos, ne vînzoleam fără rost şi reluam repertoriul nostru de drame întemeiat pe operele lui Oliver Optic, Victor Appleton şi Edgar Rice Burroughs [1]. Am avut noroc cu Dill în privinţa asta. El a interpretat rolurile actorilor de caracter care pînă atunci cădeau sistematic în seama mea — adică maimuţa din *Tarzan,* domnul Crabtree din *Băieţii Rover,* domnul Damon din *Tom Swift.* Aşa ne-am obişnuit să vedem în Dill un mic Merlin, cu mintea doldora de idei, planuri excentrice, dorinţe stranii şi fantezii care de care mai năstruşnice.

Dar pe la sfîrşitul lui august, repertoriul nostru secătuise de atîta repetare, şi atunci ne-a dat Dill ideea să-l scoatem pe Bau Radley din bîrlogul lui.

Proprietatea Radleyilor îl fascina pe Dill. Cu toate avertismentele şi explicaţiile noastre, exercita asupra lui o atracţie ca aceea pe care luna o exercită asupra apei, dar nu-l atrăgea niciodată dincolo de felinarul de la colţ, aflat la respectuoasă depărtare de poarta Radleyilor. Acolo, cu braţul petrecut în jurul stîlpului celui gros, stătea privind şi chibzuind.

Proprietatea Radleyilor era în spatele casei noastre şi forma un ieşind în formă de curbă pronunţată. Dacă de la noi apucai spre miazăzi, te pomeneai în faţa verandei ; trotuarul cotea şi o lua de-a lungul curţii lor. Casa scundă, cu verandă

---

[1] Autori americani de cărţi de aventuri pentru copii.

mare în faţă şi obloane verzi, fusese albă cîndva, dar se adumbrise de mult, ajungînd, aidoma curţii dimprejur, cenuşie ca ardezia. Peste streaşina verandei spînzurau bucăţi de şindrilă putrezite de ploaie ; stejarii opreau razele soarelui. Ca un paznic beat, rămăşiţele unui stîlp străjuiau curtea din faţă — o curtea niciodată curăţată — unde bălăriile creşteau în voia lor.

În casă trăia un strigoi cumplit. Oamenii erau încredinţaţi că există, dar Jem şi cu mine nu-l văzusem niciodată. Ziceau că iese în nopţile fără lună şi trage cu ochiul pe la ferestre. Cînd îngheţau azaleele din pricina gerului, toţi erau convinşi că le atinsese suflarea strigoiului. Toate măruntele nelegiuiri săvîrşite pe ascuns la Maycomb i se puneau în seamă. Într-un rînd, oraşul a fost cutremurat de un şir de sinistre întîmplări nocturne : puii de găină şi animalele de casă ale oamenilor au fost găsite căsăpite ; dar deşi făptaşul era Addie-Scrîntitul, care în cele din urmă s-a înecat la Barker's Eddy, oamenii tot mai căutau la casa Radleyilor, neputîndu-se lepăda de vechea bănuială. Pentru nimic în lume un negru n-ar fi trecut noaptea pe lîngă casa aceea, ci ar fi luat-o pe trotuarul dimpotrivă, fluierînd a nepăsare. Terenul şcolii din Maycomb se învecina cu spatele proprietăţii Radley ; cîţiva nuci înalţi din ograda de păsări a Radleyilor îşi scuturau fructele în curtea şcolii, dar copiii nici nu se atingeau de ele — căci nucii Radleyilor puteau ucide. O minge de baseball care nimerea în curtea lor era o minge indiscutabil pierdută.

Decăderea acelei case începuse cu mulţi ani înainte ca Jem şi cu mine să fi venit pe lume. Cu toate

că oricine i-ar fi primit cu braţele deschise, Radleyii se ţineau la o parte, lucru de neiertat la Maycomb. Nu mergeau nici la biserică, destinderea de căpetenie a întregului Maycomb, ci se închinau la ei acasă ; rareori i se întîmpla doamnei Radley să treacă strada ca să ia cafeluţa de dimineaţă cu cîte o vecină, şi mai mult ca sigur că n-a făcut parte niciodată din vreun cerc de misionari. În fiecare zi, domnul Radley ieşea în oraş la unsprezece şi jumătate şi revenea exact la douăsprezece, uneori cu cîte un pungoci de hîrtie cafenie, ceea ce după părerea vecinilor, trebuie să fi însemnat că făcuse piaţa. Nu mi-am putut da seama niciodată din ce trăia bătrînul domn Radley — „cumpără bumbac", zicea Jem, ceea ce nu-i decît un fel politicos de-a spune că nu face nimic — dar ştiu că domnul Radley, cu nevastă-sa şi cu cei doi fii ai lor, trăiau acolo de cînd lumea.

Obloanele şi uşile casei Radley erau închise duminica, ceea ce iarăşi nu se potrivea de fel cu obiceiurile din Maycomb : uşi închise puteau să însemne ori boală, ori vreme rea. Dintre toate zilele săptămînii, duminica era ziua rezervată vizitelor de după amiază protocolare : doamnele îşi puneau corsetul, domnii redingota, iar copiii pantofii. Dar ca vreo fiinţă omenească să urce, duminica după-masa, treptele din faţa casei Radleyilor şi să strige : „Hei !", asta nici un vecin nu-şi aminteşte să fi pomenit. Casa Radleyilor nu avea uşi cu obloane. L-am şi întrebat pe Atticus dacă avusese vreodată ; iar tata m-a asigurat că da, însă înainte de a fi venit eu pe lume.

După spusele vecinilor, cel mai mic dintre băieţii Radley, pe vremea cînd nu era decît un flăcăiandru, s-a înhăitat cu nu ştiu care dintre Cuninghamii din Old Sarum, un clan pe cît de numeros, pe atît de zurbagiu, din partea de miazănoapte a comitatului, şi a înjghebat cu ei o bandă cum nu se mai pomenise la Maycomb pînă atunci. Nu făceau cine ştie ce, totuşi de ajuns ca să ajungă în gura tuturor şi să primească avertismente în public de la trei amvoane : dădeau tîrcoale prăvăliei frizerului, luau duminica autobuzul de Abbottsville şi mergeau la cinematograf, se duceau să danseze la „Strop de rouă", locul de pierzanie al comitatului, la drept vorbind han şi tabără pentru pescari, se cam îndulciseră la whiskey-ul de contrabandă. La Maycomb, însă, nimeni n-a cutezat să-i spună domnului Radley pe ce căi greşite apucase fiu-său.

Într-o noapte băieţii, într-un exces de veselie, au dat ocol pieţii, în marş-arier, cu o rablă de automobil împrumutat, l-au înfruntat pe domnul Conner, venerabilul aprod al Maycombului atunci cînd acesta a vrut să-i umfle, şi l-au zăvorît ei pe dînsul în şopronul tribunalului. Urbea decise atunci că era timpul să se ia măsuri ; domnul Conner susţinea că ştie el prea bine cîte parale face fiecare şi că de data asta n-o să-i lase să-i scape printre degete, astfel că băieţii au ajuns în faţa tribunalului corecţional, acuzaţi de dezordini, tulburare a ordinii publice, agresiune cu lovire şi proferarea de vorbe jignitoare şi necuviincioase în prezenţa şi în auzul unei persoane de sex feminin. La întrebarea judecătorului de ce mai adăugase ultimul cap de acuzare, domnul Conner a răspuns că băieţii înjurau

atît de tare, încît nu-i de crezut să nu-i fi auzit orice doamnă din Maycomb. Şi judecătorul a hotărît atunci să fie daţi la şcoala industrială a statului, unde mai erau trimişi din cînd în cînd şi alţii, în unicul scop de a li se asigura o întreţinere şi un adăpost mai ca lumea : şcoala nu avea nimic comun cu o închisoare şi a fi trimis acolo nu era nici o ruşine. Domnul Radley socotea, însă, că este. Dacă judecătorul s-ar învoi să-i dea drumul lui Arthur, ar avea el, domnul Radley, grijă ca de acum încolo Arthur să nu mai supere pe nimeni. Iar judecătorul, ştiind că se poate bizui pe cuvîntul domnului Radley, se învoise bucuros.

Băieţii ceilalţi au urmat şcoala industrială şi s-au ales cu instrucţiunea secundară cea mai temeinică din tot statul ; unul reuşi chiar să intre în cele din urmă la şcoala politehnică din Auburn. Uşile casei Radley, însă, rămîneau acum închise toată săptămîna, la fel ca şi duminica, şi nimeni nu l-a mai văzut niciodată pe băiatul domnului Radley în următorii cincisprezece ani.

Într-o bună zi însă (Jem nu şi-o aducea prea bine aminte) Bau Radley a dat iar multora prilejul să vorbească de el, ba chiar să-l vadă — nu însă şi lui Jem. Atticus, zicea frate-meu, nu prea obişnuia să vorbească de Radleyi şi cînd Jem îl iscodea cu întrebări, se mulţumea să-i răspundă că nu se cade să se amestece în treburile altora, şi că, în definitiv, e dreptul lor să-şi vadă singuri de ele ; numai cînd cu păţania aceea, spune Jem că l-a văzut pe Atticus dînd din cap şi l-a auzit chiar mormăind.

Astfel că majoritatea informaţiilor lui Jem proveneau de la domnişoara Stephanie Crawford, o

vecină bună de gură, care pretindea că ştie toată întîmplarea. Bau Radley, zicea domnişoara Stephanie, stătea în salon şi decupa din *Maycomb Tribune* articole, ca să le lipească în caietul lui cu tăieturi din ziare. Taică-său intră în cameră. Cînd domnul Radley trecu pe lîngă el, Bau înfipse foarfeca în piciorul părintelui său, o trase afară şi-o şterse de pantaloni şi-şi văzu de treabă mai departe, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Doamna Radley a dat buzna în stradă ţipînd că Arthur îi căsăpeşte pe toţi, dar şeriful, cînd şi-a făcut apariţia, l-a găsit pe Bau în salon tăind liniştit gazeta. Avea treizeci şi trei de ani atunci.

Bătrînul Radley, mai spunea domnişoara Stephanie, declarase, atunci cînd i s-a sugerat că o şedere la Tuscaloosa [1] nu i-ar face rău lui Bau, că niciodată un Radley nu va călca pragul balamucului. Bau nu era nebun, ci doar nervos cîteodată, şi atîta tot. N-aveau decît să-l aresteze, el, domnul Radley, n-ar fi protestat — dar să nu-l acuze nimeni pe Bau de crimă, pentru că nu era criminal. Şi cum pe şerif nu-l lăsa inima să-l azvîrle în închisoare laolaltă cu negrii, Bau a fost închis în pivniţa tribunalului.

Reîntoarcerea lui Bau din pivniţă în casa părintească era o amintire nebuloasă pentru Jem. Nu ştiu ce consilieri municipali, zicea tot domnişoara Stephanie, i-ar fi pus în vedere domnului Radley că dacă nu-şi ia băiatul înapoi, o să se prăpădească

[1] Oraş în statul Alabama, în împrejurimile căruia se află un mare spital pentru alienaţii mintali.

în mucegai şi umezeală. Şi apoi, Bau nu putea trăi toată viaţa pe socoteala comitatului.

Ce mijloc de intimidare întrebuinţase domnul Radley ca să-l ferească pe Bau de ochii lumii, asta nimeni n-a ştiut vreodată. Jem, în ceea ce-l priveşte, era convins că-l ţine mai tot timpul legat cu lanţuri de pat. Atticus zicea că nici pomeneală de una ca asta, că mai sînt şi alte mijloace de-a face din oameni strigoi.

Mi-l aminteam, ori de cîte ori o zăream pe doamna Radley deschizînd uşa principală şi ducîndu-se la capătul verandei ca să-şi ude florile. Iar pe domnul Radley, Jem şi cu mine îl vedeam zilnic plecînd şi întorcîndu-se din oraş. Era nespus de slab, numai piele şi os, iar ochii îi avea apoşi, atît de apoşi încît parcă nici nu reflectau lumina. Pometţii îi erau proeminenţi, gura mare, cu buza de sus subţire, iar cea de jos plină. Domnişoara Stephanie Crawford zicea că e un om atît de drept, încît nu cunoaşte lege mai presus de vrerea Domnului, iar noi o credeam, fiindcă domnul Radley se ţinea ţeapăn ca un băţ uscat.

Cu noi nu vorbea niciodată. Cînd îl întîlneam, lăsam nasu-n pămînt şi îngînam : „Bună dimineaţa, domnule“, iar el, în loc de orice răspuns, tuşea. Fiul mai mare al domnului Radley trăia la Pensacola ; la Maycomb venea numai de Crăciun, şi era una dintre puţinele fiinţe omeneşti pe care le-am văzut intrînd sau ieşind din casa Radley. De cînd domnul Radley l-a luat înapoi pe Arthur, casa aceea e ca şi moartă, zicea lumea.

Într-o zi, Atticus ne-a ameninţat că o să ne bată dacă mai facem vreun zgomot în curte şi a împuternicit-o pe Calpurnia ca, în lipsa lui, să-i ţină locul în privinţa asta. Domnul Radley era pe moarte.

I-a trebuit cam mult pînă să moară. La capetele proprietăţii Radley, drumul a fost barat cu căpriori de lemn, trotuarul presărat cu fîn, iar circulaţia deviată pe strada din spate. Ori de cîte ori venea, doctorul Reynolds îşi lăsa maşina în faţa casei noastre şi mergea pînă la Radleyi pe jos. Zile întregi ne-am tot învîrtit, Jem şi cu mine, prin curte. În cele din urmă, căpriorii au fost ridicaţi din stradă şi am putut vedea, din verandă, ultimul drum al domnului Radley pe dinaintea casei noastre.

— Uite-l cum se duce, omul cel mai josnic din cîţi a făcut vreodată Domnul, şopti Calpurnia şi, îngîndurată, a scuipat în curte.

Ne-am uitat nedumeriţi la ea, pentru că rareori făcea Calpurnia comentarii la adresa albilor.

Vecinii gîndeau că acum, cînd domnul Radley fusese îngropat, Bau o să iasă la lumină, dar s-a întîmplat altfel : fratele lui mai mare s-a întors de la Pensacola şi a luat locul domnului Radley. Singura deosebire dintre el şi taică-său era vîrsta. Jem spunea că şi domnul Nathan Radley „cumpără bumbac“. Ne răspundea totuşi cînd îi dădeam bună dimineaţa şi, din cînd în cînd, îl vedeam înapoindu-se din oraş cu o revistă ilustrată în mînă.

Cu cît îi vorbeam mai mult lui Dill de familia Radleyilor, cu atît voia să afle şi mai multe, şi cu atît mai tare strîngea în braţe felinarul din colţ, şi cu atît devenea mai curios.

— Tare-aş vrea să ştiu ce-o fi făcînd înăuntru, murmura el. Cred că şi lui i-ar plăcea să scoată niţel capul pe uşă.

— Păi, chiar iese noaptea, cînd e întuneric beznă, îl asigura Jem. Domnişoara Stephanie Crawford mi-a spus că s-a trezit o dată în toiul nopţii şi l-a văzut privind-o ţintă pe fereastră... Zicea că parcă ar fi privit-o un cap de mort, nu un om viu. Ţie nu ţi s-a întîmplat să te trezeşti noaptea şi să-l auzi ? Uite cum umblă — şi Jem îşi tîrşîi picioarele prin pietriş. De ce crezi tu că domnişoara Rachel pune noaptea lacăte peste tot ? Dimineaţa, i-am văzut de multe ori urmele prin curtea noastră din dos, ba chiar l-am auzit într-o noapte zgrepţănînd la oblonul din spate, dar pînă să se ducă Atticus, plecase.

— Cum o fi arătînd ? se interesă Dill.

Jem îi făcu o descriere potrivită : după urma paşilor, trebuie să fi avut vreo doi metri înălţime ; se hrănea cu carne crudă de veveriţă sau cu ce bruma de pisici prindea, de aceea mîinile îi erau mereu mînjite cu sînge — ştiut fiind că dacă mănînci carne crudă, sîngele nu-ţi mai iese niciodată de pe mîini. Avea o cicatrice lungă şi strîmbă de-a curmezişul obrazului ; puţinii dinţi care-i mai rămăseseră în gură erau gălbejiţi şi găunoşi ; avea ochii bulbucaţi, şi mai tot timpul balmăjea vorbe aiurea.

— Ştii ce, hai să încercăm să-l scoatem afară, propuse Dill. Tare aş vrea să văd cum arată.

Jem răspunse că n-are decît să urce treptele şi să bată la uşa din faţă, dacă i s-a urît cu viaţa.

Şi-aşa am pornit în prima noastră expediţie, numai pentru că Dill pusese prinsoare cu Jem pe *Stafia cenuşie* contra două exemplare din *Tom Swift* că frate-meu n-are curajul să treacă de poarta casei Radley. Iar Jem nu suferise în viaţa lui să fie sfidat.

Trei zile de gîndire i-au trebuit. Dar cred că ţinea la onoarea lui mai mult decît la viaţă, pentru că Dill a reuşit destul de uşor să-l convingă.

— Ţi-e frică, i-a spus el în prima zi.

— Nu mi-e frică, dar îi respect, a replicat Jem.

A doua zi, Dill a revenit la atac :

— Ţi-e frică, n-ai pune nici degetul mare de la picior în curtea lor din faţă.

Jem i-a răspuns că nu poate să-i fie frică, de vreme ce trece zilnic prin faţa casei Radleyilor cînd merge la şcoală.

— Da' totdeauna-n fuga mare, am ţinut eu să precizez.

A treia zi însă a căzut în cursă cînd l-a auzit pe Dill zicînd că cei din Meridian nu-s aşa de slabi de înger ca cei din Maycomb, că fricoşi ca la Maycomb nu mai pomenise.

Asta era prea mult pentru Jem : s-a dus pînă la colţ şi s-a oprit acolo, sprijinit de felinar cu ochii ţintă la poarta care spînzura jalnic în balamale improvizate.

— Dill Harris, îţi dai seama, sper, că o să ne omoare pe toţi şi pe fiecare în parte, a zis frate-meu cînd ne-am apropiat. Să nu dai vina pe mine dacă ţi-o scoate ochii. Tu ai vrut-o, ţine minte.

— Tot ţi-e frică, stărui Dill de astă dată în şoaptă.

Jem voia să-i arate o dată pentru totdeauna că nu-i e teamă de nimic — „numai că nu ştiu, zicea el, cum să-l fac să iasă fără să pună gheara pe noi". Afară de asta, trebuia să aibă grijă şi de surioara lui.

Cînd l-am auzit, am priceput că-l trec răcorile. Tot de surioara lui zicea că trebuie să aibă grijă şi atunci cînd îl pusesem să sară de pe acoperiş. „Ce te-ai face tu fără mine, dacă mor ?" m-a întrebat atunci. A sărit pe urmă, aterizînd fără nici o zgîrietură şi simţul răspunderii l-a părăsit după aceea, deşteptîndu-i-se iar acum, cînd trebuia să înfrunte casa Radley.

— N-ai de gînd să ţii un rămăşag ? făcu Dill. Dacă n-ai, înseamnă că...

— Dill, astea-s lucruri la care trebuie să chibzuieşti, îl întrerupse Jem. Stai să mă gîndesc o clipă... e ca şi cum ai face o broască ţestoasă să iasă afară din carapacea ei...

— Şi cum o faci ?

— Îi pui dedesubt un chibrit aprins.

L-am prevenit pe Jem că dacă dă foc casei Radley, mă duc să-l spun lui Atticus.

Dill, la rîndul lui, fu de părere că e ceva oribil să aprinzi un chibrit sub burta unei broaşte ţestoase.

— Nu-i de loc oribil, mormăi Jem, doar n-o frigi de vie, o faci să iasă, atîta tot.

— De unde ştii tu că n-o doare ?

— Fiindcă broaştele ţestoase nu simt, prostule !

— Dar ce, ai fost vreodată broască ţestoasă, ca să ştii ?

— Ah, Dill ! Lasă-mă să mă gîndesc... cred că l-am putea zgîndări...

Şi Jem s-a adîncit atît de mult în gînduri, încît Dill i-a făcut pînă la urmă o mică înlesnire :

— Uite, n-am să spun că n-ai ţinut prinsoarea şi am să-ţi dau *Stafia cenuşie* dacă te duci numai pînă la casă şi o atingi.

Jem s-a înseninat cît ai clipi.

— Să ating casa, atîta tot ?

Dill dădu din cap, întărind.

— Zău, asta-i tot ? Sigur ? Să nu-ncepi să-mi urli, tocmai la întoarcere, că trebuia să fac altceva.

— Asta-i tot, îl asigură Dill încă o dată. Probabil că o să se ia după tine cînd te-o vedea în curte, şi atunci Scout şi cu mine ne repezim la el şi-l ţinem bine, pîn' ce i-om explica că nu vrem să-i facem nici un rău.

Am luat-o pe după colţ, am traversat strada lăturalnică din faţa casei Radley şi ne-am oprit la poartă.

— Hai, dă-i drumu', îl îndemnă Dill. Scout şi cu mine te păzim.

— Mă duc, mă duc, nu mă zori aşa, făcu Jem.

Se duse într-adevăr pînă la colţul curţii, apoi se întoarse şi se apucă să studieze încruntat, scărpinîndu-se în creştet, palma aceea de loc, de parcă şi-ar face socoteala cum să-şi croiască drum mai bine.

Atunci, m-am rînjit la el.

Jem smuci poarta în lături, alergă pînă la peretele lăturalnic al casei, îl pocni cu palma şi o tuli îndărăt pe lîngă noi, fără a mai aştepta să vadă dacă incursiunea avusese efect sau nu. Dill

și cu mine am luat-o la sănătoasa după el. De-abia după ce ne-am pus la adăpost pe veranda noastră, gîfîind și cu sufletul la gură, ne-am aruncat privirile înapoi.

Casa veche era aceeași, dărăpănată și pleoștită, dar pe cînd ne uitam așa, în josul străzii, ni se păru că vedem un oblon dinăuntru mișcînd. Numai puțin. O mișcare ușoară, abia vizibilă, și casa încremeni apoi din nou.

2

La începutul lui septembrie Dill ne-a părăsit, întorcîndu-se la Meridian. L-am condus pînă la autobuzul care pleca la cinci după-amiaza, și am fost tristă, pînă ce mi-am adus aminte că peste o săptămînă încep școala. Și cred că niciodată n-am așteptat ceva cu mai multă nerăbdare ca acum. Toată iarna îmi petrecusem ore în șir în „casa din copaci", ca să cercetez curtea școlii, ca să spionez prin binoclul primit de frate-meu droaia de copii, învățîndu-le jocurile, urmărind jacheta roșie a lui Jem prin horele întortocheate ale jocului de-a baba oarba, împărtășind în taină înfrîngerile și micile lor victorii. Tare aș mai fi vrut să fiu și eu acolo.

Jem a binevoit să mă conducă la școală în prima zi, treabă ce revine de obicei părinților, dar Atticus m-a asigurat că frate-meu va fi încîntat să-mi arate unde era clasa mea. La drept vorbind, cred că niște bani, trecuți dintr-o mînă într-alta, n-au fost străini de tranzacția asta, pentru că în timp ce o luam la galop pe după colț și treceam

prin fața casei Radley, mi s-a părut că aud un clinchet neobișnuit în buzunarele lui Jem. Cînd am ajuns în curtea școlii, am încetinit și Jem m-a dăscălit grijuliu, punîndu-mi în vedere că în timpul orelor nu mi-e îngăduit să-l sîcîi. N-am voie să vin la el și să-l pun să joace vreun capitol din *Tarzan și oamenii-furnici*, nici să-l plictisesc cu aluzii la viața lui particulară, ori să mă țin scai de el în recreație și în pauza de la prînz. Trebuia să rămîn cu cei din clasa întîi, iar el o să stea cu cei dintr-a cincea. Pe scurt, să-i dau pace.

— Va să zică, n-o să ne mai jucăm ? l-am întrebat.

— Acasă o să fim ca și mai-nainte, dar școala, ai să vezi, e altceva.

Și așa a și fost. Pînă să se încheie prima dimineață, domnișoara Caroline Fisher, învățătoarea noastră, mă și scosese în fața clasei și mă mîngîiase cu linia la palmă, după care m-a pus să stau la colț în picioare, pînă la prînz.

Domnișoara Caroline avea cel mult douăzeci și unu de ani. Avea părul arămiu, obrajii trandafirii și unghiile lăcuite într-un roșu aprins. Purta pantofi cu tocuri înalte și o rochie în dungi roșii și albe. Arăta și mirosea ca o acadea. Locuia în pensiune la domnișoara Maudie Atkinson, cam peste drum de noi, la etaj, în camera din față, iar cînd domnișoara Maudie ne-a făcut cunoștință cu ea, Jem a rămas fascinat zile întregi.

Domnișoara Caroline își scrise cu litere de tipar numele pe tablă și ne explică : „Aceasta înseamnă că eu mă numesc domnișoara Caroline Fisher. Sînt din nordul Alabamei, comitatul Winston." Prin

clasă trecu un murmur bănuitor — ne era teamă să nu aibă şi ea cumva metehnele celor de acolo. (Cînd statul Alabama ieşise din Uniune, în ianuarie 1861, comitatul Winston se despărţise de Alabama, lucru pe care-l ştia orice copil din comitatul Maycomb.) Nordul Alabamei însemna o groază de întreprinderi de băuturi spirtoase, mari ţesătorii, oţelării, republicani, profesori şi tot soiul de indivizi fără căpătîi.

Lecţia zilei, domnişoara Caroline o începu citindu-ne o poveste cu pisici. Pisicile discutau îndelung între ele, purtau rochiţe drăgălaşe şi stăteau într-o casă călduroasă, sub cuptorul din bucătărie. Cînd Doamna Pisică se duse la prăvălie să comande îngheţată de şoricei cu ciocolată, clasa întreagă se zvîrcolea ca un ghem de viermi. Domnişoara Caroline nu părea să-şi dea seama că puştii în cămăşi de bumbac şi fuste de sac din clasa întîi, dintre care cei mai mult deprinseseră, o dată cu primii lor paşi, să bată bumbacul şi să mîne porcii la păscut, sînt imuni la literatura de ficţiune. Sfîrşind istorioara, domnişoara Caroline exclamă : „Vai, dragii mei, ce poveste frumoasă !"

Se duse apoi la tablă şi scrise cu majuscule enorme alfabetul, după care întrebă clasa : „Ştie cineva ce sînt acestea ?"

Toată clasa ştia : cei mai mulţi erau repetenţi de anul trecut.

Cred că m-a ales pe mine fiindcă îmi cunoştea numele ; pe măsură ce rosteam alfabetul, o cută i se săpa tot mai adînc între sprîncene, iar după ce mă puse să citesc cu voce tare aproape întreg abecedarul şi pe deasupra cotele bursei din *The Mobile*

Register, se lămuri în sfîrşit că ştiam carte şi mă privi vădit contrariată. Îmi porunci să-i spun tatei să nu mă mai înveţe, fiindcă n-ar putea decît să-mi dăuneze la citire.

— Să mă înveţe ? făcui eu uluită. Dar nu m-a învăţat nimic, domnişoară Caroline. Atticus n-are timp să mă înveţe, întării văzînd-o că zîmbeşte şi clatină capul. Zău, seara e aşa de obosit, că nu face nimic altceva decît stă în salon şi citeşte.

— Dacă nu te-a învăţat el, atunci cine ? mă întrebă ea cu bunăvoinţă. Cineva trebuie să te fi învăţat, doar nu te-ai născut citind *The Mobile Register !*

— Jem zice că da. A citit el într-o carte că eu am fost o Bullfinch, nu o Finch [1]. Jem zice că numele meu adevărat este Jean Louise Bullfinch, că atunci cînd m-am născut m-au schimbat şi că de fapt sînt...

Domnişoara Caroline îşi închipuia probabil că minţeam :

— Drăguţă, să nu dăm frîu liber imaginaţiei. Spune-i tatălui tău să nu te mai înveţe. E mai bine să începi să înveţi a citi cu mintea limpede. Spune-i că de acum încolo voi lua asupra mea această grijă şi că voi încerca să repar răul făcut...

— Poftim ?

— Tatăl tău nu ştie cum trebuie să predea. Şi acum, stai jos.

Am mormăit o scuză şi m-am apucat să meditez la crima pe care o săvîrşisem. De citit nu învăţasem niciodată dinadins, dar cumva reuşeam să mă

[1] Joc de cuvinte : *finch* — cintezoi ; *bullfinch* — botgros.

distrez pe ascuns cu ziarele. Să fi învăţat oare în lungile ceasuri petrecute la biserică ? Nu-mi aminteam să nu fi ştiut vreodată să citesc imnurile. Acum, cînd mă vedeam obligată să reflectez la lucrul acesta, îmi dădeam seama că a citi era pentru mine ceva tot atît de firesc ca şi deprinderea de a încheia nasturii de la spate ai şorţuleţului fără să întorc capul, sau de a-mi înnoda dintr-o dată şireturile în fundă dublă. Nu-mi puteam aminti şi pace cînd anume liniile pe care le urmărea degetul lui Atticus s-au despărţit în cuvinte, dar de cînd mă ştiu le urmărisem seară de seară, ascultînd ultimele ştiri, proiectele care aveau să devină legi, jurnalul lui Lorenzo Dow [1] — adică tot ce citea Atticus în fiecare seară cînd mă căţăram pe genunchii lui. Uite, nu mi-am dat seama că-mi place să citesc pînă-n clipa în care am fost ameninţată să nu mai pot citi. Nimeni nu-şi dă seama că-i place să respire !

Şi cum simţeam că o necăjisem pe domnişoara Caroline, am stat liniştită în bancă, uitîndu-mă pe fereastră, pînă ce a sunat de recreaţie şi a venit Jem în curte să mă scoată din grămada puştilor de întîia şi să mă întrebe cum a mers. I-am istorisit de-a fir-a-păr totul.

— Dacă n-ar trebui să stau, aş şterge-o, Jem, cucoana aia a naibii zice că Atticus m-a învăţat să citesc şi că nu trebuie s-o mai facă...

— Lasă, Scout, nu te necăji, mă îmbărbătă Jem. Învăţătorul ne-a spus că domnişoara Caroline aplică o metodă de predare nouă, învăţată la universitate.

[1] Lorenzo Dow (1777-1834), predicator american.

O să fie introdusă curînd în toate clasele. Cu metoda asta, n-ai nevoie să mai toceşti din carte — e ca şi cînd, dacă vrei să înveţi despre vacă, te duci să mulgi una, şi gata, pricepi ?

— Da, Jem, dar eu nu vreau să învăţ despre vacă, eu...

— Ba trebuie. Trebuie să înveţi despre vacă, fiindcă asta are o strînsă legătură cu viaţa comitatului Maycomb.

M-am mulţumit să-l întreb dacă nu cumva îşi pierduse minţile.

— Încăpăţînato, nu încerc decît să-ţi explic noua metodă de predare la întîia. „Sistemul Zecimal Dewey“ [1], aşa-i spune.

Cum niciodată nu pusesem la îndoială cuvîntul lui Jem, nu vedeam de ce aş face-o tocmai acum. Sistemul Zecimal Dewey consta, într-o privinţă, din cartoanele pe care domnişoara Caroline ni le vîntura pe dinaintea ochilor şi pe care stătea scris, cu litere de tipar, cuvinte ca „ou“, „bou“, „om“ şi „tu“. Întrucît nu părea să ni se ceară nici un fel de comentarii, clasa primi în tăcere aceste revelaţii impresionante. Şi fiindcă mă plictiseam, am început să-i scriu o scrisoare lui Dill. Domnişoara Caroline m-a prins şi din nou mi-a pus în vedere să-i spun tatei să nu mă mai înveţe.

— Şi-apoi, în clasa întîi nu învăţăm să scriem caligrafic, ci numai cu litere de tipar. Caligrafia o veţi învăţa abia într-a treia.

[1] Sistem de clasificare a cunoştinţelor în zece clase, subîmpărţite apoi zecimal în diviziuni mereu mai amănunţite — imaginat de americanul John Dewey (1859—1952).

Numai Calpurnia era de vină. Ea mă punea să scriu în zilele ploioase, mai mult ca să n-o scot din sărite, cred eu. Îmi dădea o temă, mîzgălind cu sîrg literele alfabetului pe o tăbliţă, iar sub ele copia un text din Biblie. Dacă îi reproduceam mulţumitor caligrafia, mă răsplătea cu o felie de pîine cu unt şi zahăr. Sentimentalismul n-avea ce căuta în metoda de predare a Calpurniei : rareori îi dădeam satisfacţie şi, la rîndu-i, rareori mă răsplătea.

— Cine se duce la dejun acasă, să ridice mîna, ceru domnişoara Caroline, întrerupînd firul noilor mele capete de acuzare împotriva Calpurniei.

Noi, copiii din oraş, ridicarăm mîna, şi ea ne numără din ochi.

— Cine şi-a adus mîncare de acasă, s-o pună pe bancă.

Găleţele de melasă apărură te miri de unde şi tavanul se umplu de licăriri metalice. Domnişoara Caroline se plimba în sus şi-n jos printre bănci, examinînd şi pipăind recipientele cu mîncare, dînd aprobativ din cap atunci cînd găsea conţinutul corespunzător şi încruntîndu-se cînd nu-l găsea. Se opri în faţa băncii lui Walter Cunningham.

— Unde-i mîncarea ta ?

Faţa lui Walter Cunningham arăta întregii clase întîi că are viermi intestinali. Lipsa pantofilor ne explica şi cum îi luase. Cine umblă desculţ prin ocolul vitelor şi prin cocină capătă viermi intestinali. De-ar fi avut Walter o pereche de ghete, ar fi încălţat-o din prima zi de şcoală şi n-ar mai fi lăsat-o pînă-n toiul iernii. Altminteri, avea cămaşa curată şi o salopetă cîrpită cu grijă.

— Ai uitat să-ţi iei mîncarea azi-dimineaţă ? îi cercetă domnişoara Caroline.

Walter privea ţintă înainte. Văzui cum îi tresare un muşchi pe faţa suptă.

— Ai uitat-o azi-dimineaţă ? întrebă încă o dată domnişoara Caroline. Obrazul lui Walter tresări din nou.

— Da, donşoară, mormăi el în cele din urmă.

Domnişoara Caroline se duse la catedră şi-şi deschise poşeta.

— Poftim 25 de cenţi, îi spuse ea. Du-te şi mănîncă în oraş. Poţi să-mi înapoiezi banii mîine.

Walter clătină din cap a refuz.

— Nu donşoară, mulţumesc, făcu el tărăgănat.

Vocea domnişoarei Caroline deveni nerăbdătoare :

— Hai, Walter, vino şi ia-i.

Walter clătină din nou capul.

Cînd Walter făcu semn a treia oară că nu vrea, auzii pe cineva şoptindu-mi :

— Du-te tu şi spune-i, Scout.

M-am întors şi am văzut pe cei mai mulţi copii din oraş, precum şi cîrdul celor veniţi la şcoală cu autobuzul, uitîndu-se la mine. Domnişoara Caroline şi cu mine vorbisem de două ori pînă acum, ceea ce era destul pentru a le da convingerea naivă că familiaritatea naşte înţelegere.

Plină de intenţii bune m-am ridicat să vorbesc în numele lui Walter :

— Domnişoară Caroline !

— Ce vrei, Jean Louise ?

— Domnişoară Caroline, el e un Cunningham.

Şi m-am aşezat la loc.

— Ce-ai spus, Jean Louise ?

Credeam că limpezisem destul de bine lucrurile. Cine nu ştia că Walter Cunningham minte de îngheaţă apele : nu-şi uitase mîncarea, fiindcă n-avea ce uita, nici azi, nici mîine, nici în vecii vecilor. Probabil că nu văzuse în viaţa lui 75 de cenţi laolaltă.

Mai făcui o încercare :

— Domnişoară Caroline, Walter e din familia Cunninghamilor.

— Nu înţeleg, Jean Louise.

— Nu-i nimic, domnişoară, cu vremea o să cunoaşteţi tot comitatul. Cunninghamii nu iau nimic dacă nu pot să plătească — nici coşuri cu pomeni de la biserică, nici bani din chetă. Niciodată n-au luat nimic de la nimeni, se mulţumesc cu ce au. Nu au mult, dar se descurcă ei cu ce au.

Aceste cunoştinţe cu totul speciale despre clanul Cunninghamilor — la drept vorbind numai despre una din ramurile lui — le căpătasem în urma evenimentelor din iarna trecută. Tatăl lui Walter era clientul lui Atticus. Într-o seară, după o convorbire plicticoasă despre drepturile lui de moştenire, l-am auzit pe domnul Cunningham spunînd înainte de a pleca :

— Domnule Finch, nu ştiu cînd am să fiu în stare să vă plătesc.

— Asta să fie singura dumitale grijă, Walter, răspunsese Atticus.

După ce l-am întrebat pe Jem ce înseamnă moştenire, iar el mi-a răspuns că „ţinere de moş", l-am

întrebat pe Atticus dacă domnul Cunningham o să ne plătească vreodată.

— Cu bani, nu, dar de plătit o să-mi plătească pînă la sfîrşitul anului. Veţi vedea.

Şi-am văzut. Într-o dimineaţă, Jem şi cu mine am descoperit în spatele casei o stivă de lemne de foc. Mai tîrziu, pe scara din dos a apărut un sac plin cu nuci. La Crăciun ne-am pomenit cu o ladă cu smilax şi ilice[1]. Iar cînd, în primăvara următoare am găsit şi un sac de hîrtie plin cu napi verzi, Atticus declarase că domnul Cunningham îi plătise datoria cu vîrf şi-ndesat.

— De ce-ţi plăteşte aşa ? m-am interesat eu.

— Fiindcă numai aşa poate plăti. N-are bani.

— Atticus, dar noi sîntem săraci ?

Atticus încuviinţă din cap :

— Da, sîntem.

Nasul lui Jem se încreţi :

— Tot atît de săraci ca şi Cunninghamii ?

— Nu chiar. Cunninghamii sînt oameni de la ţară şi pe fermieri i-a lovit criza cel mai rău.

Atticus spunea că liber-profesioniştii erau săraci pentru că şi fermierii erau săraci. Maycombul fiind un comitat agricol, medicii, dentiştii şi avocaţii cîştigau şi ei din greu banii. Moştenirea nu era singurul necaz al domnului Cunningham. Acrii de pămînt pe care-i avusese înainte de a primi moştenirea erau ipotecaţi pînă la ultimul, iar puţinii bani gheaţă pe care-i cîştiga se duceau pe dobînzi. Dacă domnul

[1] Plante decorative, folosite la sărbătorile de iarnă.

Cunningham şi-ar ţine gura, ar fi putut căpăta o slujbă prin WPA [1], dar nu voia să-şi părăsească pămîntul căci s-ar fi părăginit de tot, iar el mai bucuros răbda de foame decît să-şi piardă pămîntul şi posibilitatea de a vota după cum îl taie capul. Domnul Cunningham, spunea Atticus, aparţine unui neam dintr-o bucată.

Aşa că, neavînd bani pentru avocat, Cunninghamii ne plăteau şi ei cu ce aveau.

— Ştiaţi că doctorul Reynolds face la fel ? zice Atticus. La naşterea unui copil, ia de la unii doar un cuib de cartofi. Domnişoară Scout, dacă ai să fii atentă un pic, am să-ţi explic ce este un drept de moştenire. Uneori, definiţiile lui Jem sînt... cam aproximative.

Dacă aş fi fost în stare să-i explic toate astea domnişoarei Caroline, am fi fost scutite — eu de anumite neplăceri, iar ea de umilinţele de mai tîrziu, dar era peste puterile mele să-i explic la fel de bine ca şi Atticus, aşa că m-am mulţumit să-i spun :

— Îl umiliţi, domnişoară Caroline. Walter n-are acasă 25 de cenţi ca să vi-i dea înapoi, iar dumneavoastră nu vă trebuie lemne de foc.

Domnişoara Caroline rămase împietrită, apoi mă înşfăcă de guler şi mă tîrî spre catedră.

---

[1] *Work Projets Administration,* adică Administraţia planului de lucrări, instituţie creată în 1935, avînd între alte scopuri şi plasarea şomerilor.

— Jean Louise, m-am săturat de tine în dimineaţa asta, anunţă ea. Ai păşit cu stîngul în toate privinţele, draga mea. Întinde palma.

Credeam c-o să scuipe, acesta fiind singurul motiv pentru care cei din Maycomb întindeau palma : era un obicei la mare stimă de cînd lumea de a pecetlui astfel o afacere încheiată. Nepricepînd ce afacere încheiasem, m-am întors după răspuns spre clasă, dar copiii mă priveau încremeniţi. Domnişoara Caroline apucă rigla, îmi trase la iuţeală o jumătate de duzină de lovituri, apoi îmi porunci să stau la colţ. O furtună de rîsete izbucni cînd clasa pricepu, în sfîrşit, că domnişoara Caroline mă bătuse.

Şi cînd ea i-a ameninţat că-mi vor împărtăşi soarta, clasa întîi izbucni din nou, potolindu-se numai în clipa cînd umbra domnişoarei Blount căzu asupra lor. Domnişoara Blount, de felul ei din Maycomb, neiniţiată încă în misterele Sistemului Zecimal, apăruse în uşă cu mîinile în şolduri :

— Dacă mai aud vreun zgomot în această clasă, zău, nu ştiu ce mă fac. Domnişoară Caroline, a şasea nu se poate concentra asupra piramidelor din cauza hărmălaiei de aici.

Şederea mea la colţ n-a durat mult. Salvată de clopoţel, domnişoara Caroline privi cum se goleşte clasa pentru a-şi lua dejunul. Eu am ieşit ultima şi-am mai apucat s-o văd cum se prăbuşeşte pe scaun şi-şi îngroapă capul în palme. Dacă s-ar fi purtat mai prietenos cu mine, mi-ar fi părut rău de ea. La urma urmei, era destul de simpatică.

3

Nu fără satisfacţie am pus mîna pe Walter Cunningham, în curte, dar tocmai cînd îl dădeam în tărbacă, mă pomenii cu Jem, care mă opri zicîndu-mi :

— Eşti mai mare decît el.

— E aproape cît tine de mare, am ripostat eu. Din cauza lui am călcat cu stîngul.

— Lasă-l, Scout, ce-ai cu el ?

— N-avea ce mînca la prînz, am răspuns şi m-am pornit să explic amestecul meu în problemele alimentare ale lui Walter.

Acesta se scuturase şi acum stătea cuminte lîngă noi şi trăgea cu urechea. Cu pumnii încleştaţi, părea gata să înfrunte un alt atac din partea noastră. M-am dat mai aproape de el, cu gîndul să-l alung, dar Jem mă opri din nou. Îl cercetă pe Walter cu aer gînditor.

— Eşti cumva băiatul domnului Walter Cunningham din Old Sarum ? îl întrebă el, iar Walter dădu din cap în semn că da.

Walter arăta ca şi cum toată viaţa n-ar fi mîncat altceva decît peşte : ochii albaştri ca şi ai lui Dill Harris erau apoşi, pleoapele roşii. Faţa n-avea nici o culoare, în afară de vîrful nasului, care bătea în roz umed. Se juca cu bretelele pantalonilor, zgîndărind cîrligele metalice.

Brusc, Jem îi zîmbi :

— Vino cu noi acasă, Walter, să luăm masa împreună. Ne-ar face plăcere să vii.

Faţa lui Walter mai întîi se însenină, apoi se întunecă din nou :

— Tăticul nostru e prieten cu al tău, stărui Jem. Scout asta e cam trăsnită, dar să n-ai grijă, n-o să mai sară la bătaie.

— Eu una nu-s aşa sigură, m-am grăbit eu să spun, înciudată de uşurinţa cu care Jem se lipsea de consimţămîntul meu ; dar cum clipele preţioase ale pauzei de prînz treceau ca gîndul, am cedat : Bine, Walter, am să-ţi dau pace. Îţi place fasolea ? Ştii, Caly e o bucătăreasă straşnică.

Walter îşi morfolea buzele şi tot nu clintea. Jem şi cu mine ne-am lăsat păgubaşi, dar în apropierea casei Radley, numai ce-l auzirăm strigîndu-ne din urmă :

— Hai, staţi că vin şi eu !

Cînd ne ajunse, Jem începu să discute prietenos cu el.

— Uite, vezi, îl lămuri el, arătîndu-i casa cu pricina, acolo stă un strigoi. N-ai auzit de el, Walter ?

— Ba bine că nu, răspunse acesta. Eram să mă duc pe copcă în primul an cînd am venit la şcoală şi-am mîncat din nucile celea — oamenii zic că le-a pus otravă şi le-a zvîrlit peste gardul şcolii.

Lui Jem părea că nici nu-i pasă de Bau Radley, acum cînd ne-avea pe Walter şi pe mine lîngă el.

— Ştii, o dată m-am dus chiar pîn-la casa aceea, se lăuda el.

— Cine s-a dus o dată pînă la casa aceea, n-ar mai trebui s-o ia la sănătoasa cînd trece prin faţa ei, continuai eu cu aerul de a mă adresa norilor de pe cer.

— Şi cine, mă rog, o ia la sănătoasa, domnişoară Priss ? [1]

— Cine ? Tu, cînd eşti singur.

Pînă am ajuns în faţa treptelor de la intrarea casei noastre, Walter uitase că e un Cunningham. Jem dădu fuga la bucătărie şi o rugă pe Calpurnia să mai pună un tacîm, pentru musafir. Atticus îi ură lui Walter bun sosit şi începu cu el o conversaţie despre recoltă, pe care nici Jem, nici eu n-o puteam urmări.

— De-asta nu pot trece clasa întîi, domnule Finch, fiindcă în fiecare primăvară trebuie să stau acasă şi să-l ajut pe tata la tăiat bumbac, dar acum mai avem pe cineva pentru cîmp.

— Şi pentru asta aţi plătit cu un coş de cartofi ? mă interesai eu, dar Atticus îmi făcu un semn din cap.

În timp ce-şi umplea farfuria vîrf, Walter discuta cu Atticus ca de la bărbat la bărbat, spre surprinderea mea şi a lui Jem. Atticus tocmai îşi expunea punctul de vedere în chestiunile agricole, cînd fu întrerupt de Walter, care se interesă dacă n-avem cumva un pic de melasă. Tata o chemă pe Calpurnia şi ea se înapoie cu o ulcică cu sirop. Aşteptă ca Walter să se servească. Dar acesta turnă sirop din belşug pe legume, pe carne, şi cred că ar fi turnat şi în lapte, dacă n-aş fi sărit să-l întreb ce dracu face.

Farfurioara de argint zăngăni cînd ulcica fu pusă pe masă, şi Walter îşi trase la iuţeală mîinile în poală. Apoi lăsă capul în jos.

---

[1] Denumire ironică.

Atticus îmi făcu din nou semn cu capul, dojenitor.

— Dar şi-a înecat mîncarea în sirop, protestai eu. A turnat cu ghiotura...

În aceeaşi clipă am fost chemată de Calpurnia în bucătărie.

Era furioasă, şi cînd Calpurnia era furioasă, gramatica ei o lua razna. Altfel, cînd nu-şi ieşea din fire, gramatica ei nu era mai prejos de a oricărui alt locuitor din Maycomb. Calpurnia, susţinea Atticus, ştie mai multă carte decît majoritatea oamenilor de culoare.

Mă privea cruciş şi cutele mici din jurul ochilor i se adînciseră.

— Nu toţi oamenii este ca noi, şuieră ea mînioasă, dar asta nu-i treaba ta ! Nu trebuie să spui tare la masă cînd cineva mîncă altfel. Băiatu' ăsta pretenul vostru, şi chiar de-o vrea să mînce faţa de masă, dă-i pace, m-auzi ?

— Da' nu e prieten, Caly, e doar un Cunningham...

— Tacă-ţi gura ! Cine-necine, o dată ce-a pus picioru-n casă la tine, se cheamă că e preten. Şi să nu te prind că te legi de felul cum se poartă, ca şi cînd ar fi cine ştie ce de capul tău... Aţi fi voi mai breji decît Cunninghamii, dar cînd v-aud cum vă bateţi joc de ei, nu dau doi bani pe voi. Dacă nu ştii să te porţi la masă, n-ai decît să stai aici şi să mînci la bucătărie !

Şi, cu o lovitură usturătoare, Calpurnia mă expedie prin uşa batantă în sufragerie. Mi-am luat farfuria şi m-am întors să-mi termin masa în bucătă-

rie, mulţumită în sinea mea că cel puţin scăpam de umilinţa de a mă expune privirii celorlalţi.

— Lasă c-ai să vezi tu, i-am spus Calpurniei, într-o zi cînd n-ai să bagi de seamă am să mă duc la Barker's Eddy şi-am să mă-nec. Şi-ai să vezi atunci ce rău o să-ţi pară. Şi-apoi, îi dădeam eu înainte, ăsta nu-i singurul ponos pe care-l trăgeam de pe urma ei : m-a învăţat să scriu, şi asta era numai şi numai vina ei.

— Isprăveşte o dată cu bombăneala, m-a repezit Calpurnia.

Jem şi cu Walter s-au întors la şcoală înaintea mea : în ceea ce mă priveşte, făcea să risc o cursă de una singură prin faţa casei Radley ca să-i pot destăinui lui Atticus toate nedreptăţile Calpurniei.

— De altfel, ţine mai mult la Jem decît la mine, am încheiat eu, şi i-am cerut lui Atticus s-o alunge neîntîrziat.

— Dar te-ai gîndit tu vreodată că Jem nu-i dă de furcă nici pe jumătate cît îi dai tu ? mi-a răspuns Atticus, şi vocea îi suna aspru. Nici prin gînd nu-mi trece să renunţ la ea, nici acum, şi nici altă dată. Nu ne-am putea descurca nici douăzeci şi patru de ore fără ea, îţi dai seama ori nu ? Gîndeşte-te cîte face Caly pentru noi, şi fii respectuoasă cu ea, ai înţeles ?

M-am întors la şcoală, urînd-o şi mai tare pe Calpurnia, pînă-n clipa cînd un ţipăt neaşteptat mă făcu să las baltă pica. Am ridicat ochii şi-am văzut-o în mijlocul clasei pe domnişoara Caroline, cu o adevărată expresie de groază întipărită pe faţă. Îşi revenise, pare-se, de ajuns în fire ca să-şi reia atribuţiile.

— E viu ! strigă ea.

Toţi băieţii din clasă, ca un singur om, i-au sărit în ajutor. Doamne, gîndii eu, i-e frică de-un şoricel ! Micul Chuck-Prichiduţă, proverbial prin faptul că nu-i era silă de nici o vietate, o întrebă :

— Încotro a luat-o, domnişoară Caroline ? Repede, spuneţi-ne încotro ! Apoi, către un băiat din spate : D. C., închide uşa, ca să-l prindem. Iute, donşoară, un' s-a dus ?

Domnişoara Caroline întinse un deget tremurător, dar nu spre podea, nici spre catedră, ci spre un ins mătăhălos care mi-era necunoscut.

— Cum, de el e vorba, donşoară ? făcu micul Chuck, strîmbîndu-se decepţionat. E viu, donşoară, sigur că e viu. De el v-aţi speriat ?

— Eram tocmai în dreptul lui, strigă desperată domnişoara Caroline, cînd se furişa... acela... din părul lui... uite, aşa se furişa din părul lui...

La care, micul Chuck zîmbi cu gura pînă la urechi :

— Da' de ce vă temeţi de-un păduche, donşoară, n-aţi mai văzut niciodată ? Nu vă speriaţi de-atîta lucru, duceţi-vă la catedră şi faceţi lecţia mai departe.

Micul Chuck-Prichiduţă se număra şi el printre cei care nu ştiau azi ce mănîncă mîine, dar — ce-i al lui e-al lui — era un gentleman înnăscut. Îşi strecură mîna pe sub cotul domnişoarei Caroline şi aşa, braţ la braţ cu ea, o petrecu prin faţa clasei.

— Nu vă mai pierdeţi cu firea, donşoară, zicea el, ce atîta sînge rău pentru un păduche. Mă duc să v-aduc un pahar cu apă.

Gazda păduchelui nu părea a se sinchisi cîtuşi de puţin de tevatura pe care o stîrnise. Îşi exploră pielea capului în susul frunţii, descoperi musafirul şi-l strivi între arătător şi policar.

Domnişoara Caroline îi urmărea manevrele fascinată de oroare. Micul Chuck se întoarse cu un pahar de carton în mînă şi ea sorbi apa cu nesaţ. În sfîrşit, recăpătîndu-şi glasul, articulă :

— Cum te cheamă pe tine, băiete ?

Cel vizat clipi din ochi :

— Cine, eu ?

Domnişoara Caroline dădu din cap.

— Burris Ewell.

Domnişoara Caroline îşi inspectă catalogul.

— Am un Ewell aici, dar nu am prenumele... Vrei să-mi spui literă cu literă ?

— ...Aăă... păi, cum... Aşa-mi zice acasă, Burris.

— Bine, Burris, îngînă domnişoara Caroline. Cred că e mai bine să te învoiesc pentru restul zilei. Du-te acasă şi spală-te pe cap.

Luă de pe catedră o carte groasă, o frunzări, citi ceva cîteva clipe.

— Un bun leac de folosit acasă împotriva... Uite, Burris, du-te acasă şi spală-te pe cap cu săpun şi leşie. După aceea, freacă-ţi chica cu gaz.

— Da' de ce, donşoară ?

— Ca să scapi de... asta... de păduchi. Vezi, Burris, ar putea să ia şi alţi copii, şi tu nu vrei una ca asta, nu-i aşa ?

Matahala se ridică. Nu cred să fi văzut vreodată o fiinţă omenească mai răpănoasă. Gîtul îi bătea în cenuşiu închis, mîinile îi erau ruginii, iar unghiile — îndoliate pînă-n carne. Căta la domnişoara Caroline cu partea curată a feţei, cît pumnul de mare. Nimeni nu-l băgase în seamă pînă acum, probabil din pricină că domnişoara Caroline şi cu mine distrasem clasa mai toată dimineaţa.

— Şi, Burris, continuă domnişoara Caroline, te rog să faci o baie înainte de a veni mîine dimineaţă la şcoală.

Băiatul chicoti grosolan :

— Ba nu-mi daţi de loc paşaportul, donşoară. Mă cărăbăneam eu singur, că mi-am făcut porţia pentru anul ăsta.

Domnişoara Caroline era în mare încurcătură :

— Ce vrei să spui ?

În chip de răspuns, matahala pufni dispreţuitor.

— E un Ewell, doamnă, asta-i, interveni un veteran al clasei.

Eu eram numai urechi, curioasă să aflu dacă această lămurire va fi tot atît de rău primită ca şi a mea. De data asta, însă, domnişoara Caroline părea gata să-l asculte.

— Toată şcoala e plină de ei. În fiecare an vin în prima zi şi se lasă pe urmă păgubaşi. I-aduce doamna care face înscrierile la şcoală, fiindcă-i sperie cu şeriful, dar nu încearcă să-i ţină cu sila. Zice că dacă le trece numele în catalog şi-i aduce în prima zi, şi-a făcut îndeajuns datoria faţă de lege. Puteţi să le puneţi „absent" de-acum pentru tot restul anului...

— Bine, dar părinţii lor ? întrebă domnişoara Caroline cu interes neprefăcut.

— N-au mamă, sună răspunsul, iar tatăl lor e un scandalagiu.

Toate astea păreau să-l măgulească pe Burris Ewell.

— De trei ani viu în prima zi de şcoală la-ntîia, explică el devenind deodată comunicativ. Îmi închipui că dacă-s deştept anul ăsta, o să mă treacă într-a doua...

— Burris, stai jos, te rog, spuse domnişoara Caroline, şi în clipa aceea am simţit că făcuse o gafă teribilă : matahala, care abia o lăsase mai moale, se oţărî :

— Cercaţi să mă siliţi, donşoară...

Micul Chuck-Prichiduţă se ridică în picioare.

— Lăsaţi-l să plece, doamnă. E un bădăran, bădăran pînă-n măduva oaselor. Cine ştie ce-i în stare să facă, şi-s copii mici p-aici.

...Printre care, mai mărunţel decît toţi, se număra de altfel şi micul Chuck-Prichiduţă, dar cînd Burris Ewell s-a întors către el, mîna dreaptă îi coborî spre buzunar.

— Ia seama, Burris, îl preveni el. Mai degrabă intru-n păcat decît să stric o privire pe tine. Hai, du-te acasă.

Năpîrstocul, pe jumătate cît Burris, părea că-l intimidează, iar domnişoara Caroline profită de acest moment de ezitare :

— Du-te acasă, Burris, spuse dînsa, că de nu, îl chem pe director. Va trebui să-i raportez în orice caz.

Matahala pufni din nou şi o luă greoi spre uşă.

Ajuns la o distanţă care-l punea în afară de orice pericol, strigă :

— N-ai decît să raportezi, şi mai du-te dracului ! Nu s-a născut încă scîrba de învăţătoare care să mă trimită unde-o vrea ea. Nu mă trimiţi nicăieri, donşoară, aşa să ştii, nu mă trimiţi nicăieri !

Aşteptă pînă se convinse că o podidiseră lacrimile, apoi ieşi din clasă cu paşi tîrşîiţi.

Ne-am îmbulzit cît ai clipi în jurul catedrei, încercînd care mai de care s-o mîngîiem. Un bădăran şi pace... lovitură sub centură... astea nu-s maniere de Maycomb, domnişoară Caroline. Zău că nu-s... ei, haideţi, nu vă mai necăjiţi atîta. Domnişoară Caroline, de ce nu ne citiţi o poveste ? Ştiţi, povestea aia cu pisica, de azi dimineaţă, era într-adevăr nostimă de tot...

Domnişoara Caroline îşi suflă nasul şi ne surîse printre lacrimi :

— Vă mulţumesc, dragii mei.

Ne trimise la locuri, deschise o carte, apoi îmbrobodi clasa întîi cu o poveste lungă-lungă cu o broască rîioasă care locuia într-un palat.

Cînd am trecut pe dinaintea casei Radley pentru a patra oară în ziua aceea — de două ori în galop — eram aproape tot atît de dezolată ca şi ea. Dacă anul şcolar va fi şi în rest la fel de bogat în drame ca prima zi, poate că am să mă amuz întrucîtva, dar la gîndul de a petrece nouă luni fără să am voie să citesc şi să scriu, simţeam că-mi vine să-mi iau lumea-n cap.

Pînă seara, pusesem la punct cea mai mare parte din planurile mele de emancipare ; cînd Jem şi cu mine ne-am luat la întrecere pe trotuar ca să-l întîmpinăm pe Atticus, care se întorcea de la treburile lui, l-am lăsat să mi-o ia binişor înainte. Aşa

ne era obiceiul — să dăm fuga în calea tatei cînd îl zăream de departe, cotind după poştă. Atticus părea să fi uitat căderea mea în dizgraţie de la prînz, căci mă copleşi cu întrebări în legătură cu şcoala. Cum însă îi răspundeam monosilabic, mă lăsă în pace.

Calpurnia îşi dădea seama, probabil, că avusesem o zi proastă, fiindcă mă lăsa s-o privesc cum găteşte :

— Închide ochii şi deschide gura, îmi spuse, am o surpriză pentru tine.

Rareori făcea pesmeciori, fiindcă zicea că n-are niciodată timp, dar azi, cu noi doi plecaţi la şcoală, n-a mai avut cine să-i scoată sufletul. Ştia că-mi plac pesmeciorii.

— Mi-aţi lipsit azi, grăi dînsa. Casa mi se părea atît de pustie, încît, pe la două, am deschis aparatul de radio.

— De ce ? Că doar stăm în casă numai cînd plouă.

— Aşa-i, răspunse Calpurnia, dar măcar unul din voi tot e destul de aproape ca să m-audă cînd îl strig. Mă mir şi eu singură cît timp îmi pierd în fiecare zi numai strigîndu-vă. Ei, zise ea ridicîndu-se de pe scaunul de bucătărie, cred că am destulă vreme să mai fac o tavă de pesmeciori. Acum, du-te, şi lasă-mă să pregătesc cina.

Calpurnia se aplecă şi mă sărută. Am zbughit-o afară, minunîndu-mă ce-o apucase. Sigur, vrea să se împace cu mine, îmi ziceam, prea mă bruftuluieşte şi mă repede mereu, şi-a dat seama în sfîrşit de greşeala şi grosolănia ei, îi pare rău, dar e prea

încăpăţînată ca să recunoască deschis. Întîmplările acelei zile mă copleşiseră.

După cină, Atticus se instală cu ziarul în fotoliu, ca de obicei, şi mă strigă :

— Scout, eşti gata ? Citim ?

Dumnezeu îmi dădea mai mult decît puteam să îndur ; m-am refugiat pe veranda din faţă. Atticus se luă după mine.

— S-a întîmplat ceva, Scout ?

I-am răspuns că nu mă simţeam bine şi că dacă el n-are nimic împotrivă, nu m-aş mai duce la şcoală.

Atticus se aşeză în balansoar, picior peste picior. Degetele îi alunecară spre buzunarul ceasului — numai aşa putea să gîndească, zicea el. Aştepta într-o tăcere binevoitoare ; am căutat să cîştig teren :

— Tu n-ai mers niciodată la şcoală şi totuşi te descurci foarte bine, de ce n-aş rămîne şi eu acasă ? Poţi să mă-nveţi, la fel cum bunicu' te-a învăţat pe tine şi pe unchiu' Jack.

— Nu, nu pot, răspunse Atticus. Eu trebuie să lucrez ca să-mi cîştig existenţa. Şi-apoi, m-ar închide dacă te-aş ţine acasă... Deseară iei o sare amară şi mîine te duci la şcoală.

— Mă simt bine, zău...

— Îmi închipuiam eu. Atunci, ia spune-mi, care-i pricina ?

Puţin cîte puţin, i-am istorisit toate necazurile zilei :

— ...şi ea mi-a spus că m-ai învăţat greşit, şi că n-o să mai putem citi împreună niciodată, niciodată. Te rog, nu mă mai trimite, te rog, sir.

Atticus se ridică și făcu cîțiva pași pînă la capătul verandei. Cînd isprăvi cu examinatul viței sălbatice, se apropie iar de mine.

— În primul rînd, îmi spuse, dacă ai putea să-nveți un mic șiretlic, Scout, te-ai împăca mult mai bine cu fel de fel de oameni. Nu poți înțelege pe altul dacă nu privești lucrurile din punctul lui de vedere.

— Cum adică ?

— ...adică, dacă nu-ți pui papucii celuilalt și nu umbli puțin cu ei.

Și Atticus îmi spuse că învățasem multe lucruri pe ziua de azi, dar că și domnișoara Caroline învățase cîte ceva. Bunăoară, că un Cunningham nu primește nimic, dar dacă Walter și cu mine ne-am fi pus papucii ei, am fi văzut că în fond greșise din bună intenție. De ce i-am pretinde să învețe într-o zi toate manierele Maycombului ? N-o putem ține de rău pentru că nu știuse să se descurce.

— Ba da, m-am încăpățînat eu. Am crezut că fac bine dacă citesc, iar ea m-a luat la rost. Ascultă, Atticus, eu nu mă mai duc la școală ! Și în clipa aceea mă fulgeră o idee : Burris Ewell ! Îl știi pe Burris Ewell ? Nu vine la școală decît în prima zi. Doamna care ne înscrie zice că și-a făcut îndeajuns datoria față de lege dacă l-a înscris în catalog.

— Dar tu, Scout, nu poți face una ca asta, ripostă Atticus. Cîteodată, în cazuri excepționale, e mai bine să forțezi puțin legea. În cazul tău, însă, legea trebuie să rămînă lege. Așa că, la școală cu tine.

— Nu văd de ce eu nu, și Burris da...

— Atunci, ascultă-mă.

Și Atticus începu să-mi spună că de trei generații Ewellii erau rușinea Maycombului. Nici nu-și amintește ca vreunul din ei să fi muncit cinstit măcar o zi. După Crăciun, cînd vom scoate pomul, o să mă ia cu el și o să-mi arate unde stăteau și ce viață duceau. Oameni care trăiau ca animalele...

— Ar putea să meargă la școală oricînd poftesc, la cel mai mic semn că vor să învețe, urmă el. Mijloace de a-i aduce la școală cu sila există, dar e stupid să-i silești pe cei de felul lor să se integreze într-o ambianță nouă...

— Dacă nu m-aș duce mîine la școală, m-ai sili ?

— Să lăsăm asta, mi-o taie sec Atticus. Dumneata, domnișoară Scout Finch, ești un om ca toți oamenii. Prin urmare, trebuie să te supui legii.

Îmi mai spuse că Ewellii erau membrii unei societăți închise, formată numai din Ewelli. În anumite împrejurări, oamenii ca toți oamenii aveau înțelepciunea să le acorde unele privilegii, trecîndu-le pur și simplu cu vederea anumite îndeletniciri. Uite, bunăoară, nimeni nu-i forțează să meargă la școală. Sau altceva : domnului Bob Ewell, tatăl lui Burris, i se îngăduie să vîneze și să pună capcane în afara sezonului de vînătoare.

— Dar e o faptă rea, Atticus, am comentat eu, căci în comitatul Maycomb a vîna în afara sezonului era o sfidare a legii, o culpă capitală în ochii mulțimii.

— E împotriva legii, ai dreptate, întări tatăl meu, și cu siguranță că este o faptă rea, dar cînd un om își cheltuiește ajutorul de șomaj pe whiskey

nedistilat, copiii lui plîng de foame. Nu cunosc nici un proprietar din împrejurimi care să întoarcă spatele acestor copii cînd vin să le ofere vînatul prins.

— Domnul Ewell n-ar trebui să facă una ca asta...

— Sigur că n-ar trebui, dar n-o să-şi schimbe niciodată felul de-a fi. Şi atunci, e drept să cadă păcatul asupra copiilor lui ?

— Nu, sir, murmurai eu ; mai făcui totuşi o ultimă încercare : Dar dacă am să mă duc mai departe la şcoală, n-am să mai pot citi niciodată...

— Şi ăsta-i marele tău necaz, nu-i aşa ?

— Da, sir.

Cînd Atticus mă privi, văzui pe faţa lui expresia aceea care mă făcea totdeauna să mă aştept la ceva.

— Ştii tu ce-i acela un compromis ? mă întrebă.

— Să forţezi legea ?

— Nu. Compromisul este o înţelegere la care se ajunge prin concesii făcute de ambele părţi. Uite cum vom proceda : dacă tu recunoşti că e necesar să mergi la şcoală, vom continua să citim în fiecare seară ca şi pînă acum. S-a făcut ?

— Da, sir !

— Vom considera afacerea încheiată chiar fără formalităţile de rigoare, adăugă el în clipa cînd mă văzu gata să scuip.

În timp ce deschideam uşa din faţă, îmi mai puse în vedere :

— Ascultă, Scout, e mai bine să nu pomeneşti la şcoală de conversaţia noastră.

— De ce ?

— Mi-e teamă de puternica opoziţie pe care autorităţile competente ar putea s-o facă acţiunii noastre.

Jem şi cu mine eram obişnuiţi cu stilul dispoziţiilor tatălui nostru şi aveam libertatea să-l întrerupem ca să cerem explicaţii ori de cîte ori nu pricepeam ceva.

— Poftim ?

— Eu n-am fost niciodată la şcoală, mă lămuri Atticus, dar ceva îmi spune că dacă te-ai apuca să mărturiseşti domnişoarei Caroline că citim în fiecare seară, s-ar supăra, şi nu mi-ar place să se supere *pe mine*.

Toată seara ne-a ţinut Atticus într-o criză de rîs, citindu-ne cu gravitate coloane întregi despre unul care se suise pe un pavilion fără nici un motiv desluşit, ceea ce însă a fost pentru Jem un motiv arhisuficient ca să-şi petreacă sîmbăta următoare cocoţat în „casa din copaci". A stat acolo de la micul dejun pînă-n amurg, şi ar fi rămas în pom şi noaptea, dacă Atticus nu i-ar fi tăiat liniile de aprovizionare. Aproape toată ziua mi-o petrecusem urcînd şi coborînd, făcîndu-i comisioane, aprovizionîndu-l cu cărţi, hrană şi apă ; tocmai îi căram aşternutul, cînd Atticus mi-a spus că, dacă nu mă mai ocup de el, Jem are să coboare. Şi a avut dreptate.

4

Celelalte zile de şcoală n-au trecut sub auspicii mai bune decît prima. Într-adevăr, totul n-a fost decît un program fără sfîrşit, care s-a transformat

treptat într-o unitate, în cadrul căreia statul Alabama a cheltuit mile de hîrtie de calc şi de creioane colorate în bunele, dar infructuoasele sale intenţii de a mă învăţa „dinamica grupurilor". Ceea ce Jem numea Sistemul Zecimal Dewey fusese aplicat pînă la sfîrşitul primului meu an şcolar în toate clasele, aşa că n-am putut să-l compar cu alte metode de învăţămînt. Singura posibilitate era să mă uit în jurul meu: Atticus şi unchiul meu făcuseră şcoala acasă şi ştiau de toate, sau, cel puţin, ce nu ştia unul, ştia celălalt. Mai mult: nu puteam să nu observ că tata slujise ani de zile în legislatura statului, ales de fiecare dată fără nici o opoziţie, deşi nu avea nici în clin, nici în mînecă cu ajustările pe care profesorii le considerau indispensabile pentru a face din cineva un bun cetăţean. Jem, educat pe o bază semizecimală, părea în perfectă stare de funcţiune atît de unul singur cît şi în grup, dar, desigur, nu era un exemplu concludent: nici un sistem de învăţămînt iscodit de mintea omenească nu l-ar fi putut împiedica să citească. În ceea ce mă priveşte, însă, nu ştiam nimic în afară de ce spicuiam din revista *Time*, din tot ce-mi pica în mînă la mine acasă; să nu fie, dar, de mirare că, tîrîndu-mă cu indolenţă pe calea sistemului şcolar al comitatului Maycomb, aveam senzaţia stăruitoare că-mi lipseşte ceva. Ce anume nu ştiam, dar nu mă puteam împăca cu ideea că doisprezece ani de plictiseală neîntreruptă e tot ceea ce-mi putea oferi statul.

În timpul anului, pentru că scăpam de la şcoală cu o jumătate de oră înaintea lui Jem, care stătea pînă la trei, treceam în goana mare pe dinaintea

casei Radley şi nu mă opream decît la adăpostul verandei noastre din faţă. O dată însă, pe cînd alergam aşa, privirea-mi fu atrasă de ceva, şi-mi fu atît de imperios atrasă, încît, după ce-am respirat o dată adînc şi m-am uitat bine împrejur, am luat-o îndărăt.

La marginea proprietăţii Radley stăteau de strajă doi stejari verzi; îşi întinseseră rădăcinile, ieşite afară din pămînt, pînă-n drumul lăturalnic. Unul din copacii aceia îmi atrăsese atenţia.

Dintr-o scorbură aflată chiar deasupra ochilor mei ieşea afară o bucată de poleială, care sclipea în soarele după-amiezii. M-am ridicat pe vîrfuri, am mai strecurat o privire în jur, apoi am vîrît mîna în scorbură şi am scos la iveală două pachetele cu gumă de mestecat, înfăşurată doar în poleială.

Primul impuls era să le pun în gură fără întîrziere, dar mi-am adus aminte unde sînt. Am tulit-o acasă şi, pe verandă, mi-am examinat prada. Guma părea proaspătă. O mirosii: într-adevăr, avea o aromă ispititoare. Am lins-o şi am aşteptat. Văzînd că n-am murit, am vîrît-o toată în gură: era marca „Wrigley Double-Mint".

Cînd a venit Jem acasă, m-a întrebat de la cine aveam atîta gumă de mestecat. I-am spus c-o găsisem.

— Nu mînca de pe jos, Scout.

— Nu e de pe jos, ci din copac.

Jem bombăni nu ştiu ce.

— Ba da, zău, am stăruit eu. Uite, în copacul acela de lîngă şcoală era înfiptă.

— Scuip-o imediat!

Am scuipat-o. Şi aşa gustul i se dusese.

— Am mestecat-o toată după-amiaza, şi încă n-am murit, nici nu m-am îmbolnăvit, nu m-am lăsat totuşi.

Jem bătu din picior :

— Nu ştii că n-ai voie nici măcar să te atingi de copacii aceia ? Poţi să mori pe loc.

— Da' tu n-ai atins casa ? !

— Asta-i altceva ! Du-te şi clăteşte-ţi gura, chiar acum, m-ai auzit ?

— Nici nu mă gîndesc, îmi strică gustul.

— Dacă nu te duci, te spun Calpurniei !

Am preferat să-i fac pe plac lui Jem decît să stric relaţiile cu Calpurnia. Nu ştiu din ce pricină, primul an de şcoală schimbase mult relaţiile dintre noi două : tirania, nedreptăţile şi ingerinţele Calpurniei în treburile mele personale se preschimbaseră într-o bombăneală blajină, de dezaprobare la un mod mai general. În ceea ce mă priveşte, depuneam mari eforturi, cîteodată, ca să n-o provoc.

Se apropia vara. Jem şi cu mine o aşteptam cu nerăbdare. Era anotimpul nostru preferat : vara însemna să dormim în paturi de campanie pe veranda din dos, ori să încercăm să dormim în „casa din copaci" ; vara însemna o mulţime de bunătăţi şi o mie de culori într-un peisaj potopit de soare ; dar, mai presus de orice, vara însemna Dill.

În ultima zi de şcoală, ni s-a dat drumul mai devreme. Jem şi cu mine am pornit-o spre casă împreună.

— Cred că mîine îşi face apariţia şi bătrînul Dill, i-am spus eu.

— Mai curînd poimîine, fu de părere Jem. În Mississippi li se dă drumul cu o zi mai tîrziu.

Cînd am ajuns la stejarii din dreptul casei Radley şi cînd tocmai ridicam, pentru a suta oară, degetul ca să arăt scorbura unde găsisem guma de mestecat, în speranţa că-l voi convinge în sfîrşit pe Jem că o descoperisem acolo, privirea-mi fu atrasă de o altă bucăţică de poleială.

— O văd, Scout, o văd...

Jem se uită şi el în jur, întinse mîna şi, cu mare grijă, băgă în buzunar un pacheţel lucitor. Alergarăm acasă şi, pe veranda din faţă, examinarăm obiectul : era o cutiuţă pe care fuseseră lipite bucăţele de poleială de la învelitorile gumelor de mestecat. O cutie din acelea în care se vînd verighete, învelită în catifea purpurie, şi cu o încuietoare minusculă, pe care Jem o deschise. Înăuntru erau, una peste alta, două monezi de cîte un penny, lucioase de lustruite ce erau. Frate-meu le cercetă cu atenţie.

— Capete de indieni, constată el. O mie nouă sute şase, Scout, iar astălaltă e din o mie nouă sute. Să ştii că sînt chiar vechi.

— O mie nouă sute, repetai eu. Ia spune...

— Taci puţin, să mă gîndesc...

— Jem, tu crezi că e ascunzătoarea cuiva ?

— N-nu, nu prea cred să treacă cineva pe-aici în afară de noi, doar dacă o fi a vreunui om mare...

— Oamenii mari n-au nevoie de ascunzători. Ce zici, Jem, să le păstrăm ?

— Ştiu eu ? Cui să le înapoiem ? Sînt sigur că nu trece nimeni pe-acolo... Cecil o ia pe strada din dos şi ocoleşte tot oraşul ca să ajungă acasă.

În fiecare zi de şcoală, Cecil Jacobs, care locuia la capătul străzii noastre, lîngă oficiul poştal, făcea o milă în plus ca să ocolească ograda Radleyilor şi a bătrînei doamne Henry Lafayette Dubose — a treia casă de la noi în susul străzii. Părerea vecinilor era unanimă : doamna Dubose era cea mai răutăcioasă bătrînă din cîte se pomeniseră vreodată pe lume. Jem n-ar fi trecut pe lîngă curtea ei neînsoţit de Atticus.

— Ce crezi c-ar trebui să facem, Jem ?

Un lucru aparţine găsitorului, pînă la dovedirea unui titlu de proprietate. A rupe întîmplător o camelie, a trage o duşcă de lapte cald muls de la vaca domnişoarei Maudie Atkinson pe o zi de vară, ori a mînca fructe dintr-o grădină străină — toate astea făceau parte din cultura noastră etică, dar cu banii era altceva.

— Ştii ce ? hotărî Jem. O să-i păstrăm pînă începe şcoala, şi-atunci o să merg de la unul la altul şi o să-ntreb ai cui sînt. Or fi ai vreunui copil care vine la şcoală cu autobuzul. De bucurie că s-a terminat şcoala, o fi uitat de ei. Ai cuiva trebuie să fie, neapărat. Uite ce lustruiţi sînt. Ăştia-s bani păstraţi.

— Îhî, dar de ce-ar păstra şi guma tot aşa ? Ştii doar că nu ţine.

— Asta, Scout, n-aş putea să-ţi spun. Banii aceştia, însă, au valoare pentru cineva...

— Cum adică, Jem ?...

— Capetele de indieni, vezi tu, vin de la indieni. Asta-i, cum s-ar spune, vrăjitorie curată, îţi aduce noroc. Adică, bineînţeles, nu pui fripţi pe nepusă masă, ori ceva în genul ăsta, dar chestii cu viaţa lungă, sănătate, sau note mari la lucrările de control... cam la de-alde astea îmi închipui că ţine cineva cu adevărat. Am să le pun în cutia mea.

Înainte de a se duce în camera lui, Jem se mai uită o dată lung la casa Radley. Şi iar mi-a părut gînditor.

După două zile îşi făcu şi Dill apariţia, într-un nimb de glorie : venise singur-singurel cu trenul de la Meridian pînă la Maycomb Junction — ceea ce nu era decît o exprimare politicoasă, pentru că adevăratul Maycomb Junction se afla în comitatul Abbott — iar aici îi ieşise în întîmpinare domnişoara Rachel, cu singurul taxi care exista în Maycomb ; luase masa în vagonul restaurant şi văzuse doi gemeni siamezi coborîţi din tren la Bay St. Louis, istorisire la care ţinu morţiş în ciuda tuturor ameninţărilor. Lepădase pantalonaşii aceia îngrozitori, prinşi cu nasturi de cămaşă, şi purta acum un pantalon scurt adevărat, cu curea ; de crescut nu mai crescuse, dar era ceva mai solid ; ne-a spus că-şi văzuse tatăl : era mai înalt decît al nostru, avea cioc negru şi era preşedintele Căii Ferate Louisville & Nashville.

— L-am ajutat niţel şi pe mecanic, completă el căscînd plictisit.

— L-ai ajutat pe naiba, îl puse Jem la punct. Hai, termină, Dill. Mai bine zi de-a ce o să ne jucăm noi azi ?

— De-a Tom, Sam și Dick, propuse Dill. Haidem în curtea din față.

Îi convenea să se joace de-a băieții Rover, fiindcă jocul avea trei roluri respectabile. Probabil că se cam plictisise de rolurile noastre de caracter.

— Ba, ia mai slăbiți-mă, am intervenit eu, sătulă să-l mai fac pe Tom Rover, care își pierde brusc memoria în mijlocul unui film și iese din scenariu pînă la sfîrșit, cînd e regăsit în Alaska. Inventează altceva, Jem.

— Ba, uite, m-am săturat să tot inventez.

Plictisiți din prima noastră zi de libertate ! Ce-o să fie mai tîrziu dacă acum era așa !

Merserăm fără chef în curtea din față, și Dill rămase cu ochii pierduți în josul străzii, cătînd la fațada lugubră a casei Radley.

— Miroase a... mort, făcu el. Ba nu, așa să știți, întări cînd i-am spus să înceteze.

— Vrei să zici că știi după miros dacă cineva-i pe moarte ?

— Nu, vreau să zic că dacă miros pe cineva, pot să spun dacă o să moară. M-a învățat o doamnă bătrînă. Și Dill se înclină spre mine, adulmecîndu-mă : Jean Louise Finch, tu ai să mori răspoimîine.

— Dacă nu taci, te pocnesc. Să știi că te pocnesc !

— Ei, dar terminați o dată, bombăni Jem. Vorbiți de parc-ați crede în Aburii Fierbinți.

— Și tu vorbești de parcă n-ai crede, replicai eu.

— Ce-i aia Abur Fierbinte ? se interesă Dill.

— N-ai mers niciodată noaptea pe un drum singuratic ? N-ai trecut pe lîngă un foc fierbinte ? Abur Fierbinte, îi explică Jem, e cineva care nu poate s-ajungă în rai și atunci se tîrăște încoace și-ncolo pe drumurile părăsite ; dacă treci prin el, cînd mori devii și tu ca el, și umbli noaptea ca să furi suflarea oamenilor...

— Și cum faci ca să nu treci printr-unul ca ăsta ?

— Nu poți să faci nimic. Cîteodată se-ntind de-a curmezișul drumului. Dacă trebuie neapărat să treci atunci spui :

Înger luminate,
Viață după moarte,
Piei din calea mea,
Duhul nu mi-l lua.

Asta-l oprește să te mai învăluie.

— Să nu crezi o iotă, Dill ! l-am prevenit eu. Calpurnia zice că astea-s povești de-ale negrilor.

Jem îmi aruncă o căutătură urîtă, totuși spuse :

— Ei, haideți, ne jucăm ori ba ?

— Să ne dăm de-a dura cu cauciucul de la automobil, propusei eu.

— Știi că-s prea mare pentru asta, oftă Jem.

— Împinge-ne tu pe noi.

Alergai în curtea din dos și scosei de sub casă o anvelopă veche.

O rostogolii pînă-n curtea din față.

— Eu sînt prima !

Dill însă credea că el s-ar cuveni să fie primul, dat fiind că abia sosise.

Jem făcu pe arbitrul, îmi acordă mie prima plimbare şi un timp mai lung lui Dill, aşa că mă ghemuii înăuntrul cauciucului.

Pînă la ceea ce a urmat, nu mi-am dat seama că-l jignisem pe Jem, contrazicîndu-l în privinţa Aburilor Fierbinţi, şi că n-aştepta decît prilejul ca să mi-o plătească. S-a răzbunat dînd vînt cauciucului în jos, pe drumul lateral. Pămîntul, cerul şi casele se contopiră într-o paletă nebună ; urechile îmi vîjîiau, mă sufocam şi nu reuşeam să-mi scot mîinile ca să mă opresc, pentru că erau prinse între piept şi genunchi. Singura mea nădejde era că Jem va fugi mai repede decît cauciucul, sau că voi fi oprită de bordura trotuarului. Îl auzeam alergînd şi urlînd în urma mea.

Cauciucul sări pe pietriş, se rostogoli peste drum, se izbi de o piedică şi mă azvîrli pe pavaj ca pe un dop. Ameţită, cu o senzaţie de greaţă, am rămas lată pe asfalt. Apoi mi-am scuturat capul şi am aşteptat să contenească vîjîitul din urechi, cînd am auzit deodată vocea lui Jem :

— Hai, Scout, şterge-o de acolo, repede !

Ridicai capul şi mă trezii fixînd treptele casei Radley, care se înălţau în faţa mea. Am îngheţat.

— Haide, Scout, nu mai sta culcată acolo ! urlă Jem. Ridică-te o dată ! Ce, nu poţi ?

Mi-am revenit şi m-am ridicat tremurînd toată.

— Ia şi cauciucul ! se agita Jem, furios. Adu-l cu tine ! Ce, n-ai nici un dram de minte ?

Cînd mi-am revenit, am luat-o la goană înapoi spre ei cît de repede îmi îngăduiau genunchii tremurători.

— De ce nu l-ai adus ? răcni frate-meu.

— De ce nu-l aduci *tu* ? ţipai eu mai tare.

Jem conteni.

— Hai, du-te, nu e departe de gard. Doar ai atins o dată casa, ce, ai uitat ? !

Cred că Jem m-ar fi mîncat de vie, dar, cum n-avea încotro, coborî în fugă drumul, la poartă păşi de parcă ar fi călcat pe apă, apoi năvăli în ogradă şi recuperă cauciucul.

— Ei, aţi văzut ? jubilă el, triumfător şi încruntat. Mare scofală ! Pe cuvîntul meu, Scout, uneori te porţi ca o fată în aşa hal, că mi-e şi ruşine !

De fapt, mai era ceva ce nu ştia el, dar m-am decis să nu-i spun.

— E ora limonadei ! o auzirăm în clipa aceea strigînd pe Calpurnia, care se ivise în uşa din faţă. Hei, voi ! Nu mai staţi în soarele ăsta fierbinte, fuga-ncoa' să nu vă prăjiţi de vii !

Limonada la mijlocul dimineţii era unul din ritualurile verii. Calpurnia lăsă pe terasă un urcior şi trei pahare, apoi se întoarse la treburile ei. Mie uneia puţin îmi păsa că nu sînt în graţiile lui Jem : limonada avea darul să-l readucă în toane bune.

Jem dădea pe gît al doilea pahar plin cînd, deodată, se bătu cu pumnul în piept :

— Acum ştiu de-a ce să ne jucăm, rosti el. Ceva nou, nemaipomenit.

— Ce ? făcu Dill curios.

— De-a Bau Radley !

Isteţ mai era Jem cîteodată ! Mai mult ca sigur că născocise jocul ăsta ca să-mi dea mie a-nţelege ce puţin îi păsa lui de tot neamul Radleyilor şi ce

lașă eram eu în comparație cu el, eroul neînfricat...

— Bau Radley ? Ei, cum ? îl descusu Dill.

— Uite cum. Tu, Scout, explică Jem, poți să fii doamna Radley...

— O să-ți spun eu dacă vreau. N-aș crede.

— Da' ce-i cu tine ? mă luă Dill la rost. Tot ți-e frică ?

— Dacă vine la noapte, cînd dormim cu toții ?...

Jem fluieră a pagubă...

— Bine, Scout, dar de unde o să știe el ce facem noi ? Și-apoi, nu cred că mai e acolo. A murit de mulți ani și i-au dat drumul pe horn.

— Jem, interveni Dill, tu și cu mine putem să ne jucăm, dar dacă Scout se teme, n-are decît să se uite la noi.

Eram adînc încredințată că Bau Radley era în casă, dar fiindcă n-aveam cum dovedi, mi s-a părut mai cuminte să-mi țin gura, ca să nu mai fiu acuzată că aș crede în Aburi Fierbinți, fenomen la care eram imună în timpul zilei.

Jem distribui rolurile : eu eram doamna Radley și nu aveam altceva de făcut decît să ies și să mătur veranda. Dill era bătrînul domn Radley : se plimba în sus și-n jos pe drum și tușea ori de cîte ori i se adresa Jem. Frate-meu era, desigur, Bau : se vîra sub treptele din față, de unde țipa și mugea din cînd în cînd.

Pe măsură ce înaintam în miezul verii, jocul nostru progresa și el. L-am cizelat și l-am desăvîrșit, i-am adăugat dialog și intrigă, pînă cînd am fabricat o mică piesă, căreia îi aduceam zilnic modificări.

Dill era un personaj negativ de prima clasă : intra în orice rol de caracter i s-ar fi încredințat, putea să pară și înalt dacă personajul diabolic trebuia să fie înalt. Era pe măsura celor mai afurisite personaje ale lui : cel mai rău era un gοt. Eu jucam în silă cucoanele de toate categoriile care apăreau în piesă. Nici o clipă nu mi s-a părut că-i mai interesant decît de-a Tarzan, și toată vara parcă am avut un nod în gît, cu toate asigurările lui Jem că Bau Radley era mort și că n-am ce păți cu el și cu Calpurnia lîngă mine în timpul zilei și cu Atticus acasă, noaptea.

Jem era cu-adevărat un erou înnăscut.

Drama pe care o jucam era plină de melancolie, țesută din bucățele și frînturi de bîrfe și legende locale : doamna Radley fusese o femeie frumoasă, pînă cînd se căsătorise cu domnul Radley și-și pierduse toți banii. De asemenea își pierduse aproape toți dinții, părul și, în plus, arătătorul de la mîna dreaptă (asta era contribuția lui Dill, care zicea că Bau i-l mușcase într-o noapte cînd nu găsise să mănînce nici pisici, nici veverițe) ; ea stătea în salon și plîngea mai tot timpul, în vreme ce Bau ciopîrțea puțin cîte puțin toată mobila din casă.

Tustrei eram apoi băieții care o pățiseră : uneori eu făceam pe judecătorul de minori ; Dill îl aducea pe Jem și-l băga pe sub trepte, pocnindu-l cu mătura. Jem reapărea, de la caz la caz, sub chipul șerifului, al unor cetățeni din oraș sau al domnișoarei Stephanie Crawford, care știa despre familia Radley mai mult ca oricine altul în Maycomb.

Cînd venea momentul marii scene a lui Bau, Jem se furișa în casă, șterpelea foarfeca din ser-

tarul mașinii de cusut profitînd de un moment de neatenție al Calpurniei, apoi se instala în balansoar și tăia ziare. Dill trecea pe lîngă el, tușea, iar Jem se prefăcea că-i înfige foarfeca în coapsă. De unde stăteam eu, totul părea chiar adevărat.

Cînd domnul Nathan Radley trecea pe lîngă noi în drumul lui zilnic spre oraș, încremeneam și nu scoteam o vorbă, pînă ce-l pierdeam din vedere ; apoi încercam să ne închipuim ce ne-ar face dac-ar bănui. Suspendam activitatea noastră și cînd se ivea vreun vecin ; odată, am văzut-o pe domnișoara Maudie Atkinson privindu-ne fix de peste drum, cu mîna în care ținea foarfecele de grădină suspendată în aer.

Într-o zi, eram atît de absorbiți de interpretarea Capitolului XXV, Cartea a II-a din „Familia unui om", încît nu l-am observat pe Atticus, care stătea pe trotuar și ne privea, lovindu-și genunchiul cu o revistă făcută sul. Soarele era la nămiezi.

— De-a ce vă jucați ? ne întrebă.

— De-a nimic, bolborosi Jem.

Tăgada fratelui meu mi-a dat a-nțelege că jocul era secret, de aceea n-am zis nimic.

— Atunci ce faceți cu foarfeca aceea ? De ce tăiați ziarul ? Dacă e de astăzi, vă arăt eu vouă.

— Nu facem nimic.

— Cum nimic ?

— Nimic, sir.

— Dați-mi foarfeca, spuse Atticus. Nu-i jucărie pentru voi. Nu cumva astea au vreo legătură cu familia Radley ?

— Nu, sir, încercă Jem să tăgăduiască mai departe, roșind ca para focului.

— Nădăjduiesc din toată inima că nu, spuse Atticus sec și intră în casă.

— Je-em...

— St ! S-a dus în salon și ne poate auzi de-acolo.

O dată la loc sigur în curte, Dill îl întrebă pe Jem dacă ne mai puteam continua joaca.

— Nu știu, Atticus n-a spus să nu ne jucăm...

— Jem, am încercat eu, cred că Atticus știe.

— Nu, nu știe. Dac-ar fi știut, ne-ar fi spus.

Nu eram sigură, dar Jem m-a învinuit că mă port ca o fată, că fetele își fac totdeauna fel de fel de idei și că de aceea nimeni nu le poate suferi și dacă o s-o țin tot așa, n-am decît să mă duc să-mi caut niște fete cu care să mă joc.

— Bine, atunci dă-i drumu-nainte, i-am spus, și-ai să vezi tu !

Sosirea lui Atticus era al doilea motiv pentru care voiam să ies din joc. Primul îl aveam mai dinainte, din ziua cînd mă rostogolisem în curtea din fața casei Radleyilor. Cu toată amețeala, greața și larma stîrnită de Jem, urechea îmi prinsese și un alt sunet, atît de înfundat, încît nu l-aș fi auzit cu nici un chip de pe trotuar : în casă, cineva rîdea.

5

Tot cicălindu-l, am reușit pînă la urmă să-l conving pe Jem și, spre ușurarea mea, o vreme a lăsat-o mai moale cu jocul. Continua să susțină

totuşi că Atticus n-ar fi spus că n-avem voie, ceea ce înseamnă că în realitate aveam. Ei, şi chiar dacă Atticus ar spune nu, ar găsi el, Jem, o portiţă de scăpare : n-am avea decît să schimbăm numele personajelor şi gata, nimeni nu ne-ar mai putea învinui că ne jucăm de-a cineva anume.

Dill a îmbrăţişat din toată inima planul acesta de acţiune. Oricum Dill, care-i ţinea hangul lui Jem în toate privinţele, îmi cam punea răbdarea la încercare. La începutul verii mă ceruse în căsătorie, ca îndată după aceea să uite. Mă însemnase ca pe un lucru al lui, zicîndu-mi că sînt singura fată pe care o va iubi vreodată, apoi mă neglijase. L-am bătut în două rînduri, dar nu mi-a folosit la nimic, dimpotrivă, s-a împrietenit şi mai mult cu Jem. Petreceau zile întregi în „casa din copaci“ complotînd şi plănuind, iar pe mine mă chemau numai cînd aveau nevoie de un al treilea. Aşa că, un timp nu m-am amestecat nici eu în proiectele lor mai temerare şi, cu riscul de a fi numită „fată“, mi-am petrecut amurgurile care mai rămăseseră din vara aceea mai mult cu domnişoara Maudie Atkinson, pe veranda ei.

Jem şi cu mine aveam totdeauna dreptul de liberă intrare în curtea domnişoarei Maudie, cu condiţia să nu ne apropiem de azalee, însă relaţiile noastre nu erau definite suficient de clar. Înainte ca Jem şi cu Dill să mă excludă din planurile lor, nu era decît o cucoană oarecare din vecini, ce-i drept însă o prezenţă destul de blajină.

Acordul nostru tacit cu domnişoara Maudie prevedea că avem voie să ne jucăm pe gazonul ei, să

mîncăm struguri, cu condiţia de a nu-i strica viţa, şi să explorăm vasta ogradă din dos — clauze atît de generoase, încît arareori vorbeam cu dînsa, căci aveam grijă să păstrăm echilibrul delicat al relaţiilor noastre : prin purtarea lor însă, Jem şi cu Dill m-au făcut să mă apropii mai mult de ea.

Domnişoara Maudie nu-şi putea suferi casa : timpul petrecut înăuntru i se părea timp pierdut. Era văduvă şi, în plus, o doamnă cu însuşiri cameleonice, care-şi lucra straturile de flori cu o veche pălărie de pai pe cap şi în salopetă bărbătească, pentru ca, după baia de la ora cinci, să se instaleze pe verandă şi să troneze asupra străzii în chip de frumuseţe atotstăpînitoare.

Ţinea la tot ce creşte pe pămîntul Domnului, chiar şi la buruieni. Cu o singură excepţie. De găsea o frunză de pătlagină în curtea ei, era ca la a doua bătălie de pe Marna : năvălea asupra plantei, înarmată cu un hîrdău de tinichea şi o dinamita la rădăcină cu o substanţă otrăvitoare care, zicea, dînsa, e atît de puternică, încît ne-ar da gata pe toţi dacă nu ne-am feri.

— De ce n-o smulgeţi pur şi simplu ? am întrebat-o o dată, după ce asistasem la o campanie prelungită împotriva unei frunze de cel mult trei ţoli.

— S-o smulg, fetiţo, s-o smulg ? Şi domnişoara Maudie ridică de jos lăstarul răpus şi strivi între degete tulpina firavă : cîteva seminţe microscopice căzură jos. Află că o rămurea din planta asta, una singură, poate distruge o curte întreagă. Aşa să ştii. Cînd vine toamna, asta se usucă şi vîntul o împrăştie în tot comitatul Maycomb !

După chipul domnişoarei Maudie, se vedea cît de colo că o atare eventualitate e pentru ea ca ciuma din Vechiul Testament.

Avea un fel de a vorbi cam răspicat pentru o doamnă a comitatului Maycomb. Ne înşira toate prenumele ori de cîte ori ni se adresa şi dădea la iveală, cînd surîdea, două furci mici de aur prinse de canini. O dată, pe cînd le admiram cu speranţa nemărturisită că într-o bună zi am să am şi eu la fel, mi-a spus :

— Priveşte.

Şi cu o mişcare a limbii şi-a scos proteza, gest cordial care a cimentat pe dată prietenia noastră.

Bunăvoinţa domnişoarei Maudie se extindea şi asupra lui Jem şi Dill, ori de cîte ori îşi întrerupea îndeletnicirile : aşa ne-a fost dat să culegem roadele unui talent pe care domnişoara Maudie ni-l ţinuse pînă atunci ascuns. Făcea prăjiturile cele mai straşnice din cartier. După ce-am admis-o în intimitatea noastră, ori de cîte ori făcea prăjituri, cocea una mare şi trei mai mici, apoi ne striga de peste drum : „Jem Finch, Scout Finch, Charles Baker Harris, veniţi încoace !" Promptitudinea noastră era totdeauna răsplătită.

Vara, amurgurile sînt lungi şi pline de împăcare. De cele mai multe ori domnişoara Maudie şi cu mine şedeam pe veranda ei şi priveam, fără o vorbă, cerul care se rumenea treptat pe măsură ce scăpăta soarele, urmărind stolurile de rîndunele cum treceau în zbor razant deasupra cartierului şi se mistuiau după acoperişul şcolii.

— Domnişoară Maudie, am întrebat-o într-o seară, credeţi că Bau Radley mai trăieşte ?

— Se numeşte Arthur şi trăieşte, mi-a răspuns domnişoara Maudie, legănîndu-se încet în balansoarul ei mare din lemn de stejar. Simţi cum miros mimozele mele ? E ca o adiere îngerească în seara asta.

— Da, donşoară. Da' ... de unde ştiţi ?

— Ce să ştiu, fetiţo ?

— Că B... că domnul Arthur mai trăieşte...

— Ce curiozitate bolnăvicioasă ! Dar îmi închipui că subiectul e de vină. Ştiu că trăieşte. Ştiu că trăieşte, Jean Louise, pentru că nu l-am văzut dus afară.

— Dar dacă a murit şi i-au dat drumul pe horn ?

— De unde-ai mai scos-o şi pe asta ?!

— Jem zice că aşa crede el c-au făcut.

— Ţ-ţ-ţ-ţ... Pe zi ce trece seamănă tot mai mult cu Jack Finch.

Domnişoara Maudie îl cunoştea din copilărie pe unchiul Jack Finch, fratele lui Atticus. Erau cam de aceeaşi vîrstă, şi copilăriseră împreună la Debarcaderul lui Finch. Domnişoara Maudie era fiica doctorului Frank Buford, proprietar şi vecin cu noi. Profesia doctorului Buford era medicina, iar obsesia lui era tot ce creştea în pămînt, din care pricină şi rămăsese sărac. Unchiul Jack Finch îşi mărginise pasiunea săpatului la ghivecele cu flori de la ferestrele lui din Nashville, din care pricină făcuse avere. Pe unchiul Jack îl vedeam în fiecare an de Crăciun, şi la fiecare Crăciun o striga peste gard pe domnişoara Maudie şi-i spunea să-l ia de bărbat, iar domnişoara Maudie îi răspundea tot aşa, strigînd : „Ţipă un pic mai tare, Jack Finch, să te-audă pîn' la poştă, că eu tot nu te-aud !" Mie şi lui Jem

ni se părea ciudat chipul ăsta de a cere mîna unei doamne, dar și unchiul Jack era un om ciudat. Zicea că vrea s-o scoată din minți pe domnișoara Maudie, că se străduia de patruzeci de ani fără succes și că era ultimul om cu care s-ar gîndi ea să se mărite, însă primul pe care-i plăcea să-l tachineze, așa că singura lui apărare era ofensiva spirituală, ceea ce pentru mintea noastră era teribil de clar...

— Arthur Radley stă pur și simplu în casă, atîta tot, spuse domnișoara Maudie. Tu n-ai sta în casă dacă n-ai vrea să ieși ?

— Da, don'șoară, dar eu aș vrea să ies afară. El de ce nu vrea ?

Ochii domnișoarei Maudie se îngustară.

— Cunoști povestea tot atît de bine ca și mine.

— Ba n-am auzit niciodată de ce. Nu mi-a spus nimeni niciodată.

Domnișoara Maudie își potrivi proteza dentară.

— Știi, bătrînul domn Radley era un baptist din secta „spălătorilor de picioare"...

— Ca dumneavoastră, da ?

— Nu chiar așa, fetițo. Sînt baptistă și atîta tot.

— Nu credeți toți în spălarea picioarelor ?

— Ba da. Acasă, în baie.

— Dar nu poate să existe o comuniune între noi...

Socotind probabil că era mai ușor să definească baptismul primitiv decît comuniunea dintre oameni, domnișoara Maudie îmi explică :

— „Spălătorii de picioare" cred că orice plăcere e un păcat. Știi că într-o sîmbătă, cîțiva dintre ei, ieșind din pădure și trecînd pe aici, mi-au spus că mă voi duce în iad cu florile mele cu tot ?

— Cu florile dumneavoastră ?

— Da, domnișoară. Vor arde o dată cu mine. Ei cred că îmi petrec timpul prea mult în aerul liber al Domnului și prea puțin în casă citind Biblia.

Încrederea mea în evanghelia predicată de la amvon s-a zdruncinat cînd mi-am închipuit-o pe domnișoara Maudie fierbînd pe veci în felurite iaduri protestante. E-adevărat că avea limba ascuțită, și nu umbla cu opere de binefacere, ca domnișoara Stephanie Crawford. Dar în vreme ce nici un om cu bun-simț n-avea încredere în domnișoara Stephanie, Jem și cu mine credeam orbește în domnișoara Maudie. Nu ne pîrîse niciodată, nu se jucase niciodată cu noi de-a șoarecele și pisica, nu se amesteca în viața noastră particulară. Era pentru noi o prietenă. Și nu puteam concepe ca o ființă atît de rezonabilă să trăiască sub amenințarea chinurilor veșnice.

— Nu-i drept, domnișoară Maudie. Sînteți cea mai bună doamnă din cîte cunosc.

Domnișoara Maudie surîse :

— Mulțumesc, domnișoară. Dar baptiștii „spălători de picioare" cred că femeile sînt prin definiție păcatul întruchipat. Știi, ei iau Biblia cuvînt cu cuvînt.

— Oare de asta stă domnul Arthur în casă, ca să se ferească de femei ?

— Habar n-am.

— După mine, n-are nici un rost. Dacă domnul Arthur vrea să ajungă în rai, cred că ar trebui să iasă măcar pe verandă. Atticus zice că Dumnezeu îi iubește pe oamenii ca dumneavoastră care țin la sine.

Domnişoara Maudie se opri din legănat ; vocea i se făcuse aspră.

— Eşti prea crudă la minte ca să pricepi, spuse ea. Să ştii că uneori Biblia, în mîna cuiva, poate fi mai dăunătoare decît o sticlă de whiskey în mîna... oh, să zicem a tatălui tău.

M-am simţit şocată.

— Atticus nu bea whiskey, am protestat, n-a pus o picătură în gură niciodată ... nu, donşoară, ba adică ... a băut. Mi-a spus că a băut o dată şi nu i-a plăcut.

Domnişoara Maudie izbucni în rîs.

— N-ai înţeles, nu de taică-tău e vorba, mă lămuri ea. Am vrut să spun că Atticus Finch, chiar de-ar bea şi s-ar îmbăta, tot n-ar fi atît de rău pe cît sînt alţii, în momentele lor cele mai bune. Există un soi de oameni care... ştii... se gîndesc atît de mult la lumea cealaltă, încît n-ajung niciodată să înveţe cum să trăiască în lumea asta, iar la ce duce asta, n-ai decît să-ţi arunci ochii peste drum ca să vezi.

— Credeţi că e adevărat tot ce se spune despre B... despre domnul Arthur ?

— Ce anume ?

I-am spus ce anume.

— Astea-s pe trei sferturi scorneli ale oamenilor de culoare şi pe sfert ale Stephaniei Crawford, răspunse domnişoara Maudie cu severitate. Stephanie Crawford mi-a spus chiar, odată, că s-a deşteptat într-o noapte şi l-a văzut cum o fixa pe geam. Am întrebat-o : şi tu ce-ai făcut, Stephanie, te-ai dat puţin la o parte ca să-i faci loc în pat ? Numai aşa i-am închis gura pentru o vreme.

Eram încredinţată că nu minte. Glasul domnişoarei Maudie putea reduce la tăcere pe oricine.

— Nu fetiţo, asta-i o casă îndurerată. Mi-l amintesc pe Arthur Radley cînd era copil. Totdeauna vorbea cuviincios, zică lumea ce-o pofti. Vorbea cum ştia el mai cuviincios.

— Credeţi că-i scrîntit la minte ?

Domnişoara Maudie dădu din cap.

— Dacă n-a fost, ar trebui să fie acum. Niciodată nu ştim cu adevărat ce li se întîmplă oamenilor. Ce se petrece între cele patru ziduri ale unei case, după uşile închise, ce secrete...

— Niciodată Atticus nu ne-a făcut în casă, mie şi lui Jem, ceva ce n-ar face şi în curte, declarai eu, socotind de datoria mea să iau apărarea tatălui meu.

— Copilă dragă, alta mi-a fost intenţia, nu de tatăl tău vorbeam, dar acum, că stau şi mă gîndesc, uite ce-am să-ţi spun : e adevărat că Atticus Finch este acelaşi, şi acasă, şi pe stradă. Ei, dar o prăjitură proaspătă pentru acasă ce zici, ţi-ar place ?

Am răspuns că mi-ar place, şi încă foarte mult.

A doua zi dimineaţa, cînd m-am trezit, i-am găsit pe Jem şi pe Dill în curtea din dos, adînciţi în conversaţie. Cînd m-am apropiat, mi-au spus, ca de obicei, să-mi iau tălpăşiţa.

— Ba ia termină, Jem Finch ! Curtea e tot atît a ta, cît şi a mea. Am şi eu dreptul să mă joc aici ca şi tine.

După cîteva clipe de stupoare, Dill şi cu Jem se ridicară.

— Dacă rămîi, mi-a pus în vedere Dill, trebuie să faci ce-ţi spunem noi.

— Ia te uită... cine se umflă-n pene așa, deodată !

— Dacă nu juri c-ai să faci ce-ți spunem noi, atunci nu-ți mai spunem nimic, mi-a tăiat-o Dill.

— Vă sclifosiți de parcă ați fi crescut cu zece țoli peste noapte... Și, mă rog, ce poftiți ?

— Vrem să-i trimitem un bilețel lui Bau Radley, explică Jem cu seninătate.

— Și... c-cum vreți ?...

Încercam să lupt cu spaima care creștea în mine automat : îi venea ușor domnișoarei Maudie să vorbească, bătrînă cum era și comod instalată pe veranda ei, pe cînd nouă ... cu noi era altceva.

Jem intenționa pur și simplu să agațe biletul în vîrful unui băț de undiță și să-l strecoare prin jaluzele. Dacă s-ar ivi vreun nepoftit, Dill va da de veste sunînd clopoțelul.

Și Dill, spre a întări, ridică dreapta în care strîngea clopoțelul de argint din sufragerie al mamei mele.

— Eu am să înconjur casa, prin partea ailaltă, explică mai departe Jem. Ne-am uitat ieri de peste drum și-am văzut o jaluzea desprinsă. Cred că, în cel mai rău caz, aș putea să-l pun pe pervazul ferestrei.

— Jem...

— Ai intrat în horă, acum trebuie să joci, tu singură ai vrut-o, domnișoară Priss !

— În regulă, Jem, dar nu vreau să stau de pază, tu nu știi că cineva a...

— Ba ai să stai de pază în spatele casei, iar Dill va supraveghea curtea din față și strada, și dacă vine cineva, sună din clopoțel. E clar ?

— ... clar ... Și ... ce i-ați scris ?

— Îl rugăm politicos, mi-a răspuns Dill, să iasă din cînd în cînd și să ne spună ce face în casă, iar noi îl asigurăm că nu-i facem nici un rău și că o să-i cumpărăm o înghețată.

— Sînteți nebuni de legat, o să ne omoare !

— E ideea mea, se făli Dill, cred că dac-ar ieși și ar sta un pic cu noi, s-ar simți mai bine.

— De unde știi că nu se simte bine și-așa ?

— Da' tu cum te-ai simți dac-ai sta încuiată în casă o sută de ani și-ai mînca numai pisici ? Pun rămășag că are o barbă uite-atîta...

— Ca a lui taică-tu ?

— Tata n-are barbă, el...

Aici însă, Dill își înghiți vorba, părînd a-și scormoni memoria.

— Aha, te-am prins ! strigai. Ai zis cînd ai venit că taică-tu are barbă neagră !

— Dacă vrei să știi, și-a ras-o vara trecută, îhî ! Și-am și-o scrisoare ca să-ți dovedesc, mi-a trimis și doi dolari !

— Și mai ce ? Și mai ce ? Și-o uniformă de polițist călare, numai că n-a ajuns niciodată, așa-i ? ! Hai, deșartă-ți sacul, băiete...

Mare meșter mai era Dill Harris la tăiat piroane... Cică a călătorit de șaptesprezece ori cu avionul poștal, a fost în Noua Scoție, a văzut un elefant, bunicu-său a fost generalul de brigadă Joe Wheeler [1] și i-a lăsat și sabia lui moștenire...

— Ia mai terminați, se răsti Jem la noi. Se strecură sub trepte, de unde reapăru cu un băț de un-

[1] Joseph Wheeler (1836—1906), general în armata Confederaților.

diţă galben, de bambus. Cred că-i destul de lung ca să ating casa din stradă, ce ziceţi ? ne ceru el părerea.

— Cui nu i-a fost frică să dea fuga pîn'la casă şi s-o atingă, nu i-ar trebui nici undiţă, l-am înţepat eu. De ce nu te duci să baţi la uşa din faţă ?

— Asta-i altceva, de cîte ori trebuie să-ţi explic ?

Dill scoase din buzunar o bucăţică de hîrtie şi i-o întinse lui Jem. Tustrei ne-am îndreptat cu băgare de seamă spre casa cea veche. Dill rămase lîngă felinarul de la colţ, iar Jem şi cu mine ne furişarăm pe drumul lateral ce cobora în pantă pe lîngă coasta clădirii. I-am luat-o înainte şi m-am oprit într-un loc de unde puteam vedea pe după colţ.

— Drumu-i liber, anunţai, nici ţipenie de om.

Jem se uită în susul străzii, la Dill, care dădu şi el din cap.

Şi-atunci, legă bileţelul de capătul undiţei, aplecă băţul de-a curmezişul curţii şi-l împinse spre fereastra pe care o alesese. Undiţa era cu cîţiva ţoli mai scurtă decît trebuia şi Jem se lungi şi se-ntinse cît putu. Îl văzui fandînd ca la un asalt, o dată şi încă o dată, atîta vreme încît îmi părăsii postul şi mă apropiai de el.

— Nu pot să-l scot de pe băţ, gîfîi el, sau dacă-l scot, nu pot să-l fac să stea locului. Du-te înapoi în stradă, Scout !

M-am întors şi-am pîndit mai departe de la colţ. Din cînd în cînd mă uitam la Jem, care încerca mereu, cu răbdare, să pună biletul pe pervazul ferestrei : biletul zbura jos, Jem îl împungea cu băţul undiţei şi-l ridica de atîtea ori, încît mi-am zis că Bau Radley, chiar dacă l-ar găsi vreodată, tot n-ar

mai putea să-l citească. Tocmai priveam din nou în josul străzii, cînd, deodată, auzii clopoţelul sunînd.

Mă răsucii, cu capul strîns între umeri, aşteptîndu-mă să-l văd pe Bau Radley cu colţii lui însîngeraţi, cînd colo l-am văzut pe Dill agitînd din răsputeri clopoţelul chiar sub nasul lui Atticus.

Jem arăta atît de lamentabil, încît n-am avut inima să-i spun : ţi-am spus eu că aşa o să se-ntîmple. Abia îşi tîra picioarele, trăgînd undiţa după el pe trotuar.

— Încetează o dată cu clopoţelul ăsta, spuse Atticus.

Dill opri cu mîna limba clopoţelului ; în liniştea care se aşternu, aş fi preferat să-l aud sunînd din nou. Atticus îşi dădu pălăria pe ceafă şi-şi puse mîinile în şolduri.

— Jem, rosti el, ce făceai acolo ?

— 'imic, sir...

— Cum nimic ?! Ce vorbă-i asta ? N-auzi ce te-ntreb ?

— Eu... noi... încercam numai să-i dăm ceva domnului Radley...

— Şi ce încercaţi, mă rog, să-i daţi ?

— O scrisoare, atît...

— Ai bunătatea şi arată-mi-o.

Jem îi întinse un petic de hîrtie murdărit şi terfelit ca vai de lume. Atticus îl luă şi încercă să citească misiva.

— De ce vreţi ca domnul Radley să iasă afară ?

— Ne gîndeam că ar putea să-i placă... începu Dill, dar privirea lui Atticus îl îngheţă.

— Băiete, i se adresă tata lui Jem, am să-ţi spun ceva, şi-am să ţi-o spun o dată pentru totdeauna :

nu-l mai necăji pe omul ăsta. Ce-am spus e valabil şi pentru voi doi, ăştilalţi.

Ce făcea domnul Radley, era treaba lui. Dacă ar fi vrut să iasă afară, ar fi ieşit. Dar dacă voia să stea în casă, în propria lui casă, era liber s-o facă, scutit de atenţiile unor copii indiscreţi — ceea ce era un calificativ prea blînd pentru de-alde noi. Ce-am zice dacă el, Atticus, ar da buzna în odăile noastre, noaptea, fără să bată la uşă ? Cam la fel ne purtasem noi cu domnul Radley. Ce făcea domnul Radley putea să ni se pară ciudat nouă, nu şi lui. Şi, unde mai pui, nu ne trecuse prin cap nici măcar că singurul chip civilizat de a comunica cu altă fiinţă omenească era să foloseşti uşa principală şi nu fereastra din dos ! În fine, nu cumva să ne mai prindă că ne apropiem de casa aceea nepoftiţi, că jucăm jocuri stupide ca acelea pe care le observase el, ori că ne distrăm pe socoteala cuiva de pe strada asta sau din oraşul ăsta...

Dar noi nu ne distram pe socoteala lui, nu rîdeam de el, căută Jem să-l asigure, noi doar...

— Dar ce făceaţi ?

— Nu rîdeam de el...

— Nu, rosti Atticus, puneaţi în vitrină povestea vieţii lui, ca tot cartierul să se lămurească.

Jem părea să-şi mai fi venit în fire.

— N-am spus că făceam aşa, n-am spus !

Atticus zîmbi sec.

— Şi totuşi, ai spus-o. Să-ncetaţi imediat cu prostiile astea, toţi trei !

Jem căscă gura la el.

— Vrei să te faci avocat, nu-i aşa ?

Gura tatei avea o fermitate suspectă, ca şi cînd ar fi încercat s-o ţină dreaptă.

Jem gîndea probabil că nu e cazul să mai încerce alte şiretlicuri, căci tăcu chitic. Abia cînd Atticus intră în casă să-şi caute dosarul pe care uitase să-l ia cu el dimineaţa, cînd plecase la serviciu, îşi dădu şi frate-meu seama că a fost păcălit cu unul din cele mai vechi trucuri avocăţeşti din cîte au existat vreodată. Aşteptă la o distanţă respectuoasă de treptele de la intrare, petrecîndu-l cu privirea pe tata cînd ieşi din casă şi porni spre oraş. Cînd Atticus era destul de departe ca să nu-l mai poată auzi, Jem strigă în urma lui :

— Credeam că vreau să mă fac avocat, dar acum nu mai sînt atît de sigur !

6

— Da, încuviinţă tata cînd Jem l-a întrebat dacă ne dă voie să mergem la iazul cu peşti al domnişoarei Rachel, ca să stăm pe mal, împreună cu Dill, care-şi petrecea ultima seară la Maycomb. Spuneţi-i la revedere din partea mea, şi să ne vedem sănătoşi vara viitoare.

Am sărit zidul scund care despărţea curtea domnişoarei Rachel de intrarea noastră pentru maşini. Jem fluieră prelung şi tremurat ; Dill îi răspunse din întuneric.

— Nici o suflare, spuse Jem. Ia priveşte.

Şi arătă spre răsărit : o lună imensă se înălţa de după nucii domnişoarei Maudie.

— Parcă-ţi ţine de cald, comentă el.

— Se vede şi crucea ? întrebă Dill fără să ridice capul, preocupat să-şi fabrice o ţigară din hîrtie de ziar şi sfoară.

— Nu, numai doamna din lună. Nu aprinde chestia aia, Dill, că-mpuţi toată partea asta a oraşului.

În lună era o doamnă, care şedea la măsuţa de toaletă şi-şi pieptăna părul.

— Ai să ne lipseşti, băiete, zisei. N-ar fi mai bine să-l pîndim pe domnul Avery, ce zici ?

Domnul Avery stătea cu chirie peste drum de doamna Henry Lafayette Dubose. Pe lîngă sustragerea de bani din farfuria de chetă, lucru cu care se-ndeletnicea sistematic duminica, domnul Avery mai obişnuia să şadă în fiecare seară pe verandă, pînă la nouă, şi să strănute. Odată, am avut norocul să fim martori la o performanţă care, hotărît, pare să fi fost ultima, fiindcă n-a mai repetat-o cîtă vreme l-am pîndit. În altă seară, pe cînd coboram treptele casei domnişoarei Maudie, ne-a oprit o exclamaţie a lui Dill : „Doamne, ia uitaţi-vă !" Şi a întins degetul spre casa de vizavi. La început n-am văzut altceva decît veranda îmbrăcată în glicină, dar uitîndu-ne mai atent, descoperirăm un firicel de apă arcuit care ţîşnea dintre frunze — să tot fi fost vreo zece picioare de la sursă la pămînt, după aprecierea noastră — şi stropea drept în pata galbenă de lumină pe care o făcea felinarul pe trotuar. Jem şi-a dat cu părerea că domnul Avery n-a calculat bine, Dill, că de bună seamă bea o vadră de apă pe zi, iar concursul care a urmat, cu scopul de a stabili distanţele relative şi îndemînările respective, m-a făcut din nou să mă simt de prisos,

dat fiind deplina-mi lipsă de înzestrare pentru atare ocazii.

Dill se întinse, căscă şi propuse cu mult prea multă indiferenţă :

— Ştiţi ce, hai să mergem la plimbare.

Ideea mi se păru suspectă : la Maycomb, nimeni nu mergea la plimbare fără nici o noimă.

— Încotro, Dill ?

Îmi arătă cu un semn din cap spre sud.

— În regulă, consimţi pe dată Jem. Şi fiindcă rezistam, îmi spuse dulceag : Nu te sileşte nimeni să vii cu noi, îngeraşule.

— Aşa spui tu : „nu te sileşte nimeni". Dar adu-ţi aminte...

Jem nu era omul care să-şi încarce memoria cu înfrîngerile din trecut : singura învăţătură cu care se alesese de la Atticus părea să fi fost o iniţiere în arta de a pune întrebări.

—N-avem nimic de gînd, Scout. Mergem doar pînă la felinar şi înapoi.

Coborîrăm tăcuţi trotuarul, trăgînd cu urechea la scîrţîitul balansoarelor din verande sub greutatea vecinilor, la zgomotul confuz iscat în noapte de tăifăsuiala potolită a celor mari de pe strada noastră. Din cînd în cînd o auzeam pe domnişoara Stephanie Crawford rîzînd.

— Ei ? făcu Dill.

— În regulă, răspunse Jem. Ascultă, Scout, de ce nu te duci acasă ?

— Dar ce-aveţi de gînd ?

Voiau, nici mai mult, nici mai puţin, decît să arunce o privire pe fereastra cu jaluzeaua desprinsă, doar-doar îl vor vedea pe Bau Radley, iar dacă nu

ţineam să-i însoţesc, n-aveam decît să mă duc direct acasă şi să-mi ţin gura, atîta tot.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de ce-aţi aşteptat pînă-n seara asta ?!

Pentru că noaptea nu-i putea vedea nimeni, pentru că Atticus era cufundat atît de adînc în cartea lui, încît n-ar fi auzit nici trîmbiţele Judecăţii de Apoi, pentru că dacă Bau Radley le-ar face de petrecanie, i-ar scăpa de şcoală şi mai repede decît vacanţa şi, în sfîrşit, pentru că noaptea e mai uşor să vezi ce se întîmplă într-o casă întunecoasă decît ziua, pe lumină — am priceput ?

— Jem, *te rog*...

— Scout, îţi spun pentru ultima oară : ţine-ţi gura, sau du-te acasă — zău dacă nu semeni din zi în zi tot mai mult cu o fată !

La care, neavînd de ales, a trebuit să mă alătur grupului. Ne-am gîndit că ar fi mai bine să ne strecurăm pe sub gardul înalt de sîrmă ghimpată din spatele proprietăţii Radley, fiindcă riscam mai puţin să fim văzuţi. Gardul împrejmuia o grădină mare şi un şopron îngust de scînduri.

Jem ridică sîrma de jos şi-l împinse pe Dill pe dedesubt. Pe urmă i-am ţinut eu sîrma lui Jem. Abia încăpu.

— Ai grijă, nici un zgomot, şopti el, şi orice-o fi, nu da peste verze, că stîrneşti un foşnet de scoli şi morţii...

Pătrunsă de acest sfat, înaintam, cred, un pas pe minut. M-am mişcat mai repede numai cînd l-am văzut la lumina lunii pe Jem făcîndu-mi semne din depărtare. Ajunserăm la poarta care despărţea grădina de curtea din dos. Jem o atinse. Poarta scîrţîi.

— Scuipă-n balamale, şopti Dill.

— Ne-ai băgat într-o încurcătură, îl bombănii eu pe frate-meu. Nu'ş' cum mai ieşim de-aici...

— S-s-st ! Scuipă, Scout.

Scuiparăm de ne secarăm gîtlejurile, pe urmă Jem deschise poarta încetişor, o dădu în lături şi-o sprijini de gard. Iată-ne în curtea din dos.

Spatele casei Radleyilor era şi mai puţin atrăgător decît partea din faţă : o verandă prăpădită îl mărginea cu două uşi şi, între ele, două ferestre întunecate. În locul unei coloane, un stîlp grosolan sprijinea capătul acoperişului. O sobă de fier veche zăcea într-un colţ al verandei ; deasupra ei, oglinda unui cuier de pălării prindea razele lunii şi le reflecta straniu.

— Uh ! pufni Jem, săltîndu-şi piciorul.

— C-ce-i ?!

— Pui de găină, suflă el.

Că aveam să ne ciocnim pretutindeni de lucruri nevăzute, ne-o confirmă Dill care era în faţa noastră, cînd îl auzirăm silabisind un „...mne-ze-u-le" înăbuşit. Ne furişarăm spre partea laterală a casei, lîngă fereastra cu jaluzeaua desprinsă. Pervazul era cu cîţiva ţoli mai înalt decît Jem.

— O să te ajutăm să te urci, îi şopti el lui Dill. Aşteaptă puţin.

Şi Jem apucă încheietura mîinii sale stîngi şi încheietura mîinii mele drepte, iar eu încheietura mea stîngă şi pe cea dreaptă a lui Jem, apoi ne lăsarăm pe vine şi Dill se aşeză pe scaunul ce i-l improvizasem. L-am ridicat, pînă ce-a putut să se agaţe de pervazul ferestrei.

— Grăbeşte-te, şuieră Jem, nu te putem ţine mult.

Dill mă bătu pe umăr şi îl lăsarăm jos.

— Ce-ai văzut ?

— Nimic, au perdele. Dar e o lumină mică undeva, departe.

— Hai s-o ştergem, suflă Jem. Ne întoarcem tot prin spate. S-s-st ! mă ţîştui el, cînd eram gata să mă împotrivesc.

— Să-ncercăm fereastra din dos, spuse Dill.

— Dill, *nu*, şuşotii eu.

El se opri şi-l lăsă pe Jem înainte. Cînd frate-meu puse piciorul pe prima treaptă, aceasta scîrţîi. Rămase nemişcat, apoi îşi încercă cu grijă greutatea. De data asta, nici un zgomot. Jem sări două trepte deodată, puse piciorul pe verandă, se săltă pe ea şi zăbovi în loc o vreme, clătinîndu-se. Apoi îşi recăpătă echilibrul, îngenunche, se tîrî pînă la fereastră, înălţă capul şi privi înăuntru.

Atunci am văzut umbra. Era umbra unui om cu pălăria-n cap. La început mi se păruse un copac, dar nu era vînt, şi trunchiurile de copac nu umblă niciodată. Veranda din spate era scăldată în razele lunii, iar umbra, rumenă ca o felie de pîine prăjită, înainta de-a curmezişul, către Jem.

Apoi o văzu şi Dill. Îşi duse mîinile la faţă. Cînd trecu pe lîngă frate-meu, o văzu şi el. Îşi acoperi capul cu braţele şi rămase încremenit.

Umbra se opri dincolo de Jem, cam la un picior depărtare. Din margine i se dezlipi un braţ, care se ridica, apoi căzu la loc şi rămase nemişcat. Pe urmă se întoarse şi trecu înapoi pe lîngă Jem, merse

de-a lungul verandei, părăsi partea aceea a casei şi se întoarse aşa cum venise.

Dintr-un salt, Jem o zbughi jos de pe verandă şi galopă spre noi. Trînti poarta de gard, ne împinse afară şi o luă la goană cu noi, printre două şiruri de verze, care foşneau îngrozitor. Cînd eram la jumătatea drumului printre straturi, m-am împiedicat ; în aceeaşi clipă, bubuitul unei puşti cutremură împrejurimile.

Dill şi cu Jem se aruncară la pămînt, lîngă mine. Gîfîind, Jem abia putu articula, printre suspine :

— Gardul de lîngă curtea şcolii !... Repede, Scout !...

Şi ridicînd sîrma de jos, ne lăsă să ne rostogolim pe dedesubt. Abia pe la jumătatea drumului spre stejarul singuratic din curtea şcolii, la adăpostul căruia voiam să ne refugiem, ne-am dat seama că Jem nu era cu noi. Ne întoarserăm în fugă şi-l găsirăm zbătîndu-se în gard, lepădîndu-şi pantalonii ca să poată scăpa. Alergă numai în chiloţi către stejar.

La adăpostul trunchiului gros, rămaserăm prostiţi, dar mintea lui Jem lucra febril :

— Fuga acasă... o să ne caute !

Străbăturăm în goană curtea şcolii, ne strecurarăm pe sub zăplaz în Păşunea Cerbului din spatele casei noastre, sărirăm gardul şi abia cînd ne-am pomenit pe treptele intrării din spate, ne-a îngăduit Jem să ne oprim ca să ne tragem sufletul.

Recăpătîndu-ne răsuflarea, am luat-o spre curtea din faţă, cu aerul cel mai indiferent din lume. Cercetarăm strada şi văzurăm un grup de vecini adunaţi la poarta din faţă a Radleyilor.

— Haidem mai bine acolo, spuse Jem, să nu dăm de bănuit dacă nu ne ducem.

La poartă, în curte, cu o puşcă în mînă, stătea domnul Nathan Radley. Atticus era lîngă domnişoarele Maudie şi Stephanie Crawford. Alături i-am recunoscut pe domnişoara Rachel şi pe domnul Avery. Apariţia noastră trecu neobservată.

Ne-am strecurat lîngă domnişoara Maudie, care se întoarse :

— Unde eraţi de n-aţi auzit zarva ?

— Dar ce s-a întîmplat ? făcu Jem pe miratul.

— Domnul Radley a tras într-un negru tupilat în straturile lui cu varză.

— A ! Şi l-a nimerit ?

— Nu, se amestecă domnişoara Stephanie, fiindcă a tras în aer. Dar ăla s-a albit de spaimă. Dacă vedeţi pe-aici vreun negru alb, zice, să ştiţi că ăla e. Şi mai are un glonte în ţeava cealaltă, zice, şi dacă mai aude un foşnet în straturi, pac ! — a doua oară trage-n plin, orice-ar fi să fie — cîine, negru, sau... Jem *Finch !*

— P-poftim ? !

Atticus interveni :

— Dar unde-ţi sînt pantalonii, băiete ?

— Pantalonii, sir ?...

— Da, pantalonii !

Degeaba ! În chiloţi în faţa lui Dumnezeu şi-a tuturor... Suspinai.

— Domnule Finch !

La lumina felinarului, l-am văzut pe Dill clocind ceva — ochii i se holbaseră, faţa bucălată, ca de îngeraş, i se rotunjise şi mai tare.

— Ce vrei, Dill ? întrebă tata.

— Ştiţi, i-am cîştigat eu, vorbi el vag.

— I-ai cîştigat ?... Cum adică ?

Mîna lui Dill căuta instinctiv ceafa, apoi, luîndu-şi seama, se repezi înainte, ca să netezească fruntea :

— Jucam pocher pe dezbrăcatelea, colea, la iazul cu peşti.

Jem şi cu mine am răsuflat uşuraţi. Vecinii păreau satisfăcuţi : rămăseseră cu toţii paf. Pocher pe dezbrăcatelea — ce-o mai fi şi asta ? !

De aflat, n-avurăm norocul să aflăm, căci domnişoara Rachel se dezlănţui, ca sirena de incendiu a oraşului :

— Sfi-i-nte I-isuse, Dill Harris ! Jocuri de noroc la iazul meu ? ! Stai că-ţi arăt eu pocher pe dezbrăcatelea, domnişorule !

Numai intervenţia lui Atticus îl scăpă pe Dill de o neîntîrziată schilodire.

— O clipă, domnişoară Rachel, spuse tata, pînă acum nu i-am mai auzit de una ca asta. Şi aţi jucat chiar cu cărţi ?

— Nu, sir, cu chibrituri, răspunse în locul lui Dill frate-meu, atacînd orbeşte.

Jem mă umplea pur şi simplu de admiraţie : chibriturile erau periculoase, dar cărţile de joc erau de-a dreptul fatale.

— Jem şi tu, Scout, rosti Atticus apăsat, să nu mai aud de pocher sub nici o formă, aţi înţeles ? Şi-acum, Jem, du-te la Dill şi ia-ţi pantalonii înapoi. Socotiţi-vă între voi.

— N-ai grijă, Dill, îl asigură Jem în timp ce alergam pe trotuar, nu mai pune mătuşă-ta mîna

pe tine. O convinge tata. Da' repede ţi-a venit ideea, fiule... Şşt, ia ascultă... auzi ?

Ne-am oprit şi-am auzit vocea lui Atticus: „...nu-i ceva serios... toţi trec prin asta, domnişoară Rachel..."

Dill se linişti, Jem şi cu mine, însă nu. Mai rămînea de rezolvat o chestiune spinoasă : de unde să scoată Jem pantalonii mîine dimineaţă ?

— ...ţi-aş da nişte pantaloni de-ai mei, propuse Dill cînd ajunserăm la scara casei domnişoarei Rachel.

Frate-meu spuse însă că nu crede că i-ar încăpea, dar că, în orice caz, îi mulţumeşte. Ne-am luat rămas bun şi Dill a intrat în casă. Şi-a adus însă aminte că e logodit cu mine, fiindcă a ieşit din nou în fugă şi m-a sărutat la repezeală, sub nasul lui Jem.

— Să-mi scrieţi, auziţi ? a strigat el în urma noastră.

Chiar dacă Jem şi-ar fi recăpătat pantalonii, tot nu ne-ar fi tihnit somnul. Zvonurile nopţii le auzeam parcă întreite din patul meu de pe veranda din spate ; orice scrîşnet de pietriş strivit sub talpă era Bau Radley pornit să se răzbune, orice trecător negru rîzînd în beznă era Bau Radley care ne fugărea ; gîngăniile nopţii care se loveau de paravan erau degetele smintite ale lui Bau Radley fărîmînd în bucăţele sîrma ghimpată ; platanii erau ameninţători, pînditori, vii. M-am zbătut aşa, între vis şi realitate, pînă cînd l-am auzit pe Jem murmurînd :

— Dormi, Scout ?

— Eşti nebun ? !

— Sst ! Lumina e stinsă la Atticus.

În razele pale ale lunii, l-am văzut pe Jem punînd picioarele pe podea.

— Mă duc să-i iau.

M-am ridicat cît ai clipi în capul oaselor :

— Nu se poate ! Nu te las !

El însă, luptîndu-se cu cămaşa :

— Trebuie...

— Dacă nu încetezi, îl scol pe Atticus...

— Scoală-l şi te omor.

L-am tras lîngă mine, pe pat. Am încercat să-l înduplec :

— Domnul Nathan o să-i găsească dimineaţa, Jem. Ştie că tu i-ai pierdut. O să fie cam albastru cînd o să-i arate lui Atticus, dar atîta tot. Du-te înapoi la culcare.

— Asta ştiu, răspunse Jem, de-aia mă şi duc să-i caut.

Simţeam că-mi vine rău. Să se întoarcă, singur, acolo... Mi-aminteam de domnişoara Stephanie : domnul Nathan mai avea un glonte în puşcă şi, la cel mai mic zgomot, ori ce-ar fi să fie — negru, cîine... Jem o ştia mai bine decît mine.

Eram desperată.

— Dar bine, Jem, gîndeşte-te că n-are nici un rost... Bătaia doare, dar trece. Mergi la moarte sigură, Jem. Te rog...

Frate-meu slobozi aerul din piept încet, cu socoteală.

— Uite ce-i, Scout, mormăi el. Atticus nu m-a bătut niciodată, de cînd mă ştiu. Şi nu vreau să-ntoarcă foaia.

Poftim, ce idee! Ca şi cînd lui Atticus i s-ar abate, aşa, din două-n două zile...

— Vrei să spui că nu te-a prins niciodată cu mîţa-n sac...

— Poate, dar nu ţin de loc să-ntoarcă foaia, Scout. Nu trebuia să facem ce-am făcut aseară.

Cred că din clipa asta drumurile noastre, al meu şi-al lui Jem, au început să se despartă. Mi se mai întîmplase cîteodată să nu-l înţeleg, dar mirările mele nu ţineau prea mult. Asta însă le-ntrecea pe toate.

— Te rog, pledai mai departe, tu singur, acolo, scoate-ţi-o din cap...

— Basta!

— Ştii, nu-i ca şi cînd nu ţi-ar mai vorbi niciodată, sau ceva în genul ăsta... Să ştii că-l scol, Jem, pe cuvîntul meu că-l scol...

Jem mă apucă de gulerul pijamalei, răsucindu-l strîns.

— Bine, merg cu tine...

Mă-necam.

— Isprăveşte, ai să işti tărăboi şi-atîta tot.

Degeaba îmi stricam gura. Am tras zăvorul de la uşa din dos şi i-am ţinut-o deschisă, pînă ce s-a strecurat pe trepte în jos. Cred că era două după miezul nopţii. Luna asfinţea şi umbrele vărgate păleau, se destrămau, piereau. Cămaşa albă a lui Jem se agita în sus şi-n jos, ca un pui de fantomă care fuge dănţuind ca să nu-l prindă revărsatul zorilor. O briză uşoară răcorea sudorile care mi se prelingeau pe corp, gîdilîndu-mă.

O luase prin dos, peste Păşunea Cerbului, traversînd curtea şcolii şi ţinînd-o de-a lungul gardului, aşa-mi închipuiam — în orice caz, într-acolo apucase. Asta nu era drumul cel mai scurt, aşa că încă nu era momentul să mă îngrijorez. Aşteptam momentul să mă îngrijorez, pîndind bubuitul puştii domnului Radley. Apoi mi se păru că aud scîrţîind zăplazul din dos. Aş fi vrut să fie aşa.

Deodată, îl auzii pe Atticus tuşind. Îmi ţinui respiraţia. Uneori, după ce ne făceam pelerinajul nocturn la baie, îl găseam citind. Zicea că de multe ori se trezeşte noaptea, vine să ne înveleasca şi pe urmă citeşte pînă-l cuprinde somnul. Aşteptam să văd lumina aprinzîndu-se în camera lui şi-mi forţam ochii să prind clipa cînd va invada holul. Dar lumina nu se aprinse, şi-am răsuflat uşurată.

Gîngăniile nopţii se făcuseră nevăzute, dar cînd adia vîntul, fructele coapte ale platanilor cădeau pe acoperiş cu răpăit de tobă, iar din cînd în cînd lătratul îndepărtat al vreunui cîine făcea întunecimea şi mai dezolantă.

Dar iată-l, se întoarce! O cămăşuţă albă sare zăplazul din dos, se apropie, creşte. Uite-l că urcă scara, trage zăvorul la loc şi se aşază pe patul lui. Îmi arată, fără o vorbă, pantalonii. Se întinse apoi să doarmă şi, o vreme, i-am auzit patul tremurînd. Pe urmă a încetat. N-am mai auzit nici o mişcare.

7

O săptămînă încheiată Jem n-a scos o vorbă şi-a umblat tot bosumflat. Aşa cum mă povăţuise Atticus odată, am căutat să intru în pielea lui şi să-i

calc pe urme : dacă m-aş fi dus eu la casa Radley, la ceasurile două din noapte, înmormîntarea mea ar fi avut loc negreşit a doua zi după-amiază. Aşa că am preferat să-i dau pace, străduindu-mă să nu-l mai sîcîi.

Începurăm şcoala. Într-a doua era tot atît de rău ca şi-ntr-a întîia, dacă nu chiar şi mai rău — tot cartonaşe, şi tot nu eram lăsaţi nici să citim, nici să scriem. Succesele domnişoarei Caroline puteau fi apreciate după frecvenţa rîsetelor de alături ; oricum, însă, echipa obişnuită care invadase din nou clasa întîi părea destul de disciplinată. Singurul lucru cu adevărat bun era că, anul acesta, ieşeam tot atît de tîrziu ca şi Jem, aşa că, de obicei, ne întorceam acasă împreună, la ora trei.

Într-o după-amiază, pe cînd străbăteam curtea şcolii în drum spre casă, Jem rosti pe neaşteptate :

— E ceva ce nu ţi-am spus.

Cum era pentru prima oară după nu ştiu cîte zile că binevoia să se exprime închegat, îl încurajai :

— Despre ce e vorba ?

— Despre noaptea aceea.

— Nu mi-ai spus niciodată nimic despre noaptea aceea.

Dar Jem îmi tăie şirul vorbelor cu un gest de parcă ar fi alungat ţînţarii, apoi, după o scurtă chibzuială, îmi destăinui :

— Cînd m-am dus înapoi după pantaloni — ştii că mă-ncurcasem rău de tot în ghimpii sîrmei şi cînd am vrut să-i scot, nu-i putusem desprinde — ei bine, la înapoiere (Jem trase adînc aerul în piept), la înapoiere am găsit pantalonii împăturiţi şi aşezaţi pe gard... parcă m-aşteptau.

— Pe gard...

— Şi încă ceva. Vocea lui Jem deveni monotonă : Am să-ţi arăt acasă. Erau cusuţi. Nu aşa cum i-ar coase o femeie, ci cum aş încerca de pildă eu. Strîmb, anapoda. Ca şi cînd...

— ...cineva ar fi ştiut că vii să-i iei.

— Ca şi cînd, sfîrşi Jem cutremurîndu-se, cineva mi-ar fi ghicit gîndurile... ca şi cînd ar fi ştiut ce-aveam de gînd să fac. Poate să ştie cineva ce vreau eu să fac dacă nu mă cunoaşte, Scout ?

Întrebarea lui era în acelaşi timp o rugăminte. Am căutat să-l liniştesc.

— Nimeni nu poate să ştie ce-ai de gînd să faci, i-am zis, dacă nu stă în aceeaşi casă cu tine, şi nici chiar eu nu ştiu totdeauna.

Treceam tocmai prin dreptul copacului nostru. În scorbură era un ghem de sfoară cenuşie.

— Nu-l lua, Jem. E ascunzătoarea cuiva.

— Nu cred, Scout.

— Ba da. Cineva — ca Walter Cunningham, de pildă — trece pe aici în fiecare recreaţie şi-şi ascunde lucrurile, iar noi venim şi i le luăm. Ştii ce ? Hai să lăsăm ghemul şi s-aşteptăm vreo două zile. Dacă nu dispare între timp, îl luăm, bine ?

— Bine, poate că ai dreptate, recunoscu el. Să nu fie ascunzătoarea vreunui copil, care-şi piteşte lucrurile de frica ălor mari. La drept vorbind, nu dăm peste ele decît în timpul şcolii.

— Ihî, dar tu uiţi că n-am trecut pe-aici niciodată în timpul verii.

Ne-am dus acasă. A doua zi, ghemul era tot acolo. Cînd l-a văzut și a treia zi, Jem l-a vîrît în buzunar. De atunci, tot ce-am găsit în scorbură am socotit că-i al nostru.

Clasa a doua era un chin, dar Jem îmi tot dădea asigurări că, cu cît voi crește, cu atît mai tare o să simt că-mi place școala, că și lui i-a fost la fel și că de-abia cînd ajungi într-a șasea înveți lucruri mai de soi. S-ar fi zis că a șasea îi plăcuse din capul locului : trecuse printr-o scurtă „perioadă egipteană“, care pe mine una mă cam umpluse de nedumerire, pentru că-l vedeam deseori chinuindu-se să umble țeapăn, cu o mînă întinsă în față și cu cealaltă în spate, punînd un picior exact în urma celuilalt. Zicea că așa mergeau egiptenii ; dacă așa își pierdeau timpul, mi-am dat eu cu părerea, nu văd ce-au mai putut realiza, la care însă Jem mi-a răspuns că, în orice caz, mai mult decît realizează vreodată americanii, că inventaseră hîrtia igienică și îmbălsămarea veșnică, fără de care nu știu cum ne-am fi descurcat noi acum. Atticus mi-a spus să înlătur adjectivele și am să ajung astfel la miezul faptelor.

În sudul Alabamei, trecerea de la un anotimp la altul nu este niciodată bruscă : vara se preschimbă treptat în toamnă, iar toamna nu e urmată întotdeauna de iarnă, ci cîteodată de o primăvară, veche parcă de cînd lumea, care dă iar în vară. Toamna asta era o toamnă lungă și atît de puțin răcoroasă, că abia dacă simțeam nevoia să ne punem jachețele subțiri. Într-o după-amiază blîndă de octombrie, Jem și cu mine tropăiam pe orbita noastră obișnuită, cînd scorbura ne opri iarăși din drum. De data asta, înăuntru era ceva alb.

Fiindcă Jem mă lăsa pe mine să fac onorurile, am scos la iveală două figurine mititele lucrate din săpun. Prima închipuia un băiat, a doua purta o rochiță grosolană.

Nici n-a fost nevoie să-mi aduc bine aminte despre farmece, că le-am și aruncat jos țipînd.

Jem le ridică iute.

— Ce-i cu tine ? strigă el. Șterse figurinele de praful cărămiziu. Dar știi că-s reușite ? constată apoi. N-am mai văzut niciodată ceva atît de reușit.

Și mi le întinse. Erau doi copii în miniatură, aproape desăvîrșiți. Băiatul avea pantaloni scurți și un smoc de păr unsuros îi cădea pe sprîncene. M-am uitat la Jem : o șuviță de păr castaniu, neondulat, îi cădea în jos, de la cărare. Pînă acum n-o observasem.

Jem își plimba și el ochii de la păpușă la mine și de la mine la păpușă : avea breton. Breton purtam și eu.

— Ăștia sîntem noi doi, conchise Jem.

— Cine le-o fi făcut, ce crezi ?

— Pe cine știm noi pe-aici că sculptează ?

— Pe domnul Avery.

— Domnul Avery face altfel. Vreau să zic, ciopleşte.

Domnul Avery lua un lemn de foc, îl ascuțea și-l subția pînă ajungea cît o scobitoare, pe care apoi o punea în gură și-o mesteca ; făcea, în medie, cam un băț de ăsta pe săptămînă.

— Mai e iubitul bătrînei domnişoare Stephanie Crawford, îmi amintii eu.

— Sculptează, aşa e, numai că stă la ţară. Şi ne-a dat el vreodată atenţie ?

— Poate că stă pe verandă şi se uită la noi, în loc să se uite la domnişoara Stephanie. Eu una, cel puţin, aşa aş face în locul lui.

Jem mă privi atît de lung, încît îl întrebai ce l-a apucat, dar se mulţumi să-mi arunce un : „Nimic, Scout". Acasă, a pus figurinele în cutia lui.

După vreo două săptămîni, am găsit un pachet întreg de gumă de mestecat, şi nu mică ne-a fost satisfacţia ; Jem părea să fi uitat cu desăvîrşire că tot ce provine de pe proprietatea Radley este otrăvit.

Săptămîna următoare, scorbura adăpostea o medalie ştearsă. Jem o arătă lui Atticus, care ne-a explicat că era o medalie din acelea care se acordau pentru ortografie : pe vremea cînd încă nu ne născusem, şcolile din comitatul Maycomb organizau concursuri de scriere corectă şi decernau asemenea medalii cîştigătorilor. Probabil că o pierduse cineva, fu de părere el ; am întrebat prin împrejurimi ? Un picior zdravăn tras de Jem mă împiedică să spun unde o găsisem. Frate-meu îl mai întrebă pe Atticus dacă-şi aminteşte de cineva care să fi cîştigat o medalie ca asta, dar Atticus nu-şi putu aminti.

Darul nostru cel mare apăru patru zile mai tîrziu : era un ceas de buzunar care nu mergea, cu lanţ, şi de lanţ era prins un briceag de aluminiu.

— Nu cumva e de aur alb, Jem ?

— Nu ştiu, am să-l arăt lui Atticus.

Atticus îi spuse că ceasul, cu lanţul şi cu briceagul la un loc, ar fi făcut zece dolari, dacă ar fi fost nou.

— L-ai schimbat cu cineva la şcoală ? îl cercetă el.

— O, nu, sir ! se grăbi să-l asigure Jem, şi scoase din buzunar ceasul rămas de la bunicul, pe care Atticus îi dăduse voie să-l poarte o dată pe săptămînă, cu condiţia să aibă grijă de el ; în zilele cînd îl lua, Jem umbla ca pe ouă. Atticus, dacă nu te superi, l-aş prefera pe ăstălalt. Poate reuşesc să-l repar.

(Cînd noutatea ceasului bunicului se mai răsuflase şi purtarea lui devenise o povară stingheritoare în ziua respectivă, Jem nu mai simţea nevoia să se uite la el din cinci în cinci minute ca să vadă cît e ora).

Făcu mare ispravă, scoţînd numai un arc şi două piese mici, dar ceasul tot nu voia să meargă.

— Uf, bombăni el, n-o să meargă niciodată. Ascultă, Scout !...

— Ce-i ?

— Nu crezi că ar trebui să-i scriem aceluia care ne lasă toate astea ?

— Chiar, ar fi tare bine, Jem, am putea să-i mulţumim... Dar ce-i cu tine ?

Jem îşi apucase capul între mîini şi-l clătina, cînd într-o parte, cînd într-alta.

— Nu pricep, pur şi simplu nu pricep... nu ştiu de ce, Scout... Aruncă o privire spre salon : Îmi vine să-i spun lui Atticus... nu, mai bine lasă...

— Să-i spun eu în locul tău.

— Nu, Scout, să nu faci una ca asta. Scout !...

— Ei, ce-i ?

Toată seara aş fi zis că acuş-acuş vrea să-mi spună ceva, pentru că aci faţa i se lumina şi se apleca spre mine, aci părea că se răzgîndeşte. Se răzgîndi şi acum :

— Mmm. Nimic.

— Hai, scrie scrisoarea, uite. Şi i-am pus sub nas o foaie de hîrtie şi un creion.

— Bine... Stimate domnule...

— De unde ştii că-i un bărbat ? Pariez că-i domnişoara Maudie.

De mult eram gata să fac un asemenea pariu.

— Mmm... dar domnişoara Maudie nu poate mesteca gumă. Faţa lui Jem se destinse într-un zîmbet. Ştii, uneori e tare nostimă. Am întrebat-o odată dacă nu vrea să mestece puţin şi mi-a răspuns că nu, mulţumesc, fiindcă guma de mestecat i se lipeşte de cerul gurii şi o amuţeşte, sfîrşi el precaut. Nu-i aşa că sună drăguţ ?

— Sigur că poate spune lucruri drăguţe uneori... Dar oricum, ea n-are de unde să aibă ceas cu lanţ.

— Stimate domnule, urmă Jem, ne place cea... nu, nu aşa, ne plac toate lucrurile pe care le-aţi pus în copac pentru noi. Cu stimă, al dumneavoastră Jeremy Atticus Finch.

— Dar n-o să ştie cine eşti dacă semnezi aşa, Jem.

Frate-meu îşi şterse numele şi scrise în loc : „Jem Finch". Dedesubt, am semnat şi eu : „Jean Louise Finch (Scout)". Apoi Jem puse biletul într-un plic.

A doua zi dimineaţă, în drum spre şcoală, el o luă la fugă şi ajunse primul la copac. Era cu faţa la mine cînd ridică ochii, şi-l văzui pălind îngrozitor.

— *Scout !*

Alergai spre el.

Scorbura noastră fusese astupată cu ciment.

— Nu plînge, Scout... zău, Scout nu plînge, nu te necăji... murmură el tot drumul către şcoală.

Cînd ne-am întors acasă la prînz, Jem şi-a înfulecat mîncarea în doi timpi şi trei mişcări şi a dat fuga pe verandă, oprindu-se pe trepte. Îl urmai.

— Încă n-a trecut, îmi spuse.

A doua zi a făcut din nou de pază şi a fost răsplătit.

— Ce mai faceţi, domnule Nathan ? rosti el.

— 'Neaţa, Jem şi Scout, răspunse domnul Radley trecînd pe lîngă noi.

— Domnule Radley, îl opri Jem.

Acesta se întoarse.

— Domnule Radley, ăăă... dumneavoastră aţi pus ciment în scorbura copacului de colo ?

— Da, răspunse acesta, am umplut-o.

— Şi de ce-aţi umplut-o, domnule ?

— Copacu'-i pe moarte, şi aşa trebuie — să-l îndopi cu ciment cînd e pe moarte. S-ar cuveni s-o ştii, Jem.

Pînă pe-nserat, frate-meu n-a mai suflat o vorbă despre toate astea. Cînd trecurăm din nou pe lîngă copacul nostru, lovi meditativ cu palma cimentul şi

rămase dus pe gînduri. Cum părea din ce în ce mai prost dispus, l-am lăsat în pace.

Ca de obicei, seara i-am ieşit în întîmpinare lui Atticus. În dreptul casei noastre, Jem deschise vorba :

— Atticus, ia uită-te la copacul de colo, — te rog, sir.

— Care copac, băiete ?

— Acela de la colţul proprietăţii Radley, cum vii dinspre şcoală.

— Ei, şi ce-i cu el ?

— Copacul acela e pe moarte ?

— Nu, băiete, nu cred. Uită-te la frunze, sînt verzi şi cărnoase, nu se văd nicăieri pete ruginii...

— Nu-i aşa că nu-i bolnav de loc ?

— Copacul acesta e tot atît de sănătos ca şi tine, Jem. Dar de ce mă întrebi ?

— Domnul Nathan Radley zice că e pe moarte.

— Atunci, aşa o fi. Sînt convins că domnul Radley îşi cunoaşte copacii mai bine decît noi.

Atticus ne lăsă pe verandă. Jem se sprijini de un stîlp, frecîndu-şi umerii de el.

— Te mănîncă spinarea, Jem ? îl întrebai eu cît putui de politicos ; dar nu-mi răspunse. Hai în casă, Jem.

— Mai stau puţin.

A rămas acolo pînă s-a întunecat de tot ; eu l-am aşteptat. Cînd ne-am dus în casă, am văzut că plînsese : faţa îi era mînjită acolo unde se cuvine, dar, curios lucru, aş fi putut să jur că nu-l auzisem plîngînd.

8

Din cine ştie care pricini, rămase de nepătruns chiar şi pentru minţile celor mai încercaţi profeţi din comitatul Maycomb, în anul acela toamna s-a transformat în iarnă. Din 1885 nu se mai pomeniseră două săptămîni de vreme atît de friguroasă, ne-a spus Atticus, iar domnul Avery zicea că aşa stă scris pe tablele de la Rosetta [1], că atunci cînd copiii nu vor mai asculta de părinţi, cînd vor trage din ţigară şi se vor război între ei, anotimpurile se vor răsturna şi învălmăşi. Jem şi cu mine ne simţeam din belşug copleşiţi de vina de a fi contribuit la rătăcirile naturii, abătînd astfel asupra capetelor vecinilor nenorocirea şi încurcîndu-ne nouă înşine socotelile.

Bătrîna doamnă Radley se săvîrşi din viaţă în iarna aceea, dar moartea ei n-a stîrnit cine ştie ce senzaţie, fiindcă şi aşa vecinii n-o prea vedeau, poate doar cînd ieşea să-şi ude florile. Pentru Jem şi pentru mine era clar ca lumina zilei că Bau îi venise în sfîrşit de hac, dar Atticus, înapoindu-se de la Radleyi, ne-a spus, spre marea noastră dezamăgire, că murise de moarte bună.

— Întreabă-l, îmi şopti Jem.

— Întreabă-l tu, că eşti mai mare.

— Tocmai de-aia ar trebui să-l întrebi tu.

[1] Oraş egiptean unde a fost descoperit în 1799 fragmentul de bazalt cu inscripţie bilingvă, care a permis orientalistului francez J. Fr. Champollion să descifreze scrierea hieroglifică.

— Atticus, îmi luai eu inima în dinţi, l-ai văzut pe domnul Arthur ?

Atticus îmi aruncă o privire severă peste gazetă şi răspunse scurt :

— Nu l-am văzut.

Jem nu mă lăsă să continui cu întrebările : zicea că tata mai e susceptibil pe chestia noastră cu Radleyii şi că nu e cazul să-l zgîndărim. Şi apoi, ceva îi spunea că nu pusese aventura noastră nocturnă din vara trecută pe seama unui pocher pe dezbrăcatelea. Nu era o certitudine, ci mai mult o presimţire, recunoştea Jem.

A doua zi de dimineaţă, cînd m-am sculat şi m-am uitat pe geam, eram cît pe ce să mor de frică. L-am scos pe Atticus din baie, bărbierit pe jumătate, cu ţipetele mele :

— E sfîrşitul *lumii,* Atticus ! Te implor, fă ceva !

Şi-l trăsei spre geam şi-i arătai curtea cu degetul.

— Nu-i sfîrşitul lumii, zise el. Ninge.

Jem îl întrebă dacă o s-o ţină aşa mereu ; nici el nu mai văzuse zăpadă, dar ştia despre ce e vorba. Atticus îi răspunse că nu ştia nici el despre zăpadă mai mult decît noi.

— Cred totuşi, adăugă, că aşa umedă cum e, se va transforma în ploaie.

Pe cînd ne luam gustarea, sună telefonul şi Atticus se ridică de la masă ca să răspundă.

— Era Eula May, ne lămuri el la înapoiere. A spus : „Dat fiind că din 1885 n-a mai nins în comitatul Maycomb, şcoala va fi astăzi închisă.“

Eula May era operatoarea principală de la centrala telefonică din Maycomb. Tot ea avea misiunea de a comunica înştiinţările oficiale şi invitaţiile la nuntă, de a pune în funcţiune sirena de incendiu şi chiar de a da instrucţiuni de prim ajutor în lipsa doctorului Reynolds.

Cînd în sfîrşit Atticus ne chemă la ordine şi ne invită să ne uităm în farfurie şi nu pe fereastră, Jem îi puse această întrebare :

— Cum se face un om de zăpadă ?

— Habar n-am. N-aş vrea să vă dezamăgesc, dar cred că zăpada asta n-ajunge nici pentru un bulgăre.

Calpurnia intră şi spuse că, după părerea ei, zăpada se aşterne. Alergarăm în curtea din dos, care era acoperită, într-adevăr, cu un strat subţire de zăpadă apoasă.

— Să nu călcăm pe ea, îmi puse în vedere Jem. Uite, fiecare pas o strică.

Mă uitai în jos, la urmele şterse pe care le lăsaseră paşii mei. Jem fu de părere că, dacă aşteptam să mai ningă puţin, am putea strînge toată neaua ca să facem un om de zăpadă. Scosei limba şi prinsei din zbor un fulg mare : frigea.

— Jem, e fierbinte !

— Da de unde, e atît de rece încît pare că frige. Dar n-o mînca, Scout, o iroseşti degeaba. Las-o să cadă jos.

— Dar eu vreau să umblu prin zăpadă !

— Ştii ce ? Hai să ne plimbăm prin curtea domnişoarei Maudie.

Jem străbătu curtea din faţă sărind într-un picior. M-am luat după el călcînd în urmele pe care le lăsase. Pe trotuarul din faţa casei domnişoarei Maudie ne opri, însă, domnul Avery. Era

trandafiriu la faţă şi o burtă cît toate zilele îi ieşea de sub curea.

— Ei, aţi văzut ce ispravă aţi făcut ? ne boscorodi el. N-a mai nins la Maycomb de la sfîrşitul războiului civil. Din cauza copiilor răi ca voi se zăpăcesc anotimpurile.

Mă îndoiam că domnul Avery ştie cu cîtă speranţă aşteptasem vara trecută să-şi repete performanţa, şi-mi ziceam că dacă asta-i răsplata noastră, atunci păcatul devine atrăgător. Cît priveşte statisticile sale meteorologice, n-aveam nici o îndoială : doar purcedeau direct din tablele de la Rosetta.

— Jem Finch, hei, tu, Jem Finch !

— Jem, te strigă domnişoara Maudie !

— V-aţi proptit cu toţii în mijlocul curţii. Sub zăpada de lîngă verandă sînt gunoaie. Să nu călcaţi în ele !

— N-aveţi grijă ! strigă Jem. Ce frumos e, nu-i aşa domnişoară Maudie ?

— Pe naiba frumos ! Dacă îngheaţă la noapte, mi se prăpădesc toate azaleele.

Vechea ei pălărie de soare strălucea sub fulgii de zăpadă. Domnişoara Maudie se aplecase asupra unor tufe mici şi le oblojea cu saci de pînză. Jem o întrebă de ce le înveleşte.

— Ca să se încălzească, răspunse ea.

— Cum pot să se încălzească nişte flori ? Doar nu umblă.

— E o întrebare la care nu pot să-ţi răspund, Jem Finch. Atîta ştiu, că dacă la noapte e ger, plantele acestea vor îngheţa şi d-aia le învelesc. Ai înţeles ?

— Mda. Domnişoară Maudie !

— Ce-i băiete ?

— Ne daţi voie, mie şi lui Scout, să luăm cu împrumut puţină zăpadă de la dumneavoastră ?

— Doamne sfinte, dar luaţi-o toată ! E un coş vechi pentru piersici sub scară, puteţi să căraţi cu el toată zăpada. Ochii domnişoarei Maudie se îngustară. Şi ce vrei să faci cu zăpada mea, Jem Finch ?

— O să vedeţi, răspunse Jem.

Toată zăpada pe care o puturăm aduna din curtea domnişoarei Maudie o cărarăm într-a noastră, treabă care se dovedi cam umedă.

— Şi acum, ce facem, Jem ? îl întrebai.

— Ai să vezi, repetă el preocupat. Ia coşul şi cară în faţă toată zăpada pe care o poţi aduna din curtea din dos. Dar vezi, cînd te întorci, calcă pe urmele tale, mă preveni el încă o dată.

— Facem un pui de om de zăpadă, Jem ?

— Ba un om de zăpadă adevărat. Şi acum, la treabă, că avem de muncit, nu glumă.

Jem alergă în curtea din dos, scoase o sapă şi se apucă să scurme de zor în spatele stivei de lemne, punînd la o parte toţi viermii pe care-i găsea. Luă apoi din casă un coş de rufe şi începu să care cu el în curtea din faţă pămîntul săpat.

Cînd avurăm cinci coşuri de pămînt şi două de zăpadă, Jem declară că putem începe.

— Nu ţi se pare cam murdar ? făcui eu plină de îndoieli.

— Arată murdar, dar n-o să rămînă aşa, mă asigură el.

Şi luă pămînt în palme, îl bătu şi-l făcu grămadă, peste care aşeză pe urmă alt pămînt şi tot aşa pînă modelă, în sfîrşit, un tors.

— Jem, n-am auzit pînă acum de om de zăpadă negru, obiectai mai departe.

— N-o să rămînă multă vreme negru, mormăi el.

Aduse din curtea din dos cîteva crengi de piersic uscate, le împleti şi le îndoi, dîndu-le formă de braţe ; apoi le acoperi cu pămînt.

— Parcă-i Stephanie Crawford cu mîinile în şolduri, îmi dădui eu cu părerea. Umflată la mijloc şi cu braţe mititele, rotofeie.

— Am să le fac mai mari. Şi Jem stropi omul de pămînt cu apă şi mai adăugă pămînt. Se opri şi-l privi gînditor, apoi modelă o burtă mare mai jos de talie. Îmi făcu cu ochiul : Ce zici, nu-i aşa că domnul Avery arată ca un om de zăpadă ?

Veni acum rîndul zăpezii, pe care începu s-o aplice peste pămînt. Mie îmi îngădui să acopăr numai spatele, luînd asupra sa părţile vizibile publicului. Treptat, domnul Avery deveni alb.

Închipuind din aşchii de lemn ochii, nasul, gura şi nasturii, Jem reuşi să-i dea un aer supărat. Un băţ subţire completă imaginea. Se dădu apoi cu un pas înapoi şi-şi contemplă opera.

— Straşnic, Jem ! Parcă ţi-ar vorbi.

— Merge, nu-i aşa ? întrebă el deodată sfios.

Nemaiavînd răbdare să-l aşteptăm pe Atticus pînă la prînz, îl chemarăm la telefon şi-l anunţarăm că aveam o surpriză mare pentru el. A făcut într-adevăr ochii mari cînd a văzut mai toată curtea din dos mutată în faţă, însă ne spuse că săvîrşisem o treabă straşnică.

— Nu-mi închipuiam cum ai să-l meştereşti, îi spuse el lui Jem, dar de acum încolo, n-am să-ţi mai duc grija, băiete, văd că ştii să te descurci.

De plăcere, Jem se înroşi pînă-n vîrful urechilor auzind complimentul, dar îl privi alarmat pe Atticus cînd îl văzu dîndu-se un pas înapoi şi examinînd pieziş omul de zăpadă. Atticus însă zîmbi, apoi izbucni de-a binelea în rîs.

— Nu ştiu ce-ai să te faci, fiule — inginer, avocat, sau pictor portretist. Dar ceea ce ai săvîrşit tu aici, în curte, e curat delict de calomnie. Mogîldeaţa asta trebuie neapărat deghizată !

Şi-i sugeră lui Jem să-şi subţieze puţin opera în faţă, să înlocuiască băţul cu o mătură şi să-i pună un şorţ.

Degeaba încercă Jem să-i explice că asta ar însemna să-l readucă pe omul de zăpadă la stadiul noroios dinainte, ceea ce înseamnă că ar înceta să mai fie om de zăpadă. Atticus nici nu vru s-audă.

— Nu mă interesează procedeul, dar cumva trebuie s-o dregi. Nu-ţi pot permite să faci caricaturile vecinilor.

— Dar nu-i caricatură, protestă Jem. Îi seamănă, atîta tot.

— Domnul Avery ar putea să fie de altă părere.

— A, ştiu ce trebuie să fac ! strigă Jem.

Traversă strada în fugă, dispăru în curtea din dos a domnişoarei Maudie şi se înapoie triumfător, ca să-i pună omului de zăpadă pălăria de soare a domnişoarei Maudie pe cap şi foarfeca ei de grădină în braţul îndoit. Atticus se declară în sfîrşit satisfăcut.

Domnişoara Maudie deschise uşa din faţă şi ieşi pe verandă. Se uită la noi lung, lung de tot, apoi, deodată, zîmbi.

— Jem Finch, drac împieliţat ce eşti, adu-mi, domnule, pălăria strigă ea.

Jem ridică ochii spre Atticus, care însă clătină din cap, liniştindu-l :

— Vrea doar să te necăjească, în realitate e încîntată de... opera ta.

Atticus trecu strada şi angajă cu domnişoara Maudie o conversaţie, însoţită de o gesticulaţie intensă, din care nu reuşii să prind decît o frîntură : „...au înălţat în curte un adevărat fătălău ! Atticus, n-ai să le dai niciodată educaţia cuvenită !"

După-amiază, ninsoarea conteni, temperatura scăzu, iar pe înnoptat prezicerile cele mai sumbre ale domnului Avery se adeveriră : deşi Calpurnia făcu foc în toate căminele, dîrdîiam de frig. Cînd Atticus se întoarse acasă seara, ne spuse că o păţisem cu frigul şi o întrebă pe Calpurnia dacă nu vrea să rămînă la noi. Ea măsură din ochi tavanele înalte, ferestrele mari şi conchise că o să-i fie mai cald la ea acasă. Aşa că Atticus o duse acasă cu maşina.

Înainte de culcare, tata mai puse cărbuni pe foc în camera mea, cu care prilej mă înştiinţă că termometrul arată patru grade sub zero, că era noaptea cea mai rece din cîte pomenise şi că omul nostru de zăpadă îngheţase bocnă.

Mi se părea că nu trecuseră decît cîteva clipe cînd m-am deşteptat zgîlţîită şi am văzut că eram învelită cu pardesiul lui Atticus.

— S-a făcut dimineaţă ? am bolborosit.

— Puiule, scoală !

Era Atticus. Ţinea în mînă halatul şi pardesiul meu.

— Puneţi întîi halatul, îmi spuse.

Lîngă Atticus stătea Jem, buimac şi ciufulit. Cu o mînă îşi strîngea gulerul pardesiului, iar cealaltă şi-o înfundase în buzunar. Arăta ciudat de îngroşat.

— Grăbeşte-te, draga mea, îmi spuse Atticus. Uite pantofii şi ciorapii.

M-am încălţat ameţită ; tot nu pricepeam :

— E dimineaţă ?

— Nu, abia a trecut de unu. Grăbeşte-te.

Pînă la urmă am înţeles că ceva nu e în regulă.

— Dar ce s-a întîmplat ?

Explicaţiile deveniseră însă inutile. Aşa cum păsările ştiu unde să se ascundă cînd vine ploaia, la fel simţeam şi eu cînd se întîmpla ceva neobişnuit pe strada noastră. Zgomote înăbuşite, ca foşnetul mătăsii, năvăleau peste mine, umplîndu-mă de o spaimă neputincioasă.

— ...a cui ?

— A domnişoarei Maudie, drăguţă, răspunse Atticus încetişor.

De la intrarea principală văzurăm flăcările năvălind prin ferestrele sufrageriei domnişoarei Maudie. Ca spre a întări ceea ce vedeam, sirena de incendiu a oraşului prinse a se tîngui pe toată gama şi cînd ajunse la nota de sopran cea mai acută, încremeni, ţipînd sfîşietor.

— Arde toată, nu-i aşa ? gemu frate-meu.

— Tare mă tem că da, răspunse Atticus. Acum, ascultaţi la mine. Luaţi-o în jos pe stradă şi opri-

ţi-vă în faţa casei Radleyilor. Staţi deoparte, m-aţi înţeles ? Aţi văzut încotro bate vîntul ?

— Atticus, spuse Jem, nu crezi că ar trebui să începem să scoatem mobila afară ?

— Încă nu, fiule. Fă ce-ţi spun eu. Plecaţi de-aici. Şi ai grijă de Scout, ai priceput ? Să n-o scapi din ochi.

Şi Atticus ne împinse în direcţia porţii principale a casei Radleyilor. Rămaserăm acolo, privind strada care se umplea de oameni şi maşini, în timp ce focul înghiţea pe tăcute casa domnişoarei Maudie.

— De ce nu se grăbesc, de ce nu se grăbesc... mormăia Jem.

Văzurăm îndată de ce. Vechiul camion al pompierilor fusese scos din funcţiune din cauza frigului şi acum înainta dinspre oraş împins de mulţime. Cînd oamenii fixară furtunul camionului la o gură de apă, furtunul explodă şi apa năvăli cu zgomot pe pavaj.

— O-of, Doamne, Jem !...

Jem mă cuprinse cu braţul.

— Linişteşte-te Scout, îmi spuse, încă nu e cazul să ne speriem. Am să-ţi spun cînd o fi.

Oamenii din Maycomb, îmbrăcaţi cu ce apucaseră, cărau mobila domnişoarei Maudie din casă în curtea de vizavi. L-am zărit pe Atticus cu balansoarul greu de stejar în braţe şi mi-am zis că-i drăguţ din partea lui să aibă grijă să salveze un lucru la care domnişoara Maudie ţinea atît de mult.

Auzeam strigăte. Apoi faţa domnului Avery se arătă la un geam de la etaj. Împinse pe fereastră o saltea, care căzu în stradă, şi se apucă să arunce

pe ea fel de fel de lucruri, pînă cînd lumea începu să-i strige :

— Dă-te jos de-acolo, Dick ! Se năruie scara ! Hai, domnule Avery, coboară !

Domnul Avery încercă să se strecoare prin fereastră.

— Vai Scout, s-a agăţat... gîfîi Jem. Dumnezeule...

Într-adevăr, domnul Avery se prinsese de ceva. Mi-am băgat capul sub braţul lui Jem şi n-am mai privit în sus pînă ce nu l-am auzit pe Jem strigînd :

— S-a degajat, Scout ! A scăpat !

Ridicai privirea şi-l văzui pe domnul Avery traversînd balconul de la etaj. Îşi aruncă apoi picioarele peste balustradă şi se apucă să coboare pe un stîlp, dar alunecă şi căzu, ţipînd, drept în boschetele domnişoarei Maudie.

Îi văzui deodată pe oameni retrăgîndu-se din jurul casei domnişoarei Maudie şi luînd-o în josul străzii, spre noi. Nu mai cărau mobilă. Focul cuprinsese etajul şi-şi croia drum spre acoperiş : cercevelele păreau negre pe fondul portocaliu aprins al geamurilor.

— Jem, parc-ar fi un dovleac...

— Scout, ia uite !

Fumul năvălea spre casa noastră şi a domnişoarei Rachel ca ceaţa deasupra rîului, iar oamenii tîrau furtunurile spre ele. Îndărătul nostru, maşina pompierilor din Abbottsville coti scrîşnind din cauciucuri şi se opri în faţa casei noastre.

— Cartea aceea..., murmurai.

— Care carte ? întrebă Jem.

— Ştii, cartea cu Tom Swift, nu-i a mea, e a lui Dill...

— Calm, Scout, calm, încă nu e cazul să te-ngrijorezi, căută Jem să mă liniştească, şi întinse degetul înainte : Uite-acolo.

Atticus stătea într-un grup de vecini, cu mîinile în buzunarele pardesiului. Parcă urmărea un meci de fotbal. Alături era domnişoara Maudie.

— Uită-te la el, nu dă încă semne de nelinişte, îmi atrase atenţia Jem.

— Da' de ce nu e şi el sus pe casă ?

— E prea bătrîn, şi-ar rupe gîtul.

— Nu crezi c-ar trebui să-i spunem să scoată afară lucrurile ?

— Ba să-i dăm pace, ştie el cînd trebuie.

Maşina pompierilor din Abbottsville începu să pompeze apă pe casa noastră : un om cocoţat pe acoperiş arăta unde anume trebuie insistat. Priveam cum „fătălăul“ nostru se înnegrea şi se topea văzînd cu ochii ; pălăria de soare a domnişoarei Maudie stătea acum în vîrful unei movile de pămînt. Numai foarfeca ei de grădină n-o puteam zări. În aerul dogorîtor dintre casa domnişoarei Rachel, a domnişoarei Maudie şi a noastră, oamenii îşi lepădaseră de mult pardesiile şi halatele. Lucrau numai în pijama sau în cămaşă de noapte vîrîte în grabă în pantaloni, în timp ce eu simţeam că încep să îngheţ stînd pe loc. Încerca Jem să mă încălzească, dar braţul lui nu era de ajuns. Pînă la urmă, m-am smuls de lîngă el şi mi-am cuprins umerii cu braţele. Ţopăiam şi tropăiam pe loc, şi picioarele începură să mi se mai dezgheţe.

Se ivi o altă maşină de pompieri, care stopă în faţa casei domnişoarei Stephanie Crawford. Altă gură de apă nu mai era, aşa că oamenii începură a stropi casa cu stingătoarele de mînă.

Acoperişul de tablă al casei domnişoarei Maudie înăbuşea vîlvătăile. Deodată, cu trosnet mare, clădirea se nărui ; flăcările ţîşniră de pretutindeni, scăpărînd scîntei şi scuipînd aşchii de lemn aprinse, urmate de o ploaie de pături şi cuverturi aruncate de bărbaţii cocoţaţi pe acoperişurile caselor vecine.

Se lumina de ziuă cînd oamenii începură să plece, întîi unul cîte unul, apoi grupuri-grupuri. Împinseră maşina pompierilor din Maycomb înapoi în oraş, apoi maşina pompierilor din Abbottsville porni şi ea. Nu rămăsese decît a treia. Aveam să aflăm a doua zi că venise tocmai de la Clark Ferry, cale de şaizeci de mile.

Jem şi cu mine ne strecurarăm peste drum. Domnişoara Maudie sta cu ochii aţintiţi la groapa din curte, de unde se înălţau trîmbe de fum negru. Atticus ne făcu un semn cu capul, dîndu-ne a înţelege s-o lăsăm în pace. Ne luă de umeri şi ne duse acasă, traversînd strada plină de gheaţă. Spuse că domnişoara Maudie va locui un timp la domnişoara Stephanie.

— Cine vrea o ciocolată fierbinte ? ne întrebă. Dîrdîiam în timp ce el aprindea focul în bucătărie.

Pe cînd goleam ceştile de cacao, am observat că Atticus mă priveşte mai întîi cu mare curiozitate, apoi cu severitate.

— Parcă v-am spus să nu vă mişcaţi din loc, mi se adresă el.

— Sigur, nici nu ne-am mişcat !

— Atunci, a cui e pătura asta ?
— Pătura ?...
— Da, pătura. Nu e a noastră.
Mă examinai şi descoperii că eram înfăşurată într-o pătură de lînă cafenie. O purtam în jurul umerilor, ca indienele.
— Atticus, zău nu ştiu, sir... Eu...
Mă întorsei către Jem, în speranţa unei lămuriri, dar acesta părea şi mai uluit decît mine. Habar n-avea de unde apăruse pătura : făcusem întocmai aşa cum ne spusese Atticus, adică stătusem în faţa porţii Radleyilor, departe de toată lumea, nu ne urnisem nici un pas — debită el pe nerăsuflate.
— Domnul Nathan era şi el la incendiu, bîigui frate-meu, l-am văzut, sigur că l-am văzut, tîra după el o saltea... Atticus, jur...
— Bine, băiete, zise tata surîzînd. Se pare că tot Maycombul a ieşit într-un fel sau altul azi-noapte afară. Jem, mi se pare că avem în cămară nişte hîrtie de împachetat. Ad-o încoace şi vom...
— Atticus, nu, te rog !
Jem nu mai era în toate minţile ! Se apucă să dea-n vileag, de-a valma, toate secretele noastre, cu cel mai desăvîrşit dispreţ faţă de siguranţa mea, dacă nu şi de a lui proprie, fără să omită nici un amănunt, oricît de neînsemnat — scorbura, pantalonii şi cîte şi mai cîte.
— ...domnul Nathan a turnat ciment în copacul acela, Atticus, dinadins, ca să nu mai găsim lucrurile — e nebun, admit, aşa cum spune lumea, dar îţi jur, Atticus, că nu ne-a făcut nici un rău, niciodată ; în noaptea aceea putea să-mi taie gîtul de la o ureche la alta, el însă mi-a cîrpit pantalonii...

nu ne-a făcut niciodată nici cel mai mic rău, zău, Atticus...
— Ei, băiete, şopti Atticus atît de blînd, încît simţii că-mi vine inima la loc : mai mult ca sigur că nu fusese atent la spusele lui Jem, de vreme ce-i vorbea pe tonul ăsta. Ai dreptate. Mai bine să păstrăm totul pentru noi, inclusiv pătura. Poate că într-o zi Scout va avea ocazie să-i mulţumească pentru că a învelit-o.
— Cui să-i mulţumesc ?
— Lui Bau Radley. Erai atît de absorbită de incendiu, încît nici n-ai băgat de seamă cînd te-a învelit cu pătura.
Simţii că mi se întoarce stomacul pe dos şi era gata să vărs, cînd Jem, cu pătura în mînă, se furişă spre mine zicînd :
— S-a strecurat afară din casă, a făcut un ocol, s-a întors şi a şters-o într-o clipă !
Atticus îl opri cu răceală :
— Ceea ce însă nu trebuie să-ţi trezească gustul de noi isprăvi, Jeremy.
Frate-meu se posomorî.
— N-am să-i fac nimic, făgădui el, dar am observat lucind în ochii lui o scînteie poznaşă. Cînd te gîndeşti, Scout, mi se adresă el apoi, că dacă te întorceai, l-ai fi văzut...

Calpurnia ne sculă la prînz, căci Atticus fusese de părere că degeaba ne-am fi dus la şcoală după o noapte fără somn, tot n-am fi învăţat nimic. Singura ei pretenţie a fost să ne dăm osteneala de a curăţa curtea din faţă.

Pălăria de soare a domnişoarei Maudie atîrna prinsă într-o pojghiţă subţire de gheaţă, ca o muscă în chihlimbar. Scormonirăm noroiul ca să dezgropăm foarfeca de grădină. Pe domnişoara Maudie o găsirăm în fundul curţii ei, uitîndu-se la azaleele carbonizate şi îngheţate.

— V-am adus lucrurile, domnişoară Maudie. Ne pare tare rău, zise Jem.

Ea se întoarse, şi umbra vechiului ei zîmbet îi destinse o clipă faţa.

— Toată viaţa mi-am dorit o casă mai mică, dragul meu Jem Finch. Aş putea avea o curte mai mare. Şi mai mult loc pentru azaleele mele.

— Nu sînteţi necăjită ? o întrebai mirată, ştiind de la Atticus că această casă reprezenta cam toată averea ei.

— De ce m-aş necăji, fetiţo ? Nu puteam să sufăr grajdul ăsta pentru vaci. De o sută de ori m-am gîndit să-i dau foc, dar nu ţineam de loc să intru-n puşcărie.

— Bine, dar...

— Nu-ţi face griji din pricina mea, Jean Louise Finch. Cîte nu s-ar putea face, care ţie nici nu-ţi dau prin gînd ! Uite, ştii ce ? Am să-mi clădesc o casă mititică şi am să iau vreo doi chiriaşi şi — Doamne, am să am cea mai grozavă curte din întreaga Alabama ! Bellingrathii vor plesni de ciudă cînd vor vedea de ce sînt în stare.

Ne uitarăm unul la altul.

— Din ce s-a pornit, domnişoară Maudie ? vru să afle frate-meu.

— Nu ştiu, Jem. Cred că din vreo scînteie de la bucătărie. Am lăsat aseară focul aprins, pentru

plantele mele din ghivece. A, dar ce-am auzit, domnişoară Jean Louise ? Ai avut azi-noapte o companie neaşteptată !

— De unde ştiţi ?

— Atticus mi-a povestit cînd s-a dus în oraş azi-dimineaţă. Drept să-ţi spun, mi-ar fi părut bine să fiu cu voi. Şi aş fi avut atîta minte ca să mă întorc să-l văd.

Domnişoara Maudie mă uluia. Cu toate că aproape tot ce poseda fusese distrus de foc, iar grădina-i dragă era o ruină, mai găsea voia bună să se intereseze, prietenoasă, de daraverile noastre.

Observase, probabil, mirarea mea, pentru că-mi spuse :

— Un singur lucru m-a necăjit azi-noapte : pericolul şi agitaţia pe care le iscasem. Putea să ardă tot cartierul. Domnul Avery o să stea la pat cel puţin o săptămînă — e pur şi simplu copt. I-am spus eu că-i prea bătrîn pentru de-alde astea. De îndată ce-mi curăţ mîinile şi cînd n-o fi Stephanie primprejur, am să-i fac un cozonac. De treizeci de ani încearcă Stephanie Crawford să-mi afle reţeta, şi dacă-şi închipuie că am să i-o dau numai fiindcă stau la ea, nu ştie cu cine are de-a face...

Eu una eram încredinţată că nici chiar dacă domnişoara Maudie ar ceda şi i-ar destăinui reţeta, tot nu s-ar pricepe domnişoara Stephanie s-o facă. Mie mi-o arătase odată : printre multe altele, reţeta cerea şi o ceaşcă mare de zahăr.

Ziua se arăta liniştită. Aerul era atît de rece, văzduhul atît de limpede, încît auzirăm desluşit orologiul de la tribunal zdrăngănind, hîrîind şi încordîndu-şi puterile ca să bată ora. Nasul domnişoarei

Maudie avea o culoare cum nu mai văzusem pînă atunci. I-am atras atenţia.

— Sînt afară de la ora şase, îmi răspunse, şi-oi fi îngheţat. Întinse mîinile : o reţea de linii subţiri îi acoperea palmele negre de pămînt şi pline de pete de sînge închegat.

— V-aţi distrus mîinile ! exclamă Jem. De ce nu vă luaţi un om de culoare ? Apoi, fără nici o notă de sacrificiu în glas, adăugă : Sau am putea să vă ajutăm noi doi.

— Îţi mulţumesc, băieţaş, replică ea, dar aveţi şi voi o trebşoară de făcut pe-acolo. Şi arătă cu mîna spre curtea noastră.

— Vă gîndiţi la „fătălău" ? o întrebai. Ehei, îl putem pune la punct cît ai zice peşte.

Domnişoara Maudie îşi aţinti privirea asupra mea şi am văzut că buzele i se mişcau fără a scoate un sunet. Apoi, deodată, îşi îngropă faţa în mîini, înecîndu-se de rîs. Cînd o părăsirăm, tot mai rîdea.

Jem afirma că nu ştie ce-a apucat-o. Aşa era domnişoara Maudie, şi gata.

9

— Retrage-ţi cuvintele, băiete !

Această invitaţie categorică, pe care i-o făceam lui Cecil Jacobs, a fost începutul unor vremuri destul de întunecate pentru mine şi pentru Jem. Cu pumnii încleştaţi, eram gata să mă năpustesc. Atticus se jurase că mă desfiinţează dacă mai aude vreodată că mă bat : eram acum prea mare ca să-mi îngădui asemenea copilării, şi cu cît voi învăţa mai

repede să mă stăpînesc, cu atît va fi mai bine pentru toţi. Lucru pe care eram cît pe ce să-l uit.

Să-l uit din pricina lui Cecil Jacobs. Ieri, în curtea şcolii, s-a apucat să strige în gura mare că tatăl lui Scout Finch îi apără pe ciori. Eu tăgăduisem, dar i-am povestit lui Jem întîmplarea.

— Ce voia să spună, Jem ? l-am întrebat.

— Nimic. Întreabă-l tu pe Atticus, să-ţi explice el.

— Îi aperi pe ciori, Atticus ? m-am interesat eu chiar în seara aceea.

— Sigur că da, Scout. Dar nu spune „ciori", e vulgar.

— Aşa zic toţi la şcoală.

— De acum încolo, vor spune toţi, minus o anumită persoană...

— Dacă nu vrei să vorbesc aşa, de ce mă trimiţi la şcoală ?

Tata m-a privit blînd, şi ochii îi sclipiră înveseliţi. Cu tot compromisul dintre noi, campania mea împotriva şcolii continua, sub o formă sau alta, de cînd cu porţia din prima zi : începutul lui septembrie îmi adusese momente de slăbiciune bruscă, ameţeli şi mici tulburări stomacale. Mersesem atît de departe, încît îmi cumpărasem cu o monedă de cinci cenţi dreptul de a-mi freca fruntea de capul băiatului bucătăresei domnişoarei Rachel, care avea nişte bube grozave. Dar nu m-am molipsit.

Altă preocupare îşi făcea loc acum în mintea mea.

— Toţi avocaţii îi apără pe cior... pe oamenii de culoare, Atticus ?

— Desigur, Scout.

— Atunci, de ce a zis Cecil că-i aperi pe ciori? A zis așa, de parcă ai fabrica alcool de contrabandă.

Atticus oftă.

— Apăr, pur și simplu, un negru, pe nume Tom Robinson. Locuiește în mahalaua de peste maidanul de gunoi al orașului. Face parte din comunitatea Calpurniei — ea îi cunoaște bine familia. Zice că sînt oameni de treabă. Scout, tu nu ești încă destul de mare ca să înțelegi unele lucruri, totuși îți voi spune că prin oraș s-a vorbit în fel și chip, și mai ales că n-ar trebui să mă amestec și să-l apăr pe omul acela. Este un caz ciudat, nu va fi judecat pînă în sesiunea de toamnă. John Taylor a avut bunătatea să ne dea o amînare...

— Dacă nu trebuie, atunci de ce-l aperi?

— Din mai multe motive, răspunse Atticus. Principalul e că dacă aș proceda altfel, n-aș mai putea ieși cu fruntea sus în orașul acesta, n-aș mai putea reprezenta comitatul în legislatură. Și nici nu v-aș mai putea spune, ție și lui Jem, ce se cuvine și ce nu se cuvine să faceți.

— Vrei să zici că dacă nu l-ai apăra pe omul acesta, Jem și cu mine n-ar trebui să te ascultăm?

— Cam așa.

— De ce?

— Fiindcă nu v-aș mai putea pretinde niciodată să mă ascultați. Uite ce-i, Scout, orice avocat are, prin natura muncii sale, cel puțin o dată în viață un proces care-l afectează personal. Și cred că acesta este pentru mine un astfel de proces. S-ar putea să auzi la școală vorbe urîte în legătură cu procesul, dar te rog să faci pentru mine un lucru: ține capul sus și pumnii jos. Orice ți s-ar spune, nu-ți ieși din fire. Încearcă măcar de data asta să-ți folosești și capul... căci e un cap bun, chiar dacă opune rezistență învățăturii.

— Atticus, vom cîștiga procesul?

— Nu, draga mea.

— Atunci, de ce...

— Numai fiindcă am fost bătuți cu o sută de ani înainte de a fi început, nu e un motiv să nu mai încercăm să cîștigăm, zise Atticus.

— Vorbești ca vărul Ike Finch, îmi dădui eu cu părerea.

În comitatul Maycomb, vărul Ike Finch era singurul veteran supraviețuitor al Confederaților. Purta o barbă ca a generalului Hood, de care era teribil de mîndru. Cel puțin o dată pe an, Atticus, împreună cu mine și cu Jem, îi făceam o vizită. Cu acest prilej, aveam obligația să-l sărut. Era ceva îngrozitor. Noi, copiii, ascultam respectuos în timp ce Atticus și vărul Ike tocau pentru a nu știu cîta oară evenimentele războiului. „Să știi, Atticus, spunea vărul Ike, compromisul de la Missouri ne-a dat gata, dar dac-ar fi s-o iau de la capăt, aș face-o iar, pas cu pas, dus și-ntors, ba, mai mult, de data asta i-am lichida noi pe... Iar în 1864, cînd Stonewall Jackson s-a întîmplat să... — iertați-mă, copii. Bătrînul Blue Light era pe-atunci în ceruri. Dumnezeu să-i odihnească fruntea cea sfîntă..."

— Vino-ncoace, Scout, m-a chemat Atticus. M-am cocoțat în brațele tatei și mi-am vîrît capul sub bărbia lui. El m-a cuprins cu mîinile și a început să mă legene încetișor. De data asta e vorba de altceva, grăi dînsul. De data asta nu ne luptăm

cu yankeii, ci cu prietenii. Dar ține minte că, oricît de proastă întorsătură ar lua lucrurile, ei rămîn tot prietenii noștri, iar casa asta, pe care o vezi, tot casa noastră rămîne.

Cu toate acestea proaspete în minte, îl înfruntai a doua zi pe Cecil Jacobs în curtea școlii :

— Ei, îți retragi cuvintele ?

— Încearcă mai întîi să mă silești, dacă poți ! urlă el. Ai mei zic că taică-tău ne face de rușine și că cioroiul ăla ar trebui să atîrne de castelul de apă !

Am făcut un pas spre el, dar mi-am amintit cuvintele lui Atticus, am lăsat pumnii în jos și m-am depărtat. „Scout e o la-a-șă !" îmi răsună în urechi. Pentru prima dată în viață dădeam bir cu fugiții.

Știam însă că dacă m-aș bate cu Cecil, l-aș trăda pe Atticus. Și tatii i se întîmpla atît de rar să ne ceară să facem ceva pentru el, încît, de dragul lui puteam răbda să fiu socotită chiar și lașă. Meritul de a nu-l fi uitat mă făcea să mă simt nespus de nobilă, și nobilă am rămas încă trei săptămîni. Apoi, de Crăciun, s-a produs catastrofa.

Pentru Jem și pentru mine, Crăciunul era un prilej de sentimente amestecate. Partea cea bună era reprezentată de brad și de unchiul Jack Finch. Îl întîmpinam de fiecare dată, în ziua de Ajun, la Maycomb Junction, căci venea să petreacă în sînul familiei o săptămînă încheiată.

Reversul medaliei îl forma intransigența nedezmințită a mătușii Alexandra și a lui Francis.

Poate că nu s-ar cuveni să-l uit nici pe unchiul Jimmy, bărbatul mătușii Alexandra, dar întrucît acesta nu-mi adresase decît o singură dată cuvîntul,

și atunci ca să-mi arunce un „Șterge-o-de-aici !", nu m-am simțit cîtuși de puțin datoare să-l bag în seamă. Ceea ce, de altfel, părea să facă și mătușa Alexandra. Cu multă, foarte multă vreme în urmă, într-un elan de generozitate, mătușica și cu unchiul Jimmy aduseseră pe lume un fiu, pe nume Henry care, de îndată ce a fost omenește posibil, a părăsit casa părintească, s-a căsătorit și la rîndul său l-a adus pe lume pe Francis. În fiecare an, de Crăciun, părinții îl dădeau pe Francis în păstrarea bunicilor, recăpătîndu-și astfel libertatea de a se ocupa de propriile lor distracții.

Nici un suspin nu-l putea convinge pe Atticus să ne îngăduie să rămînem în prima zi de Crăciun acasă. De cînd mă știu, am petrecut-o la Debarcaderul lui Finch. Extraordinarele calități de bucătăreasă ale mătușii ofereau întrucîtva o compensație pentru obligația de a petrece o sărbătoare religioasă în tovărășia lui Francis Hancock. Era cu un an mai mare decît mine și-l evitam din principiu, pentru că-i plăcea tot ce-mi displăcea mie și, în schimb, dezaproba toate distracțiile mele nevinovate.

Mătușa Alexandra era sora lui Atticus, dar cînd am aflat de la Jem povestea cu copiii răpiți și schimbați, n-am mai avut nici o îndoială că fusese schimbată la naștere și că bunicii mei se aleseseră mai curînd cu o descendentă a Crawforzilor decît cu o Finch. De-aș fi nutrit ideile mistice despre munți, care se pare că-i obsedează pe avocați și pe judecători, mătușa Alexandra mi-ar fi apărut aidoma vîrfului Everest : o prezență de gheață de-a lungul anilor mei fragezi.

Cînd, în ziua de Ajun, unchiul Jack sări din tren, a trebuit să așteptăm pînă ce hamalul i-a întins două pachete lunguiețe. Totdeauna, mie și lui Jem ni s-a părut curios că unchiul Jack îl sărută pe tata pe obraz : erau singurii bărbați pe care-i văzusem vreodată sărutîndu-se. Unchiul Jack strînse apoi mîna lui Jem, iar pe mine mă ridică în văzduh, nu prea sus însă, fiind cu un cap mai mic decît Atticus ; mezin al familiei, era mai tînăr decît mătușa Alexandra, cu care aducea mult, dînd însă o mai fericită întrebuințare feței : nasul și bărbia, cu tot ascuțișul lor, n-avuseseră niciodată darul de a ne îngrijora.

Era unul dintre puținii oameni de știință care nu-mi inspira teamă, probabil fiindcă nu se purta niciodată ca un medic. Ori de cîte ori ne făcea vreun mic serviciu, mie sau lui Jem, cum ar fi de pildă scoaterea unei așchii din talpă sau ceva în genul acesta, ne spunea exact ce va face și cît de tare ne va durea și ne dădea toate lămuririle despre instrumentele pe care avea să le mînuiască. La un alt Crăciun, țin minte că mă ascundeam prin unghere, ferindu-mi piciorul în care intrase o așchie cît toate zilele, și nu lăsam pe nimeni să se apropie de mine. Cînd unchiul Jack izbuti în sfîrșit să pună mîna pe mine, mă făcu să rîd povestindu-mi o istorioară cu un predicator căruia îi era atît de neplăcut să meargă la biserică, încît sta zilnic la poartă în halat, fumînd dintr-o pipă lungă, și ținea cîte o predică de cinci minute trecătorilor care aveau nevoie de întărire sufletească. L-am întrerupt, rugîndu-l să mă prevină cînd are de gînd să tragă așchia afară, dar el și ținea în vîrful pensetei o țeapă însîngerată : mi-o scosese în timp ce rîdeam ; asta-i, sfîrși dînsul, ceea ce se cheamă relativitatea lucrurilor.

— Dar în pachetele acelea ce ai ? îl întrebai, arătînd spre cele două cutii lunguiețe pe care i le înmînase hamalul.

— Nu-i treaba ta.

— Ce face Rose Aylmer ? se interesă Jem.

Rose Aylmer era pisica unchiului Jack, o femelă galbenă superbă, și el susținea că e una dintre puținele ființe de sex feminin pe care le putea răbda tot timpul în preajma lui. Unchiul Jack vîrî mîna în buzunar și scoase cîteva fotografii, care ne umplură de admirație.

— S-a cam îngrășat, observai.

— Cred și eu ! Mănîncă toate degetele și urechile care ne rămîn de la spital !

— Ptiu, ce poveste a dracului ! mă îngrozii eu.

— Ce-ai zis ?!

— N-o băga în seamă, Jack, interveni Atticus. Caly mi-a spus că de-o săptămînă înjură într-una.

Unchiul Jack ridică sprincenele, dar nu spuse nimic. Trebuie să recunosc că, fără a mai pune la socoteală atracția firească pe care o exercită cuvintele tari, acționam și după un plan obscur, încredințată că Atticus, cînd va descoperi de unde le-am învățat, n-o să mă mai silească să merg la școală.

Dar la cină, cînd i-am spus tatei : „Dă-mi, te rog, șunca aceea afurisită", unchiul Jack mă privi pătrunzător și bombăni : „Stăm noi de vorbă mai tîrziu, domnișoară..."

După masă, unchiul Jack se îndreptă spre salon și se instală într-un fotoliu. Se plesni peste picioare

cu palma, dîndu-mi astfel a înțelege să mă așez pe genunchii lui. Îmi plăcea tare mult cum miroase unchiul Jack — ca stidla de spirt, plus încă ceva, dulce, agreabil. Îmi dădu bretonul la o parte și mă examină :

— Semeni mai mult cu Atticus decît cu maică-ta, constată el. Și, pe deasupra, ai crescut cam mare pentru pantalonii ăștia.

— Ba eu cred că-mi vin de minune.

— Și, zi, cuvinte ca „dracu" și „afurisit" îți plac, așa-i ?

Răspunsei că-mi plăceau.

— Mie însă, nu, zise unchiul Jack, cu excepția cazurilor de forță majoră, atunci cînd ești provocat. Am de gînd să rămîn la voi o săptămînă, și cît stau aici nu care cumva să mai aud ce-am auzit. Ai s-o pățești, Scout, dacă ai s-arunci vorbe de-astea în dreapta și-n stînga. Doar ții să devii o adevărată lady, nu-i așa ?

Replicai că nu prea țineam.

— Ba trebuie să ții. Și acum, ia să vedem unde-i bradul.

Îl împodobirăm pînă la ora de culcare. Noaptea, am visat că cele două pachete lunguiețe sînt pentru mine și pentru Jem. A doua zi dimineață am dat fuga să le scoatem de sub pom : erau de la Atticus, care-i scrisese unchiului Jack să ni le cumpere, și înăuntru am găsit ceea ce-l rugasem să ne ia.

— Nu țintiți în casă, ne puse în vedere Atticus cînd Jem ochi tabloul din perete.

— Învață-i să tragă, îl povățui unchiul Jack.

— Asta-i treaba ta, protestă Atticus. Eu n-am făcut decît să mă înclin în fața inevitabilului.

A fost nevoie de vocea din instanță a tatei ca să fim smulși de lîngă brad. Nu ne dădu voie să luăm puștile cu aer comprimat la Debarcader (îmi și făcusem planul să-l împușc pe Francis), amenințîndu-ne că dacă nu ne purtăm cum trebuie, ni le ia de tot.

Debarcaderul lui Finch consta din trei sute șaizeci și șase de trepte, care porneau de la marginea unei faleze înalte și coborau pînă la chei. Ceva mai departe, în josul apei, dincolo de faleză, se vedeau urmele vechiului debarcader pentru bumbac, unde negrii de la ferma Finch încărcau odinioară baloturile și celelalte produse și descărcau blocuri de gheață, saci cu făină și zahăr, unelte agricole și rochii și mărunțișuri pentru femei. Un drum bifurcat pornea de la malul apei și se pierdea printre copacii întunecați ; la capătul lui se înălța o casă albă cu două caturi și balcoane ce o încingeau ca un brîu, sus și jos. O zidise, la bătrînețe, strămoșul nostru, Simon Finch, ca să facă pe placul cicălitoarei lui neveste ; dar balcoanele erau singurul lucru care mai amintea construcțiile din vremea aceea. Interiorul casei Finch stătea mărturie candorii lui Simon, ca și nețărmuritei lui încrederi în urmașii săi.

Etajul avea șase dormitoare — patru pentru cei opt copii de sex feminin, unul pentru singurul fiu, Welcome Finch, și, în sfîrșit, unul pentru găzduirea rubedeniilor venite în vizită. Destul de simplu, în aparență ; dar la dormitoarele fetelor se putea ajunge numai pe o anume scară, iar la camera lui Welcome și la odaia pentru oaspeți pe alta. Scara fiicelor pornea din dormitorul părinților, de la pri-

mul cat, astfel că Simon avea cunoştinţă de toate deplasările nocturne ale fetelor.

Bucătăria, separată de restul casei, era legată de aceasta printr-o podişcă de scînduri. În curtea din dos atîrna de un stîlp un clopot vechi şi ruginit, întrebuinţat odinioară pentru a-i chema pe muncitori de la cîmp sau pentru a da alarma ; un „balconaş al văduvei" mărginea acoperişul, dar nici o văduvă, în aşteptare, nu şi-a plimbat vreodată paşii pe acel balcon. De acolo Simon îşi supraveghea vătaful, privea ambarcaţiunile de pe rîu şi-şi vîra nasul în treburile proprietarilor de primprejur.

În jurul casei se ţesuse obişnuita legendă cu yankeii : cică o proaspăt logodită Finch îşi pusese la repezeală pe ea toată zestrea, spre a o salva de bandele care bîntuiau prin împrejurimi, şi astfel încotoşmănată, se împotmolise în uşa de la scara fiicelor, dar o stropiseră cu apă şi, cu chiu, cu vai, reuşiseră pînă la urmă s-o scoată de acolo.

Cînd am ajuns la Debarcader, mătuşa Alexandra îl sărută pe unchiul Jack, Francis îl sărută şi el pe unchiul Jack, unchiul Jimmy dădu mîna-n tăcere cu unchiul Jack, Jem şi cu mine înmînarăm cadourile noastre lui Francis, care la rîndul lui ne dădu un cadou. Jem, simţindu-se băiat mare, se alătură celor mari şi-mi lăsă mie ponosul conversaţiei cu vărul nostru. Francis avea opt ani şi purta freză.

— Ce-ai primit de Crăciun ? m-am interesat eu politicoasă.

— Tot ce-am dorit, răspunse el. Francis poftise pantalonaşi pînă la genunchi, ghiozdan roşu de

piele, cinci cămăşi, cravată şi o fundă pe care şi-o înnoda singur.

— Ce frumos, minţii eu. Jem şi cu mine am primit puşti cu aer comprimat, iar Jem a mai căpătat şi o trusă de chimie...

— Una de jucărie, îmi închipui...

— Ba una adevărată. O să-mi facă cerneală simpatică şi am să-i scriu lui Dill cu ea.

Francis se interesă la ce-i bună cerneala simpatică.

— Cum, nu-ţi închipui mutra lui cînd o să primească de la mine o scrisoare în care nu scrie nimic ? O să-nnebunească !

Conversaţia cu Francis îmi dădea senzaţia unei scufundări lente în adîncul oceanului. Era cel mai plicticos copil din cîţi întîlnisem vreodată. Dat fiind că locuia la Mobile, nu mă putea pîrî autorităţilor şcolare, dar avea grijă să raporteze totul mătuşii Alexandra, care la rîndul ei îi împuia capul lui Atticus, iar Atticus, după cum îi venea, ori uita pur şi simplu, ori îmi făcea zile fripte. Singura dată cînd l-am auzit ridicînd glasul la cineva a fost atunci cînd i-a spus mătuşii : „Fac tot ce pot cu ei, soră !" Era ceva în legătură cu salopeta pe care o purtam tot timpul.

Mătuşa Alexandra era neînduplecată în privinţa îmbrăcăminţii mele. Zicea că n-am să ajung cu nici un chip o adevărată lady atîta timp cît port pantaloni ; şi cînd i-am spus că rochia nu mi-ar îngădui să fac ceea ce mă lasă pantalonii să fac, mi-a replicat că nici n-ar trebui să-mi permit ceea ce mă lasă pantalonii să fac. În vederile mătuşii Alexandra asupra manierelor mele elegante intrau

jocul cu bucătărioarele de păpuşi, cu serviciile de ceai pentru păpuşi, plus colierul de perle dat de ea la naştere, căruia trebuia să-i adaug cîte o mărgea în fiecare an ; în fine, rostul meu era să fiu o rază de soare în viaţa singuratică a tatei. Am încercat să sugerez că şi în pantaloni puteam fi tot atît de bine o rază de soare, dar mătuşica mi-a replicat că nu de asta-i vorba, ci că trebuie să fiu la fel cu o rază de soare, că mă născusem bună, dar, cu cît creşteam, cu atît mă făceam mai rea. Mă jignea şi mă înţepa într-una, însă cînd mi-am luat inima în dinţi şi m-am destăinuit lui Atticus, el mi-a spus să-mi văd de treabă, că şi fără mine sînt destule raze de soare în familie şi că-i plăceam aşa cum eram.

La prînzul de Crăciun, eram pusă să stau singură la o măsuţă, în sufragerie, în timp ce Jem şi cu Francis şedeau la masă cu cei mari. Mătuşica mă ţinu în carantină încă multă vreme după ce Jem şi cu Francis fuseseră admişi la masa celor mari. Mă tot întrebam ce şi-o fi închipuind — că am să mă scol şi să arunc din senin cu ceva ? Îmi venea cîteodată s-o rog să mă lase şi pe mine măcar o dată la masă, împreună cu restul familiei ; i-aş arăta eu cît de civilizat ştiu să mă port ; acasă nu luam masa cu toţii împreună, şi nu se întîmpla nimic ? Cînd l-am rugat pe Atticus s-o înduplece, mi-a răspuns că n-are ce face, pentru că noi eram musafiri şi se cuvenea să stăm acolo unde ne spunea ea. Şi mi-a mai explicat că mătuşa Alexandra nu înţelegea fetele, pentru că nu avusese decît un băiat.

— Ce-i drept, însă, bunătăţile pe care ni le servea ne răzbunau de toate : trei feluri de mîncare

cu carne, legume de vară de pe rafturile cămării ei, piersici marinate, două feluri de prăjituri şi alte dulciuri alcătuiau meniul unei mese de Crăciun modeste. Nu-i de mirare că, după ce isprăviră, cei mari simţiră nevoia să se retragă în salon ca să moţăie. Jem se lungi pe pardoseală, iar eu mă îndreptai spre curtea din dos.

— Ia-ţi paltonul, mormăi Atticus cu voce adormită, aşa că nu-l auzii.

Francis veni să se instaleze lîngă mine, pe treptele scării din dos.

— A fost cea mai bună masă de pîn-acum, i-am spus.

— Bunica e cea mai straşnică bucătăreasă, decretă el. Are să mă înveţe şi pe mine.

— Băieţii nu gătesc, chicotii eu, închipuindu-mi cum i-ar sta lui Jem încins cu şorţul de bucătărie.

— Bunica zice că toţi bărbaţii trebuie să ştie să gătească, că bărbaţii trebuie să fie atenţi cu nevestele lor şi să le servească atunci cînd ele nu se simt bine, stărui verişorul meu.

— Nu vreau să fiu servită de Dill, replicai, mai bine îl servesc eu.

— Dill ?!

— Îhî. Ştii — dar să nu spui la nimeni, auzi ? — noi o să ne căsătorim cînd vom fi mari. M-a cerut astă-vară de nevastă.

Francis pufni dispreţuitor.

— Ce-ai cu el ? îl luai la rost. N-ai de ce te lega de el.

— Vrei să spui de viţelul ăla pipernicit, de care bunica zice că şade în fiecare vară la domnişoara Rachel ?

— Chiar așa, dacă vrei să știi !
— Află că știu totul despre el, îmi declară Francis.
— Și ce știi, mă rog ?
— Bunica zice că n-are nici un căpătîi...
— Ba trebuie să aibă, stă la Meridian !
— ...că-i mereu pe la ușa rudelor, că de-aia îl ține și domnișoara Rachel în fiecare vară.
— Nu-i adevărat !
— Tare proastă mai ești cîteodată, Jean Louise, rînji văru-meu. Și nici nu cred c-ai putea fi altfel.
— Cum adică ?!
— Dacă unchiului Atticus puțin îi pasă că bați coclaurii cu cîinii vagabonzi — vorba bunichii : treaba lui, nu-i vina ta. Și nici nu-i vina ta, socot, că unchiul Atticus, pe deasupra, se topește după ciori, dar află de la mine că face de rîs toată familia.
— Ce naiba vrei să spui, Francis ?
— Exact ce ți-am spus. Nu-i destul că vă lasă să creșteți ca niște sălbatici, zice bunica, uite-l acum și „ciorlingău", de nu mai putem, noi ăștilalți, să ne arătăm pe străzile Maycombului. Duce familia de rîpă, s-o știi.
Francis se ridică și o luă la fugă pe podișca de scînduri spre bucătăria veche. De la o depărtare care-l făcea să se simtă în siguranță, strigă la mine :
— Nu-i decît un ciorlingău !
— Nu-i adevărat ! urlai cît mă ținu gura. Nu-ș' ce-ndrugi acolo, dar mai bine tacă-ți fleanca, imediat !

Sării ca friptă de pe trepte și alergai de-a lungul podiștii. Să pui mîna pe Francis, nu era o problemă. Îl somai să-și retragă imediat cuvintele.
Francis însă mi se smulse din mînă și o zbughi în bucătărie ; dar mai apucă să strige o dată „ciorlingău !"
Cînd te pui să-ți pîndești prada, graba strică treaba. Dacă taci chitic, e tot atît de sigur ca doi ori doi fac patru că prada iese singură din ascunziș, împinsă de curiozitate. Francis crăpă ușa bucătăriei și se arătă în prag.
— Mai ești supărată pe mine, Jean Louise ? pipăi el terenul.
Și Francis făcu primul pas pe podișcă.
— Le retragi, Fran-cis ?
Prea mă grăbisem ! El o tuli din nou în bucătărie, așa că n-am avut încotro și m-am retras, instalîndu-mă iar pe trepte. Răbdare aveam, slavă Domnului. După vreo cinci minute, numai ce auzii glasul mătușii Alexandra :
— Francis, unde ești ?
— E aici, în bucătărie.
— În bucătărie ?! Doar știe că n-are voie să se joace acolo !
Francis apăru în prag țipînd ca din gură de șarpe :
— Bunicuțo, ea m-a băgat înăuntru și nu mă lasă să ies afară !
— Ce-nseamnă asta, Jean Louise ?!
— Nu l-am băgat eu acolo, mătușico, și nu-l țin de fel, tăgăduii eu, uitîndu-mă în sus la mătușa Alexandra.

— Ba da, zbieră Francis, uite-o că nu mă lasă să ies !

— Nu cumva v-aţi certat ?

— Jean Louise e supărată pe mine, bunicuţo !

— Francis, ieşi o dată de acolo ! Şi tu, Jean Louise, dacă mai scoţi o vorbă, să ştii că te spun lui taică-tău. Nu cumva te-am auzit drăcuind adineauri ?

— Nu...

— Şi totuşi aş fi jurat. În orice caz, să nu mai aud încă o dată.

Mătuşa Alexandra avea auzul ascuţit, din deprinderea de a trage cu urechea pe la uşi. Nici n-o pierdusem bine din vedere, că ieşi afară şi Francis, cu nasul în sus, rînjind obraznic.

— Să nu te legi de mine, mă preveni el.

Sări jos în curte, dar păstră cu grijă distanţa, în vreme ce lovea cu piciorul în cîte un smoc de iarbă, ori se întorcea spre mine şi se hlizea. La un moment dat se ivi şi Jem pe balcon, ne aruncă o privire şi dispăru din nou în casă. Francis se cocoţă pe un copăcel de mimoză, apoi se dădu jos, îşi vîrî mîinile în buzunare şi ocoli curtea în pas de plimbare. În cele din urmă îl auzii scoţînd un „hah !", ceea ce mă făcu să-l întreb drept cine se ia — nu cumva drept unchiul Jack ? La care mi-a răspuns că mi se pusese în vedere să stau locului şi să-i dau pace.

— Îţi dau, îţi dau...

El mă cercetă cu luare-aminte şi ajunse la concluzia că fusesem suficient domesticită. Drept care, se apucă să fredoneze încetişor : „Cior-lin-gău !"

De data asta, mi-am zdrelit pumnul pînă la sînge în dinţii lui. Cu stînga scoasă din uz, îl atacai cu

dreapta, dar nu pentru multă vreme, fiindcă unchiul Jack îmi imobiliză mîinile ordonîndu-mi : „Potoleşte-te !"

Mătuşa Alexandra se agita în jurul lui Francis, ştergîndu-i lacrimile cu batista ei, netezindu-i părul, mîngîindu-l pe obraz. Atticus, Jem şi cu unchiul Jack dăduseră şi ei năvală afară, pe uşa din dos, cînd Francis începuse să zbiere.

— Cine a început ? întreba acum unchiul Jack.

Francis şi cu mine ne arătam cu degetul unul pe celălalt.

— Bunicuţo, urlă el, m-a făcut tîrfă şi a sărit la mine !

— E adevărat, Scout ? mă cercetă unchiul Jack.

— Mda...

Cînd unchiul Jack mă privi de sus în jos, faţa începuse să-i semene grozav cu a mătuşii Alexandra.

— Te-am prevenit că ai s-o păţeşti pentru asemenea cuvinte, ţii minte ? Te-am prevenit ori nu ?

— Da, unchiule, dar...

— Acum ai păţit-o. Poftim...

Tocmai chibzuiam dacă e cazul sau nu s-o iau la sănătoasa, şi nehotărîrea mea dură o clipă mai mult decît s-ar fi cuvenit : am vrut s-o rup la fugă, dar unchiul Jack a fost mai iute. Nici nu ştiu cînd mă pomenii în iarbă, cu ochii zgîiţi la o furnicuţă care se lupta cu o firimitură de pîine.

„N-am să mai vorbesc niciodată cu tine... Te urăsc... te dispreţuiesc... să dea Dumnezeu să mori pînă mîine !..." Declaraţie care, însă, păru că-l întărîtă şi mai rău pe unchiul Jack. Alergai la Atticus, căutînd consolare, dar el îmi spuse că mi-am făcut-o singură şi că era timpul să ne în-

toarcem acasă. Mă urcai pe bancheta din spatele maşinii, fără să-mi iau rămas bun de la nimeni, iar o dată ajunşi acasă, mă repezii în camera mea, trîntind uşa după mine. Jem încercă să mă îmbuneze, dar nu i-am dat nici o atenţie.

La un examen rapid constatai că toate avariile suferite se reduceau la şapte-opt vîrci roşiatice. Tocmai cugetam la relativitatea lucrurilor cînd cineva bătu în uşă.

— Cine-i acolo ?

Auzii glasul unchiului Jack şi-i strigai :

— Pleacă !

Unchiul Jack îmi aduse la cunoştinţă că dacă-i mai vorbesc pe tonul acesta, mă atinge din nou, aşa că mă văzui nevoită să tac. Cînd intră în cameră, mă vîrîi într-un colţ, întorcîndu-i spatele.

— Scout, zise el, mă mai urăşti.

— Vă rog, sir, să plecaţi de aici.

— Ei, nu mi-am închipuit că ai să-mi porţi pică, oftă el. M-ai dezamăgit : ştiai că ai s-o păţeşti şi ai păţit-o.

— Nu ştiam.

— Draga mea, nu-ţi poţi permite să vorbeşti urît celor din jurul tău...

— Nu eşti drept, îl întrerupsei, nu eşti drept !

Unchiul Jack ridică sprîncenele :

— Nu sînt drept ? Cum adică ?

— Eşti un om tare drăguţ, unchiule, şi cred că ţin la tine chiar şi după ce mi-ai făcut, dar tu nu-i prea înţelegi pe copii.

Unchiul Jack îşi puse mîinile în şolduri şi mă scrută cu multă curiozitate.

— Şi de ce nu-i înţeleg pe copii, domnişoară Jean Louise ? Purtarea ta nici nu cerea cine ştie ce efort de înţelegere. Ai fost turbulentă, brutală şi obraznică...

— Îmi dai voie să-ţi explic ? Nu vreau să te contrazic, vreau numai să-ţi explic.

Unchiul Jack se aşeză pe marginea patului. Mă privea pe sub sprîncenele încruntate.

— Poftim, te ascult, mă îndemnă el.

Am răsuflat o dată adînc.

— În primul rînd, am început, n-ai avut răbdare o clipă să mă laşi şi pe mine să-ţi spun ce s-a întîmplat, ai dat în mine şi gata. Cînd mă cert cu Jem, Atticus nu se mulţumeşte niciodată cu ce-i spune Jem, totdeauna mă întreabă şi pe mine. În al doilea rînd, mi-ai spus să nu mai întrebuinţez cuvinte din acelea, decît în caz de forţă majoră, dacă sînt provocată, şi Francis m-a provocat îndeajuns ca să merite să-l fac praf...

Unchiul Jack începu să se scarpine în cap.

— Ei, şi cum stau lucrurile din punctul tău de vedere ?

— Francis i-a spus lui Atticus într-un fel, că n-am putut s-o rabd.

— Cum i-a spus ?

— A zis că e un „ciorlingău". Nu prea ştiu ce înseamnă asta, dar felul în care a spus-o, să ştii, unchiule Jack, să mă ia... adică, pe Dumnezeul meu că n-aş răbda să zică ceva de Atticus.

— Prin urmare, aşa a zis de Atticus ?

— Da, sir, aşa, şi multe altele. A spus că Atticus face familia de ruşine, că pe mine şi pe Jem ne lasă să ne sălbăticim...

După aerul unchiului Jack, am crezut că o păţisem din nou. Dar cînd l-am auzit spunînd : „Bine, las'că mă ocup eu îndată de chestia asta", am priceput că de data aceasta Francis era acela care o păţise. „Mi se pare mie că am să mă abat desearǎ pe acolo", mai adăugă el.

— Te rog, unchiule, las-o baltă. Te rog !

— Nici nu mă gîndesc s-o las baltă, replică el. Alexandra trebuie să afle neapărat. Cînd te gîndeşti că... stai că pun eu mîna pe băiatul acela...

— Unchiule Jack, te rog, promite-mi ceva, te rog frumos, sir ! Promite-mi că n-ai să-i spui lui Atticus. El... ştii, mi-a cerut o dată să nu mă mai înfurii, orice-aş auzi spunîndu-se despre el. Las' mai bine să creadă că ne-am bătut pentru altceva. Te rog mult, promite-mi...

— Dar nu mă rabdă inima ca Francis să scape nepedepsit pentru una ca asta.

— Şi-a luat el porţia, n-avea grijă ! Unchiule, n-ai putea să-mi pansezi mîna ? Uite că mai sîngerează.

— Sigur că da, puiule. Nu cunosc altă mînă pe care aş pansa-o cu mai multă plăcere. Vrei să vii cu mine ?

Şi unchiul Jack se înclină curtenitor, invitîndu-mă să-l urmez la baie. În timp ce-mi curăţa şi-mi bandaja degetele, îmi spuse o istorioară cu un domn bătrîn şi caraghios, care era miop, avea o pisică pe nume Hodge şi, cînd ieşea în oraş, obişnuia să numere toate crăpăturile trotuarului.

— Gata ! vesti el deodată. Ai să rămîi cu o cicatrice nu prea elegantă la degetul pe care-ţi vei pune verigheta.

— Mulţumesc. Unchiule !

— Ce vrei, domnişoară ?

— Ce-aia tîrfă ?...

Unchiul Jack se afundă iar într-o poveste lungă, cu un bătrîn prim-ministru care şedea în Camera Comunelor şi sufla pene în aer, străduindu-se să le menţină acolo, în timp ce în jurul său toţi îşi pierduseră capul. Cred că încerca să-mi răspundă la întrebare, dar ceea ce spunea el n-avea nici un sens.

Mai tîrziu, cînd toţi credeau că eram în pat, am coborît în hol ca să beau un pic de apă şi i-am auzit pe Atticus şi pe unchiul Jack stînd de vorbă în salon :

— N-am să mă căsătoresc niciodată, Atticus.

— De ce ?

— Aş putea să am copii.

— Mai ai multe de învăţat, Jack, spuse Atticus.

— Ştiu. Primele lecţii mi le-a dat fiică-ta azi după-amiază. Mi-a spus că nu-i prea înţeleg pe copii, şi mi-a explicat de ce. Avea perfectă dreptate. Mi-a spus şi cum ar fi trebuit să mă port cu ea, Atticus... O, Doamne, ce rău îmi pare că am bătut-o !

Atticus chicoti :

— A meritat-o, n-ai de ce-ţi face reproşuri.

Aşteptam cu inima cît un purice ca unchiul Jack să-i povestească cele întîmplate. Dar n-o făcu. Murmură doar :

— Înjurăturile birjăreşti pe care le foloseşte nu pun la încercare imaginaţia. Ştii, ea nu înţelege nici jumătate din ce spune ; m-a întrebat, de pildă, ce înseamnă tîrfă...

— Şi i-ai spus ?
— Nu, i-am vorbit de lordul Melbourne.
— Jack ! Pentru numele lui Dumnezeu, cînd un copil te întreabă ceva, răspunde-i la întrebare. Nu-ncerca să joci teatru. Copiii sînt copii, dar prind mai repede decît adulţii orice tentativă de eschivare, iar tertipurile nu fac decît să-i încurce şi mai rău. Nu, continuă tata gînditor, azi după-amiază ţi-a dat răspunsul corect, dar motivele ei erau greşite. Folosirea cuvintelor obscene este un stadiu prin care trec toţi copiii şi, cu timpul, cînd încep să-şi dea seama că nu atrag atenţia cu ele, renunţă. Violenţa însă nu dispare singură. Scout trebuie să înveţe să se stăpînească, şi asta cît mai repede, avînd în vedere cele ce-o aşteaptă în lunile următoare. Sînt totuşi semne că se îndreaptă. Jem se maturizează, şi ea a început în ultima vreme să ia exemplu de la el. Tot ce-i trebuie e puţin sprijin din cînd în cînd.
— Atticus, tu n-ai ridicat niciodată mîna asupra ei.
— Recunosc. Pînă acum am reuşit numai cu simpla ameninţare. Jack, mă ascultă şi ea cît poate. Nici măcar în jumătate din cazuri nu face ceea ce trebuie, dar de încercat încearcă.
— Nu ăsta-i răspunsul, replică unchiul Jack.
— Sigur că nu, răspunsul e că ea îşi dă seama că ştiu că încearcă. Aici e deosebirea. Ceea ce mă îngrijorează e că ea şi cu Jem vor avea curînd multe de înghiţit. În privinţa lui Jem sînt liniştit, el va şti să-şi ţină firea, dar Scout e gata să sară la oricine, cînd e în joc mîndria ei...

Aşteptam ca unchiul Jack să-şi calce promisiunea. Dar nu şi-a călcat-o nici de data asta.
— Atticus, şi cît de prost stau lucrurile ? Uite un lucru despre care n-am prea avut ocazia să vorbim.
— Mai prost nu se poate, Jack. Tot ce avem este cuvîntul unui om de culoare contra cuvîntului Ewellilor. Dovezile se reduc la : eşti vinovat — nu sînt vinovat. Nu ne putem aştepta ca juraţii să dea crezare lui Tom Robinson şi nu Ewellilor... Îi cunoşti pe Ewelli ?
Unchiul Jack răspunse că da, îi ţinea minte. Începu să-i descrie, dar Atticus îl întrerupse :
— Tu vorbeşti de altă generaţie, cu toate că şi cei de astăzi sînt la fel.
— Şi atunci, ce-ai de gînd să faci ?
— Înainte de a încheia, am să-i zgîlţîi niţel pe juraţi — cred că avem o şansă rezonabilă de apel, deşi în stadiul actual încă nu se poate afirma nimic sigur. Ştii, speram să trec prin viaţă fără un caz ca ăsta, dar John Taylor m-a desemnat zicîndu-mi : „Tu eşti acela".
— Şi ce-ar fi dacă n-ai bea acest pahar ?
— Chiar şi aşa, crezi că aş mai putea să-mi privesc copiii în faţă ? Ştii tot atît de bine ca şi mine ce are să se întîmple, Jack, iar eu sper şi mă rog să fiu în stare să-i ajut pe Jem şi pe Scout să treacă prin toate acestea fără amărăciune, dar mai presus de orice, fără să se molipsească de obişnuita boală a comitatului nostru. Cum pot oamenii din rezonabili să se schimbe în nebuni furioşi ori de cîte ori vreun negru e amestecat într-o chestiune oarecare — iată un lucru pe care n-am pretenţia să-l

înţeleg... Singura mea ambiţie e ca Jem şi Scout să vină la mine după răspuns, în loc să asculte ce spune oraşul. Vreau să sper că au atîta încredere în mine... Jean Louise !

Părul mi se ridică măciucă-n cap. Scosei nasul de după colţ :

— Poftim !

— Du-te la culcare.

Mă strecurai spre camera mea şi mă vîrîi în pat. Unchiul Jack era un om şi jumătate, nu mă trădase. Niciodată însă n-am înţeles cum prinsese Atticus de veste că eram acolo, şi abia după mulţi ani mi-am dat seama că tot ce spusese el atunci, spusese special pentru mine.

10.

Atticus nu era prea puternic, şi avea de fapt aproape cincizeci de ani. Cînd noi, copiii, l-am întrebat o dată de ce era atît de bătrîn, ne-a răspuns că începuse viaţa tîrziu, ceea ce ni se părea că-i cam umbreşte aptitudinile şi virtuţile bărbăteşti. Era mult mai în vîrstă decît părinţii colegilor noştri de clasă, şi nu ne puteam lăuda cu el, ca alţi copii, care aveau un fel anume de a rosti apăsat cînd ziceau : „Tatăl *meu...*"

Jem era nebun după fotbal. Atticus nu se arăta nici el obosit cînd era vorba să joace ca înaintaş, totuşi ori de cîte ori Jem încerca să-l atace, bătea în retragere :

— Băiete, sînt prea bătrîn pentru asta.

Tata nu ştia să facă nimic de seamă. Lucra într-un birou, la vreo cîrciumă. Nu conducea nici unul din camioanele de gunoi ale comitatului, nu era şerif, nu avea fermă, nu lucra nici la vreun garaj, adică nu făcea nimic demn de admiraţie.

Pe deasupra mai purta şi ochelari. Nu vedea aproape de loc cu ochiul stîng, şi chiar spunea că stîngul este blestemul tribului Finch. Dacă voia să vadă ceva bine, întorcea capul în aşa fel încît să se folosească de ochiul drept.

Nu avea nici una din îndeletnicirile pe care le aveau taţii colegilor noştri : nu mergea la vînătoare, nu juca pocher, nu pescuia, nu bea, nu fuma. Şedea numai în salon şi citea.

Cu toate acestea, ne-am putut convinge că trecea mai puţin neobservat decît am fi dorit-o : în anul acela, şcoala vuia ca un stup, din pricina a tot felul de zvonuri în legătură cu apărarea lui Tom Robinson, şi nimic din ceea ce ne-a fost dat să auzim nu era în favoarea lui Atticus. După conflictul cu Cecil Jacobs, cînd m-am compromis adoptînd o politică de laşitate, a început să meargă vorba că Scout Finch nu se mai bate, fiindcă nu-i dă voie tatăl ei. Lucru care nu era întru totul adevărat : renunţasem să mă mai bat pentru Atticus în public, dar în familie mă aflam pe teren privat. Eram gata să mă bat cu dinţii şi cu ghearele cu orice rubedenie, pînă la verii de a şaptea spiţă, ceea ce Francis Hancock, bunăoară, o ştia prea bine.

Cînd ne dăruise puştile cu aer comprimat, Atticus nu se arătase dispus să ne înveţe să tragem. Primele noţiuni de tir ni le dăduse unchiul Jack.

spunîndu-ne că pe Atticus nu-l interesează armele. Într-o bună zi, Atticus îi puse în vedere lui Jem :

— Aş prefera să tragi în cutii de conserve, în curtea din dos, dar ştiu prea bine că ai să tragi în păsări. Vezi, împuşcă şi tu cîte gaiţe albastre vrei, desigur dacă le poţi nimeri, dar ia seama : e păcat să ucizi o pasăre cîntătoare [1].

Era prima dată cînd îl auzeam pe Atticus spunînd că e păcat să faci ceva, de aceea am întrebat-o pe domnişoara Maudie ce voise să spună.

— Taică-tău are dreptate. Păsările cîntătoare nu fac altceva decît să cînte, spre desfătarea noastră. Ele nu strică grădinile oamenilor, nu-şi fac cuibul în lanurile de porumb, în schimb îşi pun tot sufletul cîntînd pentru noi. De asta e păcat să ucizi o pasăre cîntătoare.

— Domnişoară Maudie, ăsta-i un cartier bătrînesc, nu-i aşa ?

— În orice caz, e cel mai vechi din oraş.

— Nu, vreau să spun că toţi vecinii de pe strada noastră sînt bătrîni. Jem şi cu mine sîntem singurii copii din cartier. Doamna Dubose are aproape o sută de ani, domnişoara Rachel e bătrînă, la fel şi dumneavoastră şi cu Atticus.

— N-aş spune că a avea cincizeci de ani înseamnă a fi cine ştie ce bătrîn, replică ea înţepată. Încă nu mă duce nimeni cu căruciorul. Şi nici

---

[1] Textual : „...it's a sin to kill a mockingbird". Mockingbird *(Mimus polyglottos polyglottos)* aparţine unei specii americane de păsări cîntătoare, cu viers frumos, exuberant, care are de asemenea darul de a imita chemările altor zburătoare.

pe taică-tău. Dar trebuie să recunosc că s-a-ndurat de mine Providenţa cînd mi-a luat foc bătrînul mauzoleu. Sînt prea bătrînă ca să-l mai întreţin... Poate că ai dreptate, Jean Louise, ăsta-i un cartier aşezat. Iar tu nu prea ai de-a face cu tineretul, aşa-i ?

— Ba da, la şcoală.

— Nu-i vorba de copii, ci de tineri, de oameni tineri. Dar ştii ceva ? Ai un mare noroc. Tu şi cu Jem beneficiaţi de vîrsta tatălui vostru. Dacă ar avea numai treizeci de ani, viaţa voastră ar fi cu totul alta...

— Sigur. Atticus nu ştie să facă nimic...

— Nici nu-ţi închipui, replică domnişoara Maudie, cîte ştie să facă taică-tău.

— Şi ce ştie să facă ?

— De pildă, să facă atît de bine testamentul cuiva, încît să nu-l mai poată anula nimeni.

— Şi altceva ?...

— Ei bine, ai ştiut vreodată că este cel mai bun jucător de şah din oraş ? Cînd ne întîlneam la Debarcader, Atticus Finch îi bătea pe toţi jucătorii de pe cele două maluri ale rîului.

— Doamne sfinte, domnişoară Maudie ! Ce vorbiţi ? Jem şi cu mine îl batem mereu !

— Ar fi timpul să înţelegi că se lasă dinadins. Dar ştiai că se pricepe să cînte la drîmbă ?

Această realizare modestă mă făcu să-mi fie şi mai ruşine de taică-meu.

— *Şi apoi...* începu ea.

— Şi apoi ce, domnişoară Maudie ?

— Ei bine... nimic. Nimic... Cred că toate acestea ar trebui să te facă să fii mîndră de el. Nu oricine

ştie să cînte la drîmbă. Şi acum, fereşte din calea dulgherilor. Du-te mai bine acasă. Trebuie să-mi văd de azalee şi nu pot să am grijă şi de tine. Să nu te lovească vreo scîndură.

M-am înapoiat în curtea noastră şi l-am găsit pe Jem trăgînd într-o cutie de conserve, ceea ce mi s-a părut stupid, cînd erau atîtea gaiţe de jur împrejur. M-am dus în curtea din faţă, unde mi-am găsit de lucru pentru vreo două ceasuri. Am înălţat lîngă poartă un parapet improvizat dintr-un cauciuc de automobil, o cutie de ambalaj de portocale, un coş pentru rufe, scaunele de pe verandă şi un mic drapel al ţării, primit de la Jem, care-l găsise într-o cutie de fulgi de porumb.

Cînd Atticus veni acasă la ora mesei, mă găsi ghemuită la pămînt, ţintind cu puşca spre stradă.

— În ce vrei să tragi ? se interesă el.

— În fundul domnişoarei Maudie.

Atticus se întoarse şi zări ţinta mea opulentă aplecată asupra unor tufişuri. Îşi dădu pălăria pe ceafă şi traversă strada.

— Maudie, strigă el, consider de datoria mea să te previn că eşti în mare pericol.

Domnişoara Maudie se ridică şi se uită la mine.

— Atticus, zise ea, eşti un drac împielițat.

Înapoindu-se, Atticus îmi ordonă retragerea.

— Să nu te mai prind vreodată că ocheşti pe cineva, mă ameninţă el.

Tare aş fi vrut ca tata să fie cu adevărat un drac împielițat ! O sondai pe Calpurnia în această privinţă.

— Domnul Finch ? răspunse ea. E-n stare de o mulţime de lucruri.

— De exemplu ?

Calpurnia îşi scărpină creştetul încurcată.

— Să-ţi spun drept, nu prea ştiu.

Situaţie pe care Jem o scoase şi mai bine în evidenţă cînd îl întrebă dacă va juca pentru metodişti, iar Atticus îi răspunse că e prea bătrîn pentru asta şi că nu ţine de loc să-şi rupă gîtul. Metodiştii încercau să plătească ipoteca pentru biserica lor şi-i provocaseră pe baptişti la un meci de fotbal. Se pare că toţi taţii din oraş, în afară de Atticus, participau la meci. Jem declară la început că nici nu se gîndeşte să se ducă, dar nefiind în stare să reziste ispitei fotbalului, sub orice chip s-ar fi înfăţişat, a stat şi el lîngă mine şi Atticus, la peluză, şi l-a urmărit pe tatăl lui Cecil Jacobs cum înscria pentru baptişti gol după gol.

Într-o sîmbătă, Jem şi cu mine ne-am gîndit să pornim în explorare cu puştile noastre cu aer comprimat, în speranţa că vom găsi vreun iepure sau vreo veveriţă. Nu ne depărtasem cu mai mult de cinci sute de metri de proprietatea Radley, cînd băgai de seamă că Jem se-nchiondora la ceva din josul străzii : întorsese capul şi căta cu coada ochiului.

— Un' te uiţi ?

— La cîinele ăla bătrîn de acolo, murmură el.

— E bătrînul Tim Johnson, nu-i aşa ?

— Îhî.

Tim Johnson era al domnului Harry Johnson, care conducea autobuzul de Mobile şi locuia la bariera de sud a oraşului. Tim era un prepelicar cafeniu, răsfăţatul oraşului.

— Dar ce face acolo ?

— Nu ştiu, Scout. Hai mai bine acasă.
— Păi, Jem, sîntem în februarie.
— Ei şi ? Am s-o întreb pe Caly.
Ne întoarserăm în goană şi năvălirăm în bucătărie.
— Caly, strigă Jem, vino în stradă o clipă !
— De ce, Jem ? Nu pot să ies în stradă de cîte ori îţi vine ţie cheful.
— Vino-n stradă să vezi un cîine bătrîn... a păţit ceva !
Calpurnia oftă zgomotos.
— N-am acum timp de pierdut cu bandajarea picioarelor tuturor cîinilor. E o faşă colo-n baie, ia-o şi pansează-l tu singur.
Jem scutură însă capul :
— Nu, Caly, e bolnav. E ceva rău cu el.
— Ce face, încearcă să-şi prindă coada ?
— Nu, uite cum face.
Şi Jem căscă gura ca un peşte pe uscat, încovoie umerii şi îşi răsuci corpul.
— Uite-aşa umblă, dar nu în joacă.
— Ce-s bazaconiile astea, Jem Finch ? strigă Calpurnia. Vocea îi devenise aspră.
— Nu-s bazaconii, Caly, ţi-o jur.
— Fugea ?
— Nu, se tîra, şi atît de încet, că abia se observă. Vino încoace.
Calpurnia se spălă pe mîini şi ieşi după Jem în curte.
— Nu văd nici un cîine, zise ea.
Ne urmă pînă dincolo de casa Radley şi se uită în direcţia spre care arăta Jem. De la distanţa asta, Tim Johnson apărea ca o pată mică, totuşi se mai

apropiase. Umbla aiurea, ca şi cînd labele din dreapta i-ar fi fost mai scurte decît cele din stînga. Îmi amintea de un automobil împotmolit în nisip.
— Uite-l cum se apleacă într-o parte, ne atrase atenţia Jem.
Calpurnia se uită lung, lung de tot, apoi ne înşfăcă de umeri şi începu să ne împingă de zor spre casă. Închise bine poarta în urma noastră, apoi dădu fuga la telefon. „Biroul domnului Finch !“ strigă ea în receptor.
— Domnu' Finch ! ţipă ea apoi. Aici e Caly. Jur pe bunul Dumnezeu că e un cîine turbat în josul străzii, ceva mai... vine încoace, da, domnule, este... Domnu' Finch, vă dau în scris că este... bătrînul Tim Johnson, da, domnu'... da, domnu'... da...
Puse receptorul în furcă şi se mulţumi să clatine din cap cînd am încercat să aflăm ce-i spusese Atticus. Bătu pe urmă în furca receptorului.
— Domnişoară Eula May... nu, don'şoară, am terminat convorbirea cu domnu' Finch, nu-mi mai da legătura... Ascultă, domnişoară Eula May, poţi să chemi pe domnişoara Rachel, şi pe domnişoara Stephanie Crawford, şi pe toţi cei de pe strada noastră care au telefon şi să le spui că-n drum e un cîine turbat ? Te rog, don'şoară !
Calpurnia ascultă cîteva clipe, apoi reluă :
— Ştiu că sîntem în februarie, domnişoară Eula May, dar ştiu şi cum arată un cîine turbat. Te rog, don'şoară, grăbeşte-te !
— Familia Radley are telefon ? îl întrebă după aceea Calpurnia pe Jem.
Acesta căută în carte şi răspunse negativ.

— De altfel nu contează, fu el de părere, fiindcă Radleyii tot nu ies din casă.

— Ba contează, i-o tăie Calpurnia. Mă duc să le spun !

Şi alergă spre uşa de la intrare, cu mine şi cu Jem pe urmele ei.

— Voi să staţi în casă, o auzirăm strigînd.

Mesajul Calpurniei fusese recepţionat de vecini. Cît puteam vedea cu ochii, toate porţile de lemn erau bine zăvorîte. De Tim Johnson, nici urmă. Ne-am uitat după Calpurnia, care fugea spre casa Radley ridicîndu-şi fusta şi şorţul peste genunchi. Urcă treptele din faţă şi bătu cu pumnul în uşă. Neprimind nici un răspuns, începu să strige cît o ţinea gura :

— Domnu' Nathan, domnu' Arthur, vine-un cîine turbat ! Vine-un cîine turbat !

— Ar fi trebuit să se ducă prin dos, îmi dădui eu cu părerea.

Jem clătină capul :

— Acum nu mai contează.

Calpurnia bătu în uşă degeaba. Nimeni nu lua în seamă înştiinţarea ei ; nimeni nu părea s-o fi auzit.

În timp ce Calpurnia alerga cît putea de repede spre uşa din dos, un Ford negru intră în goana mare în curte. Din maşină coborî Atticus, urmat de domnul Heck Tate.

Heck Tate era şeriful comitatului Maycomb. Tot atît de înalt ca şi Atticus, era în schimb mai subţiratic. Avea nasul lung, purta cizme cu găuri lucitoare de metal pentru şireturi, pantaloni bufanţi şi scurtă de piele. Era încins cu cartuşieră şi înarmat cu o puşcă grea. Cînd ajunse împreună cu Atticus pe verandă, Jem le deschise uşa.

— Stai în casă, fiule, spuse Atticus grăbit. Caly, unde-i cîinele ?

— Ar trebui să fi ajuns pîn-aici, răspunse Calpurnia arătînd spre stradă.

— Alerga ? întrebă domnul Tate.

— Nu, domnule, mai mult se răsucea.

— Să mergem după el, Heck ? îi ceru Atticus părerea.

— Mai bine să aşteptăm, domnule Finch. Ăştia merg de obicei în linie dreaptă, dar nu poţi să fii sigur niciodată. Ar putea s-o ia pe curbă, şi sper că aşa va fi, că de nu, o să nimerească drept în fundul curţii Radleyilor. Să aşteptăm o clipă.

— Nu cred că va intra în curtea Radleyilor, spuse Atticus, o să-l oprească gardul. Mai curînd cred că va merge pe şosea.

Pînă acum eram convinsă că un cîine turbat face spume la gură, aleargă, sare şi se repede să te muşte de gît, şi-mi mai închipuiam că asemenea lucruri nu se pot întîmpla decît în august. Dacă Tim Johnson s-ar fi comportat aşa, mi-ar fi fost mai puţin teamă.

Nimic mai apăsător decît o stradă pustie, cufundată în aşteptare. Copacii erau nemişcaţi, păsările cîntătoare amuţiseră, dulgherii din curtea domnişoarei Maudie se făcuseră nevăzuţi. Îl auzii pe domnul Tate strănutînd, apoi suflîndu-şi nasul. Îşi sprijinea puşca în scobitura braţului îndoit. Zării la geamul uşii de la intrare faţa domnişoarei Stephanie Crawford. Lîngă ea se ivi apoi şi domnişoara Maudie. Atticus îşi pusese piciorul pe bara

transversală a unui scaun şi-şi freca fără grabă coapsa cu mîna.

— Uite-l, spuse el deodată, încetişor.

Tim Johnson se ivi în faţa ochilor noştri. Mergea năuc, pe marginea interioară a curbei, paralel cu casa Radley.

— Ia te uită, îmi şopti Jem. Domnul Heck zicea că animalele turbate merg în linie dreaptă. Ăsta nici măcar nu poate urma drumul.

— Pare mai curînd bolnav, sugerai eu.

— Numai să-i iasă ceva în cale, şi ai să vezi cum o ia drept într-acolo.

Domnul Tate îşi duse mîna la frunte şi se aplecă înainte.

— E turbat de-a binelea, domnule Finch.

Tim Johnson înainta cu pas de melc, dar nu se juca şi nici nu mirosea iarba : părea că e absorbit de un singur drum şi că o forţă invizibilă îl mînă, împingîndu-l pas cu pas spre noi. Îl vedeam cum îşi cutremură pielea, ca un cal care-şi goneşte muştele ; fălcile i se deschideau şi i se închideau ; era aplecat într-o rînă, dar înainta încet spre noi.

— Caută un loc ca să moară, murmură Jem.

Domnul Tate se întoarse :

— Mai e pînă să moară, Jem, încă nici nu s-a dezlănţuit.

Tim Johnson ajunse în dreptul străzii laterale care trecea prin faţa casei Radley, şi ceea ce-i mai rămăsese din biata lui minte îl făcu să se oprească şi să chibzuiască pe ce drum s-o apuce. Făcu doi, trei paşi nesiguri şi se opri iar, în faţa porţii Radleyilor ; apoi încercă anevoie să se întoarcă.

— E-n bătaia puştii, Heck. Trage, pînă n-o ia pe strada laterală. Dumnezeu ştie peste cine poate da după colţul străzii. Intră înăuntru, Caly.

Calpurnia deschise uşa cu plasă, intră şi împinse zăvorul, apoi îl trase şi rămase cu mîna pe el. Încerca să ne acopere cu corpul, dar Jem şi cu mine ne uitam pe sub braţele ei.

— Împuşcă-l dumneata, domnule Finch, zise domnul Tate şi-i întinse lui Atticus puşca ; Jem şi cu mine eram gata să leşinăm.

— Nu pierde vremea, Heck, răspunse Atticus. Dă-i drumu'.

— Domnule Finch, trebuie omorît dintr-un singur foc.

Atticus clătină din cap :

— Nu mai zăbovi, Heck ! Doar n-o să te aştepte toată ziua...

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule Finch, uite-l unde stă. Dacă nu ţinteşti ca lumea, nimereşti drept în casa Radleyilor. Ştii prea bine că nu trag cu atîta precizie.

— Iar eu n-am mai pus mîna pe puşcă de treizeci de ani...

Domnul Tate aproape că-i aruncă arma lui Atticus :

— Mi-ai face un mare serviciu dac-ai pune mîna acum.

Ca prin ceaţă Jem şi cu mine l-am văzut pe tata luînd arma şi ieşind în mijlocul străzii. Mergea repede, dar mie mi se părea că are mişcările încete ale înotătorului sub apă : timpul îşi domolise cursul, se tîra dezgustător.

Cînd Atticus şi-a săltat ochelarii, Calpurnia şi-a dus instinctiv mîinile la obraji şi a murmurat :

— Isus Hristoase, ajută-i !

Atticus îşi ridică ochelarii pe frunte ; ochelarii căzură înapoi ; atunci îi aruncă pe caldarîm. În liniştea care se aşternuse, i-am auzit spărgîndu-se. Atticus îşi frecă ochii şi bărbia ; pleoapele îi clipeau repede.

În faţa porţii Radleyilor, mintea întunecată a lui Tim Johnson luase o hotărîre. Se întoarse în sfîrşit, ca să-şi continue drumul în susul străzii. Făcu doi paşi înainte, apoi se opri din nou şi înălţă capul. Văzui cum trupul i se încordează.

Cu mişcări atît de repezi încît mi s-au părut simultane, Atticus duse puşca la umăr şi apăsă pe trăgaci.

Puşca trosni. Tim Johnson sări în văzduh, se răsturnă şi se prăbuşi ca un morman de pete albe şi cafenii. Nici n-a ştiut ce-l lovise.

Domnul Tate sări de pe verandă şi alergă spre casa Radley. Se opri în faţa cîinelui, se lăsă pe vine, apoi se întoarse şi-şi arătă fruntea cu degetul, deasupra ochiului stîng.

— Ai tras un pic prea la dreapta, domnule Finch, strigă el.

— Ca totdeauna, răspunse Atticus. Dac-aş avea ochi buni, mi-aş lua o puşcă.

Se aplecă şi ridică ochelarii, zdrobi şi pisă cu călcîiul lentilele sparte, apoi se apropie de domnul Tate ca să se uite şi el la Tim Johnson.

Uşile începură să se deschidă una cîte una ; cartierul revenea la viaţă treptat. Domnişoara Maudie coborî treptele o dată cu Stephanie Crawford.

Jem rămăsese paralizat. L-am ciupit ca să-l readuc în simţiri, dar cînd Atticus ne văzu apropiindu-ne, strigă la noi :

— Staţi acolo !

Cînd domnul Tate şi cu Atticus s-au înapoiat în curte, domnul Tate zîmbea.

— Am să-i spun lui Zeebo să-l ia de aici, declară el. N-ai prea uitat, domnule Finch. Se spune că asta nu se uită niciodată.

Atticus tăcea.

— Atticus, îndrăzni Jem.

— Ce-i, fiule ?

— 'imic...

— Finch — dintr-un foc, te-am văzut !

Atticus făcu stînga împrejur şi abia acum o zări pe domnişoara Maudie. Se priviră-n tăcere, apoi tata urcă în maşina şerifului.

— Vino-ncoace, i se adresă el lui Jem. Să nu vă apropiaţi de cîinele acela. Ai înţeles ? Nu vă apropiaţi, pentru că mort e tot atît de primejdios ca şi viu.

— Da, sir, răspunse Jem. Atticus...

— Ce-i, fiule ?

— Nimic.

— Ce-i cu tine, băiete, nu mai ştii să vorbeşti ? îl întrebă domnul Tate surîzînd. Ce, nu ştiai că tatăl tău...

— Lasă, Heck, te rog, îl întrerupse Atticus, haide înapoi în oraş.

După plecarea lor, Jem şi cu mine ne-am dus la domnişoara Stephanie şi ne-am aşezat pe treptele din faţa intrării principale. Îl aşteptam pe Zeebo gunoierul cu camionul său.

Jem şedea amorţit şi consternat. Domnişoara Stephanie, în schimb, comenta cele întîmplate :

— Vai, vai, cine şi-ar fi închipuit un cîine turbat în februarie ! Poate că nici nu era turbat, poate că era doar într-o ureche. N-aş vrea să văd mutra lui Harry Johnson cînd o să se întoarcă din cursă de la Mobile şi o să afle că Atticus Finch i-a împuşcat cîinele. Pariez că luase purici de pe undeva...

Domnişoara Maudie interveni, susţinînd că domnişoara Stephanie n-ar mai fi vorbit aşa dacă Tim Johnson şi-ar fi continuat înaintarea şi că, în definitiv, vom afla curînd realitatea, după ce i se va trimite capul la Montgomery pentru analiză.

Jem îşi descleştă în fine gura, articulînd cu greu :

— Ă-ă... l-ai văzut, Scout ? L-ai văzut cum stătea acolo ?... Şi... şi-aşa deodată s-a destins, i s-a destins tot corpul şi... parcă puşca s-a făcut una cu el... şi-atît de iute s-a mişcat, de parcă... eu, eu trebuie să ochesc zece minute ca să nimeresc...

— Ei bine, domnişoară Jean Louise, mă întrebă domnişoara Maudie, zîmbind maliţios, tot mai crezi că tatăl tău nu se pricepe la nimic ? Tot îţi mai e ruşine de el ?

— Nu, don'şoară, răspunsei moale.

— Ştii, uitasem atunci să-ţi spun că, în afară de priceperea de a cînta la drîmbă, Atticus Finch a fost pe vremuri cea mai bună puşcă din comitatul Maycomb.

— Cea mai bună puşcă... repetă Jem.

— Da, chiar aşa, Jem Finch. Cred că acum ai să schimbi placa. Şi cînd te gîndeşti... dar ce, tu n-ai ştiut că porecla lui din copilărie era „Finch-

dintr-un-foc" ?! Ehei, cînd venea pe la Debarcader şi dobora numai paisprezece porumbei din cincisprezece focuri, zicea că face risipă de gloanţe.

— Nu ne-a spus niciodată, murmură Jem.

— Aha ! Va să zică, nu v-a spus niciodată ?

— Niciodată, don'şoară.

— Dar la vînătoare de ce nu l-am văzut mergînd niciodată ? explodai eu.

— Poate că am să reuşesc să-ţi explic, răspunse domnişoara Maudie. Tatăl tău este în primul rînd un om civilizat pînă-n măduva oaselor. Arta de a trage e un dar de la Dumnezeu, un talent... O, desigur, e nevoie şi de exerciţii ca să te desăvîrşeşti, dar tragerea cu puşca nu-i totuşi acelaşi lucru cu pianul ori cu altceva în genul ăsta. Şi cred că a pus puşca-n cui cînd şi-a dat seama că Dumnezeu i-a dat un avantaj neloial faţă de majoritatea oamenilor. Şi-o fi spus că n-o să mai tragă cu puşca decît la nevoie, şi a fost nevoie azi.

— Ar trebui să fie mîndru de ceea ce-a făcut, observai eu.

— Oamenii de ispravă nu fac niciodată caz de talentul lor, îmi declară domnişoara Maudie.

Sosi şi Zeebo. Scoase o furcă din spatele camionului şi-l ridică încet pe Tim Johnson. Îl aşeză în camion, apoi turnă peste locul unde căzuse cîinele conţinutul lichid al unui bidon.

— Să nu calce nimeni pe-aici un timp, strigă el.

Acasă, i-am spus lui Jem că acum aveam ce comenta luni la şcoală. Dar Jem se stropşi la mine :

— Nici un cuvînt despre toate astea, Scout !

— Ce-e ? Doar nu-ţi închipui că am să tac. Nu orice tată e cea mai bună puşcă din comitatul Maycomb !

— Cred că dac-ar fi vrut să ştim, ne-o spunea chiar el. Dac-ar face caz de asta, nu tăcea el pîn-acum.

— Nu i-o fi venit în minte...

— Nu, Scout, alta-i explicaţia, şi tu nu poţi pricepe. Atticus e bătrîn, într-adevăr, dar nu mi-ar păsa nici chiar dacă n-ar şti să facă nimic... Nu mi-ar păsa nici chiar dacă n-ar şti să facă absolut nimic.

Şi Jem se aplecă, luă o piatră şi-o aruncă triumfător spre garaj. Alergă după ea, strigîndu-mi :

— Atticus este un gentleman adevărat, întocmai ca şi mine !

11.

Cît timp eram mici, Jem şi cu mine ne restrîngeam activitatea la partea de miazăzi a cartierului, dar acum, cînd eu trecusem bine de tot de jumătatea clasei a doua, şi faima lui Bau Radley nu-mi mai înfierbînta imaginaţia ca înainte, centrul comercial al Maycombului ne atrăgea tot mai des în susul străzii, dincolo de proprietatea doamnei Henry Lafayette Dubose. Nu puteam ajunge în centru fără a trece pe lîngă casa ei, afară de cazul că ne-ar fi venit cheful să facem un ocol de vreun kilometru şi jumătate. Micile întîlniri pe care le avusesem cu ea pînă acum îmi tăiaseră orice poftă

de a le repeta, dar Jem mă tot bătea la cap că trebuie să mă maturizez şi eu odată.

Doamna Dubose trăia singură cuc — dacă n-o punem la socoteală pe tînăra negresă care-i purta de grijă în permanenţă — la două curţi de noi, în susul străzii, într-o casă cu trepte înalte la intrare şi cu un vestibul foarte strîmt. Era tare bătrînă, şi-şi petrecea mai toată ziua în pat, iar restul într-un scaun pe rotile. Se zicea că sub nenumăratele-i şaluri şi broboade ascunde un pistol rămas de la Armata Confederaţilor.

Jem şi cu mine n-o puteam suferi. Dacă se întîmpla să fie pe verandă cînd treceam prin faţa casei ei, ne fulgera cu o privire furibundă şi ne lua un interogatoriu necruţător în legătură cu purtările noastre, ca să facă apoi cele mai negre pronosticuri în legătură cu ce aveam să devenim cînd vom fi mari, socotind invariabil că nu se va alege nimic de capul nostru. De mult renunţasem la ideea de a trece pe trotuarul celălalt, singurul rezultat fiind că ridica şi mai mult glasul, de-o auzeau toţi vecinii.

Nu-i puteam intra cu nici un chip în voie. Dacă-i spuneam cu aerul cel mai radios cu putinţă : „Salutare, doamnă Dubose", se stropşea la mine :

— Mie să nu-mi spui „salutare", urîto ! Mie să-mi spui : „Bună ziua, doamnă Dubose !"

Era muma-pădurii în carne şi oase. Mai-mai s-o lovească apoplexia cînd l-a auzit o dată pe Jem zicîndu-i tatei „Atticus" : în afară că ne făcea monştrii de insolenţă cei mai oribili din cîţi întîlnise pînă acum, ne-a mai fost dat să auzim şi că era într-adevăr păcat că tatăl nostru nu se recăsă-

torise după moartea mamei. O doamnă mai încîntătoare şi mai desăvîrşită decît mama noastră nu se mai pomenise, zicea, dar ţi se rupea inima să vezi cum Atticus Finch îşi lasă progenitura să cadă în sălbăticie. Eu n-o mai ţineam minte pe mama, Jem însă o ţinea — îmi vorbea din cînd în cînd de ea — şi, la cuvintele doamnei Dubose, l-am văzut cum se face alb ca varul la faţă.

După Bau Radley, cîinele turbat şi alte întîmplări de pomină prin care trecusem, Jem socotise că ar fi fost curată laşitate să nu ne aventurăm dincolo de casa domnişoarei Rachel, din care pricină decretă că în fiecare seară vom da o fugă pînă la oficiul poştal de după colţ, ca să-i ieşim lui Atticus înainte cînd se întorcea seara acasă. Şi nu o dată l-a găsit Atticus fierbînd de ciudă din pricina vreunei vorbe aruncate de doamna Dubose, în timp ce treceam prin faţa casei sale.

— Nu te necăji, băiete, îi spunea tata în asemenea ocazii, e femeie în vîrstă şi, pe deasupra, suferindă. Tu ridică fruntea sus şi poartă-te ca un gentleman. Orice ţi-ar spune, e de datoria ta să nu te laşi impresionat.

Jem, în ceea ce-l priveşte, socotea că cine ţipă atît de tare, nu poate fi bolnav cu adevărat. Cînd ajungeam tustrei în faţa casei cu pricina, Atticus îşi scotea pălăria şi o saluta curtenitor :

— Bună seara, doamnă Dubose. Arătaţi astăzi ca o cadră !

Despre ce fel de cadră era vorba, nu l-am auzit niciodată precizînd. După ce-i înşira ultimele noutăţi de la tribunal, Atticus afirma că nădăjduieşte din toată inima că mîine va avea o zi bună, apoi

îşi punea pălăria în cap, mă sălta pe umeri chiar sub nasul ei şi porneam spre casă în asfinţit. Momente ca acestea mi-au sădit convingerea că tata, chiar dacă ura puştile şi nu se bătuse în nici un război, era totuşi omul cel mai viteaz de pe suprafaţa pămîntului.

A doua zi după ce Jem împlinise doisprezece ani, cum banii îl ardeau în buzunar, îndată după masă am pornit-o în oraş. Frate-meu era convins că are cu ce cumpăra o locomotivă în miniatură — pentru el — şi o baghetă de dirijor — pentru mine.

De mult pusesem ochii pe bagheta aceea, din magazinul lui V. J. Elmore, bătută cu argint şi plină de zorzoane ; costa şaptesprezece cenţi. Pe atunci, mă rodea ambiţia să ajung, cînd voi fi mare, să conduc orchestra şcolii medii a comitatului Maycomb. Talentul mi-l dezvoltam stăruitor, de reuşeam acum să arunc bagheta în aer şi cîteodată chiar s-o prind, înainte de a cădea, ceea ce a silit-o pe Calpurnia să-mi interzică intrarea în casă ori de cîte ori mă vedea cu vreun băţ în mînă. Eram încredinţată că am să înlătur această mică imperfecţiune cînd voi avea o baghetă adevărată, şi am apreciat ca un gest mărinimos intenţia lui Jem de a-mi cumpăra una.

Doamna Dubose era postată pe verandă cînd am ajuns în faţa casei ei.

— Unde-aţi pornit-o amîndoi la ora asta ? ne strigă ea. Trageţi chiulul de la şcoală, după cum văd. Las' că-l chem eu pe director la telefon ca să vă spun !

Şi înşfăcînd roţile scaunului, execută o întoarcere desăvîrşită, cu faţa spre noi.

— Vai, doamnă Dubose, dar azi e sîmbătă, încercă Jem s-o lumineze.

— Şi ce dacă-i sîmbătă ? bodogăni ea. Tare aş vrea să ştiu dacă tatăl vostru are idee pe unde umblaţi.

— Dar, doamnă Dubose, noi mergem singuri în oraş de pe cînd eram atîtica, stărui Jem, coborînd palma la vreo jumătate de metru de trotuar.

— Să nu mă minţiţi ! zbieră ea. Jeremy Finch, să ştii că Maudie Atkinson mi-a spus că azi dimineaţă i-ai rupt viţa de vie. O să vă spună tatei şi o să vedeţi voi dacă n-o să vă pară rău că aţi văzut lumina zilei. Dacă pînă săptămîna viitoare nu ajungeţi la casa de corecţie, să nu-mi spuneţi mie Dubose !

Jem, care nu se mai apropiase de viţa de vie a domnişoarei Maudie din vara trecută şi care ştia prea bine că ea nu i-ar sufla o vorbă lui Atticus chiar dacă ar face-o, răspunse printr-o dezminţire categorică.

— Te poftesc să nu mă contrazici ! ţipă doamna Dubose. Iar *dumneata,* mă luă ea la rost întinzînd spre mine arătătorul strîmbat de artrită, *dumneata,* de ce-mi umbli în pantaloni ? Rochie şi jupon trebuie să porţi, domnişoară ! Ai să ajungi să serveşti pe la mese dacă nu se ocupă nimeni de tine şi creşti de capul tău... O Finch chelneriţă la „Cafeneaua O.K.", ha, ha !

Doamne, ce grozăvie ! „Cafeneaua O.K." era o şandrama întunecoasă din partea de miazănoapte a pieţei. Îl înşfăcai pe Jem de braţ, de-a dreptul înspăimîntată, dar el se scutură şoptindu-mi :

— Lasă, Scout, nu te uita la ea. Fruntea sus, şi poartă-te ca un gentleman.

Dar doamna Dubose nu isprăvise cu noi :

— Un Finch chelner şi, colac peste pupăză, altul la tribunal avocăţind pentru cioroi !

Jem se încordă ca un arc ; lovitura doamnei Dubose nimerise în plin, şi ea ştia lucrul acesta, căci o ţinu înainte :

— Unde-a ajuns lumea dacă un Finch se ridică împotriva propriei sale stirpe ? Să-ţi spun eu ! Şi îşi duse mîna la gură ; cînd o coborî, se prelingea pe ea o dîră lungă şi argintie de salivă. Nici tatăl vostru nu-i mai bun decît cioroii şi toate secăturile albe pe care le apără !

Jem era roşu ca para focului. L-am luat de mînă şi l-am tras după mine, şi de-a lungul trotuarului ne urmări o filipică despre degenerarea morală a familiei noastre, avîndu-şi premisa majoră în faptul că oricum, jumătate dintre Finchi ajunseseră la balamuc, stare în care poate că n-am fi fost ameninţaţi să ajungem şi noi dacă ar mai fi trăit mama.

Nu ştiu ce anume îl rănise mai adînc pe Jem, dar mie uneia nu-mi veneau de loc la socoteală aprecierile doamnei Dubose asupra sănătăţii mintale a familiei noastre. Aproape că mă obişnuisem să aud insulte la adresa lui Atticus. Era însă pentru prima oară că le auzeam din gura unui om mare. Cu excepţia celor spuse despre Atticus, atacurile doamnei Dubose nu cuprindeau, în rest, nimic neobişnuit.

...Şi-n aer plutea o adiere văratică ; la umbră era răcoare, dar soarele ardea, şi asta însemna că se apropiau vremurile bune : adio şcoală, vine Dill...

Jem îşi cumpără locomotiva, apoi ne duserăm la Elmore după bagheta mea. Dar nu ştiu ce avea, că parcă nu era bucuros de achiziţie : vîrî locomotiva în buzunar şi o luă înapoi către casă, tăcut şi posac. Pe drum, eram cît pe ce să mă izbesc de domnul Link Deas, care-mi spuse : „Fii mai atentă, Scout !" văzînd că ratez prinderea baghetei, iar cînd am ajuns în dreptul casei doamnei Dubose, bagheta mea era cenuşie de atîtea căzături în praf.

Doamna Dubose nu era pe verandă.

M-am întrebat mai tîrziu nu o dată ce-l mînase pe Jem să facă ce-a făcut, de ce-a nesocotit legămîntul de a rămîne credincios recomandării „Poartă-te ca un gentleman, fiule" şi însuşi stadiul de corectitudine conştientă în care abia intrase. Probabil că fusese martor la tot atîtea atacuri ca şi mine împotriva lui Atticus din pricină că-i apăra pe ciori, dar tăcuse şi înghiţise, iar eu luam asta drept sînge rece, pentru că era de felul lui liniştit şi reacţiona cu încetineală. Atunci însă nu mi-am putut explica purtarea lui altfel decît presupunînd că, pur şi simplu, îşi ieşise cîteva clipe din minţi.

Ceea ce făcu Jem era ceea ce eu aş fi făcut în chipul cel mai firesc, dacă nu m-ar fi oprit interdicţia lui Atticus care, după cît pricepeam, cuprindea şi neatacarea doamnelor bătrîne şi urîcioase. Tocmai ajunsesem în faţa porţii doamnei Dubose, cînd Jem îmi smulse bagheta din mînă şi, agitînd-o sălbatic, năvăli pe poartă în curtea ei, uitînd tot ce ne spusese Atticus, uitînd că doamna Dubose

ascunde sub şaluri un pistol şi că dacă ea nu ne va nimeri, probabil că Jessie, slujnica ei, o să ne nimerească.

Nu se linişti pînă nu ciopîrţi vîrfurile tuturor cameliilor din curte, pînă nu văzu solul presărat cu muguri cruzi şi frunze. După care, îndoi bagheta mea pe genunchi, o rupse în două şi aruncă jos frînturile.

În vremea asta, urlam ca din gură de şarpe. Jem mă înşfăcă de chică şi-mi spuse că lui nu-i pasă, că ar face-o din nou dacă ar mai avea prilejul şi că-mi smulge tot părul din cap dacă nu-nchid gura. Cum nu înţelegeam s-o închid, îmi trase un picior. Mi-am pierdut echilibrul şi-am căzut cu faţa în jos. Mă ridică cu brutalitate, dar şi plin de căinţă, după cum mi se păru. Orice explicaţie era de prisos.

N-am mai ieşit înaintea lui Atticus în seara aceea. Ne-am foit prin bucătărie, pînă ce Calpurnia ne dădu afară. Prin nu ştiu ce daruri vrăjitoreşti, Calpurnia părea să fie la curent cu evenimentele. Era o sursă de alinare prea puţin mîngîietoare, totuşi trebuie să admit că i-a dat o plăcintă caldă lui Jem, pe care acesta o rupse în două şi o împărţi cu mine. Avea gust de vată.

Ne duserăm în salon. Eu mă apucai să răsfoiesc o revistă ilustrată de fotbal, descoperii poza lui Dixie Howell şi i-o arătai lui Jem, zicîndu-i : „Seamănă cu tine". Era lucrul cel mai drăguţ pe care am fost în stare să i-l spun. Degeaba însă. Şedea la fereastră în balansoar şi aştepta încruntat. Se întuneca.

Două ere geologice au trecut pînă ce-am auzit tălpile pantofilor lui Atticus scrîşnind pe treptele

din faţa casei. Uşa batantă fu trîntită. Pauză. Atticus era în dreptul cuierului pentru pălării din antreu. Îl auzirăm apoi strigînd : „Jem !“ Glasul lui pătrunse pînă la noi ca un vînt de iarnă.

Atticus aprinse plafoniera din salon şi ne descoperi aici, nemişcaţi, de parcă am fi îngheţat. Într-o mînă ţinea bagheta mea : canaful ei galben, murdar, se tîra pe covor. În palma desfăcută a mîinii celeilalte, întinsă către noi, văzurăm muguri graşi de camelie.

— Jem, întrebă el, eşti vinovat de această faptă ?

— Da, sir, răspunse frate-meu.

— De ce ai făcut-o ?

— Pentru că a spus că aperi cioroii şi toate secăturile albe, rosti Jem încetişor.

— Deci, ai procedat aşa pentru că ea ţi-a vorbit astfel ?

Buzele lui Jem se mişcară, dar acel „da, sir“ pe care-l articulau rămase neauzit.

— Nu mă îndoiesc, băiete, că ai înghiţit destule de la cei de-o seamă cu tine, din pricină că-i apăr pe „cioroi“, cum zici tu, dar să faci una ca asta unei femei bătrîne şi bolnave, e pur şi simplu de neiertat. Îţi pun în vedere în modul cel mai categoric să te duci la doamna Dubose şi să stai de vorbă cu ea. Apoi vii direct acasă.

Jem nu se urni.

— Du-te, îţi zic !

Ieşii după Jem din salon.

— Vino înapoi, îmi ordonă Atticus.

Mă întorsei.

Atticus luă *Mobile Press* şi se instală în balansoarul în care şezuse Jem. În ruptul capului nu

puteam pricepe cum e-n stare să stea atît de nepăsător şi să citească ziarul, în timp ce unicul său fiu risca de o mie de ori să fie ucis cu o relicvă a Armatei Confederaţilor. Sigur, mă necăjea Jem cîteodată de-mi venea să-l omor, dar chiar şi atunci îmi ziceam că el e tot ce am pe lume. Numai Atticus nu părea să-şi dea seama de asta, sau, dacă-şi dădea, puţin îi păsa.

Pricină din care simţeam că-l urăsc, dar cum marile zbuciumuri sufleteşti duc repede la oboseală, curînd m-am pomenit cuibărită la pieptul lui, în timp ce braţele lui mă cuprindeau.

— Eşti prea mare ca să te mai legăn, zise tata.

— Nici nu-ţi pasă de el, suspinai. Îl trimiţi la moarte sigură, o să-l împuşte, şi singura lui vină e că ţi-a luat apărarea...

Atticus îmi împinse capul sub bărbia lui.

— Încă nu e cazul să ne îngrijorăm, rosti el. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că Jem îşi poate pierde firea dintr-o pricină ca asta, credeam că tu ai să-mi dai mai mult de furcă.

I-am răspuns că nu-nţeleg de ce trebuie să ne ţinem firea, că la şcoală nici un copil n-are de ce şi-o ţine.

— Scout, începu să-mi explice Atticus, la vară va trebui să vă ţineţi bine de tot firea, căci veţi avea de-a face cu lucruri mult mai grave... da, înţeleg că nu-i uşor pentru voi, dar aşa e cîteodată, trebuie să iei partea bună a lucrurilor, şi cînd zarurile sînt aruncate, îţi urmezi singur drumul. În fine, tot ce pot să spun e că atunci cînd Jem şi cu tine veţi fi mari, veţi privi îndărăt la toate astea poate cu un pic de milă şi cu un pic de recunoştinţă

pentru că nu v-am scăpat din mînă. Cazul ăsta, al lui Tom Robinson, e ceva ce atinge miezul conştiinţei omeneşti — Scout, n-aş putea să merg la biserică şi să mă-nchin Domnului dacă nu l-aş ajuta pe omul acesta.

— Atticus, cred că greşeşti...

— De ce ?

— Vezi, sînt atîţia care-şi închipuie că ei au dreptate şi că tu greşeşti...

— E dreptul lor s-o creadă, fireşte, după cum tot dreptul lor e să pretindă ca opinia să le fie respectată, îmi răspunse Atticus, dar înainte de a trăi în bună pace cu ceilalţi, trebuie să fiu împăcat cu mine însumi. Singurul lucru care nu poate fi statornicit prin legea majorităţii este conştiinţa omului.

Cînd Jem se întoarse, mă găsi tot pe genunchii lui Atticus.

— Ei, băiete ? făcu tata întrebător lăsîndu-mă jos. Îl examinai într-ascuns pe Jem : părea teafăr şi nevătămat, dar faţa lui avea o expresie ciudată ; i-o fi administrat o doză de purgativ, mi-am zis.

— Am curăţat totul şi i-am spus că-mi pare rău, cu toate că de fapt nu-mi pare, şi i-am mai spus că am să vin în fiecare sîmbătă să sap la tufe şi cred că am să le fac să crească la loc.

— Nu era necesar să-i spui că-ţi pare rău dacă nu-i adevărat, replică Atticus. Ascultă, Jem, e o femeie bătrînă şi bolnavă. Nu poţi s-o tragi la răspundere pentru ceea ce face sau spune. Era mai bine, fireşte, să-mi fi spus mie decît oricăruia dintre voi, dar nu-i poţi sili pe alţii să se poarte aşa cum am dori noi.

Jem părea fascinat de un trandafir de pe covor.

— Atticus, rosti el, vrea să-i citesc.

— Să-i citeşti ?

— Da, sir. Vrea să vin după-amiaza, cînd ies de la şcoală, în fiecare zi, chiar şi sîmbăta, şi să-i citesc cu glas tare timp de două ore. Trebuie să mă duc, Atticus ?

— Sigur că da.

— Dar vrea să-i citesc timp de o lună !

— Ei bine, ai să-i citeşti timp de o lună.

Jem îşi puse cu luare aminte degetul mare de la picior în mijlocul trandafirului şi apăsă covorul. În sfîrşit, descleştă gura din nou :

— Atticus, pe trotuar, mai merge, dar înăuntru... înăuntru e-ntuneric şi înfiorător. Fel de fel de umbre şi chestii pe tavan...

Atticus zîmbi necruţător :

— Asta ar trebui să-ţi încînte imaginaţia, fiule. Închipuieşte-ţi că eşti în casa Radleyilor...

Lunea următoare, după masă, Jem şi cu mine urcam treptele înalte de la intrarea casei doamnei Dubose. Găsind uşa neîncuiată, o luarăm pe coridor. Jem, înarmat cu *Ivanhoe* şi plin de cunoştinţe superioare, bătu la a doua uşă din stînga.

— Doamnă Dubose ! strigă el.

Jessie deschise uşa de lemn şi trase zăvorul celei din jaluzele.

— Tu eşti, Jem Finch ? întrebă ea. Ai venit cu surioara ta ! Nu ştiu dacă...

— Să intre amîndoi, Jessie, auzirăm glasul doamnei Dubose.

La care Jessie se conformă şi se duse la bucătărie.

Un iz apăsător ne lovi de îndată ce păşirăm pragul. Era un iz pe care-l simţisem deseori în casele bătrîneşti mîncate de ploi, cu lămpi de ulei de cărbune, cu lighene şi vase în care picura apa din bagdadie şi cu cearceafuri din pînză de casă nealbită. Mirosul acesta mă punea totdeauna în gardă, mă alarma, mă înfricoşa.

Într-un colţ al camerei era un pat de alamă, iar în pat — doamna Dubose. M-am întrebat dacă nu cumva isprăvile lui Jem o aduseseră acolo şi, pentru o clipă, mi se făcu milă de ea. Zăcea sub un vraf de pături şi avea un aer aproape prietenos.

Lîngă pat era un lavoar cu placă de marmură, pe care deosebii un pahar cu o linguriţă într-însul, o seringă cu toartă roşie, o cutie cu vată şi un ceas deşteptător de oţel pe trei picioruşe subţiri.

— Va să zică, ai adus-o şi pe sora ta aia mică şi nespălată, hai ? rosti ea în chip de salut.

Jem răspunse calm :

— Sora mea nu-i nespălată, iar eu nu mă tem de dumneavoastră.

Observai însă că genunchii îi tremurau.

Mă aşteptam la o ripostă furibundă, cînd colo, se mulţumi să-i spună :

— Poţi să-ncepi să citeşti, Jeremy.

Frate-meu se aşeză pe un scaun de trestie şi deschise *Ivanhoe*. Trăsei şi eu un scaun şi mă aşezai alături de el.

— Vino mai aproape, comandă doamna Dubose. Aici, lîngă pat.

Traserăm scaunele înainte. Niciodată n-o văzusem de atît de aproape, şi dorinţa mea cea mai fierbinte ar fi fost să-mi împing scaunul înapoi.

Era înfiorătoare. Pielea ei avea culoarea unei feţe de pernă murdare, la colţurile gurii umede se prelingeau, ca de pe un gheţar, picături care se adunau în gropile adînci din jurul bărbiei. Avea pe obraji pete vinete, ale unei vechi boli de ficat, iar din mijlocul ochilor apoşi te fixau nişte pupile negre. Mîinile i se arătau noduroase, cu pielea crescută peste unghii. Placa dentară inferioară lipsea, şi buza de sus ieşea mult înainte ; din cînd în cînd îşi întindea buza de jos spre placa dentară superioară, iar bărbia o urmărea în această mişcare, din care pricină saliva se scurgea mai repede.

De acum încolo mă ferii cît putui să mă uit la ea. Jem redeschise cartea şi începu să citească. Am încercat să-l urmăresc, dar citea prea repede. Cînd dădea de un cuvînt necunoscut, îl sărea, însă doamna Dubose îl prindea imediat şi-l silea să-l silabisească. Citi aşa vreo douăzeci de minute, în care timp examinam căminul pătat de funingine, priveam pe fereastră, oriunde, numai la ea nu. La un moment dat băgai de seamă că deşi Jem continua lectura, întreruperile doamnei Dubose se răreau ; o frază rămase chiar neterminată. Ea nu mai asculta.

Îmi aruncai ochii spre pat.

I se întîmplase ceva. Era complet întinsă pe spate, cu plapuma trasă pînă peste bărbie, de i se zăreau numai capul şi umerii. Capul se clătina încet ba la dreapta, ba la stînga. Din cînd în cînd căsca gura şi puteam vedea limba unduind slab.

Şuviţe de salivă i se adunau pe buze; le trăgea înăuntru, apoi iarăşi deschidea gura. Gura aceea părea să aibă o viaţă proprie. Se mişca independent de restul corpului, înăuntru şi-n afară, precum cavitatea dintre capacele unei scoici în timpul refluxului. Cînd şi cînd emitea cîte un „Pt", ca o substanţă vîscoasă care dă în clocot.

Îl trăsei pe Jem de mînecă.

Se uită întîi la mine, apoi la pat. Clătinîndu-se, capul ei se întorcea tocmai spre noi, şi Jem o întrebă:

— Doamnă Dubose, vă simţiţi bine?

Dar ea nu-l auzi.

Soneria deşteptătorului zbîrnîi strident, şi noi înmărmurirăm de spaimă. După un minut, cu nervii exasperaţi, eram în stradă, îndreptîndu-ne spre casă. N-o luaserăm la fugă: ne expediase Jessie, care intrase în odaie înainte ca soneria deşteptătorului să se fi oprit. Ne împinsese afară zicîndu-ne:

— Ssst, hai, duceţi-vă acasă.

La uşă, se oprise, şovăind.

— Trebuie să-şi ia doctoria, ne lămurise ea. În timp ce uşa se închidea în urma noastră, o văzurăm îndreptîndu-se cu grabă spre patul doamnei Dubose.

Era doar patru fără un sfert cînd am ajuns acasă, aşa că ne-am mai făcut de lucru prin curte, jucînd fotbal cu pietricelele, pînă la venirea lui Atticus. El îmi aduse două creioane galbene, iar lui Jem o revistă ilustrată de fotbal, ceea ce reprezenta cred, o recompensă tacită pentru prima noastră şedinţă cu doamna Dubose. Jem îi povesti cum a decurs.

— Şi v-a speriat? se interesă Atticus.

— Nu, sir, răspunse Jem, dar e atît de scîrboasă... Are crize, sau aşa ceva. Scuipă într-una.

— Nu-i vina ei. Oamenii bolnavi nu sînt întotdeauna plăcuţi la vedere.

— Pe mine m-a speriat de-a binelea, crezui de cuviinţă să declar.

Atticus mă privi pe deasupra ochelarilor:

— Ştii, tu nu eşti obligată să-l însoţeşti pe Jem.

A doua după-amiază petrecută în casa doamnei Dubose a fost ca şi prima, tot astfel şi cea următoare, pînă cînd, treptat, se formă un şablon: totul începea normal — adică doamna Dubose îl hărţuia cîtva timp pe Jem cu subiectele favorite, cameliile ei şi simpatia tatei pentru ciori; puţin cîte puţin devenea tăcută, apoi se detaşa de noi. Deşteptătorul suna, Jessie ne poftea afară, şi ziua, în rest, era a noastră.

— Atticus, întrebai eu într-o seară, ce-i aceea „ciorlingău"?

Faţa lui Atticus deveni gravă.

— Ţi-a spus cineva aşa?

— Nu, dar doamna Dubose îţi zice aşa. Se aprinde în fiecare după amiază cînd îţi zice aşa. La fel mi-a spus Francis de Crăciun — atunci am auzit pentru prima dată cuvîntul.

— Din cauza asta l-ai luat la bătaie? mă cercetă Atticus.

— Da, sir...

— Atunci, de ce mă întrebi ce înseamnă?

Am încercat să-i explic că nu atît ceea ce spusese Francis, cît felul cum o spusese mă făcuse să-mi ies din fire.

— Era ca şi cînd ar fi zis mucosule, sau aşa ceva.

— Ascultă, Scout, „ciorlingău" este una din acele expresii care nu înseamnă nimic, întocmai ca şi mucos. E greu de explicat — oamenii de nimic, ignoranţii, o întrebuinţează cînd cred că cineva îi favorizează peste măsură pe negri. Aşa obişnuiesc unii dintre noi, cînd vor să califice pe cineva, să folosească fel de fel de expresii comune şi urîte.

— Atunci, tu nu-i iubeşti cu adevărat pe negri, nu-i aşa ?

— Ba-i iubesc. Mă străduiesc cît pot să-i iubesc pe toţi oamenii... dar nu totdeauna mi-e uşor. Copila mea, nu e niciodată o insultă ca cineva să-ţi spună ceea ce socoate a fi o injurie. Îţi arată doar cît e de josnic, fără să te poată jigni. Aşa că nu te lăsa impresionată de doamna Dubose. Are ea destule necazuri ale ei.

Peste o lună, într-o după-amiază, în timp ce Jem îşi croia drum prin sir Walter Scout (cum îi spunea el), iar doamna Dubose îl corecta la tot pasul, cineva bătu la uşă.

— Intră ! strigă ea.

Intră — nimeni altul decît Atticus ! Se apropie de pat şi luă mîna doamnei Dubose.

— Am venit de la serviciu şi nu i-am găsit pe copii, zise el. Mi-am închipuit că sînt aici.

Doamna Dubose îi surîse. Puteai să mă tai, că tot nu pricepeam cum de avea tăria să stea de

vorbă cu el, cînd părea că-l urăşte atît de mult. Or, ea îi spunea :

— Ştii cît e ceasul, Atticus ? Exact cinci şi paisprezece minute. Deşteptătorul e pus să sune la cinci şi jumătate. Vreau să ştii lucrul acesta.

Brusc, mă luminai : zi cu zi stăteam tot mai mult la doamna Dubose, în fiecare zi deşteptătorul suna cu cîteva minute mai tîrziu, iar ea era în plină criză ori de cîte ori zbîrnîia ceasul. Azi îl hărţuia pe Jem de aproape două ore, şi încă nu părea dispusă să intre în criză, ceea ce mă făcu să mă simt iremediabil prinsă într-o capcană. Deşteptătorul dădea semnalul eliberării noastre ; ce ne facem dacă într-o zi nu mai sună de loc ?

— Am impresia că nu i-au mai rămas lui Jem decît vreo cîteva zile de citit, rosti Atticus.

— Cred că numai o săptămînă, răspunse ea, exact atîta cît trebuie ca să fiu sigură...

— Bine, dar... vru să obiecteze Jem.

Atticus ridică mîna şi Jem amuţi.

Pe drumul spre casă, frate-meu îi mai aminti că fusese vorba de o lună, că luna trecuse şi că asta nu era cinstit.

— Încă o săptămînă, fiule, decise Atticus.

— Nu.

— Ba da.

Săptămîna următoare ne-am înfiinţat iar la doamna Dubose. Deşteptătorul nu mai suna, şi doamna Dubose ne concedia cu un „Ajunge" — dar atît de tîrziu, încît la înapoiere îl găseam pe Atticus citindu-şi ziarul. Deşi crizele nu s-au mai repetat, ea rămăsese aceeaşi : cînd sir Walter Scott se pierdea în descrierea amănunţită a fortificaţiilor

şi a castelelor, se plictisea şi începea să se lege de noi :

— Jeremy Finch, ţi-am spus c-ai să regreţi că mi-ai distrus cameliile. Îţi pare rău acum, nu-i aşa ?

Jem răspundea că sigur că-i pare rău.

— Ai crezut c-ai să-mi dai gata tocmai Zăpada-de-pe-Munte, nu-i aşa ? Ei bine, Jessie zice că vîrful se reface. Data viitoare însă, ai să-i vii tu de hac, nu-i aşa ? Ai s-o smulgi de tot, din rădăcini, este ?

Iar Jem o încredinţa că întocmai aşa va proceda.

— Mie să nu-mi mormăi, băiete ! Sus capul şi spune răspicat : „da, doamnă." Dar nu cred că-ţi va mai veni la îndemînă — cu taică-tău care e ceea ce e.

Jem ridica bărbia şi o fixa pe doamna Dubose cu o privire inexpresivă. În decursul acestor săptămîni se învăţase să-şi compună un aer de interes politicos şi degajat, cu care riposta la cele mai crude atacuri.

În sfîrşit sosi şi ziua cea din urmă. Cînd, într-o după-amiază, ne spuse ca de obicei „Ajunge", adăugă :

— Şi asta-i tot. La revedere.

Se terminase ! Am coborît trotuarul în goana mare, zburdînd, ţopăind şi chiuind.

Era o primăvară tare frumoasă : zilele creşteau şi aveam mai mult timp de joacă. Gîndurile lui Jem erau absorbite mai ales de performanţele fiecărui jucător de fotbal din echipele universitare ale ţării. Seară de seară Atticus ne citea pagina sportivă a ziarelor. S-ar putea ca anul acesta Alabama să participe din nou la Cupa Rose, judecînd

după perspectivele pe care le avea. Într-o seară, Atticus tocmai ajunsese la mijlocul rubricii lui Windy Seaton, cînd sună deodată telefonul.

Răspunse, apoi se îndreptă spre cuierul de pălării din antreu, spunîndu-ne :

— Mă duc puţin pînă la doamna Dubose ; nu stau mult.

Zăbovi însă mult, chiar şi după ora noastră de culcare. Cînd în sfîrşit se întoarse, ţinea în mînă o cutie cu bomboane. Se aşeză pe un scaun din salon şi puse cutia jos, lîngă el.

— Ce voia ? îl întrebă Jem.

N-o mai văzuserăm pe doamna Dubose de mai bine de o lună. Nici pe verandă nu se mai ivise, cînd treceam noi pe acolo.

— A murit, băiete, răspunse Atticus. A murit acum cîteva minute.

— Ah, rosti Jem simplu. Bine.

— Bine e corect spus, întări Atticus. Nu se mai chinuieşte. Era bolnavă de multă, multă vreme. Fiule, tu nu ştiai ce fel de crize avea ?

Jem clătină capul.

— Doamna Dubose era morfinomană. De mulţi ani lua morfină împotriva durerilor. Aşa-i prescrisese medicul. Ar fi trăit cu morfină tot restul vieţii, şi-ar fi închis ochii fără să sufere atîta, dar nu-i stătea de loc în fire...

— Cum adică ? întrebă Jem.

— Cu puţin înainte de escapada voastră, explică Atticus, m-a chemat ca să-şi facă testamentul. Doctorul Reynolds îi spusese că nu mai are decît cîteva luni de trăit. Afacerile ei erau în perfectă ordine, dar ea mi-a spus : „Mai e ceva ce nu-i în regulă."

— Şi ce era ? nu se putu stăpîni Jem.

— Zicea că va părăsi lumea aceasta fără a fi datoare faţă de nimeni şi nimic. Jem, cînd eşti atît de bolnav, e îndreptăţit să iei orice te poate uşura, dar ea nu se considera îndreptăţită. Şi-a propus să scuture şi acest lanţ înainte de a muri, şi aşa a şi făcut.

— Vrei să spui că din pricina asta avea crizele ?!

— Întocmai. Mai tot timpul cît i-ai citit, mă îndoiesc să fi auzit măcar un cuvînt din cele ce spuneai. Întreaga-i minte, întreaga-i fiinţă erau concentrate asupra deşteptătorului. Chiar dacă nu i-ai fi căzut în mînă, te-aş fi trimis eu să-i citeşti. Poate că asta a distrat-o puţin. Iată care a fost celălalt motiv...

— Şi... a murit liberă ? întrebă iar Jem.

— Ca păsările cerului, răspunse Atticus. A fost conştientă aproape pînă în ultima clipă. Conştientă şi — adăugă el surîzînd — arţăgoasă. Dezaproba cu încăpăţînare tot ce fac şi mi-a declarat că-mi voi petrece probabil tot restul vieţii plătind cauţiuni ca să te scot pe tine din puşcărie. A pus-o pe Jessie să-ţi pregătească această cutie...

Şi Atticus se aplecă pentru a lua cutia de bomboane şi a i-o înmîna lui Jem.

Jem deschise cutia. Înăuntru, învelită în vată umezită, se răsfăţa o camelie albă ca ceara, o camelie fără cusur. Din soiul Zăpada-de-pe-Munte.

Cu ochii holbaţi, gata să-i iasă din orbite, Jem trînti cutia urlînd :

— Diavoliţă, diavoliţă bătrînă ! Nici acum nu-mi dai pace ?!

Cît ai clipi, însă, Atticus se ridicase şi era lîngă el. Jem îşi îngropă faţa în pieptul cămăşii lui.

— Şşt, murmura Atticus liniştitor. Cred că e un fel de a-ţi spune că totul e în regulă, Jem... în regulă. Află că a fost o adevărată doamnă.

— O doamnă ? bolborosi Jem înălţînd capul ; era aprins la faţă. O doamnă, — ea, după toate cîte zicea de tine ?!

— Da, a fost o doamnă. Avea părerile ei proprii, foarte diferite de ale mele, poate... Băiete, ţi-am mai spus că dacă nu-ţi pierdeai capul atunci, eu tot te-aş fi trimis să-i citeşti. Voiam să afli ceva de la ea — voiam să vezi ce înseamnă curajul adevărat, fiindcă, vezi tu, curajos nu e omul cu puşca-n mînă. Să fii curajos înseamnă să ştii că eşti pierdut înainte de a întreprinde ceva, totuşi întreprinzi oricum, şi mergi pînă la capăt, orice-ar fi. Rareori învingi, totuşi se întîmplă cîteodată. Doamna Dubose a învins, au învins bietele patruzeci şi patru de kilograme ale ei. A murit potrivit convingerilor ei, fără a fi datoare faţă de nimeni şi nimic. A fost omul cel mai curajos din cîţi am cunoscut vreodată.

Jem ridică de pe covor cutia de bomboane şi o aruncă în foc. Luă însă camelia şi, cînd m-am dus la culcare, l-am văzut pipăindu-i petalele late. Atticus stătea şi îşi citea ziarul.

PARTEA A DOUA

12.

Jem împlinise doisprezece ani. Abia te mai puteai înţelege cu el, de nestatornic şi morocănos ce devenise. Avea o poftă de mîncare de speriat, şi de atîtea ori mi-a pus în vedere să nu-l mai sîcîi, încît m-am văzut silită să-i cer părerea lui Atticus : „Nu cumva are tenie ?“ Dar tata mi-a răspuns că nu-i asta cauza, că Jem creşte şi că trebuie să am răbdare cu el, să-l las cît mai mult în pace.

Schimbarea aceasta se petrecuse la Jem în numai cîteva săptămîni. Nici nu se răcise bine doamna Dubose în mormînt — şi cînd te gîndeşti că pe vremea cînd se ducea să-i citească, păruse mulţumit că-i ţin companie. E ca şi cînd şi-ar fi însuşit peste noapte un şir întreg de valori străine, pe care încerca să mi le impună şi mie : de cîteva ori avusese chiar pretenţia să-mi dea ordine. După o ceartă la capătul căreia ţipase la mine : „E timpul să devii şi tu fată ca toate fetele şi să te porţi cum trebuie !“, am izbucnit în lacrimi şi m-am refugiat lîngă Calpurnia.

— Să nu-ţi prea faci inimă rea din pricina lui domnu' Jem, începu ea.

— *Dom-nu'* Jem ?...

— Păi da, de acum încolo e domnu' Jem.

— Dar nu-i atît de mare, protestai. Tot ce-i trebuie e cineva care să-i tragă o mamă de bătaie, că eu nu sînt destul de mare s-o fac.

— Fetiţo, grăi Calpurnia, n-am ce face dacă domnu' Jem creşte. De acum încolo o să tot vrea să fie lăsat în pace şi o să facă ce fac şi alţi băieţi de seama lui, aşa că tu, cînd te-oi simţi singură, vino de-a dreptul la bucătărie. Găsim noi o groază de treburi pe-aici.

În fond, vara asta se anunţa totuşi promiţătoare : Jem putea face ce-i place ; mie Calpurnia îmi ajungea pînă la venirea lui Dill. Părea mulţumită cînd apăream în bucătărie, iar eu, tot urmărind-o azi un pic, mîine un pic, am început să cred că nici să fii fată nu-i lucru uşor.

Dar iată că vara venise de-a binelea, şi Dill tot nu se arăta. Am primit de la el o scrisoare şi o fotografie. Mă înştiinţa că are un tată nou, cel din instantaneul pe care mi-l trimitea, şi că trebuie să rămînă la Meridian, fiindcă plănuiseră să construiască o barcă de pescuit. Tatăl lui era avocat ca şi Atticus, însă mult mai tînăr. Noul tată părea arătos, şi m-am bucurat că Dill făcuse rost de unul ca el, dar m-am simţit distrusă. Scrisoarea se încheia cu asigurări că mă va iubi în veci şi că să n-am grijă, că vine el să mă ia de nevastă de îndată ce strînge bani destui, dar că, pînă atunci, mă roagă să-i scriu.

Faptul că am un logodnic statornic nu prea avea darul să mă consoleze de absenţa lui : mi-am dat seama, cu toate că nu mă gîndisem niciodată la lucrul ăsta, că vara înseamnă pentru mine Dill lîngă sfoara cu peşti înşiraţi la afumat, ochii lui Dill scăpărînd de complicate stratageme născocite pentru a-l scoate pe Bau Radley din bîrlog ; vara mai însemna Dill aplecîndu-se la iuţeală către mine ca să mă sărute cînd nu ne vedea Jem, dorul care ne cuprindea uneori unul de altul. Cu el, viaţa era aşa cum trebuia ; fără el, viaţa era insuportabilă. Am fost nenorocită timp de două zile.

Şi ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, legislatura statului fu convocată în sesiune extraordinară, iar Atticus ne părăsi, lăsîndu-ne singuri două săptămîni. Guvernatorul ardea de nerăbdare să curețe corabia statului de nu ştiu ce scoici care i se prinseseră de fund ; erau greve ale braţelor încrucişate la Birmingham ; cozile la pîine în oraşe deveneau mai lungi, în timp ce oamenii de la ţară deveneau mai săraci. Dar asemenea evenimente erau departe de lumea lui Jem şi a mea.

Într-o dimineaţă am descoperit în *Montgomery Advertiser*, spre surprinderea noastră, o caricatură sub care scria : „Cintezoiul din Maycomb". Îl înfăţişa pe Atticus desculţ şi în pantaloni scurţi, legat cu lanţuri de un birou : scria sîrguitor pe o tăbliţă, în timp ce nişte fete deşuchiate îi strigau „yoo-hoo !"

— E un compliment, îmi explică Jem. Vrea să spună că-şi petrece timpul făcînd ceea ce nimeni n-ar face.

— Ce ?...

În afară de noile lui caracteristici, Jem se mai alesese şi cu un aer de a-toate-ştiutor care te înnebunea.

— Ah, Scout, asta-i ceva cum ar fi reorganizarea sistemului de taxe al comitatelor sau alte chestii dintr-astea. Nu-s lucruri pe-nţelesul tuturor.

— Dar tu cum de le înţelegi, mă rog ?!

— Ei, du-te şi lasă-mă în pace. Nu vezi că citesc ziarul ?

Dorinţa îi fu îndeplinită. M-am dus la bucătărie. În timp ce curăţa mazărea, Calpurnia spuse deodată :

— Ce mă fac duminica asta cu mersul la biserică ?

— Ce să faci ? Nimic. Atticus ne-a lăsat bani de chetă.

Ochii Calpurniei se îngustară, şi aş fi putut să jur că ştiu la ce se gîndea.

— Caly, zisei, o să fim cuminţi. Ştii că de ani de zile n-am mai făcut nimic la biserică.

Îşi adusese aminte, fireşte, de duminica aceea ploioasă cînd ne pomenisem amîndoi lipsiţi de supravegherea tatei şi a învăţătoarei. Clasa, lăsată în voia ei, o legase pe Eunice Ann Simpson de un scaun şi o pogorîse aşa în sala cazanelor. O uitasem acolo şi ne dusesem cu toţii la biserică, unde ascultam senini predica, pînă cînd, deodată, au prins a răsuna în ţevile caloriferului nişte lovituri îngrozitoare, care n-au contenit pînă ce unul dintre noi nu s-a repezit să vadă ce se întîmplă şi n-a adus-o pe Eunice Ann, care ne-a înştiinţat că nu mai

ţine să se joace de-a Şadrah [1] — o idee de-a lui Jem Finch, care susţinea că n-o să ardă dacă are destulă credinţă, ceea ce însă n-o împiedicase să simtă că se topeşte de căldură acolo jos.

— Şi-apoi, Caly, nu e pentru prima dată că Atticus ne lasă, perseverai eu.

— Mda, dar mai întîi se asigura că e şi vreunul dintre profesorii voştri acolo. De data asta nu l-am auzit spunînd nimic — o fi uitat, probabil. Şi Calpurnia se scărpină în cap. Deodată deschise gura într-un zîmbet larg : Ce-aţi zice dacă tu şi cu domnu' Jem aţi merge mîine cu mine la biserică ?

— Serios ?

— Serios, mă asigură Calpurnia zîmbind mereu. Ei, ce zici ?

Dacă întotdeauna Calpurnia mă freca la baie de-mi scotea sufletul, sîmbătă seară s-a întrecut pe sine. Mă sili să mă săpunesc din cap pînă-n picioare de două ori, schimbînd apa după fiecare săpunit ; îmi vîrî capul în lighean şi mă spălă cu săpun Octagon şi apoi cu săpun de Castilia. De cîţiva ani avea încredere în Jem, dar de data asta n-a pregetat să-l surprindă în intimitate, ceea ce l-a făcut să explodeze :

— Dar nu mai poate cineva să facă baie în casa asta, fără să-l asiste întreaga familie ?

A doua zi ţinu să ne inspecteze îmbrăcămintea mai devreme ca de obicei. Cînd rămînea peste noapte la noi, Calpurnia dormea pe un pat pliant

---

[1] Şadrah, unul dintre cei trei copii sfinţi aruncaţi de Nabucudonosor într-un cuptor, de unde, potrivit legendei, au fost eliberaţi de un înger.

în bucătărie ; în dimineaţa asta, patul era acoperit cu straiele noastre de sărbătoare. Îmi scrobise rochia atît de tare, încît se înfoia în jurul meu ca un cort ori de cîte ori mă aşezam. Mă sili să-mi pun jupon şi-mi legă strîns în jurul taliei o eşarfă roz. Pantofii de lac mi i-a frecat pînă ce şi-a putut vedea faţa în ei ca într-o oglindă.

— Parcă ne-am duce la carnaval, comentă Jem. Ce te-a apucat, Caly ?

— Să nu zică cineva că n-am grijă de copiii mei, murmură ea. Domnu' Jem, cravata asta nu merge în nici un caz la hainele dumitale. E verde.

— Ei şi ce ?

— Haina-i albastră. Nu vezi ?

— He, he, chicotii eu, Jem e daltonist !

Frate-meu se făcu stacojiu de furie, dar Calpurnia ne-o tăie :

— Destul. La First Purchase să mergeţi cu zîmbetul pe buze.

Biserica africană First Purchase se afla în mahalalele de dincolo de bariera de miazăzi a oraşului, peste drumul ce duce la vechea fabrică de cherestea. Era o construcţie de demult, cu vopseaua scorojită, singura biserică din Maycomb care avea clopotniţă şi clopot. Se numea First Purchase [1] fiindcă fusese ridicată din primele cîştiguri ale sclavilor eliberaţi. În ea se rugau negrii duminica, iar în restul săptămînii jucau albii jocuri de noroc.

Curtea bisericii era acoperită cu lut tare ca piatra, la fel ca şi cimitirul alăturat. Dacă murea cineva pe timp de secetă, leşul îi era acoperit cu

[1] În traducere : Prima cumpărare.

bucăţi de gheaţă, pînă ce o ploaie muia pămîntul. Cîteva morminte din cimitir fuseseră împodobite cu monumente funerare din piatră sfărîmicioasă ; mormintele mai noi aveau marginile tivite cu cioburi multicolore şi cu sticle sparte de Coca-Cola. Paratrăsnetele care stăteau de strajă la capetele altora însemnau morţii ale căror suflete nu-şi găseau odihnă ; la căpătîiul mormintelor de copii zăceau rămăşiţe de lumînări arse. Era un cimitir tare drăguţ.

De la intrarea în curtea bisericii ne întîmpină mirosul dulce-amărui răspîndit de negrii curaţi şi dichisiţi — aroma pomezii de păr „Inimă Îndrăgostită“ amestecîndu-se cu izul de usturoi şi cu acela al tutunului de prizat, cu efluviile coloniei Hoys, cu menta englezească şi cu talcul mirosind a liliac.

Cînd ne văzură pe noi doi alături de Calpurnia, bărbaţii făcură un pas înapoi şi îşi scoaseră pălăriile, iar femeile încrucişară braţele pe piept — gest obişnuit de atenţie respectuoasă. Se dădură la o parte, croindu-se o cărăruie pînă la uşa bisericii. Calpurnia păşea între Jem şi mine, răspunzînd la saluturile vecinilor ei îmbrăcaţi în straie multicolore.

— Da' ce-ţi dă prin gînd, don'şoară Caly ? auzirăm deodată o voce în spate.

Calpurnia îşi puse mîinile pe umerii noştri. Ne-am oprit şi am privit în jur : pe cărăruie, în urma noastră, văzurăm o negresă lungă cît o prăjină. Cu greutatea corpului lăsată pe-un picior, îşi sprijinea cotul stîng pe şoldul arcuit şi arăta spre noi cu palma întoarsă în sus. Avea capul ţuguiat ca un obuz, ochii ciudat de migdalaţi, nasul drept

şi o gură în formă de arc indian. Să tot fi măsurat vreo şapte picioare.

Simţii mîna Calpurniei încleştîndu-mi umărul.

— Ce vrei, Lula ? întrebă ea, şi am fost surprinsă pentru că n-o mai auzisem niciodată vorbind aşa — rar şi dispreţuitor.

— Vreau să ştiu pen'ce-aduci plozi albi la biserica negrilor ?

— Pen'că-s mosafirii mei, rosti Calpurnia. Şi iar m-am mirat, fiindcă acum vorbea întocmai ca ceilalţi negri.

— Io-te-tee... Şi-mi închipui că tot mosafiră eşti la Finchi şi-n cursul săptămînii, hai ?

Un murmur străbătu mulţimea.

— N-o băga în seamă, îmi şopti Calpurnia, dar trandafirii de pe pălăria ei tremurau de indignare.

Cînd Lula o porni spre noi pe cărăruie, Calpurnia îi puse în vedere cu glas poruncitor :

— Stai acolo unde eşti, negreso !

Lula se opri, dar gura nu-i tăcea :

— Asta nu-i treabă, să-mi aduci aici plozi albi — ei au biserica lor, noi p'a noastră. E sau nu e biserica noastră, don'şoară Caly ?

— Dar Dumnezeu e sau nu e acelaşi pentru toţi ? ripostă Calpurnia.

— Hai, Caly, acasă, o rugă Jem, nu sîntem bineveniţi aici...

Găseam că are perfectă dreptate : nu eram bineveniţi aici. Simţii, mai curînd decît văzui, că ceilalţi înaintaseră spre noi. Credeam că ne-mpresoară, dar cînd ridicai capul văzui că ochii Calpurniei sclipeau înveseliţi. Mi-am întors din nou privirea spre cărare şi am constatat că Lula dispăruse. În

locul ei se ridica o masă compactă de oameni de culoare.

Unul din ei făcu un pas înainte. Era Zeebo, gunoierul.

— Domnu' Jem, grăi el, sîntem tare bucuroşi că vă avem printre noi. Nu vă uitaţi la Lula, e pusă pe ceartă pentru că a dojenit-o părintele Sykes în biserică. O zurbagioaică... o ştim de mult, are mintea sucită şi purtări necuviincioase... Da' noi sîntem tare bucuroşi că vă avem pe toţi printre noi, aşa să ştiţi.

Acestea fiind zise, Calpurnia ne călăuzi către intrarea în biserică, unde ne-a ieşit în întîmpinare chiar părintele Sykes, ca să ne conducă pînă la strana din faţă.

Biserica First Purchase n-avea tavanul şi nici pereţii zugrăviţi. De-a lungul pereţilor atîrnau de suporturi de alamă lămpi de petrol, dar nu erau aprinse. În loc de strane — bănci simple din lemn de brad. După amvonul rudimentar de stejar atîrna un steag de mătase roz decolorată, proclamînd că Dumnezeu este iubirea — singurul element decorativ din biserică, cu excepţia unei copii litografiate după „Lumina lumii" de Hunt. Nici urmă de pian, orgă, cărţi cu imnuri, şi alte accesorii bisericeşti familiare, pe care le vedeam în fiecare duminică. Era întuneric înăuntru şi o răcoare umedă, pe care adunarea congregaţiei o risipea încet, încet. Pe fiecare loc se afla un evantai de carton, cu un desen bătător la ochi reprezentînd grădina Ghetsimani, cadou al magazinelor de articole de menaj Tyndal şi Co. („Spuneţi-ce-doriţi-şi-vă-vom-servi").

Cu un semn, Calpurnia ne invită să ne aşezăm la capătul rîndului, iar ea se instală între noi. Scotoci în pungă, de unde scoase batista şi desfăcu nodul bine strîns în care ţinea măruntişul. Îmi întinse o monedă de zece cenţi, şi-i dădu şi lui Jem una.

— Avem banii noştri, şopti Jem.

— Ţineţi-i, răspunse ea, sînteţi invitaţii mei.

Pe faţa lui Jem se putu citi o scurtă ezitare, neştiind probabil dacă e moral să-şi păstreze moneda proprie, dar politeţea sa înnăscută birui şi-şi puse banul în buzunar. Îl imitai fără nici o remuşcare.

— Caly, murmurai eu, unde-s cărţile de imnuri ?

— N-avem cărţi, sună răspunsul.

— Şi-atunci cum... ?

— Ssst, murmură ea.

Părintele Sykes stătea în spatele amvonului, aşteptînd ca membrii congregaţiei să se potolească. Era un om scund şi îndesat, cu haină şi cravată neagră, cămaşă albă şi un ceas cu lanţ de aur care licărea în lumina prefirată prin geamurile aburite.

— Fraţi şi surori, rosti el în sfîrşit, e o deosebită bucurie pentru noi de a-i avea în dimineaţa aceasta în mijlocul nostru, ca oaspeţi, pe domnul şi pe domnişoara Finch. Pe tatăl lor îl cunoaşteţi cu toţii... Înainte de a începe, voi da citire cîtorva înştiinţări.

Şi preotul răsfoi nişte hîrtiuţe, alese una şi, depărtînd-o de el, citi :

— Societatea Misionarilor se va întruni marţea viitoare în casa sorei Annette Reeves. Aduceţi-vă lucrul de mînă.

Luă apoi altă hîrtiuţă :

— Ştiţi cu toţii de năpasta care s-a abătut asupra fratelui Tom Robinson. De mic copil el a fost un membru credincios al bisericii First Purchase. Produsul chetei de astăzi şi din cele trei duminici următoare va fi înmînat soţiei sale, Helen, în chip de ajutor.

Îl înghiontii pe Jem :

— Ăsta-i Tom acela pe care Atticus...

— Ssst...

Mă întorsei spre Calpurnia, dar ea îmi făcu semn să tac înainte de a apuca să deschid gura. Supusă, îmi aţintii privirea asupra părintelui Sykes, care părea că aşteaptă să mă potolesc.

— Îl rugăm acum pe dirijor să ne îndrumeze în primul imn, spuse el.

Zeebo se ridică din strana lui, străbătu naosul central şi se opri înaintea noastră, cu faţa spre congregaţie. Avea în mînă o carte de imnuri jerpelită. O deschise şi anunţă :

— Vom cînta numărul două sute şaptezeci şi trei.

Asta era prea de tot !

— Cum o să cîntăm dacă n-avem cărţi de imnuri ? !

— Taci, copilă, şuşoti Calpurnia surîzînd, ai să vezi îndată.

Zeebo îşi limpezi glasul şi începu să citească, iar vocea lui aducea cu bubuitul îndepărtat al unor salve de artilerie :

„Peste rîu e-o ţară minunată,"

Nemaipomenit de egale ca înălţime, o sută de voci cîntară aceste cuvinte. Ultima silabă, care se

pierdu într-o fredonare răgușită, a fost urmată de glasul lui Zeebo :

„Dulce nume, țară lăudată."

Cîntecul crescu din nou în jurul nostru ; ultima notă încă nu se stinsese cînd Zeebo rosti versul următor :

„Spre-al ei țărm credința corăbier ni-e"

Congregația șovăi, și Zeebo repetă cu grijă cuvintele. Fură cîntate și acestea. Cînd începea corul, Zeebo închidea cartea, în semn că ceilalți trebuie să cînte fără ajutorul său.

În timp ce glasurile intonau din ce în ce mai stins *„bucurie..."*, Zeebo spuse iar :

„Dulce nume, țară depărtată,
Peste însoritul rîu se-arată."

Vers după vers, vocile cîntară într-o armonie simplă, pînă ce imnul sfîrși într-un murmur melancolic.

Mă uitai la Jem, care trăgea și el cu coada ochiului la Zeebo. Nici mie nu-mi venea să cred, cu toate că auziserăm prea bine amîndoi.

Părintele Sykes începu apoi să se roage Domnului, cerîndu-i să pogoare binecuvîntarea Lui asupra celor bolnavi și suferinzi, ceea ce ne aminti de slujbele din biserica noastră, cu singura deosebire că el găsi de cuviință să atragă atenția Divinității asupra cîtorva cazuri anume.

Predica pe care o ținu apoi veșteji nemijlocit păcatul și reafirmă cu austeritate deviza de pe pere-

tele din spatele lui ; deschise ochii turmei sale asupra pericolului pe care-l reprezentau băuturile tari, jocurile de noroc și femeile străine. Mult rău pricinuiau cartierului contrabandiștii de băuturi alcoolice, dar încă și mai mult femeile. Iată-mă așadar din nou, ca de multe ori în propria noastră biserică, față-n față cu doctrina Impurității Femeilor, care părea că-i preocupă pe toți preoții.

Jem și cu mine auziserăm predici duminică de duminică, singura deosebire fiind că părintele Sykes înțelegea acum să se folosească în deplină libertate de amvon pentru a-și spune părerea despre fiecare caz în parte de îndepărtare de grația divină ; bunăoară, Jim Hardy lipsise de la biserică cinci duminici la rînd, cu toate că nu fusese bolnav ; sau Constance Jackson ar face bine să-și supravegheze purtarea, amenințată fiind să intre în sfadă mare cu vecinii, ca una ce-și îngăduise a ridica singurul zăplaz al dușmăniei din istoria cartierului.

Părintele Sykes își terminase predica. Rămase însă lîngă masa din fața amvonului ca să ceară ofranda de dimineață, lucru care pe noi ne-a mirat. Membrii congregației ieșiră în față, unul cîte unul, lăsînd să cadă într-o cutie neagră smălțuită, de cafea, monezi de cinci sau de zece cenți. Jem și cu mine i-am imitat și, în timp ce monezile noastre se rostogoleau zornăind, am auzit murmurîndu-ni-se „mulțumesc, mulțumesc".

Spre surprinderea noastră, părintele Sykes răsturnă pe masă conținutul cutiei și adună monezile în palmă. Ridică apoi capul și spuse :

— Nu ajunge, ne trebuie zece dolari.

Un freamăt străbătu biserica.

— Știți cu toții ce destinație au banii aceștia: Helen nu poate lăsa copiii ca să poată merge la lucru, atîta timp cît Tom e la închisoare. Dacă fiecare mai dă zece cenți, strîngem suma.

Și făcînd semn cu mîna cuiva din fundul sălii, părintele Sykes strigă:

— Alec, închide ușa. Nu iese nimeni de aici pînă nu strîngem zece dolari.

Calpurnia scotoci în geantă și-și scoase punga roasă de piele.

— Caly, șopti Jem cînd ea îi întinse o monedă lucitoare de 25 de cenți, acum putem da și noi. Dă-mi banul tău, Scout.

În biserică, aerul devenise înăbușitor, și mi-am zis că de bună seamă părintele Sykes voia cu adevărat „să stoarcă" de la turma sa banii. Evantaiele păcăneau de zor, picioarele hîrșiau și scrîșneau, mestecătorii de tutun agonizau.

Am tresărit cînd îl auzii pe părintele Sykes rostind cu severitate:

— Carlow Richardson, încă nu te-am văzut în partea aceasta a naosului.

Un bărbat uscățiv, cu pantaloni kaki, se apropie de locul cuvenit și lăsă și el o monedă.

— Pe aceia dintre voi care n-au copii, glăsui din nou părintele Sykes, îi rog să facă un sacrificiu și să mai dea cîte zece cenți. Așa vom completa suma.

Cu chiu, cu vai, cei zece dolari au fost pînă la urmă strînși. Ușa se deschise și un val de aer ne readuse la viață. Zeebo intonă *Pe malurile furtunoase ale Iordanului*, și cu asta slujba luă sfîrșit.

Aș fi vrut să rămîn ca să mai iscodesc, dar Calpurnia mă împinse binișor prin naos înaintea ei. La ușa bisericii se opri ca să schimbe cîteva cuvinte cu Zeebo și cu familia lui, în timp ce Jem și cu mine stăteam de vorbă cu părintele Sykes. Mie îmi veneau pe limbă o mulțime de întrebări, totuși am preferat să mai aștept, ca să i le pun Calpurniei.

— Ne-a făcut o deosebită plăcere să vă avem printre noi, ne spunea părintele Sykes. Biserica aceasta nu are un prieten mai bun decît tatăl vostru.

Curiozitatea mea explodă:

— De ce-ați strîns bani pentru soția lui Tom Robinson?

— Cum, n-ați auzit? răspunse părintele Sykes. Helen are trei copilași, nu poate ieși la lucru...

— Dar, părinte, de ce nu-i ia cu dînsa? insistai, căci știam că negrii care lucrează la cîmp obișnuiau să-și lase copilașii la umbră, între două rînduri de bumbac, unde stăteau la răcoare cîtă vreme lucrau părinții. Numai cei prea mici, care încă nu puteau să șadă, erau legați la spatele mamelor, după obiceiul indian, sau vîrîți în saci pentru bumbac.

Părintele Sykes șovăi.

— Să-ți spun drept, domnișoară Jean Louise, Helen nu prea poate găsi de lucru... Mai încolo, pe timpul culesului, poate că domnul Link Deas are s-o angajeze.

— Și de ce nu găsește, părinte?

N-apucă să-mi răspundă, că simții mîna Calpurniei strîngîndu-mi umărul și am înțeles că trebuie să spun: „Vă mulțumim că ne-ați permis să venim",

ceea ce făcu și Jem la rîndul lui, după care ne-am îndreptat spre casă.

— Caly, spune-mi, te rog, începui eu s-o descos pe drum, știu că Tom Robinson e la închisoare și că a făcut ceva îngrozitor, dar de ce nu vrea lumea s-o angajeze pe Helen ?

Calpurnia, în rochia ei de voal albastru și cu pălărie în formă de ciubăr, pășea între mine și Jem.

— Din pricina celor ce se spun pe socoteala lui Tom, răspunse ea. Lumii i-e... i-e teamă să mai aibă de-a face cu vreunul din familia lui.

— Dar ce-a făcut la urma urmelor, Caly ?

Calpurnia oftă :

— Bătrînul domn Ewell zice că i-a violat fata și de-aia a pus să-l aresteze și să-l arunce în închisoare...

— Domnul Ewell ? făcui eu, scormonindu-mi memoria. Nu-i cumva dintre Ewellii aceia care vin la școală numai în prima zi și-apoi se duc acasă ? Bine, dar Atticus mi-a spus că-s niște neisprăviți. Niciodată nu l-am auzit vorbind de cineva așa cum l-am auzit de Ewelli. Zicea că...

— Păi, de, ăștia-s...

— Și atunci, dacă tot Maycombul știe cine sînt, ar trebui s-o angajeze cu dragă inimă pe Helen... Dar, Caly, ce-i aia viol ?

— Ce-i asta, ce-i asta... ai face mai bine să-l întrebi pe domnu' Finch, sună răspunsul. Dumnealui are să-ți explice mai limpede decît mine. Dar vouă nu vi-i foame, ia spuneți ? Că părintele a lungit-o binișor, altă dată nu ne ține atîta.

— Ba-ntocmai ca predicatorul nostru, replică Jem. Dar de ce cîntați voi imnurile așa ?

— Vers-cu-vers ? întrebă ea.

— Așa se spune ?

— Păi da, vers-cu-vers. Așa facem noi de cînd mă știu.

Jem vru să afle însă de ce nu strîngeau banii din chete timp de un an ca să-și cumpere cărți de imnuri.

— N-ar folosi la nimic, rîse Calpurnia, tot nu știu să citească.

— Nu știu să citească ? mă minunai eu. Nimeni ?

— Chiar așa, întări Calpurnia clătinînd capul. La First Purchase, numai vreo patru inși știu să citească... Printre care și eu.

— Dar tu unde-ai învățat, Caly ? se interesă frate-meu.

— Nicăieri. Stai să văd, cine m-a învățat alfabetul ? Mătușa domnișoarei Maudie Atkinson, bătrîna domnișoară Buford.

— Așa de bătrînă ești ?...

— He, he, îs mai bătrînă și decît domnu' Finch, chicoti Calpurnia, numai că nu știu cu cît. Am încercat noi o dată să ne-aducem aminte, ca să vedem cîți ani am... Eu îmi pot aminti cîțiva ani înaintea dumnealui, dar nu cred că-s mult mai în vîrstă, pentru că bărbații nu țin atît de bine minte ca femeile.

— Cînd e ziua ta de naștere, Caly ?

— O țin de Crăciun, așa-i mai greu de uitat... Încolo, n-am zi de naștere ca toată lumea.

— Dar, Caly, protestă Jem, tu arăți mult mai tînără decît Atticus.

— Oamenii de culoare nu-şi arată vîrsta atît de repede.

— Poate fiindcă nu ştiu să citească. Caly, tu l-ai învăţat şi pe Zeebo ?

— Da, domnu' Jem. Nici pe vremea cînd era el mic n-aveam şcoală. Dar l-am pus să înveţe.

Zeebo era băiatul mai mare al Calpurniei. Dacă m-aş fi gîndit la asta vreodată, mi-aş fi dat seama ce bătrînă e Calpurnia, căci Zeebo avea copii mărişori — dar vezi că nu-mi trecuse niciodată prin minte.

— Şi cum l-ai învăţat, după abecedar, ca pe noi ? vrui să ştiu eu.

— A, nu. L-am învăţat în fiecare zi cîte o pagină din Biblie, şi mai aveam şi cartea după care m-a învăţat pe mine domnişoara Buford. Dar voi nu ştiţi de unde o am.

Într-adevăr, nu ştiam.

— Bunicul vostru Finch mi-a dat-o, ne lămuri Calpurnia.

— Cum, tu ai lucrat la Debarcader ? se miră Jem. Nu ne-ai spus-o niciodată.

— Sigur că da, domnu' Jem. Acolo am crescut, între moşia Buford şi Debarcader. Toată viaţa am lucrat ba pentru Finchi, ba pentru Buforzi, şi m-am mutat la Maycomb cînd tăticul şi cu mămica voastră s-au căsătorit.

— Şi ce carte era aceea, Caly ? n-o slăbii eu.

— *Comentariile* lui Blackstone [1].

---

[1] Sir William Blackstone (1723—1780), jurist englez ; şi-a publicat prelegerile ţinute la diferite universităţi în lucrarea *Comentarii asupra legilor din Anglia.*

Jem rămase trăsnit.

— Vrei să spui că l-ai învăţat pe Zeebo după cartea aceea ? bolborosi el.

— Chiar aşa, stăp... domnu' Jem, se fîstîci Calpurnia, ducîndu-şi degetele la gură. Erau singurele mele cărţi. Bunicul vostru zicea că domnu' Blackstone scrie într-o englezească frumoasă...

— Va să zică, de asta nu vorbeşti tu ca ceilalţi, se dumiri Jem.

— Care ceilalţi ?

— Ceilalţi oameni de culoare. Dar, Caly, la biserică vorbeai ca şi ei...

Că buna noastră Calpurnia ducea o modestă dublă existenţă, asta nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap. Era ceva cu totul nou pentru mine să aflu că în afara casei noastre putea fi cu totul alta, ca să nu mai vorbesc de priceperea ei de a vorbi două graiuri diferite.

— Caly, o întrebai, de ce vorbeşti ca cior... ca negrii cu ai tăi, cînd ştii că nu e bine să vorbeşti aşa ?

— În primul rînd, fiindcă sînt şi eu negresă.

— Asta nu-i un motiv, cînd tu ştii să vorbeşti mai bine, întîmpină Jem.

Calpurnia îşi împinse pălăria pe ceafă ca să se scarpine în cap, apoi şi-o trase înapoi cu grijă, pînă peste urechi.

— Nu ştiu cum să vă explic. Uite, să zicem că tu şi cu Scout aţi vorbi acasă pe limba negrilor. Ar fi potrivit ? N-ar fi, nu-i aşa ? Ei, închipuie-ţi că m-aş apuca eu să vorbesc în biserică sau cu vecinii mei aşa cum vorbesc albii. Ar zice

toți că-mi dau aere, că mă cred mai grozavă decît Moise.

— Dar, Caly, mă încăpățînai, tu știi mai bine decît ei.

— Nu trebuie să faci caz de tot ce știi. Nu-i cuviincios și, în al doilea rînd, oamenilor nu le place să aibă de-a face cu unul care le arată că știe mai multe decît ei. Asta-i scoate din fire. Ca să-i schimbi, nu-i destul să le vorbești corect, trebuie ca ei singuri să vrea să învețe, iar dacă nu vor, mai bine ține-ți gura sau vorbește ca ei.

— Știi ce, Caly ? Pot să vin să te văd așa, din cînd în cînd ?

Ea mă privi lung, lung de tot.

— Să mă vezi, scumpo ? Dar nu mă vezi în fiecare zi ?

— Nu așa. La tine acasă, după ce termini treaba. M-ar putea aduce înapoi Atticus.

— Oricînd vrei, rosti ea. Ne-ar face mare plăcere.

Ajunsesem pe trotuarul din fața casei Radley, cînd Jem exclamă deodată :

— Ia te uită cine-i pe verandă !

M-am uitat la casa Radley, așteptîndu-mă să-i văd fantomaticul locatar dezmorțindu-se la soare în balansoar. Dar scaunul era gol.

— Nu acolo, pe veranda noastră, preciză Jem.

Îmi aruncai privirea în josul străzii. Țeapănă ca-ntr-o platoșă de zale, necruțătoare, teribilă, mătușa Alexandra ședea în balansoar, ca și cînd acolo i-ar fi fost de-o viață-ntreagă locul.

13.

— Calpurnia, pune-mi bagajul în dormitorul din față, fu primul lucru pe care mătușa Alexandra găsi de cuviință să-l spună. Și : Jean Louise, nu te mai scărpina în cap, cel de-al doilea.

Calpurnia ridică valiza grea a mătușii și deschise ușa. Dar Jem se repezi spunînd : „O duc eu“, și i-o luă din mînă. Auzii valiza izbindu-se de pardoseala din dormitor, și bufnitura aceea înfundată produse asupra mea impresia întristătoare a unei pecetluiri definitive.

— Ai venit să ne vizitezi, mătușico ? întrebai.

Se întîmpla rar ca mătușa Alexandra să vină de la Debarcader în vizită la noi, dar cînd se întîmpla, venea totdeauna cu pompa unei călătorii în stil mare. Avea un Buick pătrat, de un verde aprins, și un șofer negru, ambii ținuți într-o stare de curățenie de-a dreptul patologică, dar azi nu-i vedeam nici pe unul, nici pe celălalt.

— Tatăl vostru nu v-a spus nimic ? ne cercetă ea.

Jem și cu mine clătinarăm capul.

— Probabil că a uitat. Încă n-a venit, nu-i așa ?

— Nu, mătușico, de obicei se întoarce tîrziu după-masă, răspunse Jem.

— Ei bine, tatăl vostru și cu mine am hotărît că e momentul să vin să stau cu voi o vreme.

La Maycomb, „o vreme“ putea să însemne trei zile, dar tot atît de bine și treizeci de ani. Așa că Jem și cu mine ne-am uitat lung unul la altul.

— Jem se face băiat mare, iar tu, continuă mătușa adresîndu-mi-se mie, de asemeni ai început

să creşti. De aceea mi-am zis că e mai bine pentru tine să simţi şi o influenţă feminină. Nu mai e mult, Jean Louise, pînă cînd vor începe să-ţi placă rochiile şi băieţii.

La toate astea puteam găsi uşor ce să-i răspund : Caly, în definitiv, era şi ea femeie, pînă să-mi placă mie băieţii o să mai curgă multă apă pe gîrlă, iar cît priveşte rochiile... paşte murgule iarbă verde ! — puteam... însă m-am abţinut.

— Dar unchiul Jimmy ? se interesă Jem. Vine şi el ?

— A, nu, el rămîne la Debarcader să-şi vadă de treburile lui.

În clipa aceea, nu ştiu ce mi-a venit s-o întreb : „N-o să-i simţi lipsa ?“, dar mi-am dat seama imediat că era o nerozie : cu unchiul Jimmy sau fără unchiul Jimmy, deosebirea nu era prea mare fiindcă, oricum, unchiul Jimmy tot nu scotea o vorbă. Astfel că mătuşa Alexandra îmi ignoră pur şi simplu întrebarea.

Nu ştiam ce să-i mai spun. De fapt, niciodată nu prea ştiam ce să vorbesc cu ea, aşa că m-am aşezat frumuşel, cu gîndul la ultima noastră conversaţie, care fusese de-a dreptul penibilă : Ce mai faci, Jean Louise ? — Mulţumesc, doamnă, foarte bine, dar dumneavoastră ? — Foarte bine, mulţumesc ; ce-ai mai făcut ? — N-nimic. — Cum, chiar nimic ? — N-nu. — Dar ai prieteni, nu-i aşa ? — M-da. — Ei bine, nu faci nimic cînd te întîlneşti cu prietenii tăi ? — N-nu.

Grozav de plicticoasă trebuie să mă fi socotit mătuşica ; de altfel, am şi auzit-o spunîndu-i lui Atticus o dată că eram apatică.

Toate astea ascundeau ceva, dar acum nu era momentul să încerc s-o descos : era duminică şi întotdeauna de ziua Domnului mătuşa Alexandra îşi ieşea grozav de uşor din fire. Îmi închipui că din pricina corsetului duminical. Fără să fie grasă, mătuşica era o femeie voinică, şi uza de artificii care-i ridicau pieptul la înălţimi ameţitoare, îi sugrumau talia, îi umflau fundul şi, în ansamblu, reuşeau să sugereze că avusese cîndva un corp tras ca prin inel. Sub orice unghi ai fi privit-o, efectul era formidabil.

Restul după-amiezii îl petrecurăm în atmosfera tulbure de politicoasă mahmureală care se iveşte ori de cîte ori îţi pică neamurile în vizită, pînă ce zgomotul unei maşini intrînd pe poartă ne făcu pe toţi să tresărim : era Atticus, care se întorcea de la Montgomery. Uitînd de orice demnitate, Jem şi cu mine alergarăm în întîmpinarea lui ; Jem îi luă servieta şi valiza, iar eu i-am sărit în braţe. Mă sărută rece şi distant, în timp ce-l întrebam :

— Mi-ai adus cartea ? Ştii că mătuşica-i aici ?

Atticus răspunse afirmativ la ambele întrebări şi la rîndul lui mă cercetă :

— Îţi pare bine că a venit să stea cu noi ?

I-am spus că-mi pare bine, ceea ce nu era cîtuşi de puţin adevărat, dar trebuie să minţi în anumite împrejurări, atunci cînd n-ai încotro.

— Ne-am dat seama, continuă Atticus, că e momentul cînd voi, copiii, aveţi nevoie... ei, uite ce-i, Scout : mătuşa voastră ne face o favoare, vouă ca şi mie ; nu pot să stau toată ziua cu voi acasă, şi-apoi vara asta se anunţă fierbinte.

— Da, sir, am îngînat, cu toate că nu pricepusem o iotă. Oricum, aveam eu părerea mea, și anume că apariția mătușii Alexandra pe scenă era mai curînd opera ei decît a lui Atticus. Mătușica avea un fel al ei de a decreta Ce-E-Bine-Pentru-Familie și eram încredințată că tot din asta ni se trage și venirea ei la noi.

Maycombul a primit-o bine. Domnișoara Maudie Atkinson făcu o tortă atît de îmbibată cu rom, încît mă ameți ; domnișoara Stephanie Crawford venea la mătușica în vizite interminabile, în cursul cărora se mulțumea să dea din cap și să spună mereu : „Ah, ah, ah". Domnișoara Rachel o invita alături după-masă, la o cafeluță, iar domnul Nathan Radley a fost în stare chiar să iasă în curtea din față ca să-i spună că-i pare bine c-o vede.

După ce s-a instalat la noi și viața și-a recăpătat cursul normal, ai fi zis că mătușa Alexandra e de cînd lumea aici. Ceaiurile date de ea în beneficiul Societății Misionarilor îi sporiră considerabil reputația de amfitrioană (n-o lăsa pe Calpurnia să pregătească delicatesele necesare pentru întreținerea forțelor Societății în timpul lungilor dări de seamă asupra creștinilor din Orient) ; deveni membră și apoi secretara Clubului Amanuensis din Maycomb. Printre cei ce erau prezenți în viața comitatului și luau parte activă la ea, mătușa Alexandra era una dintre ultimele reprezentante ale unei anumite lumi : era proprietara unui vas fluvial, avea maniere șlefuite la pension, nu pregeta niciodată să ia cu strășnicie apărarea moralei ; era mare meșteră în aluzii și o gaiță incorigibilă. Pe vremea cînd umbla la școală, manualele nu

cuprindeau nici un capitol despre îndoiala de sine, astfel că ea n-avea de unde ști ce-i asta. Nu se plictisea niciodată și, dacă i se acorda cea mai mică posibilitate, își exercita prerogativele de suverană : organiza, povățuia, prevenea, avertiza.

Nu scăpa nici un prilej de a scoate în evidență cusururile celorlalte grupări tribale, spre mai deplina strălucire a gloriei propriului ei trib, obicei care în loc să-l plictisească pe Jem, mai curînd îl amuza :

— Mătușica ar face bine să ia seama la ce spune, căci dacă zgîndărești nițel populația Maycombului, ai să descoperi că mai toată e neam cu noi.

Vrînd să arate ce morală se desprinde din sinuciderea tînărului Sam Merriweather, mătușa Alexandra o puse pe seama unei porniri morbide a familiei. Dacă vreo fetișcană de șaisprezece ani chicotea în corul bisericii, mătușica spunea negreșit : „Asta dovedește că toate femeile din familia Penfield au porniri ușuratice." Se pare că toți locuitorii Maycombului aveau cîte o Pornire : Pornire-spre-Beție, Pornire-spre-Jocurile-de-Noroc, Pornire-spre-Meschinărie, Pornire-spre-Ciudățenii.

O dată, cînd mătușica ne asigura că înclinația domnișoarei Stephanie Crawford de a se amesteca în treburile altora era ereditară, Atticus observă :

— Cînd te gîndești, surioară, că generația noastră este aproape prima din familia Finch care n-a mai contractat căsătorii între veri. Vei zice oare că în familia Finch există o Pornire-spre-Incest ?

Mătușica negă cu înverșunare, dar pretinse totodată că acestui fapt îi datoram noi picioarele și mîinile mici.

N-am înţeles niciodată preocupările ei în legătură cu ereditatea. Eu una rămăsesem cu impresia că Oamenii Cumsecade sînt aceia care-şi dau silinţa să se poarte cum-se-cade, dar mătuşa Alexandra era încredinţată — deşi n-o spunea de-a dreptul — că o familie e cu atît mai cumsecade cu cît îşi încovoaie mai multă vreme spinarea asupra aceleiaşi bucăţi de pămînt.

— Dar asta ar însemna că Ewellii sînt şi ei cumsecade, observă o dată Jem. Tribul din care făceau parte Burris Ewell şi fraţii lui locuise totdeauna pe aceeaşi bucată de pămînt din dosul maidanului de gunoaie al Maycombului, şi de trei generaţii profita de ajutoarele distribuite de comitat săracilor.

Teoria mătuşii Alexandra avea totuşi explicaţia ei. Maycombul era un orăşel tare vechi. Se înălţase la răsărit de Debarcaderul lui Finch, cale de vreo douăzeci de mile de rîu, prea în inima uscatului pentru un oraş atît de vechi. Ar fi fost el mai aproape de mal, fără isteţimea şi iscusinţa unui oarecare Sinkfield care, pe la acele începuturi de istorie, stăpînea un han la răspîntia a două drumuri, singura tavernă din împrejurimi. Sinkfield, care nu ştia ce-i patriotismul, aproviziona cu arme atît pe indieni, cît şi pe colonişti, şi atîta timp cît treburile mergeau bine, puţin îi păsa dacă ţine de teritoriul Alabamei sau al tribului indienilor creek. Şi afacerile îi erau prospere atunci cînd guvernatorul William Wyatt Bibb, spre deplina biruinţă a liniştii interne proaspăt statornicite în comitat, trimisese o echipă de topografi cu misiunea de a-i afla cu cea mai mare exactitate centrul şi a permite astfel să stabilească acolo reşedinţa guvernului. Topografii, găzduiţi de Sinkfield, se crezură datori să-i arate că hanul se afla în limitele teritoriale ale comitatului Maycomb şi chiar să-i destăinuiască locul probabil unde avea să fie durată reşedinţa comitatului. Dacă Sinkfield n-ar fi acţionat energic spre a-şi salva avutul, Maycombul ar fi fost ridicat în mijlocul mlaştinilor Winston, loc cu totul lipsit de interes. Aşa însă crescuse radiind din osia lui — taverna Sinkfield — pentru bunul motiv că, într-o seară, proprietarul ei îşi îmbătase musafirii de le luase minţile şi văzul, îi făcuse să-şi etaleze hărţile şi documentele, în care, ciupind un pic aici, adăugînd un pic dincolo, ajustase centrul aşezării după pofta inimii. Îi expediase apoi a doua zi pe topografi pachet, înarmaţi cu hărţile lor şi cu cinci kile de băutură în coburi — cîte două de fiecare şi unul pentru guvernator.

Fiindcă prima lui raţiune de a fi era să servească de centru rezidenţial, Maycombul n-a avut la început înfăţişarea neîngrijită prin care se deosebesc cele mai multe oraşe ale Alabamei de mărimea lui : clădirile erau solide, tribunalul impunător, străzile largi şi arătoase. Numărul celor ce practicau o meserie sau o profesie bine stabilită crescuse nemaivăzut de repede : la Maycomb veneau toţi ca să-şi scoată măselele, să-şi repare căruţele, să consulte un doctor pentru boli de inimă, să-şi depună banii agonisiţi, să-şi mîntuiască sufletul, să-şi vindece catîrii. La urma urmelor, însă, înţelepciunea manevrei lui Sinkfield rămîne discutabilă : aşezase tînărul oraş prea departe de singurul mijloc de transport public de pe vremea aceea

— vaporul fluvial — astfel că cine venea din extremitatea nordică a comitatului la Maycomb ca să-şi facă tîrguielile în magazine, avea de umblat cale de două zile. Aşa se şi explică de ce oraşul rămînea de o sută de ani acelaşi ca mărime — o insulă pierdută în mijlocul unei mări pestriţe de cîmpuri de bumbac şi parchete forestiere.

Cu toate că în timpul războiului de secesiune, Maycombul fusese ignorat, Legea Reconstrucţiei şi ruina economică forţară oraşul să crească. Şi a crescut în interior. Cum arareori se aşezau pe aici noi veniţi, aceleaşi familii s-au căsătorit mereu în aceleaşi familii, pînă ce toţi membrii comunităţii au căpătat un vag aer de familie. Se mai întîmpla din cînd în cînd ca cineva să se înapoieze de la Montgomery sau Mobile cu cîte cineva străin de oraş, ceea ce însă nu producea decît o undă abia vizibilă pe suprafaţa curentului molcom al asemănărilor familiale. La fel se prezentau lucrurile, mai mult sau mai puţin, şi în anii copilăriei mele.

Fireşte, exista la Maycomb un sistem de castă, dar felul cum funcţiona mi-l reprezentam în chipul următor: cetăţenii mai vîrstnici, cei ce formau actuala generaţie ai cărei membri trăiseră cot la cot ani şi ani de zile, nu mai erau de mult un mister unii pentru alţii; se ştiau pe de rost — în toate atitudinile, nuanţele de caracter, ba chiar şi în gesturile, repetate din generaţie în generaţie şi bine şlefuite de-a lungul timpului. Astfel că expresii ca: Orice-Crawford-se-Amestecă-în-Treburile-Altora, Fiecare-al-Treilea-Merriweather-este-Bolnăvicios, Adevărul-Nu-Există-pentru-Delafielzi. Toţi-Buforzii-Umblă-Aşa, nu erau la drept vorbind decît simple indicaţii practice pentru viaţa de toate zilele; cu alte cuvinte: să nu primeşti niciodată un cec de la vreun Delafield fără a proceda mai întîi la un discret control la bancă; sau: domnişoara Maudie Atkinson e adusă de spate fiindcă se trage din familia Buford; sau încă: de-o vezi pe doamna Grace Merriweather sorbind gin la Lydia E. Pinkham, să nu te miri, că doar nici preacinstita-i mamă nu făcea altfel.

Mătuşa Alexandra se potrivea de minune cu lumea din Maycomb, dar cîtuşi de puţin cu lumea mea şi a lui Jem. De atîtea ori m-am întrebat nedumerită cum de putea fi soră cu Atticus şi cu unchiul Jack, încît iar au început să-mi umble prin minte poveştile pe jumătate uitate cu copii schimbaţi la naştere şi cu rădăcini de mătrăgună, pe care le auzisem odinioară de la Jem.

Toate acestea n-au fost decît speculaţii abstracte în prima lună a şederii ei la noi, fiindcă nu prea stătea de vorbă cu noi doi, iar Jem şi cu mine o vedeam numai în timpul mesei şi seara, înainte de culcare. Era vară, şi mai tot timpul ni-l petreceam afară din casă. Se întîmpla, fireşte, în cîte o după-amiază, cînd mă repezeam înăuntru ca să trag un gît de apă, să găsesc salonul ticsit de cucoane din Maycomb sorbind, şuşotind, făcîndu-şi vînt cu evantaiele, şi să fiu apostrofată: „Jean Louise, vino şi fă puţină conversaţie cu doamnele!“

Deşi, ca să fiu sinceră, mătuşica avea mai curînd aerul că regretă de a mă fi poftit, atît de stropită cu noroi şi plină de nisip din cap pînă-n picioare mă iveam în prag.

— Stai de vorbă cu verişoara ta Lily, mi-a spus bunăoară ea într-o după-amiază din acelea, cînd mă prinsese în cursă.

— Cu cine ? m-am mirat eu.

— Cu verişoara ta Lily Brooke, preciză mătuşa Alexandra.

— Ea, verişoară cu noi ? Habar n-aveam !

Mătuşa Alexandra reuşi să schiţeze un zîmbet, care voia să însemne o scuză politicoasă faţă de verişoara Lily şi în acelaşi timp o dezaprobare categorică la adresa mea. Cînd verişoara Lily Brooke plecă, ştiam că o păţisem.

E foarte trist că tata neglijase să-mi povestească despre familia Finch, necum să-mi sădească cultul ei. Drept care mătuşa îl convocă o dată pe Jem şi după ce el se instală lîngă mine pe canapea, bănuitor şi precaut, ieşi din cameră ca să se întoarcă apoi în mîini cu o carte cu coperta roşie pe care era gravat cu litere de aur : *Meditaţiile lui Joshua S. St. Clair.*

— Vărul vostru a scris-o, rosti mătuşa Alexandra. A fost un om vrednic de admiraţie.

Jem examină volumaşul.

— Asta e vărul Joshua, acela care a stat închis atîta vreme ?

Mătuşa Alexandra rămase consternată.

— Cum de ştii una ca asta ? îl întrebă la rîndul ei.

— Păi, ne-a spus Atticus că o cam scrîntise la universitate. Cică a încercat să-l împuşte pe preşedinte. Vărul Joshua a zis despre el că nu-i decît un băgător de seamă la haznale şi a vrut să tragă în el cu un pistol cu cremene, dar i-a explodat

pistolul în mînă. Atticus zice că pe familie a costat-o cinci sute de dolari ca să-l scoată din dandana...

Mătuşa Alexandra stătea înţepată ca o barză.

— Destul, rosti ea. Vom mai vorbi noi despre asta.

Înainte de culcare eram tocmai în camera lui Jem, încercînd să-l conving să-mi împrumute o carte, cînd ne-am pomenit cu Atticus că bate-n uşă şi intră. Se aşeză pe marginea patului, ne privi cu un aer concentrat, apoi zîmbi.

— Hm... mmmh, făcu el, şi acest preludiu de horcăieli la ceea ce avea de spus mă făcu să-mi pun întrebarea dacă n-o fi îmbătrînit şi Atticus la urma urmelor, cu toate că n-arăta de loc.

— Nu prea ştiu cum să încep, glăsui el în sfîrşit.

— Nu-i nimic, spune de-a dreptul, îl încurajă Jem. Am făcut ceva ?

Tata se tulbură de-a binelea.

— Nu, am vrut numai să vă explic, aşa cum m-a rugat mătuşa voastră Alexandra, că... Uite ce e, fiule, tu ştii că eşti un Finch, nu-i aşa ?

— Asta am auzit-o, răspunse Jem privindu-l cu coada ochiului. Brusc, vocea îi deveni necontrolat de ridicată : Atticus, ce e ?

Tata puse picior peste picior şi-şi încrucişă braţele :

— Încerc să-ţi vorbesc de-ale vieţii.

— Chestii răsuflate ! ripostă Jem cu suveran dispreţ.

Atticus redeveni serios. Cu tonul lui de avocat, lipsit de modulaţii, continuă :

— Mătuşa voastră m-a rugat să încerc să te conving pe tine şi pe Jean Louise că nu vă trageţi din nişte oameni oarecare, că sînteţi produsul mai multor generaţii de oameni cu educaţie aleasă...

Atticus se întrerupse, uitîndu-se la mine cum încercam să reperez pe piciorul meu o insectă invizibilă.

— ...cu educaţie aleasă, reluă el după ce găsii insecta şi mă scărpinai, şi că trebuie să vă comportaţi în aşa fel încît să faceţi cinste numelui vostru. Şi m-a mai rugat să vă spun, perseveră tata fără a se sinchisi de noi, că trebuie să vă comportaţi ca un mic domn şi ca o mică doamnă, aşa cum şi sînteţi de fapt. Vrea să vă vorbească despre familia noastră şi despre rolul pe care l-a jucat de-a lungul anilor în comitatul Maycomb, ca să vă faceţi o idee despre ceea ce sînteţi şi să vă puteţi astfel comporta în chipul corespunzător, sfîrşi el în galop.

Ne uitarăm unul la celălalt înmărmuriţi, apoi la Atticus, care părea tare stingherit de guler. N-am spus nimic.

Luai un pieptene de pe măsuţa de toaletă a lui Jem şi începui să-i plimb dinţii pe muchea măsuţei.

— Încetează cu zgomotul ăsta, îmi ordonă Atticus.

Tonul lui tăios mă ustură. Pieptenele era la jumătatea drumului cînd l-am trîntit jos. Am simţit că încep să plîng, aşa, fără motiv, şi nu mă mai pot opri. Parcă nu mai era tata. Nu, tata n-avusese niciodată asemenea idei. Tata nu vorbea niciodată aşa. Mătuşa Alexandra era de vină, numai ea-l schimbase, cine ştie cum. Printre lacrimi l-am

văzut pe Jem înclinînd capul spre umăr, la fel de însingurat.

N-aveam unde mă duce, totuşi m-am întors ca să plec şi am dat de haina lui Atticus. Mi-am îngropat capul în ea şi pe dată urechea-mi începu să prindă micile zgomote interne care răzbăteau de sub stofa albastră subţire : tic-tacul ceasornicului, foşnetul slab al cămăşii scrobite, zgomotul moale al respiraţiei.

— Îţi bolboroseşte burta, zisei.

— Ştiu, răspunse Atticus.

— Ai face bine să iei bicarbonat.

— Negreşit.

— Atticus, toate „comportările" şi balivernele astea au s-aducă vreo schimbare ? Vreau să zic, tu ai să...

Simţii pe ceafă mîna lui.

— Nu fi îngrijorată, murmură el. Nu-i momentul să-ţi faci griji.

Cînd am auzit asta, mi-am dat seama că se întorsese la noi. Sîngele reîncepu să-mi circule în picioare şi ridicai capul.

— Vrei într-adevăr să facem aşa cum ai spus ? Nu pot să ţin minte tot ce se cere din partea unui Finch, dar...

— Nici nu vreau să ţii minte. Uită.

Şi tata se ridică şi ieşi repezind uşa în urma lui. Era cît pe ce s-o trîntească, dar prinse de veste la timp şi o închise încetişor. Pe cînd Jem şi cu mine mai holbam ochii în urma lui, uşa se deschise din nou şi Atticus aruncă o privire în jur. Sprîncenele i se înălţaseră, ochelarii îi lunecaseră pe nas.

— Pe zi ce trece semăn tot mai mult cu vărul Joshua, nu-i aşa ? zise el. Credeţi că voi sfîrşi prin a costa familia cinci sute de dolari ?

Acum ştiu ce încerca el, dar Atticus nu era decît un bărbat. Ca să-ţi reuşească, ar fi trebuit să fii femeie.

14

Dacă de la mătuşa Alexandra n-am mai auzit nimic despre Finchi, oraşul, în schimb, vuia. Sîmbăta, cînd Jem îmi permitea să-l însoţesc (fiindcă acum, prezenţa mea îi producea pur şi simplu alergie în public), ne înarmam cu bănuţii noştri şi ne strecuram prin mulţimea asudată care se foia pe trotuar, auzind ba : „Io-te copiii lui", ba : „Uite-i colo pe Finchi". De întorceam capul ca să-i înfruntăm pe acuzatorii noştri, nu vedeam decît o pereche de fermieri adînciţi în studierea clistirelor din vitrina drogheriei Mayco, sau două ţărănci bondoace, cu pălării de pai, într-o căruţă cu coviltir.

— Dacă-i vorba cît le pasă cîrmuitorilor comitatului, apoi ăia n-au decît să-şi facă de cap şi să violeze toată ţara.

Observaţia asta obscură ne-o aruncă în faţă un gentleman numai piele şi os, care tocmai trecea pe lîngă noi. Ceea ce-mi aduse aminte că aveam să-i pun lui Atticus o întrebare.

— Ce înseamnă viol ? l-am întrebat, deci, în aceeaşi seară.

Atticus îşi arătă faţa de după foile gazetei. Şedea pe scaunul lui obişnuit de la fereastră. Trebuie să

spun că, de cînd ne făcuserăm mai mari, Jem şi cu mine catadicseam să fim generoşi şi să-i acordăm după cină un răgaz de treizeci de minute.

Cu un suspin, îmi răspunse că violul înseamnă cunoaşterea carnală a femeii cu sila, fără consimţămîntul ei.

— Păi, dacă-i numai asta, atunci de ce mi-a spus Calpurnia să tac din gură cînd am întrebat-o ?

Atticus rămase pe gînduri.

— Ia mai spune o dată.

— Ştii, cînd ne întorceam atunci de la biserică, am întrebat-o pe Calpurnia ce înseamnă, şi ea mi-a spus să te întreb pe tine, dar am uitat şi te întreb abia acum.

Ziarul îi căzu în poală. Zise :

— Încă o dată, te rog.

Îi povestii de-a fir-a-păr expediţia noastră la biserică împreună cu Calpurnia. Atticus părea înveselit, dar mătuşa Alexandra, care şedea liniştită într-un colţ şi lucra la gherghef, îşi lăsase broderia la o parte şi se uita ţintă la noi.

— Cum, în duminica aceea vă întorceaţi cu Calpurnia de la biserica ei ?

— Da, doamnă, ea ne-a dus, răspunse Jem.

— Chiar ea, întării la rîndul meu, aducîndu-mi aminte de ceva, şi mi-a promis că-mi dă voie să vin într-o după-amiază s-o văd la ea acasă. Atticus, am să mă duc duminica viitoare, dacă-mi dai voie, da ? Caly zice că vine să mă ia chiar ea, dacă tu te duci undeva cu maşina, afară din oraş.

— *Nu* ai voie.

Mătuşa Alexandra era aceea care vorbise. M-am răsucit în loc uluită, apoi m-am întors din nou spre Atticus, tocmai la timp ca să-i prind din zbor privirea pe care i-o aruncase mătuşii, dar ca să-i înţeleg tîlcul prea tîrziu. Ripostai :

— Nu te-am întrebat pe dumneata !

Aşa masiv cum era, Atticus putea totuşi să se ridice sau să se aşeze pe scaun mai repede decît oricine ; deodată îl văzui în picioare :

— Cere iertare mătuşii !

— N-am întrebat-o pe ea, te-am întrebat pe tine...

Atticus întoarse capul spre mine şi privirea ochiului său valid mă ţintui de perete. Glasul îi era de gheaţă :

— Mai întîi, cere iertare mătuşii.

— Iartă-mă, mătuşico, bombănii eu.

— Bun, făcu tata. Acum, să ne explicăm : ascult-o pe Calpurnia, ascultă-mă pe mine şi, atîta timp cît mătuşa ta locuieşte sub acelaşi acoperiş cu noi, o vei asculta pe ea. Ai înţeles ?

Înţelesesem. După o clipă de gîndire, am conchis că singurul chip cît de cît demn de a mă retrage era să mă duc la baie, unde rămăsei exact atîta cît să-i fac să creadă că avusesem nevoie. Cînd am ieşit, am mai zăbovit prin hol ca să trag cu urechea la discuţia aprinsă ce se iscase în salon. Uşa deschisă îmi îngăduia să-l văd pe Jem stînd pe canapea, cu faţa îngropată într-o revistă de fotbal ; vîrful capului însă îi pendula ba la dreapta, ba la stînga, de parcă ar fi urmărit în pagini un adevărat meci de tenis.

— ...trebuie să faci ceva în privinţa ei, zicea mătuşica. Prea ai lăsat lucrurile în plata Domnului, Atticus, prea le-ai lăsat.

— Nu văd ce rău e dacă s-ar duce acolo. Caly o să aibă grijă de ea la fel ca şi aici.

Cine o fi fost „ea" de care vorbeau ? Deodată inima mi se opri în loc : de mine era vorba. Simţii cum mă apasă zidurile unui adevărat penitenciar tapetat cu stambă roz scrobită şi, pentru a doua oară în viaţă, mă gîndii să fug de acasă. Neîntîrziat.

— Atticus, e foarte lăudabil să fii simţitor şi inimos, dar nu uita că ai o fată. O fată care creşte.

— La asta mă gîndesc şi eu.

— Şi nu încerca să ocoleşti realitatea. Mai curînd sau mai tîrziu, tot va trebui s-o înfrunţi, şi poate că ar fi mai bine chiar în astă-seară. Acum nu mai avem nevoie de ea.

— Alexandra, răspunse Atticus, şi vocea lui era cu desăvîrşire calmă. Calpurnia nu va părăsi casa aceasta decît dacă vrea ea. Poţi să crezi ce pofteşti, dar să ştii că nu m-aş fi putut descurca în anii aceştia dacă n-o aveam pe ea. Este un membru credincios al familiei mele, iar tu va trebui să iei lucrurile aşa cum sînt. În afară de aceasta, soră dragă, nu vreau să te speteşti muncind pentru noi — n-ai avea nici un motiv. Caly ne este necesară întocmai ca şi pînă acum.

— Dar, Atticus...

— Şi apoi, nu sînt de părere că aceşti copii au avut cît de cît de suferit din cauză că au fost crescuţi de ea. Cine ştie dacă în unele privinţe n-a

fost mai severă decît o mamă... nu le-a trecut cu vederea nimic, niciodată, nu i-a răsfăţat, aşa cum obişnuiesc cele mai multe dădace de culoare. Şi-a dat silinţa să-i crească după mintea ei, şi să ştii că mintea lui Caly e luminată... Şi încă ceva : copiii o iubesc.

Am răsuflat uşurată. Nu de mine, de Calpurnia era vorba. Înviorată, intrai în salon. Atticus se refugiase din nou după ziarul lui, iar mătuşa Alexandra îşi tachina broderia. Pîc... pîc... pîc, făcea acul străpungînd pînza întinsă. Apoi mătuşica se opri şi trase mai tare de material : pîc-pîc-pîc. Era furioasă.

Jem se ridică şi, tîrşîindu-şi picioarele pe covor, îmi făcu semn să-l urmez. Mă duse în camera lui şi închise uşa. Faţa îi era gravă.

— S-au certat, Scout.

Şi eu mă certasem de multe ori cu Jem în ultimele zile, dar niciodată nu-mi fusese dat să aud sau să văd pe cineva sfădindu-se cu Atticus. Scena nu putea fi de loc plăcută.

— Scout, caută să n-o mai contrazici pe mătuşica, auzi ?

Dojana primită de la Atticus o mai simţeam ca pe o rană proaspătă, ceea ce mă împiedică să prind tonul rugător al lui Jem. Mă încrîncenai toată :

— Mă înveţi tu pe mine ce să fac ? !

— Nu, dar... are destule pe cap acuma... şi fără să-l mai necăjim şi noi.

— Şi ce are, mă rog ?

Nu găseam că Atticus are ceva special pe cap în clipa de faţă.

— Procesul lui Tom Robinson îi face sînge rău al naibii...

Ripostai că nici vorbă nu poate fi ca tata să-şi facă sînge rău. În afară de asta, procesul ne pricinuia necazuri cam o dată pe săptămînă, şi nici atunci nu dura cine ştie ce.

— Asta, fiindcă tu nu eşti în stare să-ţi baţi capul cu vreun lucru prea mult timp, decretă Jem. Altfel e însă la oamenii mari, noi...

Superioritatea lui înnebunitoare devenise de nesuportat în ultimele zile. Citea ori se plimba de unul singur, încolo nu făcea nimic. Îmi trecea şi mie, nu-i vorbă, tot ce citea, cu deosebirea însă că înainte îmi dădea gîndind că-mi face plăcere, pe cîtă vreme acum îmi dădea pentru a mă lumina şi educa.

— Ei, fir-ar să fie, Jem ! Da' cine te crezi ?

— Scout, să ştii că vorbesc serios. Dacă te pui contra mătuşii, am să... am să te plesnesc...

Asta era prea de tot ! Izbucnii :

— Lua-te-ar naiba, să ştii că te omor !

Aşa întins pe pat cum şedea, nu mi-a venit de loc greu să-l înşfac de ciuf şi să-i înfund un pumn în gură. El mă cîrpi şi încercai încă o stîngă, dar un pumn în burtă mă trimise ca o plăcintă jos, pe covor. Aproape că-mi pierdusem răsuflarea, dar asta nu conta, fiindcă ştiam că se bate, că-mi răspunde. Va să zică, eram tot egali.

— Nu mai eşti mare şi tare, aşa-i ? ţipai, pornind din nou la atac. El continua să şadă pe pat, din care pricină nu puteam să-l înhaţ bine, aşa că mă aruncai cu toată puterea pe el, lovind, împungînd, ciupind, băgîndu-i degetele în ochi.

Lupta noastră cu pumnii degenerase într-o încăierare în toată regula. Eram încă în plină încleştare, cînd Atticus reuşi să ne despartă.

— Gata ! zise el. Imediat în pat, amîndoi !

— Sîc ! făcui către Jem, fiindcă-l trimitea la culcare şi pe el ca pe copii.

— Cine a început ? anchetă Atticus cu un aer resemnat.

— Jem ! Vrea să-mi dea lecţii. Nu de la *dumnealui* trebuie să iau lecţii de-acum încolo, nu-i aşa ?

Atticus zîmbi :

— Uite ce zic eu : faci cum îţi spune Jem, dacă reuşeşte să te convingă, bine ?

Mătuşa Alexandra era de faţă, dar tăcea. Cînd coborî în hol cu Atticus, o auzirăm zicînd : „...tocmai unul din lucrurile de care ţi-am vorbit", şi această frază ne-a unit din nou.

Odăile noastre dădeau una într-alta. În clipa cînd închideam uşa dintre ele, Jem mormăi :

— 'pte bună, Scout.

— 'pte bună, mormăii şi eu, bîjbîind prin odaie ca să aprind lumina. Trecînd pe lîngă pat, călcai pe ceva cald, elastic şi neted. Nu era tare ca un cauciuc şi, în plus, mi se păru viu. De altfel, îl şi auzisem mişcînd.

Aprinsei lumina şi privii podeaua, lîngă pat. Dar acel ceva pe care călcasem dispăruse. Am bătut în uşa lui Jem.

— Ce e ?

— Ce simţi cînd atingi un şarpe ?

— Ceva aspru, rece, turtit. De ce ?

— Cred că e unul sub patul meu. Poţi să vii să te uiţi ?

— Îţi arde de glume ?

Jem deschise uşa. Era numai în pantalonii de la pijama. Observai, nu fără satisfacţie, că mai avea urmele pumnilor mei pe gură. Cînd pricepu în sfîrşit că nu-l luam peste picior, îmi declară :

— Dacă tu crezi că am să dau nas în nas cu un şarpe, te înşeli. Aşteaptă o clipă.

Se duse la bucătărie şi se înapoie cu o mătură.

— Tu suie-te mai bine-n pat, îmi recomandă.

— Crezi că e într-adevăr un şarpe ? făcui eu, invadată de îndoieli, căci mi se părea prea frumos ca să fie adevărat.

La noi, casele n-au pivniţe ; sînt construite pe blocuri de piatră destul de înalte, şi deşi se cunosc cazuri cînd reptilele s-au introdus în cîte o locuinţă, ele sînt totuşi rare. Bunăoară, domnişoara Rachel Haverford bea în fiecare dimineaţă un pahar de whiskey gol, sub motiv că n-a putut să uite niciodată spaima prin care a trecut odată cînd, vrînd să-şi atîrne capotul în dulapul din dormitor, a găsit încolăcit pe rufărie un şarpe cu clopoţei.

Jem dădu cu mătura sub pat o dată, de încercare. Mă uitam de sus, la picioarele patului, să văd dacă iese vreun şarpe. Nu ieşi nici unul. Jem încercă încă o dată, mai adînc.

— Şerpii mormăie ?

— Nu-i şarpe, îl auzii pe frate-meu. E cineva.

Deodată se tîrî de sub pat ceva de un cafeniu murdar. Jem ridică mătura — şi puţin a lipsit să nu-i tragă una-n cap lui... Dill.

— Dumnezeule atotputernic !

Pioasa exclamaţie ţîşnise din pieptul lui Jem.

Ne holbam la Dill cum iese în rate. Era într-o stare vrednică de plîns. După ce-şi recăpătă staţiunea bipedă, îşi îndreptă mai întîi umerii, apoi îşi răsuci labele picioarelor ca să le redea locul ce li se cuvenea în glezne şi îşi fricţionă grumazul. Restabilindu-şi circulaţia normală, ne salută cu un simplu : „Hei !“

Drept răspuns, Jem mai invocă o dată divinitatea. Eu nu eram în stare să scot o vorbă.

Dill însă zise :

— Mor de foame. N-aveţi ceva de mîncare ?

M-am îndreptat spre bucătărie ca o somnambulă şi i-am adus nişte lapte şi o tavă pe jumătate plină cu turte de mălai, rămase de la cină. Dill înfulecă totul, mestecînd cu dinţii din faţă, după cum îi era obiceiul.

Recăpătîndu-mi pînă la urmă glasul, am articulat :

— Cum ai ajuns aici ?

Fireşte, pe căi întortocheate. Înviorat de mîncare, Dill ne debită următoarele : noul său tată, care nu putea să-l sufere, îl ferecase-n lanţuri şi-l aruncase în pivniţă (la Meridian erau pivniţe), ca să se prăpădească acolo, dar rămăsese în viaţă căci îi dăduse pe furiş mazăre sălbatică crudă un ţăran întîmplat prin partea locului, care auzise strigătele lui de ajutor (milostivul om îi strecurase, prin ventilator, păstaie cu păstaie, o găleată întreagă cu mazăre) ; apoi reuşise să scape, smulgînd lanţurile din zidul în care erau prinse şi, cu mîinile încătuşate, fugise afară din oraş, cale de vreo două mile, pînă ce dăduse peste un circ ambulant, unde-a

fost angajat pe loc şi pus să spele cămila. Călătorise cu circul prin tot statul Mississippi pînă ce simţul lui de orientare, infailibil, îl vestise că se află în comitatul Abbott, statul Alabama, chiar în dreptul Maycombului, pe malul opus al rîului. Restul drumului îl străbătuse pe jos.

— Cum ai ajuns aici ? repetă şi Jem întrebarea.

Ei bine, luase treisprezece dolari din geanta maică-si, prinsese la Meridian trenul de ora nouă şi se dăduse jos la Maycomb Junction. Făcuse pe jos zece sau unsprezece mile din cele paisprezece cîte erau pînă la Maycomb, tupilîndu-se tot prin tufişurile de pe marginea şoselei, de frică să nu-l descopere autorităţile în cazul că l-ar căuta, iar restul drumului călătorise agăţat la spatele unei căruţe încărcate cu bumbac. Să tot fi fost două ceasuri, credea el, de cînd stă sub pat ; ne auzise în sufragerie, şi clinchetul furculiţelor în farfurii mai-mai să-l scoată din minţi : i se părea că niciodată n-o să mai venim la culcare. Avusese intenţia să iasă de sub pat şi să-mi ajute să-l bat pe Jem, care crescuse mai mult ca toţi, dar ştia că domnul Finch are să intervină neîntîrziat şi şi-a zis că-i mai cuminte să rămînă ascuns. Era rupt de oboseală, neînchipuit de murdar, dar se simţea... acasă.

— Nu cred să ştie ai tăi că eşti aici, zise Jem. Aflăm noi dacă te căutau...

— Cred că mă mai caută şi acum prin cinematografele din Meridian, chicoti Dill.

— Dar, opină Jem, s-ar cădea s-o anunţi pe maică-ta unde eşti. Ar fi bine să-i dai de veste că eşti aici...

Ochii lui Dill scăpărară, ceea ce-l făcu pe Jem să şi-i plece pe-ai lui în pămînt. Apoi însă frate-meu se ridică şi sfărîmă ceea ce mai rămăsese din codul copilăriei noastre. Ieşi din cameră şi coborî în hol.

— Atticus, strigă el, şi vocea-i părea a răzbate de departe, poţi să vii o clipă ?

Faţa lui Dill se făcuse albă ca varul sub stratul de murdărie brăzdat de dungi de sudoare. Eu simţii că mi se face negru înaintea ochilor : Atticus se ivise în prag.

Înaintă pînă în mijlocul odăii şi, cu mîinile în buzunare, îl examină pe Dill din cap pînă-n picioare.

Îmi recăpătai pînă la urmă glasul :

— Nu-i nimic, Dill. Dacă ai vreo încurcătură, îţi ajută el.

Dill se uită lung la mine.

— Nu-i nimic, zău, repetai. Să ştii că Atticus nu-ţi face nici un rău, n-ai de ce să te fereşti de el.

— Nu mă feresc... îngăimă Dill.

— Pariez că-i e foame, rosti Atticus pe tonul acela sec, dar plăcut, care-i era obişnuit. Scout, cred că i-am putea oferi ceva mai bun decît turte reci, nu-i aşa ? Ia îndopaţi-mi-l bine pe băiatul ăsta, şi cînd mă întorc, vom vedea ce-i de făcut.

— Domnule Finch, nu-i spuneţi mătuşii Rachel, nu mă lăsaţi să plec înapoi, *vă rog frumos*, domnule ! Altfel, iar fug...

— Ei, băiete ! exclamă Atticus. Nu te trimite nimeni nicăieri, decît la culcare, şi asta cît mai repede. Eu mă duc pînă la domnişoara Rachel să-i

spun că eşti aici şi s-o întreb dacă-ţi dă voie să dormi la noi — cred că n-ai nimic împotrivă, nu-i aşa ? Şi pentru numele lui Dumnezeu, lasă o parte din comitat la locul cuvenit, căci şi aşa eroziunea solului e destul de mare.

Dill se uită uluit după tata.

— Glumeşte, găsii necesar să-l lămuresc. Vrea să spună să faci baie. Vezi, ţi-am spus eu că n-o să-ţi facă nici un rău.

Jem şedea într-un colţ al odăii, ca un trădător ce era. Încercă să se justifice :

— Trebuia să-i spun, Dill. Nu poţi fugi de acasă cale de trei sute de mile, şi maică-ta să nu ştie nimic.

Noi însă i-am întors spatele şi am ieşit.

Dill mînca, mînca şi iar mînca. Nu mai pusese nimic în gură din seara trecută. Îşi cheltuise toţi banii pe bilet, se suise în tren aşa cum mai făcuse şi în alte dăţi, stătuse de vorbă liniştit cu conductorul, pentru care Dill era o figură cunoscută, dar nu avusese curajul să invoce regulamentul, care spune că dacă un copil călătoreşte singur pe o distanţă mai lungă şi n-are bani, îl împrumută conductorul ca să-şi cumpere mîncare, iar la capătul călătoriei tatăl copilului îi dă înapoi.

Dill tocmai dovedise toată mîncarea rămasă de de la masa noastră de seară şi întindea mîna în cămară după o conservă de fasole cu carne de porc, cînd auzirăm holul răsunînd de un „Sfi-i-nte I-isuse“ al domnişoarei Rachel. Dill începu să tremure ca varga.

Răbdă totuşi cu eroism ploaia de „Aşteaptă-Numai-Pîn'-Ce-Vii-Tu-Acasă“ şi de „Părinţii-Tăi-

Şi-Au-Ieşit-Din-Minţi-De-Spaimă", rămase cu desăvîrşire calm la „Astea-S-De-Ale-Familiei-Harris-Cu-Firea-Ei", zîmbi la „Cred-Că-Poţi-Rămîne-O-Noapte" şi o sărută la rîndu-i cînd domnişoara Rachel îl gratifică în sfîrşit cu o îmbrăţişare.

Atticus îşi împinse ochelarii pe frunte şi-şi trecu palma peste faţă.

— Ei, haideţi, că tatăl vostru e obosit. Toţi copiii la culcare! comandă mătuşa Alexandra.

Erau, cred, primele cuvinte pe care le auzeam de la ea în ultimele ore. Nu lipsise nici o clipă, dar am impresia că mai tot timpul fusese depăşită de evenimente.

Îi lăsarăm deci în sufragerie. Pe Atticus, care-şi tampona mereu faţa, l-am auzit chicotind:

— De la viol la încăierare, şi apoi fugă de acasă... Mă întreb ce ne vor mai aduce următoarele două ore!

Fiindcă totul părea să se fi aranjat, Dill şi cu mine ne-am hotărît să ne purtăm civilizat cu Jem. Şi apoi, Dill trebuia să doarmă cu el, aşa că era mai bine să-i vorbească.

Mi-am pus pijamaua, am citit un pic şi deodată am simţit că nu mai pot ţine ochii deschişi. Dill şi cu Jem tăceau; cînd am stins lampa de la căpătîi, pe sub uşa odăii lor nu răzbătea nici o rază de lumină.

Trebuie să fi dormit mult, fiindcă atunci cînd am fost deşteptată brusc, odaia era luminată slab de luna ce apunea.

— Dă-te mai încolo, Scout.

— Credea că aşa trebuie... îngăimai. Nu fi supărat pe el...

Dill se sui în pat lîngă mine.

— Nu sînt, îmi răspunse, am vrut numai să dorm cu tine. Eşti trează?

Acum eram, dar parcă nu-mi venea să mă trezesc de-a binelea.

— Spune, de ce-ai făcut-o... ?

Nici un răspuns.

— Te-am întrebat de ce-ai fugit? E un om chiar aşa de rău cum zici?

— N-nu...

— N-aţi construit barca aceea, cum scriai tu că aveţi de gînd?

— A zis numai că o s-o construim, dar n-am construit-o.

Mă ridicai într-un cot şi-i contemplai profilul.

— Asta nu-i un motiv să fugi de acasă. Nimeni nu reuşeşte să facă ceea ce zice că are de gînd să facă...

— Nu-i vorba de asta, lui... lor nici nu le pasă de mine.

Acesta era motivul de fugă cel mai năstruşnic din cîte auzisem vreodată.

— Cum adică?

— Păi, tot timpul sînt plecaţi... şi chiar cînd stau acasă, se închid numai ei doi în cameră.

— Şi ce fac acolo?

— Nimic, stau şi citesc, dar nu vor să stau şi eu cu ei.

Împinsei perna la căpătîiul patului şi mă ridicai în capul oaselor.

— Ştii ceva? Şi eu mă gîndeam să fug la noapte, dar fiindcă prea stau tot timpul cu toţii aici, nu-mi place să-i am mereu pe cap. Dill...

Îi auzii răsuflarea liniştită, ca un suspin aproape.

— ...noapte bună. Ştii... Atticus lipseşte toată ziua, cîte o dată chiar pînă la miezul nopţii, şi se mai duce şi afară din oraş cu treburile lui, dar tot, nu ştiu cum...parcă nu-ţi vine să-i vezi toată ziua pe capul tău. Dill, n-ai mai putea face nimic dacă ar sta tot timpul acasă.

— Nu-i vorba de asta.

Şi Dill începu să-mi explice. Pe măsură ce-mi explica, mă întrebam cum m-aş simţi dacă Jem ar fi altfel, chiar altfel decît arăta acum ; ce-aş face dacă Atticus n-ar simţi nevoie de prezenţa, de ajutorul şi de sfatul meu. Sigur că n-ar putea să se descurce nici o zi fără mine. Nici chiar Calpurnia n-ar putea. Toţi aveau nevoie de mine.

— Dill, nu-i adevărat ce spui...Ai tăi nu s-ar putea lipsi de tine. Or fi răi cu tine şi atîta tot. Las'că-ţi spun eu ce să faci...

Dill continuă pe acelaşi ton, în întuneric :

— Vorba e că... *se pot* lipsi, şi încă foarte bine, n-am ce face. Nu-s răi. Îmi cumpără tot ce-mi doresc, dar zic că, „acum-că-ai-jucăria-du-te-şi-joacă-te-cu-ea. Ai o cameră plină. Ţi-am-adus-cartea, du-te-şi-citeşte-o".

Şi încercînd să-şi îngroaşe vocea, maimuţări :

— „Parcă n-ai fi băiat. Băieţii se duc afară şi joacă baseball cu ceilalţi băieţi, nu stau toată ziua în casă ca să-şi bată părinţii la cap".

Apoi, reluîndu-şi glasul normal :

— Nu, nu-s răi, mă sărută, mă îmbrăţişează cînd îmi spun noapte-bună, bună-dimineaţa sau la-revedere, şi-mi spun că mă iubesc... Scout, hai să ne luăm un copil.

— De unde ?

Dill ştia din auzite că există un om care are o barcă şi că omul acela te putea duce într-o insulă cufundată în ceaţă unde se aflau toţi copiii mici ; puteai să-ţi comanzi unul...

— Nu-i adevărat. Mătuşica zice că-i lasă Dumnezeu pe coş. Sau cel puţin aşa mi se pare c-a zis.

E drept că atunci cînd mi-o spusese, dicţiunea mătuşii Alexandra nu fusese cu desăvîrşire clară.

— Da de unde ! Pe copii îi fac amîndoi părinţii. Dar mai e şi omul acela care are toţi copiii, şi ei aşteaptă să fie treziţi cînd el le insuflă viaţa...

Dill iar se pornise. În mintea lui somnoroasă pluteau fel de fel de minunăţii. Era în stare să citească două cărţi în timpul cît eu aş fi citit doar una, însă prefera tuturor cărţilor vraja propriilor lui născociri. Ştia să adune şi să scadă iute ca fulgerul, dar prefera propria-i lume nebuloasă, o lume în care copiii dormeau aşteptînd să fie culeşi, precum crinii în zorii zilei. Îşi depăna lui însuşi încetişor poveştile astea, ca să adoarmă, şi m-aş fi lăsat şi eu furată de somn dacă în insula cufundată în linişte şi ceaţă nu s-ar fi profilat deodată silueta ştearsă a unei case cenuşii, cu nişte uşi cafenii pline de tristeţe.

— Dill !

— Mmm...

— De ce crezi tu că Bau Radley n-a încercat niciodată să fugă de-acasă ?

Dill scoase un oftat prelung şi se întoarse pe partea cealaltă.

— N-o fi avînd unde să fugă...

15

După mai multe convorbiri telefonice, o lungă pledoarie în favoarea pîrîtului şi o nu mai puţin lungă scrisoare din partea mamei lui care-i făgăduia să-l ierte, se hotărî că Dill putea rămîne. Am avut o săptămînă de pace. Dar atît de scurtă, după cît mi se păru... Căci îndată după aceea se abătu asupra noastră un coşmar.

De început a început într-o seară, după cină. Dill era la noi ; mătuşa Alexandra şedea pe scaunul ei din colţ, iar Atticus pe-al lui ; Jem şi cu mine, întinşi pe jos, citeam. Nimic nu ne tulburase săptămîna : eu nu ieşisem din cuvîntul mătuşii ; Jem nu se mai juca în casa din copaci, dar ne ajutase, mie şi lui Dill, să-i facem o nouă scară de frînghie ; Dill pusese la punct un plan infailibil ca să-l scoată afară din bîrlog pe Bau Radley, fără nici un risc pentru noi (cum ? foarte simplu : dacă presăram o dîră de bomboane de lămîie de la uşa din dos pînă-n curtea din faţă, Bau avea s-o urmeze negreşit, ca o furnică). Deodată auzirăm că bate cineva la uşa din faţă. Jem se ridică şi se duse să deschidă. Veni înapoi înştiinţîndu-ne că era domnul Heck Tate.

— Ei bine, spune-i să intre, zise Atticus.

— I-am spus. Dar sînt mai mulţi oameni în curte ; te roagă să ieşi tu afară.

La Maycomb, lumea nu şedea afară, în curtea din faţă, decît pentru două motive : moarte sau politică. Eram tare curioasă să ştiu cine a murit. Jem şi cu mine ieşirăm în prag, dar Atticus ne trimise înapoi în casă.

Jem stinse luminile din salon şi se duse la fereastră, turtindu-şi nasul de geam ca să poată vedea mai bine. Mătuşa Alexandra însă nu vru să-l lase.

— Numai o secundă, mătuşico, spuse Jem, să vedem cine e.

Dill şi cu mine luarăm în primire altă fereastră. Şi am văzut strînşi în jurul lui Atticus mai mulţi bărbaţi, care păreau a vorbi toţi deodată.

— ...mîine îl transferă la închisoarea comitatului, tocmai spunea domnul Tate. Eu nu doresc nici un fel de tulburări, dar nu pot garanta că n-au să se producă...

— Nu fi ridicol, Heck, ripostă Atticus. Sîntem doar la Maycomb.

— Am spus numai că mi-e teamă...

— Heck, am obţinut amînarea acestui proces tocmai ca să fim siguri că n-avem de ce ne teme. Azi e sîmbătă. Procesul se va judeca probabil luni. Poţi să-l ţii o noapte, nu-i aşa ? Nu cred pe nimeni din Maycomb în stare să mă deposedeze de un client tocmai pe vremurile astea grele !

Un murmur de veselie se iscă, dar se stinse îndată la glasul domnului Link Deas :

— Nimeni n-are nici cea mai mică intenţie, dar mi-e teamă de banda din Old Sarum... N-ai putea obţine o — cum i-ai zis, Heck ?

— Transferarea procesului în altă localitate, răspunse cel interpelat. Dar nu prea sînt şanse, nu-i aşa ?

Atticus dădu o explicaţie, pe care urechea mea n-o putu prinde. Mă întorsei către Jem, dar acesta îmi făcu semn să tac.

— ...şi apoi, îl auzii din nou pe Atticus, doar nu ţi-e frică de oamenii ăia, nu-i aşa ?

— ...ştiu eu cum reacţionează cînd sînt cu capsa pusă.

— De obicei nu beau duminica, stau la biserică aproape toată ziua, spuse Atticus.

— Totuşi, ăsta e un caz special, glăsui cineva din curte.

Se iscară şuşoteli şi murmure. Mătuşica îi spuse lui Jem că dacă nu aprinde lumina în salon, face de rîs toată familia. Jem însă nu-i dădu nici o atenţie.

— ...în primul rînd, nici nu înţeleg de ce-ai primit să te ocupi de cazul ăsta, spunea tocmai domnul Link Deas. Rişti să pierzi totul, Atticus, totul.

— Crezi într-adevăr ?

Era întrebarea periculoasă a lui Atticus. Bunăoară : „Crezi într-adevăr că vrei să muţi acolo, Scout ?" Pam, pam, pam — şi toţi pionii mei erau măturaţi de pe tabla de şah. Sau : „Crezi într-adevăr aşa, băiete ? Atunci, ia citeşte asta". Şi tot restul serii Jem trebuia să se lupte cu discursurile lui Henry W. Grady. [1]

— Link, poate că flăcăul ăsta o să ajungă pe scaunul electric, dar nu mai înainte de a se fi spus tot adevărul. Glasul lui Atticus suna monoton : Şi adevărul îl cunoşti prea bine.

---

[1] E vorba de ziaristul şi oratorul american Henry Woodfin Grady (1850—1889), care a luptat pentru reconcilierea Nordului cu Sudul.

În grup se stîrni un murmur, care crescu şi mai îngrijorător cînd Atticus se retrase pînă la prima treaptă a scării şi oamenii se dădură mai aproape de el.

— Atticus, strigă deodată Jem, sună telefonul !

Oamenii tresăriră niţel şi grupul prinse a se destrăma ; erau oameni pe care-i vedeam zi de zi : negustori, fermieri din oraş ; mai era şi doctorul Reynolds, şi domnul Avery.

— Răspunde tu, băiete, strigă Atticus.

Oamenii se împrăştiară rîzînd. Cînd Atticus aprinse lampa din salon, îl găsi pe Jem la fereastră, palid, cu excepţia urmei pronunţate pe care i-o lăsase geamul în vîrful nasului.

— De ce şedeaţi cu toţii pe întuneric? se miră tata.

Dar Jem îl lăsă să se ducă la scaunul lui şi să-şi ia gazeta de seară. Mi-am zis nu o dată că Atticus îşi rumegă în linişte fiecare criză din viaţă la adăpostul lui *Mobile Register, Birmingham News* sau *Montgomery Advertiser.*

— Veniseră după tine, nu-i aşa ? îl întrebă în cele din urmă Jem îngrijorat, apropiindu-se de el. Voiau să pună mîna pe tine ?

Atticus lăsă gazeta jos şi-l privi lung :

— Ce-ai citit în ultimul timp ? Apoi, îmbunat : Nu, băiete, oamenii aceia erau prietenii noştri.

— Nu era o...bandă ? insistă Jem, aruncîndu-i o privire pe furiş.

Atticus încercă să-şi înăbuşe un zîmbet, dar nu reuşi.

— Nu, la Maycomb nu există cete de zurbagii şi alte asemenea absurdităţi. N-am auzit niciodată să fi fost vreuna pe aici.

— O dată, Ku Klux Klanul a urmărit nişte catolici...

— Nici catolici n-am auzit să fi existat la Maycomb, faci confuzie probabil. Prin 1920 a existat un Klan, dar era mai mult o organizaţie politică şi, în plus, n-au găsit pe cine să sperie. Într-o noapte au defilat prin faţa casei domnului Sam Levy, dar Sam s-a proţăpit în prag şi le-a spus că frumos le mai şade să facă ce fac după ce cumpăraseră de la el pînă şi cearceafurile din spinarea lor. Sam i-a făcut cu ou şi cu oţet, şi le-a fost atît de ruşine, încît au şters-o şi l-au lăsat în pace.

Familia Levy corespundea tuturor condiţiilor pe care trebuie să le îndeplinească Oamenii Cumsecade: se purtau cît puteau mai cum-se-cade şi de cinci generaţii nu se dezlipeau de palma lor de loc din Maycomb.

— Ku Klux Klanul s-a dus, sfîrşi Atticus, şi nu se va mai întoarce niciodată.

L-am condus pe Dill acasă şi m-am întors tocmai la timp ca să-l aud pe Atticus spunînd mătuşichii: „...în favoarea femeii din Sud, întocmai ca oricare altul, dar nu ca să păstrăm o minciună politicoasă în dauna vieţii omeneşti", declaraţie care-mi trezi bănuiala că iar se certaseră.

L-am căutat pe Jem şi l-am găsit sus la el, întins pe pat şi adîncit în gînduri.

— S-au certat? încercai să-l trag de limbă.

— Aproape. Îl tot sîcîie cu Tom Robinson. Mai că nu l-a învinuit că-şi compromite familia. Scout... mi-e tare teamă.

— Teamă? De ce?

— Mi-e teamă pentru Atticus. Să nu-i facă cineva vreun rău.

După care, însă, Jem preferă să facă pe misteriosul şi să-mi arunce un „Du-te şi lasă-mă în pace" — drept răspuns la toate întrebările mele.

A doua zi era duminică. În pauza dintre catehism şi slujba religioasă, cînd congregaţia îşi dezmorţea picioarele pe-afară, îl văzui pe Atticus stînd de vorbă în curte cu alt pîlc de oameni. Domnul Heck Tate era şi el printre ei şi m-am întrebat ce l-o fi găsit, fiindcă ştiam că nu se duce niciodată la biserică. Chiar şi domnul Underwood era acolo. Domnului Underwood nu-i trebuia nici un fel de organizaţie în afară de *Maycomb Tribune*, al cărui singur proprietar, redactor şi tipograf era. Îşi petrecea ziua la linotip, unde se răcorea din cînd în cînd cu vin de cireşe dintr-un nelipsit sticloi mare cît o damigeană. Rareori umbla să culeagă ştiri, fiindcă venea lumea la el şi i le aducea de-a gata. Se zice că fiecare ediţie a lui *Maycomb Tribune* o compunea din capul lui, direct la linotip, ceea ce mie uneia nu mi se părea neverosimil. Şi trebuie să se fi petrecut ceva cu totul neobişnuit, pentru ca domnul Underwood să iasă acuma la lumină.

L-am prins la intrare pe Atticus, care mi-a făcut cunoscut că Tom Robinson fusese strămutat în închisoarea din Maycomb. Şi a mai spus, mai mult pentru el însuşi decît pentru mine, că dacă l-ar fi ţinut acolo de la început, nu s-ar fi produs nici un fel de neplăceri. M-am uitat la el cum se aşază pe locul obişnuit, în rîndul al treilea din faţă, şi l-am auzit apoi cîntînd cu glas tunător „Mai aproape de tine, o, Doamne", cu cîteva note în urma noas-

tră. Nu se așeza niciodată lîngă mătușica, Jem sau lîngă mine. La biserică îi plăcea să stea singur.

Falsa pace duminicală devenise și mai supărătoare de cînd cu mătușa Alexandra. Atticus o ștergea la birou îndată după dejun și de-l căutam vreodată acolo, îl găseam instalat pe scaunul lui turnant, citind. Mătușa Alexandra se pregătea pentru un pui de somn de vreo două ceasuri, punîndu-ne în vedere ca nu cumva să facem zgomot în curte, fiindcă se odihneau vecinii. Iar Jem, de cînd crescuse, obișnuia să se retragă la el în cameră, înarmat cu un teanc de reviste de fotbal. Astfel că mie și lui Dill nu ne rămînea decît să ne petrecem ziua jucîndu-ne prin Pășunea Cerbului.

Cum duminica n-aveam voie să tragem cu pușca, am bătut și noi ce-am bătut mingea de fotbal a lui Jem, dar cam fără chef. La un moment dat, Dill mă întrebă dacă n-aș vrea să fac o incursiune la Bau Radley, dar am fost de părere că nu-i frumos să-l deranjăm, astfel că mi-am petrecut restul după-amiezii povestindu-i lui Dill evenimentele din iarna trecută, care făcură impresie asupra lui.

Ne-am despărțit la vremea cinei, după care Jem și cu mine ne pregăteam să petrecem o seară obișnuită, cînd Atticus făcu ceva ce ne atrase atenția : intră în salon cu un fir electric de care era prins un bec.

— Mă duc puțin în oraș. Cum veți fi în pat cînd mă voi întoarce, vă zic de pe acum noapte bună.

Și unind vorba cu fapta, Atticus își puse pălăria în cap și ieși pe ușa din dos.

— Se duce cu mașina, constată Jem.

Tata avea micile lui ciudățenii : una era că nu-i plăcea desertul, alta că-i plăcea să umble pe jos. În garajul nostru exista de cînd mă știu un Chevrolet în perfectă stare, cu care Atticus străbătea multe mile în călătoriile lui de afaceri, dar la Maycomb se ducea și se întorcea de la birou pe jos, de patru ori pe zi, ceea ce făcea vreo două mile bune. Plimbarea, zicea el, era singurul lui exercițiu. La Maycomb, a te plimba fără un scop precis însemna, fără doar și poate, că mintea ta nu e-n stare să găzduiască un scop precis.

Mai tîrziu, am spus noapte bună mătușii și fratelui meu. Eram cu nasul într-o carte, cînd l-am auzit pe Jem plimbîndu-se prin camera lui. Zgomotele pe care le făcea la culcare îmi deveniseră atît de familiare, încît m-am ridicat și i-am bătut în ușă.

— De ce nu te culci ? întrebai.

— Cobor puțin în oraș.

Tocmai își schimba pantalonii.

— Pentru ce ? E aproape zece, Jem !

Știa că e aproape zece, totuși se ducea...

— Atunci, merg și eu cu tine. Chiar dacă zici nu, tot merg, auzi ?

Jem își dădu seama că nu m-ar putea sili să rămîn acasă fără să ne batem și-și zise, probabil, că o bătaie ar contraria-o pe mătușica, fiindcă primi în silă.

Mă îmbrăcai în doi timpi și trei mișcări. Așteptarăm pînă ce se stinse lumina în camera mătușichii și coborîrăm cu mare grijă treptele din spate. Era o noapte fără lună.

— Dill o să vrea să meargă și el, șoptii.

— N-are decît, bombăni Jem.

Sărirăm zidul dinspre garaj, o luarăm prin curtea lăturalnică a domnişoarei Rachel şi ne oprirăm sub fereastra lui Dill. Jem fluieră ca un pitpalac. Faţa lui Dill apăru la geam, dispăru şi, după cinci minute, îl văzurăm deschizînd uşa şi strecurîndu-se afară. Ca un adevărat veteran al campaniilor noastre, nu scoase o vorbă pînă ajunserăm pe trotuar.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă în sfîrşit.

— Jem a dat în boala curiozităţii, ţinui eu să-l lămuresc, tare pe ce aflasem de la Calpurnia — că toţi băieţii de vîrsta lui capătă boala asta.

— Am o presimţire, zise Jem, o presimţire adevărată.

Trecurăm de casa doamnei Dubose, acum goală şi dărăpănată, cu cameliile năpădite de buruieni şi iarbă. Pînă la colţ, la poştă, mai erau opt curţi.

Partea dinspre miazăzi a pieţei era pustie. În toate cele patru colţuri ale ei creşteau tufe imense de araucaria, între care lucea slab, la palidele sclipiri ale străzii, o şină de fier pentru priponit animalele. La WC-ul public ardea lumina, dar restul era cufundat în întuneric. Piaţa tribunalului era înconjurată de un careu mai mare, alcătuit din prăvălii, din adîncul cărora mijeau lumini anemice.

La începutul practicii lui de avocat, Atticus îşi avea biroul chiar în incinta tribunalului, dar după cîţiva ani se mutase într-un local mai liniştit, la banca din Maycomb.

— E înăuntru, zise Jem.

Şi totuşi, nu era acolo. În birou se intra printr-un coridor lung. Dacă ne uitam pe coridor, trebuia să

vedem inscripţia *Atticus Finch. Avocat,* scrisă cu litere mici şi drepte pe geamul uşii luminate din interior. Dar în birou era întuneric.

Jem se uită şi prin uşa de la bancă, pentru a fi mai sigur. Încercă şi clanţa. Uşa era încuiată.

— Hai s-o luăm în susul străzii, propuse el atunci. S-o fi dus în vizită la domnul Underwood.

Domnul Underwood, în ceea ce-l priveşte, nu conducea numai *Maycomb Tribune*, ci şi locuia acolo. Mai precis, deasupra birourilor. Cînd se uita de la fereastra lui de la etaj, cuprindea dintr-o privire toate evenimentele, atît cele de la tribunal, cît şi cele de la închisoare. Cum birourile se aflau în colţul dinspre nord-vest al pieţei, trebuia să trecem prin faţa închisorii ca să ajungem acolo.

Închisoarea din Maycomb era clădirea cea mai venerabilă şi mai hidoasă din tot comitatul. Planul ei, susţinea Atticus, fusese demn de pana vărului Joshua St. Clair. În orice caz, arăta ca o adevărată viziune de coşmar. În totală discordanţă cu un oraş ale cărui prăvălii aveau faţade pătrate, iar casele — acoperişuri foarte ţuguiate, închisoarea din Maycomb era o mică glumă gotică, lată cît o celulă şi înaltă cît două, întregită cu creneluri minuscule şi contraforturi răşchirate. Năstruşnicia îi era şi mai bine subliniată de o faţadă din cărămidă roşie şi de gratiile groase de oţel care astupau ferestrele în stil bisericesc. Nu se afla cocoţată pe vreun deal singuratic, ci era încadrată de Magazinul de articole de menaj Tyndal şi de birourile lui *Maycomb Tribune.* Închisoarea era unicul subiect de controversă din oraşul nostru : detractorii ei susţineau că arată ca o privată din epoca victoriană, în timp

ce apologeții, dimpotrivă, că dă orașului un aer de respectabilitate solidă, fapt pentru care nici unui străin nu i-ar trece prin minte că, de fapt, e plină cu negri.

Mergînd pe trotuar, văzurăm în depărtare o lumină singuratică.

— Ciudat, zise Jem, închisoarea n-are bec afară.

— Parcă ar fi deasupra porții, atrase atenția Dill.

Un fir electric lung ieșea, într-adevăr, printre gratiile unei ferestre de la primul etaj și cobora pe lîngă peretele clădirii. Sub lumina răspîndită de becul fără apărătoare ședea Atticus, proptit de poartă. Ședea pe unul din scaunele lui de la birou și citea, neluînd în seamă fluturii-de-noapte care-i dănțuiau deasupra capului.

Am vrut să alerg la el, dar Jem mă înșfăcă de braț și mă opri.

— Nu te duce, poate că nu i-ar plăcea. E în siguranță, hai să ne întoarcem acasă. Am vrut doar să văd unde e.

Tocmai voiam s-o luăm de-a dreptul prin piață, cînd își făcură apariția, dinspre Meridian, patru mașini prăfuite, care înaintau încet pe un singur rînd. Înconjurară piața, trecură pe lîngă bancă și se opriră în fața închisorii.

Nimeni nu coborî. Îl văzurăm pe Atticus cum ridică ochii de pe ziar. Strînse apoi foile, le împături pe îndelete, le așeză pe genunchi și își împinse pălăria pe ceafă. Parcă i-ar fi așteptat.

— Haideți, șuieră Jem.

Ne strecurarăm prin piață, traversarăm apoi strada și cînd ajunserăm la adăpostul ușii de la

„Jitney Jungle", Jem aruncă o privire precaută înainte.

— Putem să ne apropiem, zise.

Alergarăm pînă la ușa Magazinului de articole de menaj Tyndal, unde eram destul de aproape și în același timp la adăpost.

Cîte unul, cîte doi, mai mulți inși coborîră din mașini. Umbrele căpătau consistență pe măsură ce lumina scotea la iveală forme solide mișcîndu-se către poarta închisorii. Atticus nu se clinti. Oamenii îl ascunseră privirilor noastre.

— E înăuntru, domnule Finch ? întrebă un bărbat.

— Este, îl auzirăm pe Atticus răspunzînd. Doarme. Să nu-l treziți.

Urmă ceva ce — mai tîrziu aveam să-mi dau seama de asta — a reprezentat aspectul nemaipomenit de comic al unei situații care nu era, prin ea însăși, cîtuși de puțin hazlie : dîndu-i ascultare, oamenii au început să vorbească în șoaptă.

— Știi ce vrem noi, spuse altul. Dă-te la o parte de acolo, din poartă, domnu' Finch.

— Poți să faci stînga-mprejur, Walter, și să te întorci de unde ai venit, îl luă Atticus peste picior. Heck Tate e pe-aici pe-aproape.

— Pe dracu aproape, mîrîi altul. Oamenii lui Heck s-au înfundat așa de adînc în pădure, că nu mai ies de-acolo pînă mîine dimineață.

— Zău ? De ce ?

— Gonesc pupezele, sună răspunsul, scurt. La asta nu te-ai gîndit, domnu' Finch ?

— M-am gîndit, dar n-am crezut. Ei, atunci (glasul tatălui meu nu părea cîtuşi de puţin alterat) se schimbă lucrurile, nu-i aşa ?

— Aşa-i, răspunse o voce groasă, al cărei posesor era o umbră.

— Crezi într-adevăr ?

Era pentru a doua oară în decurs de două zile că-l auzeam pe Atticus punînd întrebarea asta, care însemna că cineva are s-o păţească. Ocazia era prea bună ca s-o pierd. Mă smulsei din mîna lui Jem şi alergai cît mă ţineau picioarele la Atticus.

Jem ţipă şi încercă să mă prindă, dar eram cu mult înaintea lui şi a lui Dill. Îmi croii drum printre trupurile întunecate şi mirositoare şi ţîşnii în cercul de lumină.

— Bună, Atticus !

Credeam că am să-i fac o surpriză nemaipomenit de plăcută, cînd colo expresia lui mă îngheţă. Prin ochi îi trecu un fulger de spaimă la vederea mea, şi pe urmă un altul la vederea lui Dill şi a lui Jem, care ajunseseră şi ei în bătaia becului.

Oamenii aceia duhneau a whiskey stătut şi a grajd, iar cînd mi-am aruncat ochii împrejur, am băgat de seamă că erau străini. Nu erau cei de aseară. Şi mă simţii cuprinsă de o ruşine fără margini pentru că-mi făcusem intrarea triumfală în mijlocul unei societăţi pe care n-o mai văzusem niciodată.

Atticus se ridică de pe scaun, dar cu o încetineală de om bătrîn. Puse grijuliu gazeta pe scaun, netezindu-l îndelung, şi am observat că degetele îi cam tremurau.

— Du-te acasă, Jem. Ia-i şi pe Dill şi pe Scout cu tine.

Eram obişnuiţi să ne conformăm fără zăbavă, chiar dacă nu totdeauna de bunăvoie, dispoziţiilor lui Atticus, dar de data asta Jem, prin întreaga-i atitudine, îmi dădea a înţelege că nici prin gînd nu-i trece să-l asculte.

— Ţi-am spus să te duci acasă.

Jem clătină capul cu îndărătnicie. Şi cînd Atticus strînse pumnii şi şi-i lipi de coapse, Jem schiţă şi el acelaşi gest, iar eu, văzîndu-i faţă-n faţă, mi-am putut da seama cît de puţin semănau : părul moale al lui Jem, castaniu ca şi ochii, faţa ovală, urechile potrivite erau ale mamei şi contrastau ciudat cu părul negru încărunţit şi cu trăsăturile aspre ale lui Atticus. Şi totuşi, într-un anume fel, semănau. Înfruntarea reciprocă îi făcea să semene.

— Fiule, ţi-am spus să te duci acasă.

Jem clătină iar capul.

— Las' că ţi-l expediez eu acasă, glăsui un bărbat mătăhălos, şi-l înşfăcă de gulerul cămăşii cu atîta brutalitate, încît aproape că-l smulse de pe trotuar.

— Nu te atinge de el ! am strigat atunci, şi i-am şi îndesat una la repezeală. Deşi eram desculţă, spre surprinderea mea l-am văzut pe omul acela îndoindu-se de durere. Nu voiam decît să-l lovesc în picior, dar nimerisem prea sus.

— Gata, Scout ! Atticus îşi propti mîna în umărul meu. Nu da în oameni. Destul ! repetă el văzînd că încerc să mă justific.

— Să nu pună nimeni mîna pe Jem, apucai totuşi să spun.
— Hai, domnu' Finch, ia-i de-aici, grohăi careva. Îţi dăm cinşpe secunde ca să-i iei de-aici.
În mijlocul acestei stranii adunări, Atticus se apucă să încerce a-l convinge pe Jem să-l asculte. Dar, la toate ameninţările şi invitaţiile lui Atticus, răspunsul lui încăpăţînat rămase „Nu mă duc", aşa că pînă la urmă Atticus sfîrşi prin a-i spune :
— Jem, te rog du-i acasă.
Toate astea începuseră să mă cam plictisească, dar simţeam că frate-meu avea motivele lui să se poarte aşa cum se purta, ţinînd seama de ceea ce-l aştepta acasă dacă Atticus l-ar convinge să se întoarcă. M-am uitat atunci mai cu luare-aminte la cei din jur. Era o noapte de vară, totuşi cei mai mulţi purtau salopete şi cămăşi de bumbac închise pînă la gît. Ce friguroşi, mi-am zis, uite cum şi-au încheiat şi manşetele de la mîneci. Unii purtau pălării înfundate pînă peste urechi. Erau morocănoşi, cu privirea adormită, ca oameni neobişnuiţi să fie treji la o oră aşa de tîrzie. Mai scormonii cu privirea, doar-doar voi găsi o figură cunoscută, şi o descoperii chiar în centrul semicercului.
— Salutare, domnule Cunningham !
Omul parcă nu mă auzise.
— Salutare, domnule Cunningham, repetai. Cum mai merge cu moştenirea ?
Problemele juridice ale domnului Walter Cunningham îmi erau bine cunoscute : mi le povestise o dată Atticus pe îndelete. Namila aceea de om clipi din ochi şi-şi propti degetele în bretelele salopetei. Mormăi ceva în barbă şi îmi ocoli privirea, ca şi cînd nu s-ar fi simţit la largul lui. Introducerea mea amicală dăduse greş.
Domnul Cunningham n-avea pălărie, şi jumătatea de sus a frunţii i se vedea albă, contrastînd cu faţa bronzată, ceea ce mă făcu să cred că de obicei purta. Îşi mişcă picioarele încălţate cu ghete grele, de lucru.
— Nu mă mai ţineţi minte, domnule Cunningham ? Sînt Jean Louise Finch. O dată ne-aţi adus nişte nuci, ştiţi ?
Începusem să am senzaţia aceea de zădărnicie pe care ţi-o dă o cunoştinţă întîmplătoare ce-o întîlneşti pe stradă şi nu te mai recunoaşte.
— Merg la şcoală cu Walter, perseverai totuşi. E băiatul dumneavoastră, nu-i aşa ? Nu-i aşa, domnule ?
Domnul Cunningham binevoi să plece niţel capul, în semn de aprobare. Va să zică, mă recunoştea totuşi.
— E în clasa mea, reluai, şi învaţă bine. E un băiat bun, crezui de cuviinţă să adaug, un băiat tare drăguţ. L-am luat şi acasă la noi, la masă. Poate că v-a vorbit de mine, o dată l-am bătut, dar el nu s-a supărat. Salutaţi-l din partea mea, vreţi ?
Atticus ne spusese că e politicos să vorbeşti oamenilor despre ceea ce-i interesează pe ei, nu pe tine. Cum domnul Cunningham nu arăta cine ştie ce interes pentru fiu-său, mai abordai o dată problema moştenirii, într-un ultim efort de a-l aduce la sentimente mai bune.
Tocmai declaram că „moştenirile sînt pacoste curată", cînd îmi dădui seama că de fapt mă adre-

sam întregii adunări. Toţi căscau ochii la mine, unii chiar şi gura. Atticus nu-l mai împingea pe Jem şi acum şedeau amîndoi lîngă Dill ; atenţia cu care mă priveau aducea a fascinaţie. Pînă şi Atticus căscase gura, atitudine pe care ţin minte s-o fi taxat cîndva de necivilizată. Privirile noastre se întîlniră şi el închise gura.

— Atticus, tocmai îi spuneam domnului Cunningham că moştenirile sînt pacoste curată, însă tu ai zis că n-are de ce se teme, aşa e cîteodată, durează... dar o să-i veniţi voi doi de hac...

Mă împiedicam din ce în ce mai rău, chinuită de o întrebare : ce prostie mai făcusem ? Şi ce subiect de conversaţie sigur părea problema moştenirii la noi, în salon !

Simţeam sudoarea cum îmi scaldă rădăcina părului ; aş fi răbdat orice, numai adunătura asta care mă privea ţintă — nu. Nimeni nu clintea.

— Ce e, ce s-a întîmplat ? întrebai în sfîrşit.

Atticus nu-mi răspunse. Privii de jur împrejur, apoi ridicai ochii spre domnul Cunningham, al cărui chip părea la fel de impasibil. Dar atunci se petrecu ceva neaşteptat. Domnul Cunningham se lăsă pe vine şi mă apucă cu amîndouă mîinile de umeri.

— Am să-l salut din partea dumitale, don'şoară, rosti el.

Apoi se îndreptă, se ridică şi, făcînd un semn cu laba-i uriaşă, strigă :

— Hai s-o întindem. Hai, băieţi, să mergem !

Şi cîte unul, cîte doi, oamenii se întoarseră la rablele lor aşa cum veniseră. Portierele se trîntiră, motoarele tuşiră — şi duşi au fost.

Mă întorsei spre Atticus, dar Atticus era acum lîngă zidul închisorii, cu faţa lipită în el. M-am apropiat şi l-am tras de mînecă.

— Acum ne putem duce acasă ? l-am întrebat.

Şi tata a dat din cap afirmativ, şi-a scos batista din buzunar, şi-a şters faţa şi şi-a suflat nasul cu putere.

— Domnu' Finch !

Un glas uscat de emoţie se auzi, şoptind din bezna de deasupra noastră :

— S-au dus ?

Atticus făcu un pas înapoi şi se uită în sus.

— S-au dus, Tom. Încearcă să dormi. N-au să te mai necăjească.

Din altă direcţie, alt glas vioi străbătu noaptea :

— Cred şi eu că n-au să-l mai necăjească. Te-am acoperit tot timpul, Atticus.

Pe fereastra de deasupra birourilor lui *Maycomb Tribune* se aplecau în afară domnul Underwood şi o puşcă cu două ţevi.

Ora mea obişnuită de culcare trecuse de mult şi mă simţeam din ce în ce mai obosită, dar Atticus şi cu domnul Underwood parcă şi-ar fi pus în gînd să stea la taifas toată noaptea, domnul Underwood la fereastră şi Atticus jos. În cele din urmă tata se întoarse, stinse becul de la poarta închisorii şi îşi luă scaunul sub braţ.

— Pot să vi-l duc eu, domnule Finch ? întrebă Dill, care în tot acest timp nu scosese o vorbă.

— Da, băiete, îţi mulţumesc.

În timp ce ne îndreptam spre birou, am rămas în urma lui Atticus şi a lui Jem. Stînjenit de scaun, Dill mergea mai încet, iar eu mi-am potrivit pasul

după al lui. Atticus şi cu Jem erau departe şi tremuram la gîndul paparei pe care are să i-o tragă tata acum, pentru că n-a vrut să se ducă acasă. Mă înşelam însă. Trecînd pe sub un felinar, l-am văzut pe Atticus cum întinde mîna şi i-o trece lui Jem prin păr — singurul gest afectuos pe care i-l cunoşteam.

16

Jem mă auzise. Îşi strecură capul prin uşa dintre camerele noastre. Cînd să ajungă la patul meu, deodată se aprinse lumina la Atticus. Rămaserăm nemişcaţi pînă ce se stinse ; îl auzirăm răsucindu-se în pat, şi iar aşteptarăm să se liniştească de tot.

Jem mă duse în odaia lui şi mă luă lîngă el în pat.

— Încearcă să dormi, îmi spuse. Poate se termină totul pînă poimîine.

Ne întorsesem acasă pe furiş, ca să n-o trezim pe mătuşica. Atticus stinsese motorul la intrare şi dusese maşina în garaj ; intrasem pe uşa din dos şi urcasem în camerele noastre fără o vorbă. Zdrobită de oboseală, eram gata-gata să aţipesc, dacă imaginea lui Atticus împăturindu-şi netulburat gazeta şi dîndu-şi pălăria pe ceafă nu s-ar fi preschimbat deodată într-alta, în care Atticus, singur în mijlocul unei străzi pustii, dar la pîndă, îşi ridica ochelarii pe frunte. Abia acum m-am dumirit asupra tîlcului adevărat al întîmplărilor din cursul nopţii, şi am început să plîng. Jem, ce-i drept, a

fost la înălţime : nici nu mi-a mai pomenit că nu se cade să faci de-alde astea cînd ai aproape nouă ani.

A doua zi dimineaţa, toţi eram cam fără poftă de mîncare, în afară de Jem, care dădu gata cîteştrele ouăle. Atticus îl contempla cu neascunsă admiraţie. Mătuşa Alexandra sorbea tacticos din cafea şi radia unde de dezaprobare : copiii care se furişează afară din casă în toiul nopţii sînt o ruşine pentru familie. Atticus era încîntat, zicea el, că ruşinile lui veniseră să-l viziteze, la care însă mătuşica ripostă sec :

— Prostii, doar domnul Underwood a fost acolo tot timpul.

— Ştii, Braxton este un tip tare sucit, zise Atticus. În fond, îi dispreţuieşte pe negri şi nu-i suferă în preajma lui.

După părerea localnicilor, domnul Underwood era un omuleţ arţăgos şi fără nimic sfînt, al cărui tată, într-un acces de umor maliţios, îl botezase Braxton Bragg, nume pe care domnul Underwood îşi dăduse toată silinţa să-l facă uitat. Atticus spunea că toţi oamenii botezaţi cu nume de generali confederaţi cad iremediabil în patima beţiei.

Calpurnia tocmai îi turna din nou cafea mătuşii Alexandra şi-mi răspunse cu un semn negativ din cap la ceea ce socoteam a fi o irezistibilă privire rugătoare.

— Eşti încă prea mică, se crezu datoare să mă lămurească. Am să-ţi spun eu cînd n-ai să mai fii.

Stăruii, asigurînd-o că-mi face bine la stomac.

— Fie, consimţi Calpurnia ; scoase din bufet o ceaşcă, turnă în ea ca la o linguriţă de cafea şi restul de lapte.

Scosei limba la ceaşcă în semn de mulţumire, nu însă fără a trage cu coada ochiului la mătuşica, s-o văd cum se încruntă la mine. Dar ea se încrunta la Atticus.

Aşteptă pînă ce Calpurnia ajunse la bucătărie, apoi îi puse în vedere tatii :

— Nu vorbi aşa în faţa lor !

— Cum anume şi în faţa cui să nu vorbesc ?

— În faţa Calpurniei şi în chipul acesta. Tocmai de faţă cu ea ţi-ai găsit să spui că Braxton Underwood îi dispreţuieşte pe negri ?

— A, dar asta o ştie şi ea, sînt convins ! Cine n-o ştie la Maycomb !

În ultimele zile, simţeam la tatăl meu o subtilă schimbare, care ieşea la iveală ori de cîte ori stătea de vorbă cu mătuşa Alexandra : nu chiar iritaţie făţişă, dar în orice caz o contrarietate lăuntrică mocnită. Aşa şi acum, glasul lui avea o uşoară uscăciune cînd răspunse :

— Tot ce se poate spune la masă, se poate spune şi faţă de Calpurnia. Ea ştie ce reprezintă pentru familia mea.

— Nu cred că e un obicei bun, Atticus. Asta le dă curaj. Ştii doar cum vorbesc ei între ei. Nici n-apucă soarele să apună, că mahalaua şi află tot ce se întîmplă în oraşul ăsta.

Tata lăsă cuţitul din mînă.

— Nu cunosc lege care să le interzică să vorbească. Poate că ar vorbi mai puţin dacă nu le-am oferi noi atîtea subiecte de discuţie. Dar de ce

nu-ţi bei cafeaua, Scout ? mi se adresă el, văzîndu-mă că mă joc cu linguriţa în ceaşcă.

— Eu credeam că domnul Cunningham e prieten cu noi, îmi mărturisii preocuparea. Aşa mi-ai spus tu mai de mult.

— Şi chiar este.

— Dar azi-noapte voia să-ţi facă rău.

Atticus aşeză meticulos furculiţa lîngă cuţit, apoi împinse farfuria la o parte.

— Domnul Cunningham este în fond un om de treabă, dar are şi el punctele lui slabe, ca noi toţi de altfel.

— Ăsta nu-i punct slab, interveni Jem. Azi-noapte, la început, cînd a venit, te-ar fi ucis.

— Poate că s-ar fi purtat niţel cam brutal, admise Atticus, dar tu, fiule, cînd ai să mai creşti, ai să capeţi ceva mai multă înţelegere pentru oameni. Gloata e compusă întotdeauna din oameni, oricum ar fi ei. Iar azi-noapte, domnul Cunningham făcea şi el parte dintr-o gloată, totuşi mai era încă om. În orice orăşel din Sud, orice gloată e întotdeauna formată din oameni cunoscuţi — ceea ce nu prea pledează în favoarea lor, nu-i aşa ?

— Aşa-i, răspunse Jem.

— Bun. A fost nevoie de un copil de opt ani ca să le vină minţile la cap, nu-i aşa ? Ce dovedeşte aceasta ? Că pînă şi o turmă de fiare sălbatice *poate* fi oprită, pentru simplul motiv că mai au totuşi ceva omenesc în ele. Hm, poate că nu ne-ar strica o poliţie formată din copii... căci voi, copiii, l-aţi făcut azi-noapte pe Walter Cunningham să intre în pielea mea pentru cîteva momente. Şi asta a fost de ajuns.

Mde, sper că Jem îi va înțelege mai bine pe oamenii mari cînd se va face și el mare — eu una nu cred că am să reușesc. Drept care făcui următoarea declarație :

— Prima zi cînd Walter va da ochii cu mine la școală va fi pentru el și ultima.

— Ba n-ai să te atingi de el, mi-o reteză Atticus. Nu vreau să căpătați pică nici unul din voi din pricina asta, orice ar fi și orice s-ar întîmpla.

— Vezi, interveni mătușa Alexandra, la ce duc asemenea lucruri ? Să nu spui că nu te-am prevenit.

Atticus o asigură că n-o să spună niciodată, după care-și împinse scaunul la o parte și se ridică de la masă :

— Mă așteaptă o zi de muncă, așa că am să vă rog să mă scuzați. Jem, aș dori ca tu și cu Scout să nu coborîți azi în oraș.

Nu plecase bine Atticus, că în sufragerie năvăli Dill, anunțînd în gura mare :

— Vuiește orașul, toți știu cum am pus noi la respect, cu mîinile goale, o sută de oameni...

Mătușa Alexandra însă îl pironi cu privirea, făcîndu-l să amuțească :

— N-au fost o sută de oameni, și nimeni n-a pus pe nimeni la respect. A fost doar banda Cunninghamilor, beți și zurbagii.

— O, mătușico, așa e Dill, căută Jem s-o împace, și ne făcu semn să-l urmăm.

— Azi să nu ieșiți din curte, ne strigă mătușica în timp ce ne strecuram pe ușa din față.

Parcă ar fi fost sîmbătă. Oameni din părțile cele mai îndepărtate din sudul comitatului se perindau

pe dinaintea casei noastre, într-un șir molcom și neîntrerupt.

Trecu și domnul Dolphus Raymond, călare pe armăsarul său pursînge.

— Cum s-o fi ținînd în șa ? murmură Jem. Cum poate un om să se îmbete înainte de ora opt dimineața ?

Trecu scîrțîind și o șarabană plină cu doamne. Toate purtau pălăriuțe de bumbac și rochii cu mîneci lungi să nu le bată soarele. Un bărbat bărbos, cu pălărie de fetru, mîna caii.

— Uite niște mennoniți [1], îi explică Jem lui Dill. Ăștia n-au nasturi la haine.

Mennoniții trăiau prin păduri, făceau negoț mai mult dincolo de rîu și numai rareori veneau la Maycomb. Curiozitatea lui Dill fu ațîțată.

— Toți au ochii albaștri, urmă Jem, iar bărbații nu se mai bărbieresc după ce se însoară. Cică așa le place nevestelor lor, să le gîdile cu barba.

Domnul X Billups se ivi călare pe un catîr și ne făcu semn cu mîna.

— E o nostimadă cu omul ăsta, zise Jem. X e chiar numele lui, nu inițiala. O dată era la tribunal și a fost întrebat cum îl cheamă. A răspuns că-l cheamă X Billups. Grefierul i-a cerut să-și spună prenumele literă cu literă și el a zis tot X. Iar l-a întrebat, și iar a răspuns X. Și atîta l-au sîcîit, că pînă la urmă a cerut o hîrtie, a desenat pe ea un X și a ridicat foaia în sus, ca să vadă toată lumea.

---

[1] Sectă protestantă, numită astfel după olandezul Menno Simons (1492—1559), unul dintre conducătorii ei.

L-au întrebat de unde are numele ăsta, şi el a răspuns că aşa au semnat părinţii lui cînd s-a născut.

Pe măsură ce comitatul defila prin faţa noastră, Jem îi spunea lui Dill povestea şi obiceiurile fiecăruia dintre figurile mai proeminente : domnul Tensaw Jones, care votase legea prohibiţiei ; domnişoara Emily Davis, care priza pe ascuns tutun ; domnul Byron Waller, care ştia să cînte la vioară ; domnul Jake Slade, căruia îi ieşea a treia serie de dinţi.

Apăru o altă şarabană plină cu cetăţeni, ale căror feţe aveau un aer de neobişnuită asprime. În clipa în care arătau cu degetul spre curtea domnişoarei Maudie Atkinson, arzînd în culorile vii ale tuturor florilor de vară, domnişoara Maudie în persoană se ivi în prag. Cu domnişoara Maudie se petrecea ceva curios : cînd era în pragul uşii, nu-i distingeam trăsăturile feţei din pricina depărtării, în schimb puteam ghici totdeauna, după poziţie, în ce stare de spirit se află. Acum sta cu mîinile în şolduri, puţin adusă de spate, cu capul lăsat pe umăr, iar ochelarii îi sclipeau în bătaia soarelui. Ştiam că pe buze îi flutură un zîmbet cum nu se poate mai malițios.

Vizitiul trase de hăţurile catîrilor, încetinind, şi glasul piţigăiat al unei femei strigă :

— Cel ce cade rob deşertăciunii, sortit e împărăţiei întunericului !

Domnişoara Maudie răspunse însă :

— Dacă ai inima bună, ţi-e veselă faţa.

„Spălătorii de picioare“ şi-au zis probabil că însuşi Satana citează din Scriptură ca să tragă spuza pe turta lui, fiindcă vizitiul dădu bici catîrilor. De

unde pornirea asta înverşunată împotriva grădinii domnişoarei Maudie — iată un mister care în mintea mea lua proporţii prin faptul că, pentru o persoană care mai tot timpul şi-l petrecea în aer liber, cunoştinţele domnişoarei Maudie în materie de Scriptură erau totuşi formidabile.

— Nu vă duceţi în dimineaţa asta la tribunal ? o întrebă Jem în timp ce traversam strada.

— Nu. În dimineaţa asta n-am nici o treabă la tribunal.

— Dar nu vreţi să vă uitaţi şi dumneavoastră ? o ispiti Dill.

— Nici nu mă gîndesc. E ceva bolnăvicios să te uiţi cum e judecat un biet om a cărui viaţă atîrnă de un fir de păr. Ian' priviţi toată omenirea asta — parcă ar fi la carnaval.

— Trebuie să-l judece în public, domnişoară Maudie, îmi etalai eu cunoştinţele. Aşa cere legea.

— Ştiu eu asta. Dar nu înseamnă că numai pentru că e judecat în public sînt obligată să mă duc, nu-i aşa ?

Apăru şi domnişoara Stephanie Crawford, cu pălărie şi mănuşi.

— Oho-ho, exclamă ea. Ia te uită ce de lume ! Parcă ar vorbi William Jennings Bryan [1].

— Stephanie, unde te duci ? se interesă domnişoara Maudie.

— La „Jitney Jungle“.

---

[1] William Jennings Bryan (1860—1925), orator şi om politic din partidul democrat, candidat la preşedinţie.

Domnişoara Maudie n-o văzuse niciodată pînă atunci pe domnişoara Stephanie punîndu-şi pălăria ca să se ducă la „Jitney Jungle“.

— Păi, mi-am zis că poate dau o fugă şi la tribunal, să văd ce mai face Atticus.

— Vezi mai bine să nu te trezeşti cu o citaţie.

Am rugat-o pe domnişoara Maudie să ne lămurească, şi ea ne-a răspuns că domnişoara Stephanie părea să ştie atîtea despre cazul acesta, încît n-ar fi exclus să fie chemată ca martoră.

Am rezistat pînă la prînz, cînd s-a întors Atticus şi ne-a povestit că toată dimineaţa şi-o pierduseră cu alegerea juriului. După-masă, trecurăm pe la Dill ca să-l luăm şi ieşirăm în oraş.

Curat ca la bîlci! Nici un locşor liber la şina pentru priponit animalele, numai căruţe, şarabane şi şarete sub copaci, de care de asemenea erau legaţi catîri. Piaţa din faţa tribunalului era tixită de oameni aşezaţi pe jos, ca la picnic, pe ziare, care înghiţeau de zor biscuiţi şi sirop cu lapte cald din borcane de compot. Unii rodeau cîte un hartan de pui sau înfulecau vreun cotlet de porc rece. Alţii, mai chivernisiţi, îşi udau bucatele cu Coca-Cola de la băcănie, din sticle pîntecoase ca becurile. Copii cu feţe unsuroase se vînzoleau ca zvîrlugile printre oameni, iar sugacii îşi luau prînzul la sînul matern.

Într-un colţ mai îndepărtat al pieţei şedeau tăcuţi, la soare, negrii. Prînzeau cu sardele şi pesmeţi, trăgînd din cînd în cînd un gît de Nehi-Cola, care are gust mai savuros. Domnul Dolphus Raymond era şi el acolo.

— Jem, spuse Dill, ia te uită cum bea, dintr-o pungă!

Domnul Dolphus Raymond părea într-adevăr că bea dintr-o pungă: două paie galbene ieşeau din gura lui, pentru a se afunda într-o pungă de hîrtie cafenie.

— N-am mai văzut pe cineva bînd astfel, şopti Dill. Oare cum face de nu-i curge lichidul din hîrtie?

— Are înăuntru o sticlă de Coca-Cola plină cu whiskey, chicoti Jem. O ascunde ca să nu se supere doamnele. Ai să vezi cum suge din ea toată după-amiaza. O să iasă la un moment dat afară ca s-o umple din nou.

— De ce stă laolaltă cu oamenii de culoare?

— Aşa face totdeauna. Ţine la ei mai mult decît la noi, presupun. Trăieşte retras la marginea oraşului, aproape de cîmp. Are o nevastă de culoare şi o droaie de plozi cu sînge amestecat. Am să ţi-i arăt dacă-i văd.

— Nu pare un neisprăvit, opină Dill.

— Nici nu este. Are o fîşie de pămînt care se întinde de-a lungul rîului şi, în plus, coboară dintr-o familie de spiţă veche.

— Atunci, de ce se poartă aşa cum se poartă?

— Aşa e el, începu Jem să-i explice. Se zice că nu şi-a revenit niciodată de la căsătorie. Trebuia să ia pe una din domnişoarele... Spender, cred. Pregăteau nuntă mare, dar n-au mai făcut-o... pentru că, după repetiţia generală, mireasa s-a suit în odaia ei şi şi-a zburat creierii. Cu puşca. A apăsat trăgaciul cu degetele de la picior.

— Şi se ştie de ce?

— Nu, nimeni nu știe exact de ce, cu excepția domnului Dolphus. Se zice că ar fi aflat de femeia de culoare, pe care el crezuse că poate s-o păstreze chiar dacă se-nsoară. De atunci, parcă e mereu beat. Da' știi, se poartă totuși foarte frumos cu plozii ăia...

— Jem, ce-i aia copil cu sînge amestecat ? întrebai eu.

— Jumate alb, jumate negru. I-ai văzut și tu, Scout. Îl știi pe roșcatul acela cam într-o ureche, care e comisionar la băcănie. E alb numai pe jumătate. Sînt niște oameni foarte triști.

— Da' de ce-s triști ?

— Fiindcă n-au nici un rost. Oamenii de culoare nu-i vor pentru că sînt pe jumătate albi, albii nu-i vor fiindcă sînt de culoare, așa că nu-s nici în car nici în căruță, n-au, cum s-ar zice, nici un rost. Am auzit însă că domnul Dolphus i-a trimis pe doi dintr-ai lui în Nord. Acolo, nimănui nu-i pasă dacă ești de culoare ori ba. A, uite pe unul din ei.

Un băiețaș care se ținea strîns de mîna unei negrese venea spre noi. Mie mi se păru negru de-a binelea : culoarea îi era ciocolatie închisă, nasul cu nări largi, dantura superbă. Cînd, zglobiu, sărea un pic, negresa îl smucea de mînă ca să-l oprească.

— Ăsta-i unul dintre puști, mai sublinie frate-meu o dată, după ce trecu perechea.

— Dar cum poți să-ți dai seama ? făcu Dill nedumerit. Mie mi se pare negru.

— Uneori nu poți să-i deosebești, dacă nu știi cine sînt. Dar el e sigur pe jumătate din spița Raymond.

— Totuși, cum poți *să-ți dai seama ?* insistai eu.

— Ți-am mai spus, Scout, că trebuie să știi cine sînt.

— Atunci, de unde știi că nu sîntem și noi negri ?

— Unchiul Jack Finch e de părere că nu putem ști sigur. Zice că, pe cît poate el urmări familia Finch în trecut, nu sîntem, dar cine știe dacă n-am venit de-a dreptul din Etiopia de pe timpul Vechiului Testament.

— A, dacă am venit de pe timpul Vechiului Testament, e prea mult de atunci ca să mai conteze.

— Așa mă gîndesc și eu, încuviință Jem, dar pe aici pe la noi e destul să ai o picătură de sînge negru, ca să fii socotit negru de-a binelea. Hei, ia uitați-vă...

Ca la un semnal nevăzut, cei ce prînzeau în piață se ridicaseră, împrăștiind bucăți de ziar, de hîrtie de celofan și de împachetat. Copiii trăgeau de fusta mamei lor, sugacii erau instalați în brațe, în timp ce bărbații, cu pălăriile pătate de sudoare, își adunau familiile, împingîndu-le înăuntru prin ușile tribunalului. În colțul depărtat al pieței, negrii și cu domnul Dolphus Raymond se ridicaseră și ei în picioare și-și ștergeau pantalonii de praf. Numărul mic de femei și copii anihila impresia de atmosferă sărbătorească. Așteptară cu răbdare la intrare, să treacă înainte familiile albilor.

— Hai și noi, ne dădu ghes Dill.

— Nu, mai bine așteptăm pînă intră toți, să nu ne vadă Atticus și să se supere, fu Jem de părere.

Într-o privință, tribunalul comitatului Maycomb aducea pe departe cu podul Arlington : stîlpii de beton care sprijineau acoperișul dinspre miazăzi

erau prea masivi pentru sarcina ușoară ce-o purtau. Stîlpii erau tot ceea ce mai rămăsese din incendiul anului 1856. Un alt tribunal fusese construit în jurul lor, mai bine zis nu în jurul, ci în ciuda lor. Căci tribunalul comitatului Maycomb, cu excepția portalului sudic, era în stil victorian timpuriu și oferea o imagine inofensivă cînd îl priveai dinspre miazănoapte. În partea opusă, însă, o colonadă în stil grec se bătea cap în cap cu un turn mare cu ceas, reminiscență a secolului al XIX-lea, adăpostind un vechi și ruginit orologiu pe care nu puteai pune nici un temei — toată această priveliște mărturisind o populație hotărîtă să conserve orice fărîmiță materială din trecut.

Ca să intri în sala de ședințe, care era la catul al doilea, trebuia să treci mai întîi prin fața a tot felul de ghișee întunecoase : inspectorul financiar, perceptorul, grefierul, notarul — toți își aveau sălașul în acele cuști cu miros stătut de hîrțoage vechi, ciment mucegăit și urină. Trebuia să stai și ziua cu lumina aprinsă, iar dușumeaua grosolană prinsese o boare veșnică de praf. Locuitorii acestor birouri erau în mod învederat produsul propriului lor mediu : bărbați pirpirii, cu fețe ca cenușa, pe care vîntul ori soarele nu păreau să le fi atins vreodată.

Știam că e lume multă, dar nu ne așteptam la îmbulzeala din culoarul de la primul cat. M-am rătăcit de Jem și Dill, dar mi-am făcut loc spre peretele de lîngă scară, sigură că Jem are să mă găsească pînă la urmă. M-am trezit astfel în mijlocul Clubului Indolenților și m-am făcut cît mai mititică cu putință. Era un grup de bărbați în vîrstă, îmbrăcați toți la fel, cu cămăși albe și pantaloni

kaki cu bretele, care-și petrecuseră viața nefăcînd nimic și care nici acum, în amurgul ei, nu făceau altceva decît să încălzească băncile de sub stejarii din piață. Critici atenți ai afacerilor judiciare, cunoșteau — zicea Atticus — tot atît de bine legile ca și Președintele Curții Supreme, mulțumită observațiilor acumulate de-a lungul atîtor ani. Erau de obicei singurii spectatori la procese, iar azi păreau tare plictisiți de tot ce tulbura plăcuta lor obișnuință. Cînd vorbeau, glasul lor răsuna plin de importanță. Conversația pe care am putut-o surprinde se referea tocmai la tata.

— ...el crede că știe ce face, zicea unul.

— O, n-aș spune asta, glăsui altul. Atticus Finch e un mare cititor, un foarte mare cititor.

— Da, citește, atîta tot.

Întreg clubul necheză.

— Stai să-ți spun ceva, Bill, zise un al treilea, să știi că însăși Curtea l-a desemnat apărător al cioroiului ăstuia.

— Mda, dar Atticus are de gînd chiar să-l apere. Asta-mi displace mie.

Iată, dar, ceva nou pentru mine, care punea lucrurile în cu totul altă lumină : Atticus era obligat, cu sau fără voia lui. Mi se păru tare curios că nu ne-o spusese și nouă — era un argument pe care am fi avut nu o dată prilejul să-l folosim întru apărarea lui și a noastră. Trebuia, de aceea o făcea — ah, de cîte dispute și încăierări n-am fi fost cruțați ! Dar oare asta explica reacția orașului ? Tribunalul era acela care-l desemnase pe Atticus apărător. Pe de altă parte, Atticus intenționa

să-l apere. Ceea ce nu era văzut cu ochi buni. Totul mi se părea teribil de nelămurit.

După ce-au așteptat să urce albii la etaj, negrii vrură să intre și ei.

— Ho, stați o clipă ! le strigă un membru al clubului, ridicînd bastonul. Mai așteptați oleacă, nu dați buzna pe scară.

Membrii clubului începură să urce țepeni treptele și dădură piept în piept cu Dill și cu Jem, care coborau să mă caute. Cei din club se cam înghesuiră ca să treacă mai departe, iar Jem îmi strigă :

— Scout, vino-ncoa' ! N-a mai rămas nici un loc liber, o să stăm în picioare.

— Na, alta acum ! exclamă el apoi supărat, văzînd puhoiul de negri cum ia cu asalt scara.

Bătrînii, care mergeau în primele rînduri, aveau să ocupe și puținele locuri în picioare. N-aveam noroc și pace, și asta numai din pricina mea, ținu Jem să mă informeze. Ne instalarăm, plouați, lîngă perete.

— Nu puteți intra ?

Părintele Sykes, cu pălăria într-o mînă, se uita în jos la noi.

— Bună ziua, părinte, îl salută Jem. Scout e de vină, ea ne-a încurcat.

— Ia să vedem ce-i de făcut.

Și părintele Sykes își făcu loc pînă sus. După cîteva clipe reapăru :

— Jos nu mai e nici un scaun liber. Vreți să veniți cu mine la balcon ?

— Sigur că da ! strigă Jem.

Bucuroși, o luarăm la picior, înaintea părintelui Sykes, spre parter, iar de acolo pe o scară acoperită și ne oprirăm în fața unei uși. Părintele Sykes ne ajunse gîfîind din urmă și ne conduse cu toată atenția și bunăvoința printre negrii de la balcon. Patru dintre ei se ridicară cedîndu-ne scaunele lor din primul rînd.

Balconul rezervat oamenilor de culoare se întindea pe trei din pereții sălii, alcătuind un fel de verandă suspendată, de unde puteam vedea totul.

Juriul ședea la stînga, sub ferestrele înalte. Erau bărbați arși de soare, deșirați, după toate aparențele fermieri, ceea ce n-avea nimic surprinzător, întrucît orășenii făceau rareori parte din juriu, fiind ori nedemni, ori recuzați. Unul sau doi dintre membrii juriului aveau aer de Cunninghami înțoliți sărbătorește. În postura de acum, ședeau țepeni și păreau pe de-a-ntregul treji.

Procurorul și încă cineva, apoi Atticus și cu Tom Robinson, ședeau la mese cu spatele la noi. Dinaintea procurorului era o carte cafenie și niște tablete galbene ; masa lui Atticus era goală.

După bara ce despărțea publicul de completul de judecată erau așezați martorii, pe scaune tapisate. Și ei stăteau cu spatele la noi.

Judele Taylor era instalat în fotoliul său și se uita ca un rechin bătrîn și somnoros la peștișorul de jos, din fața lui, care scria de zor. Judele Taylor arăta ca mai toți judecătorii pe care-i văzusem pînă acum : simpatic, cu părul alb și fața trandafirie. Conducea procesele cu un dispreț față de uzanțe de-a dreptul alarmant : i se întîmpla să-și proptească picioarele pe masă, ori, de cele mai multe ori, să-și curețe unghiile cu briceagul. În timpul audierilor interminabile de martori, mai ales

după-amiaza, părea că moțăie, impresie cu desăvîrșire spulberată din ziua cînd un avocat, într-o încercare desperată de a-l deștepta, răsturnă pe jos cu bună-știință un vraf de cărți. Fără să deschidă ochii, judele Taylor șoptise: „Domnule Whitley, mai fă o dată așa, și o să te coste o sută de dolari."

Era un mare cunoscător al legilor și, cu toate că se prefăcea că nu-și ia atribuțiile în serios, în realitate ținea în mînă cu străşnicie toate procesele ce cădeau în competența lui. O singură dată a fost pus în mare încurcătură, și asta din pricina Cunninghamilor. Pămînturile lor de la Old Sarum erau locuite de două familii, la început diferite și distincte, dar care, din nefericire, purtau același nume. În decursul timpului, Cunninghamii s-au căsătorit cu Coninghamii, pînă ce scrierea numelui nu mai avu nici o importanță, devenind o pură subtilitate academică — dar numai pînă în ziua cînd un Cunningham se certă cu un Coningham pentru niște acte de proprietate și recurse la lege. În cursul unei atare controverse, Jeems Cunningham declară sub prestare de jurămînt că maică-sa își scria numele Cunningham pe acte și bunuri, dar că în realitate era o Coningham care, dacă nu era prea sigură pe ortografie, apoi și de citit abia putea citi, iar uneori pe înserat stătea pe veranda din fața casei cu privirea pierdută în gol de parcă ar fi avut vedenii. După ce ascultă timp de nouă ceasuri extravaganțele celor de la Old Sarum, judele Taylor respinse plîngerea. Întrebat pe ce temei, răspunse că: „Părțile fuseseră de conivență" și declară că spera din adîncul inimii că părțile în litigiu sînt satisfăcute de a fi avut posibilitatea să

vorbească în public. Și erau efectiv mulțumite, fiindcă asta și doriseră în primul rînd.

Judele Taylor avea un obicei curios. Îngăduia fumatul cînd prezida, fără ca el însuși să fie fumător; uneori, dacă aveai noroc, puteai avea privilegiul de a-l vedea cum își înfige în gură o țigară de foi nesfîrșită și neaprinsă, din care morfolea din cînd în cînd; bucățică cu bucățică, țigara uscată dispărea, pentru ca să reapară la cîteva ore după aceea sub forma unei mase perfect plate, după ce esența ei fusese suptă și amestecată cu sucurile digestive ale judelui Taylor. O dată l-am întrebat pe Atticus cum de mai era în stare doamna Taylor să-l sărute, dar Atticus mi-a răspuns că ei nu prea se sărutau.

Bara martorilor era la dreapta judelui Taylor și cînd ne-am ocupat noi locurile, domnul Heck Tate se și afla în fața ei.

17

— Jem, întrebai eu, cei de colo sînt Ewellii?

— Sst! mă țistui frate-meu. Domnul Heck Tate își face depoziția.

Domnul Tate era îmbrăcat anume pentru această ocazie. Purta un costum de serviciu obișnuit, ceea ce-l făcea întrucîtva să semene cu oricare altul: nu mai avea cizmele înalte, haina de piele și cartușiera. Și din clipa aceea nu mi-a mai inspirat nici o teamă. Ședea pe scaunul martorilor, puțin aplecat înainte, cu mîinile între genunchi, ascultînd cu atenție ce spunea procurorul.

Pe acesta din urmă, un anume domn Gilmer, nu-l cunoşteam prea bine. Era din Abbottsville ; îl văzusem numai cînd completul era în deliberare, şi asta rareori, pentru că deliberările completului nu ne atrăgeau cine ştie ce, nici pe mine, nici pe Jem. Chel, cu faţa rasă, îi puteai da oricît între patruzeci şi şaizeci de ani. Deşi ne întorcea spatele, ştiam că priveşte ponciş cu un ochi, împrejurare pe care nu pregeta s-o speculeze în avantajul său, dîndu-ţi impresia că se uită la tine cînd de fapt nici vorbă nu putea fi, şi să ajungă astfel spaima atît a juraţilor, cît şi a martorilor : juraţii, crezînd că sînt îndeaproape supravegheaţi, erau numai ochi şi urechi, martorii, şi ei la fel, din aceeaşi pricină.

— ...cu propriile dumitale cuvinte, domnule Tate, zicea tocmai domnul Gilmer.

— Va să zică, rosti domnul Tate pipăindu-şi ochelarii şi adresîndu-se genunchilor săi, va să zică am fost chemat...

— N-ai vrea să te adresezi juriului, domnule Tate ? Mulţumesc. Cine te-a chemat ?

— Am fost adus de Bob, zise domnul Tate, de domnul Bob Ewell, acela de colo, într-o noapte...

— În care noapte ?

— În noaptea de 21 noiembrie, preciză domnul Tate. Tocmai plecam de la birou ca să mă duc acasă, cînd deodată îl văd pe B... pe domnul Ewell că intră foarte tulburat şi-mi spune să merg imediat la el acasă, pentru că un cioroi i-a violat fata.

— Şi te-ai dus ?

— Bineînţeles. M-am suit în maşină şi am plecat cît am putut de repede.

— Şi ce-ai constatat ?

— Am găsit-o zăcînd pe jos, în mijlocul camerei din faţă, cea din dreapta cînd intri. Era cotonogită zdravăn, dar am ridicat-o, iar ea şi-i spălat faţa în găleata din colţ şi-a zis că se simte mai bine. Am întrebat-o cine o lovise şi mi-a spus că Tom Robinson...

Judele Taylor, care-şi concentrase atenţia asupra unghiilor sale, ridică ochii, de parcă s-ar fi aşteptat la o obiecţie, dar Atticus nici nu clinti.

— ...Am întrebat-o dacă el o bătuse în halul acela, iar ea a răspuns că da. Am întrebat-o dacă a profitat de ea, şi iarăşi mi-a răspuns afirmativ. Drept care m-am dus la Robinson acasă şi l-am adus la faţa locului. Ea l-a identificat, iar eu l-am dus la închisoare. Asta-i tot.

— Mulţumesc, zise domnul Gilmer.

— Atticus, grăi judecătorul, ai de pus vreo întrebare ?

— Da, răspunse tata. Şedea în spatele mesei, pe scaunul puţin întors într-o parte, picior peste picior şi cu un braţ atîrnînd peste spătar. Domnule şerif, îl întrebă el pe domnul Tate, ai chemat un medic ? A chemat cineva un medic ?

— Nu, domnule, răspunse cel interpelat.

— N-ai chemat un medic ?

— Nu, domnule, repetă domnul Tate.

— De ce ?

Glasul lui Atticus trăda o anumită încordare.

— Pot să spun de ce n-am chemat un medic. Nu era nevoie, domnule Finch. Era cotonogită rău de tot. Nu încăpea îndoială că se întîmplase ceva.

— Şi totuşi, n-ai chemat un medic? În timp ce erai acolo, a trimis cineva după medic, sau a adus unul, ori a dus-o pe ea?

— Nu, domnule...

— Atticus, interveni judecătorul Taylor, omul ţi-a răspuns de trei ori la întrebare. N-a chemat medicul.

— Am vrut numai să fiu sigur, domnule judecător, zise Atticus, iar judecătorul zîmbi.

Jem, care-şi odihnea mîna pe balustrada balconului, o strînse cu putere. Brusc, îşi ţinu răsuflarea. Îmi aruncai şi eu privirea în jos, dar nu văzui nimic care să îndreptăţească o asemenea reacţie şi-mi închipuii că Jem dramatizează. Dill părea netulburat, la fel ca şi părintele Sykes care şedea lîngă el. „Ce e?" îl întrebai eu în şoaptă, dar nu primii drept răspuns decît un „Sst!" repezit.

— Domnule şerif, spunea tocmai Atticus, ai afirmat că era cotonogită rău de tot. Cum anume?

— Ei...

— Spune cum arătau rănile, Heck.

— Ei, era lovită la cap. Pe braţe începeau să-i apară vînătăi, deşi se întîmplase abia cu treizeci de minute în urmă.

— De unde ştii?

Domnul Tate surîse:

— Iertaţi-mă, aşa spuneau ei. În orice caz, era plină de vînătăi cînd am ajuns acolo, şi un ochi i se umflase.

— Care ochi?

Domnul Tate clipi şi-şi trecu mîna prin păr.

— Să vedem, zise el încetişor, apoi se uită la Atticus, ca şi cînd ar fi considerat întrebarea puerilă.

Atticus însă stărui:

— Nu-ţi aduci aminte?

Domnul Tate arătă cu degetul o fiinţă invizibilă, cam la zece centimetri înaintea lui şi zise:

— Ochiul stîng.

— Un moment, domnule şerif, zise Atticus. Era ochiul stîng cînd se uita la dumneata, sau ochiul stîng dacă priveai în aceeaşi direcţie?

— Ah, da, spuse domnul Tate, asta ar însemna ochiul drept. Era ochiul drept, domnule Finch. Acum îmi aduc aminte că era umflată în partea aceea a feţei...

Domnul Tate clipi din nou, ca şi cînd i se lămurise ceva. Apoi întoarse capul şi se uită la Tom Robinson. Instinctiv, acesta înălţă capul.

Ceva se luminase şi în mintea lui Atticus, căci sări în picioare.

— Domnule şerif, te rog să repeţi ceea ce ai spus.

— Era ochiul drept, am mai spus-o.

— Iertaţi-mă... Atticus se apropie de biroul grefierului şi se aplecă peste mîna care scria de zor. Mîna se opri, dădu înapoi fila stenografiată şi grefierul citi: „...domnule Finch. Acum îmi aduc aminte că era umflată în partea aceea a feţei." Atticus se uită la domnul Tate. Mai repetă o dată, Heck, care parte?

— Partea dreaptă, domnule Finch, dar mai avea şi alte vînătăi, astea nu te interesează?

Atticus, care avea aerul că se pregăteşte pentru altă întrebare, păru că se răzgîndeşte.

— Ei bine, zise el, care erau celelalte răni?

În timp ce domnul Tate îi răspundea, Atticus se întoarse şi-l privi pe Tom Robinson ca şi cînd ar fi vrut să-i spună că era ceva pe care nu contase.

— ...avea braţele învineţite, şi mi-a arătat şi gîtul. Pe beregată se vedeau urme de degete...

— De jur împrejurul gîtului ? La ceafă ?

— Aşa aş zice, domnule Finch, de jur împrejur.

— Ai zice ?

— Da, domnule, are gît subţire, oricine ar putea să-l cuprindă...

— Domnule şerif, te rog să răspunzi numai prin da sau nu, rosti sec Atticus, iar domnul Tate amuţi.

Atticus se aşeză la loc şi făcu un semn din cap către procuror, care la rîndul lui dădu din cap către judecător, care şi el făcu un semn domnului Tate, ceea ce-l determină pe acesta să se ridice ţeapăn şi să părăsească bara martorilor.

Dedesubtul nostru, capetele se răsuciră, podelele scrîşniră sub picioare, copiii mici fură ridicaţi pe umeri, iar cîţiva puşti o tuliră afară din incintă. Negrii din spatele nostru şuşoteau între ei ; Dill îl întrebă pe părintele Sykes de rostul tuturor acestora, dar părintele nu ştiu să-i răspundă. Pînă acum, totul era teribil de plicticos : nimeni nu ridicase glasul, avocaţii părţilor adverse nu se certau, nici urmă de dramă ; întreaga adunare părea dezamăgită. Atticus se purta amabil, ca şi cînd nu s-ar fi judecat decît pentru un titlu de proprietate. Cu puterile nelimitate pe care le avea de a potoli mările dezlănţuite, putea face în aşa fel încît un proces de viol să fie la fel de searbăd ca o predică. Din mintea şi sufletul meu dispăruse spaima duhorilor de vhiskey stătut şi de grajd, teama de oamenii morocănoşi cu ochii cîrpiţi, de o voce uscată întrebînd în noapte : „Domnu' Finch ? Au plecat ?" O dată cu zorile pierise şi coşmarul nostru, totul avea să se termine cu bine.

Toţi spectatorii păreau la fel de destinşi ca şi judele Taylor, toţi, în afară de Jem. Buzele lui schiţau un zîmbet plin de înţelesuri, ochii îi sticleau ; spuse chiar ceva despre coroborarea mărturiilor, ceea ce mă lămuri că vrea să facă pe grozavul.

— ...Robert E. Lee Ewell !

Ca răspuns la vocea de stentor a grefierului, un omuleţ se ridică de la locul lui şi se îndreptă ţanţoş ca un cocoşel bătăios spre bara martorilor ; la auzul numelui său, ceafa i se aprinse ca para focului. Cînd făcu stînga împrejur ca să depună jurămîntul, am văzut că faţa îi era la fel de roşie ca şi ceafa. Şi am mai constatat că nu exista nici o asemănare între făptura lui şi persoana al cărei nume-l purta [1]. Un moţ de păr rar, proaspăt spălat, i se ridica pe frunte ; avea nasul subţire, ascuţit şi lucios ; de bărbie nici urmă, care părea că se confundă cu gîtul, plin de zbîrcituri.

— Aşa să-mi ajute Dumnezeu, croncăni el.

Orice oraş de mărimea Maycombului posedă familii ca aceea a Ewellilor. Nici un fel de fluctuaţii economice nu sînt în stare să le schimbe starea — oameni ca Ewellii sînt un fel de musafiri ai comitatului atît în vremuri de prosperitate, cît şi în cele de restrişte. Nici un fel de pedagogi nu reuşesc să-i facă pe numeroşii lor vlăstari să meargă la

[1] E vorba de generalul R. S. Ewell, din armata Confederaţilor.

şcoală, nici o asistenţă socială nu i-ar fi putut vindeca de cusururile lor congenitale, nici de feluriţii viermi sau de bolile inerente mediilor insalubre.

Ewellii din Maycomb locuiau într-o cocioabă care aparţinuse unor negri, în spatele maidanului de gunoaie al oraşului. Pereţii de scînduri ai cocioabei erau întăriţi cu bucăţi de tablă, acoperişul fusese închipuit din cutii de conserve dezdoite cu ciocanul, astfel că numai forma ei generală mai aducea cu cea de odinioară ; pătrată, cu patru odăiţe ce dădeau într-o tindă, cocioaba se sprijinea şovăielnic pe patru pietre de calcar inegale. Ferestrele, nişte simple borte în zid, erau acoperite pe timp de vară cu zdrenţe de tifon ce servise la învelitul brînzei, pentru ca vermina care huzurea pe gunoaiele Maycombului să nu pătrundă înăuntru.

Vermina o ducea mai prost de cînd cu Ewellii, care supuneau zilnic maidanul unei inspecţii minuţioase ; roadele hărniciei lor (cele ce nu se puteau mînca) făcuseră împrejurimile cocioabei să semene cu odaia de joacă a unui copil smintit : ceea ce avea pretenţia de gard nu era, de fapt, decît un talmeş-balmeş de bucăţi de bîrne, cozi de mătură sau felurite unelte, încoronate cu capete de ciocan, greble ştirbe, găleţi, topoare şi cazmale, toate mîncate de rugină, prinse între ele cu sîrmă ghimpată. Împrejmuită de această veritabilă baricadă, ograda murdară oferea ochilor resturile unui Ford vechi (pe butuci), un fost scaun de dentist, un străvechi frigider, spre a nu mai pune la socoteală puzderia de mărunţişuri ca, de pildă, ghete vechi, carcase de aparate de radio stricate, rame de tablouri, borcane de compot, pe sub care

pui pirpirii bătînd în portocaliu îşi căutau în zadar hrana.

Unul din colţurile curţii, mai cu seamă, avea de ce minuna întreg Maycombul : se înşirau acolo, lîngă gard, şase oale de noapte cu smalţul sărit, adăpostind muşcate roşii ca sîngele, îngrijite cu o tandreţe vrednică de domnişoara Maudie Atkinson, admiţînd că domnişoara Maudie ar fi binevoit să accepte o muşcată în grădina ei. Lumea zicea că erau muşcatele Mayellei Ewell.

Nimeni nu ştia cu precizie cîţi copii găzduia cocioaba aceea. Unii ziceau că şase, alţii nouă ; în orice caz, cine trecea pe acolo putea vedea iţindu-se la ferestre mai multe feţe murdare. Dar nimeni n-avea ocazia să treacă pe acolo, decît doar de Crăciun, cînd bisericile trimiteau coşuri cu pomeni şi cînd primarul Maycombului ruga pe toţi cetăţenii să uşureze munca gunoierului, cărînd singuri resturile menajere la maidan.

De ultimul Crăciun ne luase şi Atticus, răspunzînd la apelul primarului. Din şosea se desprindea un drum neasfaltat şi nepietruit, care trecea de maidan şi se îndrepta spre o mică aşezare de negri, aflată cam la vreo cinci sute de paşi dincolo de locuinţa Ewellilor. Ca să întorci maşina, trebuia ori să dai înapoi pînă la şosea, ori să mergi pînă la capătul drumului ; cei mai mulţi întorceau chiar în ogrăzile negrilor. În amurgul îngheţat al lui decembrie, căsuţele lor se înfăţişau curăţele şi confortabile, cu hogeaguri din care se ridicau trîmbe de fum albăstrui şi cu văpaia de chihlimbar a focurilor ce se zăreau prin uşile deschise. Arome ispititoare de pui fript şi de slănină prăjită pluteau în văzduhul în-

serării. Mie şi lui Jem ni s-a părut că miroase şi a friptură de veveriţă, dar un atît de bun cunoscător al obiceiurilor locale cum era Atticus ne lămuri că era oposum şi iepure de casă, aromă din care n-a mai rămas nici urmă cînd am luat-o înapoi şi am trecut pe lîngă reşedinţa Ewellilor.

Singura deosebire dintre omuleţul de la bara martorilor şi vecinii lui cei mai apropiaţi era că dacă l-ai fi spălat bine cu apă fiartă şi leşie, pielea lui ar fi redevenit albă.

— Domnul Robert Ewell ? întrebă domnul Gilmer.

— Eu mi-s, şefule, grăi martorul în chip de răspuns.

Spinarea domnului Gilmer tresări şi-mi păru rău de el. Ar fi, poate, cazul să dau o lămurire. Am auzit că, ori de cîte ori îşi văd părintele la tribunal în focul unei dezbateri, copiii de avocaţi cad în greşeala de a crede că procurorul este duşmanul personal al tatălui lor, din care pricină îi trec toate răcorile şi nu le vine a crede ochilor cînd, în prima pauză, îl văd pe acesta ieşind braţ la braţ cu călăul său. Mie şi lui Jem nu ni se întîmplase niciodată una ca asta. Nu primisem nici un şoc sufletesc văzîndu-l pe tata cum cîştigă sau pierde un proces. Regret că nu pot să fac o dramă din toate astea : dacă aş încerca, ar fi ceva fals. Şi totuşi ne puteam da seama cînd o dezbatere devenea mai mult caustică decît profesională, pentru că văzusem şi alţi avocaţi, nu numai pe tata. Nu l-am auzit însă pe Atticus ridicînd tonul decît o singură dată, şi atunci fiindcă martorul era tare de ureche. Domnul Gilmer nu-şi făcea decît datoria, întocmai ca şi Atticus. În

afară de aceasta, domnul Ewell era martorul domnului Gilmer care, prin urmare, n-ar fi avut nici un motiv să se arate sever tocmai cu el.

— Eşti tatăl Mayellei Ewell ? sună întrebarea următoare

— Păi, chiar de n-aş fi, tot n-o mai dreg acum c-a murit mă-sa, auzirăm răspunsul.

Judele Taylor dădu semne de viaţă. Răsuci încetişor scaunul turnant şi se uită la martor cu multă îngăduinţă.

— Eşti tatăl Mayellei Ewell ?

Tonul său avu însă darul de a pune capăt rîsetelor de la parter.

— Da, domnule, zise domnul Ewell dezumflat şi smerit.

Judele Taylor continuă pe acelaşi ton îngăduitor :

— E pentru prima dată că apari în faţa Curţii ? Nu-mi amintesc să te mai fi văzut pe-aici. Şi cum martorul dădea din cap afirmativ, urmă : Ei bine, atunci să precizăm un lucru. Atîta vreme cît voi prezida în această sală, nu vreau să mai aud nici un fel de expresii necuviincioase din partea nimănui. Ai înţeles ?

Domnul Ewell dădu din cap, dar mă îndoiam că înţelesese.

Judele Taylor oftă şi se întoarse către procuror :

— Continuă, domnule Gilmer.

— Mulţumesc, domnule preşedinte. Domnule Ewell, vrei să ne spui, cu propriile dumitale cuvinte, ce s-a întîmplat în seara zilei de 21 noiembrie ?

Jem zîmbi şi-şi ridică părul din ochi. „Cu propriile dumitale cuvinte“ — era marca de fabrică a domnului Gilmer. Şi nu o dată ne-am întrebat de

ce se temea domnul Gilmer că martorii lui ar putea folosi cuvintele altcuiva — şi ale cui oare ?

— Păi, în seara de 21 noiembrie mă întorceam de la pădure cu o legătură de vreascuri pentru foc, şi cînd să ajung la gard, numai ce-o aud pe Mayella ţipînd din casă ca porcul la tăiere...

La auzul acestor cuvinte, judele Taylor aruncă martorului o privire pătrunzătoare, dar încredinţîndu-se probabil că nu aveau nici o intenţie grosolană, se mulţumi să-l chestioneze cu glas adormit :

— Ce oră era, domnule Ewell ?

— Tocmai scăpăta soarele. Ei, şi cum ziceam, Mayella ţipa de parcă l-ar fi bătut pe Cristos...

O altă privire a judecătorului îl făcu însă pe domnul Ewell să tacă.

— Da ? Ţipa ? întrebă domnul Gilmer.

Domnul Ewell se uită ruşinat la judecător.

— Da, Mayella ridicase casa-n picioare cu ţipetele ei, aşa că am lăsat legătura de vreascuri şi am luat-o la fugă cît mă ţineau picioarele, numai că am nimerit în gard, dar cînd am reuşit să mă descotorosesc de sîrme, m-am repezit la geam şi-am văzut... Faţa domnului Ewell se făcu roşie ca focul. Se ridică în picioare şi zise arătînd cu degetul spre Tom Robinson : L-am văzut pe cioroiul ăla de colo năvălind ca un animal în călduri asupra Mayellei mele !

La procesele conduse de judele Taylor, atmosfera era de obicei atît de senină, încît nu prea avusese prilejul să facă uz de ciocănel, acum însă bătu cu el în masă timp de cinci minute încheiate. Atticus se ridicase-n picioare şi-i spunea ceva, în vreme ce domnul Heck Tate, în calitatea lui de şef al poliţiei

comitatului, sta în mijlocul culoarului şi încerca să potolească mulţimea. În spatele nostru auzirăm mormăieli înăbuşite de mînie din mijlocul oamenilor de culoare.

Aplecîndu-se peste Dill şi peste mine, părintele Sykes îl trase de mînecă pe Jem.

— Domnule Jem, ar trebui s-o duci acasă pe domnişoara Jean Louise. Auzi, domnule Jem ?

Jem se întoarse către mine :

— Du-te acasă, Scout. Dill, tu şi cu Scout duceţi-vă acasă.

— Mai întîi ar trebui să mă convingi să mă duc, replicai eu prompt, amintindu-mi de binecuvîntatele vorbe ale tatei.

Jem se încruntă la mine furios, apoi însă îl asigură pe părintele Sykes :

— N-aveţi grijă, părinte, tot nu pricepe nimic.

— Ba pricep foarte bine, l-am contrazis, ofensată de moarte, pricep tot atît de bine ca şi tine !

— Ia mai taci ! Nu înţelege, părinte, încă n-are nici nouă ani.

Ochii negri ai părintelui Sykes erau însă plini de îngrijorare.

— Domnul Finch ştie că sînteţi aici ? Ăsta nu-i un loc potrivit pentru domnişoara Jean Louise şi nici pentru voi, băieţi.

Jem scutură capul :

— Nu ne poate vedea aici. N-aveţi nici o grijă, părinte.

Eram convinsă că Jem are să cîştige, fiindcă ştiam că nimic nu l-ar fi putut clinti de-acolo. Dill şi cu mine eram în siguranţă, cel puţin deocamdată,

căci dacă Atticus s-ar uita în sus, ar putea să ne zărească.

În timp ce judele Taylor lovea în masă cu ciocănelul, domnul Ewell şedea pe scaunul martorilor şi-şi contempla cu satisfacţie opera. Cu o singură frază reuşise să-i transforme pe voioşii participanţi la picnic de adineauri într-o masă morocănoasă, încordată, care murmura şi mormăia, dar care, încetul cu încetul, se lăsă hipnotizată de loviturile ciocănelului, din ce în ce mai slabe, pînă ce în sala de şedinţe nu se mai auzi decît un top-top-top uşurel, ca şi cînd judecătorul ar fi schimbat ciocănelul cu un creion.

Recăpătîndu-şi încă o dată autoritatea asupra sălii, judele Taylor se lăsă pe spătarul scaunului. Dintr-o dată păru bătrîn şi obosit, şi-mi adusei aminte ce-mi spusese Atticus — că el şi cu doamna Taylor nu prea se sărutau ; avea probabil aproape şaptezeci de ani.

— Mi s-a cerut, zise în clipa aceea judele Taylor, să evacuez publicul din sala de şedinţe, sau cel puţin femeile şi copiii. Deocamdată nu voi da curs acestei cereri. Oamenii pot să vadă şi să audă ceea ce vor şi, bineînţeles, au dreptul să-şi supună şi copiii aceluiaşi regim, dar pot să vă asigur de un lucru : veţi vedea şi veţi auzi totul în linişte, sau veţi părăsi această sală, dar nu mai înainte de a compărea cu toţii în faţa mea sub acuzaţia de lipsă de respect faţă de curte. Iar dumneata, domnule Ewell, îţi vei face depoziţia în limitele bunei-cuviinţe englezeşti şi creştineşti, dacă ai această posibilitate. Continuă, domnule Gilmer.

Domnul Ewell mă făcea să mă gîndesc la un surdomut. Eram convinsă că nu auzise cîtuşi de puţin cuvintele pe care i le adresase judele Taylor : buzele încercau să le repete fără a emite un sunet, dar cît de grele i se păreau, i-o puteai citi pe faţă. Smereniei prefăcute îi luă loc o seriozitate concentrată, care însă nu reuşi cîtuşi de puţin să-l înşele pe judele Taylor : cîtă vreme domnul Ewell rămase pe scaunul martorilor, judecătorul nu-l slăbi o clipă din ochi, şi era clar că-l desfide să-şi mai dea în petic.

Domnul Gilmer şi cu Atticus schimbară o privire. Atticus se aşezase din nou, cu obrazul proptit în pumn, ceea ce ne împiedica să-i vedem faţa. Domnul Gilmer părea destul de descumpănit. Îi veni însă în ajutor o întrebare a judelui Taylor.

— Domnule Ewell, spuse acesta, l-ai văzut pe pîrît avînd contact sexual cu fiica dumitale ?

— Da, l-am văzut.

Spectatorii nu mai reacţionară, dar pîrîtul spuse ceva. Atticus îi şopti nu ştiu ce, şi Tom Robinson tăcu.

— Ziceai că erai la fereastră ? întrebă iar domnul Gilmer.

— Da, domnule.

— Cît e de la pămînt la fereastră ?

— Vrun metru.

— Vedeai bine odaia ?

— Da, domnule.

— Şi cum arăta ?

— Păi, era toată răvăşită, ca după o încăierare.

— Ce-ai făcut cînd l-ai văzut pe pîrît ?

— Ce să fac ? Am înconjurat în goană casa, ca să intru înăuntru, el însă a şters-o pe uşa din faţă chiar sub nasul meu. Da-l văzusem. Eram prea tulburat din pricina Mayellei ca să fug după el. Am alergat în casă, şi ea zăcea pe podea urlînd...

— Ce-ai făcut după aceea ?

— Păi, am alergat cît de repede am putut după Tate. Pe făptaş îl ştiam, locuia acolo, în cuibul ăla de cioropine, trecea pe lîngă casa noastră în fiecare zi. Dom'le judecător, de cinşpe ani de cînd mă tot rog de comitat să distrugă cuibu' ăla ; îs periculoşi, fără să mai pui la socoteală că fac să scadă valoarea proprietăţii mele...

— Mulţumesc, domnule Ewell, zise cu grabă domnul Gilmer.

Martorul coborî pripit de la bară, dînd nas în nas cu Atticus, care se ridicase cu intenţia de a-l întreba. Judele Taylor îngădui de astă dată sălii să rîdă.

— Încă un pic, domnule, zise Atticus mucalit. Îmi permiţi şi mie să-ţi pun o întrebare, două ?

Domnul Ewell se reîntoarse la bara martorilor, se aşeză şi se uită la Atticus bănuitor şi sfidător în acelaşi timp, expresie care în comitatul Maycomb era comună tuturor martorilor atunci cînd aveau de-a face cu avocatul părţii adverse.

— Domnule Ewell, începu Atticus, s-a alergat foarte mult în seara aceea. Ia să recapitulăm puţin : spui că ai alergat spre casă, ai alergat la fereastră, ai alergat înăuntru, ai alergat la Mayella, ai alergat după domnul Tate. Dar, în timpul tuturor acestor alergături, ai alergat oare şi după un doctor ?

— Nu era nevoie. Văzusem eu ce se-ntîmplase.

— Dar nu înţeleg un lucru : nu-ţi păsa de starea Mayellei ?

— Ba categoric că-mi păsa, răspunse domnul Ewell. Doar văzusem cine era făptaşul.

— Nu, mă refer la starea ei fizică. Nu te-ai gîndit că natura rănilor necesita o îngrijire medicală imediată ?

— Ce ?

— Nu te-ai gîndit că avea neîntîrziat nevoie de un doctor ?

Martorul răspunse că nu-i trecuse aşa ceva prin cap, că nu chemase niciodată un doctor pentru nimeni dintr-ai lui şi că dacă ar fi chemat, l-ar fi costat cinci dolari.

— Asta-i tot ? se interesă el.

— Nu chiar tot, spuse Atticus imperturbabil. Domnule Ewell, ai auzit depoziţia şerifului, nu-i aşa ?

— Cum adică ?

— Erai în sală cînd domnul Heck Tate se afla la bara martorilor, nu-i aşa ? Ai auzit tot ce-a spus, nu-i aşa ?

Domnul Ewell întoarse întrebarea pe toate feţele şi ajunse în cele din urmă la concluzia că nu prezintă nici un pericol.

— Da.

— Eşti de acord cu felul în care a descris rănile Mayellei ?

— Cum adică ?

Atticus se întoarse spre domnul Gilmer şi-i surîse. Domnul Ewell părea hotărît să pună beţe-n roate apărării.

— Domnul Tate a declarat că ea avea ochiul drept învinețit, că fusese lovită în jur...

— A, da, făcu martorul. Sînt de acord cu tot ce-a zis Tate.

— Ești de acord ? întrebă Atticus moale. Aș vrea doar să mă asigur.

Și se apropie de grefier, îi spuse ceva, iar acesta se apucă să ne citească depoziția domnului Tate, la fel cum ar citi cotele bursei : „...care ochi ochiul stîng ah da asta ar însemna ochiul drept era ochiul drept domnule Finch acum îmi aduc aminte că era umflată în partea aceea..." Întoarse pagina. „...a feței domnule șerif te rog să repeți ceea ce ai spus era ochiul drept am mai spus-o".

— Mulțumesc, Bert, zise Atticus. Ai auzit, domnule Ewell. Ai ceva de adăugat ? Ești de acord cu șeriful ?

— Sînt de acord cu Tate. Avea ochiul învinețit și era cotonogită rău de tot.

Omulețul părea să fi uitat umilințele la care-l supusese judecătorul. Era limpede că-l socotea pe Atticus ușor de dus de nas. Păru să devină din nou grosolan, pieptul i se bombă, și iar începu să semene cu un cocoșel roșcat. Credeam că o să explodeze cînd Atticus îi adresă întrebarea următoare :

— Domnule Ewell, știi să citești și să scrii ?

— Obiectez, interveni domnul Gilmer. Nu văd ce legătură are știința de carte a martorului cu speța ; întrebarea e fără legătură cu subiectul și lipsită de importanță.

Judele Taylor tocmai voia să răspundă, însă Atticus nu-i dădu răgaz.

— Domnule judecător, i se adresă el, dacă-mi permiteți să pun această întrebare, și încă una, veți vedea care e temeiul...

— Bine, atunci să vedem, rosti judele Taylor, dar fă așa încît să vedem, Atticus. Întrebarea este admisă.

Domnul Gilmer părea la fel de curios ca noi toți să afle ce legătură era între învățătura domnului Ewell și speță.

— Voi repeta întrebarea, relua Atticus. Știi să citești și să scrii ?

— Categoric că știu.

— Vrei să-ți scrii numele și să ne arăți și nouă ?

— Categoric că vreau. Altminteri, cum credeți c-aș semna cecurile de ajutor pe care le primesc ?

Domnul Ewell devenea din ce în ce mai simpatic concetățenilor săi. Giumbușlucurile lui iscaseră, cred, șușotelile și chicotelile pe care le auzeam la parter.

Începeam să-mi pierd cumpătul. Atticus părea că știe ce face, eu însă aveam impresia că bîjbîie prin întuneric. Nu, nu, și iarăși nu, nu trebuie să pui martorului interogat o întrebare al cărei răspuns nu-l cunoști dinainte — iată un adevăr pe care-l asimilasem, pot spune, o dată cu laptele mamei. Altminteri riști să te trezești cu un răspuns nedorit, un răspuns care te poate face să pierzi procesul.

Atticus tocmai ducea mîna la buzunarul dinăuntru al hainei ; scoase de acolo un plic, apoi din buzunarul de la vestă stiloul. Gesturile îi erau lente, măsurate, și se întorsese în așa fel încît juriului să nu-i scape nimic. Deșurubă capacul și-l puse ușurel

pe masă, scutură nițel stiloul, apoi îl întinse martorului, o dată cu plicul.

— Vrei să ne scrii numele dumitale ? îl invită el. Clar, să vadă și juriul.

Domnul Ewell scrise pe dosul plicului, apoi ridică privirea satisfăcut, tocmai la timp ca să-l vadă pe judele Taylor cum se uita la el ca la o gardenie plină de miresme, înflorită la bara martorilor, și pe domnul Gilmer cum se ridicase pe jumătate de la masa lui. Jurații îl priveau și ei, unul chiar se aplecase peste balustradă.

— Ce-i așa de interesant ? făcu el.

— Ești stîngaci, domnule Ewell, zise judele Taylor.

Domnul Ewell se întoarse mînios spre judecător, spunînd că nu vede ce legătură e între proces și faptul că el e stîngaci, că e un om cu frica lui Dumnezeu și că Atticus Finch își bate joc de el. Totdeauna avocații chițibușari ca Atticus Finch își băteau joc de oameni, cu matrapazlîcurile lor. Povestise cum s-a întîmplat, o spusese o dată și încă o dată — chiar așa. Nimic din ceea ce l-a întrebat Atticus după aceea nu l-a putut determina să schimbe o iotă din istorisirea lui : se uitase pe fereastră, îl luase la goană pe cioroi, apoi alergase după șerif. Atticus îl lăsă pînă la urmă în pace.

Domnul Gilmer ținu să-i mai pună o întrebare :

— În legătură cu faptul că scrii cu stînga : ești cumva ambidextru, domnule Ewell ?

— Categoric că nu-s, pot să mă folosesc la fel de bine și de o mînă, și de ailaltă. Și de una și de alta, repetă el, rățoindu-se către masa apărării.

Jem părea că rîde în sinea lui. Lovea ușor cu pumnul în balustrada balconului și la un moment dat chiar îl auzii spunînd : „L-am prins !"

Eu nu-i împărtășeam părerea : Atticus încerca să demonstreze, probabil, că acela care o bătuse pe Mayella putea fi prea bine domnul Ewell însuși. Atîta lucru eram și eu în stare să pricep. Dacă ochiul ei drept era învinețit și dacă era lovită mai ales în partea dreaptă a feței, asta însemna că făptașul trebuia să fi fost stîngaci. Sherlock Holmes și cu Jem Finch nu s-ar fi contrazis. Dar și Tom Robinson putea fi stîngaci. Ca și domnul Heck Tate, adineauri, încercam să-mi închipui o persoană stînd în fața mea, apoi, după o rapidă pantomimă mintală, ajunsei la concluzia că Tom Robinson ar fi putut s-o țină cu dreapta și s-o lovească cu stînga. Mă uitai jos, în direcția lui. Ședea cu spatele la noi, dar îi puteam vedea umerii lați și ceafa ca de taur. Nu i-ar fi fost greu de loc. Și iar mi-am zis că Jem vindea pielea ursului din pădure.

18

Iată însă că o voce strigă :

— Mayella Violet Ewell !

Spre bara martorilor se îndreptă o fetișcană. Cînd ridică mîna și jură că va spune adevărul, tot adevărul și numai adevărul, așa să-i ajute Dumnezeu, părea destul de delicată, dar cînd se așeză pe scaunul martorilor cu fața la noi, redeveni ceea ce era de fapt, adică o fată robustă și îndesată, deprinsă cu muncile anevoioase.

În comitatul Maycomb nu era greu să-ţi dai seama dacă cineva se îmbăiază cu regularitate, spre deosebire de cei ce n-o fac decît la un an o dată: domnul Ewell părea opărit; e ca şi cînd pielea lui s-ar fi resimţit, după o noapte întreagă de muiere în apă şi leşie, de pe urma pierderii multiplelor straturi de murdărie protectoare. Mayella arăta ca una care-şi da toată silinţa să rămînă curată, ceea ce-mi aminti de şirul de muşcate din ograda Ewellilor.

Domnul Gilmer o rugă pe Mayella să relateze juriului, cu propriile ei cuvinte, ce se petrecuse în seara zilei de 21 noiembrie anul trecut, dar cu propriile ei cuvinte, mă rog.

Mayella rămase însă mută.

— Unde erai în seara aceea, în amurg? începu domnul Gilmer cu multă răbdare.

— Pe verandă.

— Pe care verandă?

— Nu-i decît una, cea din faţă.

— Ce făceai pe verandă?

— Nimic.

— Spune-ne întocmai ce s-a întîmplat, se amestecă judele Taylor. Poţi să ne spui, nu-i aşa?

Mayella se uită la el şi izbucni în plîns. Îşi dusese mîinile la gură şi plîngea cu suspine. Judele Taylor o lăsă aşa un timp, apoi interveni:

— Ei, destul, destul. Atîta timp cît spui adevărul, n-ai de ce te teme aici. Toate acestea ţi se par nefireşti, dar n-ai de ce să te ruşinezi şi să te temi. De cine ţi-e frică?

Mayella bolborosi ceva în pumni.

— Ce-ai zis? o întrebă judecătorul.

— De el, suspină ea, arătîndu-l pe Atticus cu degetul.

— De domnul Finch?

Fata scutură cu putere capul:

— Să nu mă facă ce l-a făcut pe tăticu'... stîngace...

Judele Taylor îşi scărpină părul alb stufos. Era limpede că nu mai pomenise una ca asta.

— Cîţi ani ai? o întrebă el.

— Noăşpe jumate.

Judecătorul îşi drese glasul şi încercă, dar fără a izbuti, să adopte un ton mai blînd.

— Domnului Finch nici prin gînd nu-i trece să te sperie, mîrîi el, şi chiar dacă ar încerca, de asta sînt aici, ca să-l împiedic. Ăsta-i unul din motivele pentru care am fost pus aici. Aşa că dumneata, care eşti om în toată firea, stai dreaptă şi vorbeşte — spune-ne ce ţi s-a întîmplat. Poţi, nu-i aşa?

— O fi întreagă la minte? îi şoptii eu lui Jem.

Frate-meu se holba la bara martorilor.

— Încă nu-mi dau seama, răspunse el. Are destulă minte ca să încerce să inspire milă judecătorului, deşi poate că nu e decît o... ah, Doamne, nu ştiu!

Îmbunată, Mayella îi aruncă lui Atticus încă o privire terorizată, apoi se adresă domnului Gilmer:

— Păi, să vedeţi, dom'le, eu eram pe verandă şi... şi el trecea pe acolo şi, să vedeţi, în curte era un şifonier vechi adus de tăticu' cu gîndul să-l spargă ca să facă lemne de foc. Tăticu' zicea să-l sparg eu cînd se duce el la pădure, da' eu nu mă simţeam în puteri atunci, şi cînd a trecut el...

— Care el?

Mayella arătă iar cu degetul, spre Tom Robinson.

— Mă văd nevoit să te rog să te exprimi mai explicit, îi atrase atenţia domnul Gilmer. Grefierul nu poate nota într-un chip edificator gesturile.

— Ăla de colo, preciză ea. Robinson.

— Şi ce s-a întîmplat după aceea ?

— Eu i-am spus : ia vino-ncoa', cioroiule, şi sparge-mi şifonierul, că am să-ţi dau cinci cenţi. Pentru el nu era mare greutate să-l spargă, nu era de loc. Aşa că a intrat în ogradă, şi eu m-am dus în casă să-i aduc banii, şi m-am întors, da' el a sărit la mine, cît ai zice peşte. Alergase după mine, pe la spate. M-a apucat pe după gît, şi-mi spunea vorbe murdare şi mă săruta. M-am luptat şi am ţipat, da' el mă ţinea strîns de gît. Mă izbea şi mă izbea...

Domnul Gilmer aşteptă ca Mayella să-şi vină în fire : batista ei, leoarcă de sudoare, arăta ca o frînghie, atîta o frămîntase ; cînd o desfăcu pentru a-şi şterge faţa, nu mai era decît un ghem mototolit de mîinile ei fierbinţi. Aşteptă ca domnul Gilmer să-i mai pună o întrebare, dar cum acesta nu spunea nimic, Mayella reluă :

— ...m-a prăvălit pe podea şi m-a înăbuşit şi a profitat de mine.

— Ai strigat ? întrebă acum domnul Gilmer. Ai strigat şi te-ai luptat ?

— Cred şi eu, urlam cît puteam, dădeam în el şi urlam cît mă ţineau puterile.

— Ce s-a mai întîmplat după aceea ?

— Nu-ş ce-a mai fost... a, da, cînd mi-am venit în fire, tăticu' era în odaie şi şedea în faţa mea şi tot striga : cine a făcut asta ? cine a făcut asta ?

Pe urmă parcă m-a luat o apă şi cînd m-am trezit, domnul Tate îmi ajuta să m-adun de pe jos şi m-a dus la găleata cu apă.

Istorisind, Mayella părea că-şi mai recăpătase încrederea în sine, care însă n-avea nimic din insolenţa tatălui ei : era în ea ceva ascuns, ca la o pisică mare, care e cu ochii ţintă la ceva, dar nu-şi poate stăpîni zbaterea nervoasă a cozii.

— Afirmi că i-ai opus rezistenţă din toate puterile ? Te-ai apărat cu dinţii şi cu unghiile ? se interesă mai departe domnul Gilmer.

— Categoric că da, făcu Mayella ecou tatălui ei.

— Eşti absolut sigură că a profitat în întregime de dumneata ?

Faţa Mayellei se crispă şi mă temui că iar începe să plîngă. Dar ea zise numai :

— A făcut cum i-a fost pofta.

Domnul Gilmer ne reaminti tuturor de fierbinţeala acelei zile cînd ridică mîna ca să-şi şteargă fruntea.

— Asta-i tot, deocamdată, zise el amabil, dar te rog să rămîi pe loc. Cred că „răul" de domnul Finch are să-ţi pună şi el întrebări.

— Nu se cade ca procurorul să defăimeze pe reprezentantul apărării în faţa martorei, murmură judele Taylor cu un aer oficial, în orice caz nu acum.

Atticus se ridică surîzător, dar în loc să se îndrepte spre bara martorilor, îşi dădu reverele hainei la o parte şi-şi înfipse degetul mare în vestă, apoi străbătu cu paşi măsuraţi sala, apropiindu-se de fereastră. Se uită pe geam, fără să pară însă interesat de ceea ce vede afară, apoi se întoarse iar

la bara martorilor. În virtutea vechii mele experienţe, puteam să jur că în clipa asta încerca să ia o decizie într-o chestiune.

— Domnişoară Mayella, rosti el în sfîrşit surîzînd mereu, n-am să încerc să te sperii deocamdată, o, încă nu. Să facem mai întîi cunoştinţă. Cîţi ani ai ?

— Am spus că am nouăşpe, i-am spus-o judecătorului, aruncă Mayella cu ciudă, arătînd cu capul spre judele Taylor.

— Aşa-i, domnişoară, aşa-i. Trebuie să fii îngăduitoare cu mine, domnişoară Mayella, îmbătrînesc şi nu mai am ţinere de minte ca odinioară. Poate că am să te întreb despre lucruri pe care le-ai mai spus înainte, dar o să-mi răspunzi, nu-i aşa ? Bu-un.

Judecînd după aerul Mayellei, nu vedeam ce l-ar face pe Atticus să creadă că-şi asigurase colaborarea ei benevolă : îi arunca priviri ucigătoare.

— Ba n-ai să scoţi de la mine o vorbă, dacă ai să-ţi mai faci băşcălie de mine, zise ea.

— Duduie ! exclamă Atticus uluit.

— ...dacă-ţi mai faci băşcălie de mine, de !

— Domnul Finch, se amestecă judele Taylor, nu-şi bate joc de dumneata. Ce-ţi veni ?

Mayella se uită la Atticus pe sub gene, dar de adresat se adresă judecătorului :

— Da' ce mă tot domnişoreşte atît ? N-am de gînd să mă las luată la mişto, nu de-asta am venit aici.

Atticus se retrase din nou la fereastră, lăsînd în seama judelui Taylor rezolvarea incidentului. Acesta nu era tocmai genul de om care să stîrnească milă,

dar cînd l-am auzit cum încerca s-o lămurească, simţii că mi se moaie inima :

— Aşa e domnul Finch de felul lui, explica el Mayellei. Noi lucrăm împreună, în sala asta, de ani şi ani de zile, şi totdeauna domnul Finch a fost politicos cu toată lumea. Nu vrea să-şi bată joc de dumneata, e numai politicos, atîta tot. Aşa-i felul lui. Atticus, îl invită el apoi, lăsîndu-se în spătarul fotoliului, hai să isprăvim cu procedura asta, iar grefierul să înregistreze că nimeni nu şi-a bătut joc de martoră, cum pretinde ea.

Oare i-o mai fi spus Mayellei vreodată cineva „domnişoară" sau „duduie" ? Probabil că nu, de vreme ce se simţise jignită de o politeţe obişnuită. Cum o fi fost viaţa ei ? Aveam să aflu în curînd.

— Prin urmare, eşti în vîrstă de nouăsprezece ani, reluă Atticus. Cîte surori şi cîţi fraţi ai ?

Părăsise fereastra şi revenea la bara martorilor.

— Şapte, răspunse ea.

Tare eram curioasă să ştiu dacă şi ceilalţi arătau ca specimenul pe care-l văzusem în prima zi de şcoală...

— Eşti cea mai mare ? Cea mai în vîrstă ?

— Da.

— Cînd a murit mama dumitale ?

— Nu ştiu — de mult.

— Ai fost vreodată la şcoală ?

— Citesc şi scriu la fel de bine ca tăticu'.

— Cît timp ai mers la şcoală ?

— Doi, trei ani, nu mai ştiu.

Încet dar sigur, începeam să pătrund rostul acestui interogatoriu : prin întrebări pe care domnul Gilmer să nu le socotească fără legătură cu subiec-

tul și lipsite de importanță ca să le respingă, voia să reconstituie treptat în fața juraților tabloul vieții de familie a Ewellilor. Și astfel jurații aflară : că cecul ajutorului pe care-l primeau Ewellii era mult prea neînsemnat ca familia să se poată întreține ; și-apoi, oricum, existau destule motive să se presupună că tăticu' bea banii — dispărea cîteodată zile întregi în mlaștini, de unde se întorcea acasă beat criță ; că, iarăși, clima era destul de blîndă ca să te lipsești de încălțăminte, dar cînd dădea frigul, puteai să-ți înjghebi ghete strașnice din bucăți de anvelope vechi ; că apa și-o cărau cu găleata de la izvorul din capătul maidanului — terenurile dimprejur erau curate, fără gunoi — și că, în ceea ce privește spălatul, se descurca fiecare cum putea : cine ținea să se spele, își căra singur apa ; că frații mai mici erau veșnic guturăniți și sîcîiți de un prurit cronic la părțile dorsale ; că din cînd în cînd venea o cucoană care-o întreba pe Mayella de ce nu merge la școală și își însemna răspunsul, acesta fiind invariabil că de vreme ce doi membri ai familiei știau să scrie și să citească, ceilalți se pot lipsi de învățătură, că de ce să lipsească de-acasă, unde avea tăticu' nevoie de ei...

— Domnișoară Mayella, întrebă Atticus parcă fără tragere de inimă, o tînără de nouăsprezece ani ca dumneata trebuie să aibă prieteni. Cine sînt prietenii dumitale ?

Martora se încruntă nedumerită :

— Prieteni ?

— Da, nu ai cunoștințe de vîrsta dumitale, ori mai mari, ori mai mici ? Băieți sau fete ? Simpli prieteni ?

Ostilitatea Mayellei, care cedase locul unei neutralități morocănoase, fu ațîțată din nou :

— Iar îți faci bășcălie de mine, domnu' Finch ?

Atticus socoti că întrebarea ei răspunsese la a lui.

— Domnișoară Mayella, îți iubești tatăl ? o chestionă el apoi.

— Să-l iubesc, cum adică ?

— Vreau să știu dacă te împaci bine cu el, dacă e bun cu dumneata.

— Pasabil, doar numai cînd...

— Doar numai cînd ce ?...

Mayella se uită la tatăl ei, care ședea cu scaunul lipit de balustradă. El își îndreptă spinarea, așteptînd răspunsul.

— Afară doar cînd... nimic, se decise Mayella. Am zis că e pasabil.

Domnul Ewell se lăsă iar pe spătar.

— Afară doar cînd bea ? întrebă Atticus atît de blînd încît Mayella dădu din cap afirmativ.

— Nu te urmărește niciodată ?

— Cum adică ?

— Cînd e... cu chef, nu te-a bătut niciodată ?

Mayella cătă împrejur, se uită la grefier, apoi își ridică ochii spre judecător.

— Răspunde la întrebare, domnișoară Mayella, o invită acesta.

— Tăticu' nu s-a atins de-un fir de păr din capul meu niciodată, declară ea cu fermitate. N-a pus mîna pe mine niciodată.

Atticus își împinse la loc ochelarii, care-i alunecaseră puțin pe nas.

— Domnişoară Mayella, reluă el, începutul discuţiei noastre a fost bun. Ei, şi acum, să ajungem la proces. Spui că l-ai rugat pe Tom Robinson să vină să spargă — ce anume ?

— Un şifonier, un bufet vechi cu multe sertare într-o parte.

— Îl cunoşteai bine pe Tom Robinson ?

— Cum adică ?

— Vreau să spun dacă ştiai cine e, unde stă...

Mayella dădu din cap afirmativ.

— Ştiam cine e, doar trecea zilnic prin faţa casei.

— Pentru prima oară îl pofteai să intre în curte ?

Mayella tresări uşor la auzul acestei întrebări. Atticus tocmai îşi făcea pelerinajul liniştit către fereastră : punea întrebarea, apoi se uita pe geam, aşteptînd răspunsul. Nu văzu tresărirea ei involuntară, totuşi am avut impresia că o simţise. Se răsuci pe călcîie şi ridică sprîncenele. „Pentru...", începu el din nou.

— Da, pentru prima oară.

— Nu-l mai chemaseşi niciodată în curte ?

Acum Mayella era pregătită.

— Nu. Categoric că nu.

— Un singur „nu" e de ajuns, comentă Atticus cu seninătate. Nu i-ai cerut niciodată pînă atunci să-ţi facă mici servicii ?

— S-ar fi putut, consimţi Mayella. Că prin vecini erau numai ciori.

— Îţi poţi aminti de o altă ocazie ?

— Nu.

— Bine, acum să vedem cum s-a întîmplat. Spuneai că Tom Robinson era în spatele dumitale în cameră cînd te-ai întors, aşa-i ?

— Da.

— Zici că „te-a apucat pe după gît şi-ţi spunea vorbe murdare şi te săruta", aşa-i ?

— Aşa-i.

Atticus îşi recăpătă brusc memoria.

— Dumneata spui că „m-a prins şi m-a înăbuşit şi a profitat de mine", aşa e ?

— Aşa-i cum am spus.

— Îţi aminteşti să te fi lovit peste faţă ?

Martora ezită.

— Păreai destul de sigură că te-a înăbuşit. În tot timpul acesta, dumneata te luptai cu el, îţi aduci aminte ? Ai zis că „dădeam în el şi urlam cît mă ţineau puterile". Îţi aminteşti ca el să te fi lovit peste faţă ?

Mayella tăcea. Părea că încearcă să-şi explice ceva ei însăşi. O clipă am crezut că încearcă să facă la fel ca domnul Heck Tate şi ca mine — să-şi închipuie că are pe cineva în faţă. Aruncă o privire spre domnul Gilmer.

— Hai, domnişoară Mayella, e o întrebare uşoară, am să ţi-o mai pun o dată. Îţi aminteşti ca el să te fi lovit peste faţă ? Glasul lui Atticus îşi pierduse amabilitatea, tonul devenea sec, detaşat, profesional. Îţi aminteşti să te fi lovit peste faţă ?

— Nu, nu-mi amintesc dacă m-a lovit. Adică da, m-a lovit.

— Răspunsul este ultima afirmaţie ?

— Ă-ă ? Da, m-a lovit — pur şi simplu nu-mi aduc aminte, pur şi simplu nu-mi amintesc... totul s-a petrecut atît de repede...

Judele Taylor o privi cu asprime pe Mayella.

— Nu plînge, fato, începu el, dar Atticus interveni :

— Lăsaţi-o să plîngă dacă vrea, domnule judecător. Avem tot timpul.

Mayella smiorcăi mînioasă şi-şi ridică privirea spre Atticus.

— Răspund la orice întrebare ! Ce, m-aţi adus aici ca să vă faceţi băşcălie de mine ? Răspund la orice întrebare !

— Bravo, foarte bine, se arătă satisfăcut Atticus. Au mai rămas doar cîteva. Domnişoară Mayella, ca să nu fiu plictisitor, voi rezuma : ai declarat că pîrîtul te-a lovit, te-a apucat pe după gît, te-a înăbuşit şi a profitat de dumneata. Vreau să fiu sigur că recunoşti făptaşul. Vrei să-l identifici pe bărbatul care te-a siluit ?

— Vreau, e ăla de colo.

Atticus se întoarse spre pîrît.

— Tom, ridică-te. Las-o pe domnişoara Mayella să te privească bine. Acesta este bărbatul, domnişoară Mayella ?

Umerii puternici ai lui Tom Robinson se conturau sub cămaşa subţire. Se ridică în picioare şi se sprijini cu mîna dreaptă pe spătarul scaunului. Părea că-şi ţine cu greu echilibrul, dar nu din pricina felului cum stătea. Braţul stîng îi era cu vreo douăzeci şi cinci de centimetri mai scurt decît dreptul şi atîrna inert de-a lungul corpului. Se termina cu o mînă chircită şi chiar de departe, de la balcon,

puteam să-mi dau seama că nu-i era de nici un folos.

— Scout ! gîfîi Jem. Scout, uită-te ! Părinte, e infirm !

Părintele Sykes se aplecă peste mine şi-i şopti lui Jem :

— Şi-a prins-o în separatorul de bumbac, şi-a prins-o în separatorul de bumbac al domnului Dolphus Raymond cînd era copil... Sîngera de credeam că se prăpădeşte... I-a smuls toţi muşchii de pe os...

— Acesta este bărbatul care te-a siluit ? repetă Atticus.

— Categoric că da.

Întrebarea următoare fu un singur cuvînt, prelungit :

— Cum ?

Mayella turba.

— Nu ştiu cum şi ce fel, dar a făcut-o. Am spus că totul s-a petrecut atît de repede că eu...

— Hai să privim lucrurile mai cu calm, începu Atticus, dar domnul Gilmer îl întrerupse cu o obiecţie : deşi nu s-ar putea spune că întrebarea e fără legătură cu subiectul şi lipsită de importanţă, totuşi Atticus o teroriza pe martoră.

La care, judele Taylor rîse de-a binelea.

— Ei, Horace, stai jos, nu e cîtuşi de puţin aşa. Mai curînd martora îl terorizează pe Atticus.

Judele Taylor era singura persoană din instanţă care rîdea. Pînă şi pruncii nu mai suflau, din care pricină mă şi întrebai dacă nu cumva fuseseră înăbuşiţi la sînul mamelor lor.

— Domnişoară Mayella, ai declarat că pîrîtul te-a înăbuşit şi te-a lovit, nu că s-a strecurat în spatele dumitale şi te-a lovit lăsîndu-te în nesimţire, şi că dumneata ai întors capul şi ai văzut că era acolo.

Atticus se reîntorsese la masa lui şi sublinia fiecare cuvînt ciocănind cu degetele.

— Doreşti să modifici ceva din depoziţia dumitale ?

— Vreţi să mă faceţi să spun ceva ce nu s-a întîmplat ?

— Nu, duduie, doresc să spui tocmai ce s-a întîmplat. Mai povesteşte-ne, te rog, încă o dată ce s-a întîmplat.

— V-am spus ce s-a-ntîmplat.

— Ai declarat că te-ai întors şi ai văzut că era acolo. Atunci te-a înăbuşit ?

— Da.

— Apoi a dat drumul gîtului dumitale şi te-a lovit ?

— Am spus că da.

— Ţi-a învineţit ochiul stîng cu pumnul lui drept ?

— M-am ferit şi... şi a lunecat, da, aşa a fost. Eu m-am ferit şi pumnul lui a lunecat.

În fine, Mayella începea să priceapă.

— Văd că devii brusc foarte clară asupra acestui punct. Acum cîteva clipe nu-ţi aminteai prea bine, nu-i aşa ?

— Am spus că m-a lovit.

— Bine. Te-a înăbuşit, te-a lovit, apoi te-a violat, aşa e ?

— Categoric că da.

— Eşti o fată voinică ; ce făceai în timpul acela, nimic ?

— Am spus că urlam şi mă zbăteam şi mă luptam...

Atticus îşi scoase ochelarii, întoarse ochiul valid spre martoră şi întrebările începură să plouă. Judecătorul Taylor, însă, îl opri :

— Numai cîte o întrebare, Atticus. Dă-i martorei posibilitatea să răspundă.

— Bine. De ce n-ai fugit ?

— Am încercat...

— Ai încercat ? Ce te-a împiedicat ?

— Eu... el m-a trîntit la pămînt. Asta-i, m-a trîntit la pămînt şi s-a urcat pe mine.

— Şi în tot timpul acesta ţipai ?

— Categoric că da.

— Atunci de ce nu te-au auzit ceilalţi copii ? Unde erau ? Pe maidan ?

Nici un răspuns.

— Unde erau ?

— De ce ţipetele dumitale nu i-au atras şi n-au venit în fuga mare ? Maidanul e mai aproape decît pădurea, nu-i aşa ?

Nici un răspuns.

— Sau n-ai ţipat decît atunci cînd l-ai văzut pe tatăl dumitale la fereastră ? Pînă atunci nu te-ai gîndit să ţipi, nu-i aşa ?

Nici un răspuns.

— Ai ţipat pentru prima dată din cauza tatălui dumitale, nu din cauza lui Tom Robinson ? Aşa e ?

Nici un răspuns.

— Cine te-a lovit ? Tom Robinson sau tatăl dumitale ?

Nici un răspuns.

— Ce-a văzut tatăl dumitale pe fereastră, delictul de viol sau cea mai bună dovadă de contrariul ei ? De ce nu spui, fato, adevărul, că Bob Ewell te-a bătut ?

Cînd Atticus se întoarse cu spatele la Mayella, avea aerul că-l doare stomacul, în schimb fața Mayellei era schimonosită de spaimă și de furie. Atticus se așeză obosit și-și șterse ochelarii cu batista.

Dintr-o dată Mayella își recăpătă glasul :

— Am ceva de spus.

Atticus înălță capul.

— Vrei să ne spui ce s-a întîmplat ?

Dar ea nu înțelese tonul compătimitor al invitației.

— Am să spun ceva, și p-ormă nu mai scot o vorbă. Ciorоiul ăla de colo a profitat de mine, iar dacă dumneavoastră care sînteți domni mari nu vreți să faceți nimica, atunci sînteți cu toții niște lași împuțiți, niște lași împuțiți, așa să știți ! Degeaba vă dați aere și vă grozăviți ! Degeaba mă tot coconești dumneata, domnule Finch...

Apoi izbucni în lacrimi adevărate de necaz. Umerii i se cutremurau de suspine. Și își ținu cuvîntul : nu mai răspunse la nici o întrebare, oricît se strădui domnul Gilmer s-o aducă la sentimente mai bune. Cred că dacă n-ar fi fost atît de sărmană și de neștiutoare, judele Taylor ar fi pus-o sub mandat de arestare pentru disprețul pe care-l arătase întregii instanțe. Atticus — cum anume, nu știu — o atinsese rău de tot la punctul slab, ceea ce însă nu părea să-i facă plăcere. Ședea la masă cu capul plecat și niciodată n-am văzut o privire mai

încărcată de ură decît aceea pe care i-o aruncă Mayella cînd trecu prin fața lui.

Cînd domnul Gilmer i-a spus judelui Taylor că procurorul renunță să mai pună întrebări, acesta zise la rîndul lui :

— Ar fi momentul să renunțăm și noi, și să facem cu toții o pauză. Întrerupem ședința pentru zece minute.

Atticus și cu domnul Gilmer se întîlniră în fața biroului judecătorului și șușotiră un timp, apoi ieșiră din sală pe ușa din spatele barei martorilor, ceea ce fu pentru noi ceilalți semnalul destinderii. Abia acum descoperii că șezusem pe marginea băncii și eram cam amorțită. Jem se ridică în picioare căscînd. Dill îl imită, iar părintele Sykes își șterse fața cu pălăria. Era încredințat că termometrul indica 90 de grade Fahrenheit [1].

Domnul Braxton Underwood, care stătuse calm pe unul din scaunele rezervate presei și înmagazinase depozițiile în creierul său avid ca buretele, îngădui privirii sale tăioase să rătăcească peste balconul rezervat oamenilor de culoare și astfel o întîlni pe a mea. L-am văzut cum tresare, apoi își întoarce ochii în altă parte.

— Jem, îl avertizai eu imediat, ne-a văzut domnul Underwood.

— Nu-i nimic. N-o să-i spună lui Atticus, o să scrie la rubrica mondenă din *Tribune*.

Și Jem se întoarse din nou spre Dill, probabil ca să-i explice aspectele mai subtile ale procesului, deși nu-mi prea dădeam seama care ar putea fi.

[1] Peste 32°C.

Nu se iscase nici o controversă mai lungă între Atticus şi domnul Gilmer asupra nici unui punct ; domnul Gilmer avea aerul că-şi exercită în silă funcţia de procuror ; martorii se lăsaseră duşi de nas ca nişte prostănaci, iar obiecţii fuseseră prea puţine. Dar Atticus ne spusese cîndva că atunci cînd prezida judele Taylor, avocaţii care voiau să pledeze numai pe baza depoziţiilor martorilor sfîrşeau de obicei prin a fi muştruluiţi cu severitate de preşedinte. Toate acestea mi le-a distilat încetul cu încetul, în aşa fel încît să pricep că judecătorul Taylor, cu tot aerul lui leneş, era în stare să acţioneze şi în somn, iar faptul că rareori puteai să-l faci mat constituia dovada cea mai bună. Era un bun judecător, zicea Atticus.

În acest moment, judele Taylor îşi făcu din nou apariţia în sală, reluîndu-şi locul pe scaunul său turnant. Scoase o ţigară de foi din buzunarul vestei şi o cercetă gînditor. I-am dat lui Dill un ghiont cu cotul, ca să-i atrag atenţia. După ce absolvi cu bine examenul, ţigara fu muşcată cu răutate.

— Uneori, venim aici numai ca să ne uităm la el, îi explicai lui Dill. Ai să vezi că toată după-amiaza are să muşte din ea.

Indiferent la publicul care-l urmărea de sus, judele Taylor se descotorosi de capătul tăiat, prinzîndu-l cu dexteritate între buze şi trimiţînd apoi, cu un „fleoc", scuipatul drept în scuipătoare.

— Pariez că era campion la scuipat, îmi şopti Dill.

De obicei, pauzele erau semnalul unui exod general. Azi însă nimeni nu clinti. Chiar şi Indolenţii, care nu reuşiseră să-i facă pe cei mai tineri să le

cedeze locurile, rămăseseră în picioare la perete. Probabil că domnul Heck Tate rezervase closetul comitatului pentru persoanele oficiale.

Cînd Atticus şi cu domnul Gilmer se reîntoarseră şi ei, judele Taylor îşi consultă ceasul. „E aproape patru", glăsui el, şi am fost surprinsă, fiindcă orologiul tribunalului ar fi trebuit să bată cel puţin de două ori pînă acum, or, nu-l auzisem şi nici nu-i simţisem vibraţiile.

— Ce-ar fi să încercăm să terminăm azi după-amiază ? urmă judele Taylor. Ce părere ai, Atticus ?

— Cred că putem, răspunse tata.

— Cîţi martori ai ?

— Unul singur.

— Bine, cheamă-l.

19

Ajungînd la bara martorilor, Thomas Robinson îşi ridică braţul stîng cu mîna cealaltă. Condusă astfel către Biblie, stînga, moale ca de cauciuc, încercă să atingă scoarţele negre. Dar cînd dreapta o părăsi, lunecă de pe Biblie şi lovi masa grefierului. Acuzatul încercă să repete mişcarea, dar judele Taylor mormăi : „Lasă, Tom, nu-i nimic." După ce depuse astfel jurămîntul, Tom se aşeză pe scaunul de la bara martorilor. Graţie întrebărilor pe care Atticus i le-a pus la repezeală una după alta, aflarăm următoarele :

Împlinise douăzeci şi cinci de ani ; era căsătorit şi avea trei copii ; mai avusese de-a face cu legea :

se alesese cîndva cu treizeci de zile închisoare pentru tulburarea ordinii publice.

— Trebuie să fi fost într-adevăr caz de tulburare a ordinii publice, zise Atticus. În ce a constat ?

— M-am bătut cu unul care a încercat să mă taie.

— Şi-a reuşit ?

— Da, dom'le, da' numai niţel, nu m-a rănit. Vedeţi, eu... şi Tom îşi mişcă umărul stîng.

— Ştiu, zise Atticus. Aţi fost condamnaţi amîndoi ?

— Da, dom'le, eu însă a trebuit să fac închisoare, fiindcă n-am avut cu ce plăti amenda. Ălălalt şi-a plătit-o.

Dill se aplecă peste mine şi-l întrebă pe Jem ce urmăreşte Atticus, iar acesta îi răspunse că tata demonstra juraţilor că Tom n-are nimic de ascuns.

— O cunoşteai pe Mayella Violet Ewell ? continuă Atticus.

— Da, dom'le, în fiecare zi cînd mă duceam şi cînd mă-ntorceam de la cîmp treceam prin faţa casei ei, altfel n-aveam cum.

— Al cui cîmp ?

— Culeg pentru domnul Link Deas.

— Culegeai bumbac în noiembrie ?

— Nu, dom'le, toamna şi iarna lucrez în curtea dumnealui. Lucrez mai tot timpul anului pentru dumnealui, are o mulţime de nuci şi alţi pomi fructiferi.

— Zici că trebuia să treci prin faţa casei Ewell cînd te duceai şi cînd te-ntorceai de la muncă. Mai există şi alt drum ?

— Nu, dom'le, alt drum nu cunosc.

— Tom, dînsa ţi-a adresat vreodată cuvîntul ?

— Păi, sigur că da, dom'le ; o salutam ori de cîte ori treceam, şi într-o zi m-a rugat să intru în curte şi să-i sparg cu toporul un şifonier.

— Cînd ţi-a cerut să-i spargi şifonierul ?

— Asta a fost tocmai în primăvara trecută, dom'le Finch. Îmi aduc aminte fiindcă era vremea săpatului şi aveam sapa la mine. Eu i-am spus că nu am decît sapa la îndemînă, dar dînsa mi-a spus că are o toporişcă. Mi-a dat toporişca şi am spart şifonierul. Mi-a spus : „Cred că n-o să mă coste decît cinci cenţi, nu-i aşa ?“ Dar eu i-am răspuns : „Nu, donşoară, nu trebuie să-mi plătiţi“. Şi m-am dus acasă. Fiindcă asta s-a întîmplat primăvara trecută, dom'le Finch, acum aproape un an.

— Şi te-ai mai dus vreodată pe-acolo după aceea ?

— Da, dom'le.

— Cînd ?

— Păi, de o mulţime de ori.

Judele Taylor întinse instinctiv mîna după ciocănel, dar nu-l apucă. Rumoarea care se iscase la parter încetă de la sine.

— În ce circumstanţe ?

— Poftim ?

— De ce-ai mai intrat în curte de o mulţime de ori ?

Fruntea lui Tom Robinson se descreţi.

— Dînsa mă chema înăuntru, dom'le. Ori de cîte ori treceam pe acolo, avea cîte o trebşoară pentru mine — să sparg lemne, să-i fac surcele, să-i aduc apă. Îşi uda florile alea roşii în fiecare zi...

— Erai plătit pentru serviciile acestea ?

— Nu, dom'le, numai prima dată a zis că-mi dă cinci cenţi. O ajutam bucuros, fiindcă cred că domnul Ewell nu-i dădea nici un ajutor, şi nici copiii, şi eu ştiam că n-are bani de aruncat.

— Dar copiii ceilalţi unde erau ?

— Erau de obicei pe acolo, primprejur. Unii se uitau la mine cum lucrez, alţii şedeau la fereastră.

— Domnişoara Mayella vorbea cu dumneata ?

— Da, dom'le, vorbea.

În timp ce Tom Robinson îşi făcea depoziţia, o idee încolţi în mintea mea : Mayella Ewell trebuie să fi fost fiinţa cea mai singuratică de pe lume. Mai singură chiar decît Bau Radley, pe care nimeni nu-l văzuse ieşind afară din casă măcar o dată de douăzeci şi cinci de ani. Cînd Atticus o întrebase dacă are prieteni, la început nici n-a înţeles despre ce e vorba, pe urmă a crezut că-şi bate joc de ea. Şi mi-o închipuiam tot atît de tristă ca şi copiii aceia cu sînge amestecat de care-mi vorbise Jem : albii nu voiau să aibă de-a face cu ea fiindcă trăia ca într-o cocină, iar negrii fiindcă era albă. Nu putea trăi ca domnul Dolphus Raymond, care prefera compania negrilor, fiindcă nu stăpînea un ţărm întreg de rîu şi nu era de viţă veche şi aleasă. Nimeni nu spunea despre Ewelli „aşa-s ei". Maycombul le dăruia coşuri cu pomeni la Crăciun, alocaţie de pauperitate şi le întorcea spatele. Tom Robinson era probabil singurul om care se purtase frumos cu ea. Şi totuşi, îl acuza că profitase de dînsa şi, cînd s-a ridicat în picioare, s-a uitat la el ca la gunoiul pe care-l striveşti sub tălpi.

Meditaţiile îmi fură întrerupte de glasul lui Atticus :

— Ai intrat vreodată pe proprietatea Ewellilor, zicea tata, ai călcat vreodată pe proprietatea Ewellilor fără invitaţia expresă a vreunuia dintre ei ?

— Nu, dom'le Finch, niciodată. N-aş face una ca asta, dom'le.

Atticus ne spusese cîndva că unul din mijloacele de a constata dacă un martor minte sau spune adevărul era să-l asculţi fără să-l priveşti : făcui şi eu această experienţă şi constatai că Tom tăgăduieşte de trei ori la rînd dintr-o suflare, dar stăpîn pe sine, fără a se văicări cîtuşi de puţin, şi înclinam să-l cred, cu toate că protestase de prea multe ori. Părea să fie un negru de treabă, şi un negru de treabă n-ar fi intrat în ruptul capului în curtea cuiva din proprie iniţiativă.

— Tom, ce ţi s-a întîmplat în seara de 21 noiembrie a anului trecut ?

Dedesubtul nostru, întreg parterul răsuflă o dată ca un singur om şi se aplecă înainte. La fel făcură şi oamenii de culoare.

Tom avea pielea de un negru foarte închis, dar nu lucioasă, ci mată şi moale ca o catifea. Albul ochilor îi strălucea, iar cînd vorbea, dinţii parcă-i scăpărau. Dacă n-ar fi fost beteag, l-ai fi putut lua drept un reuşit specimen bărbătesc.

— Dom'le Finch, începu el, în seara aceea mă întorceam acasă ca de obicei şi, cînd am trecut prin faţa casei Ewell, am văzut-o pe domnişoara Mayella pe verandă, tocmai aşa cum a spus şi dînsa. Mi s-a părut că e mai multă linişte ca altă dată, şi nu pricepeam de ce. Tocmai mă întrebam care o fi pricina, cînd ea mi-a spus să viu şi să-i dau o mînă de ajutor. Am intrat în curte şi m-am uitat

împrejur să văd dacă are ceva vreascuri de mărunţit, dar n-am văzut nimic şi atunci dînsa mi-a spus : „Nu, am ceva de făcut în casă. Uşa aia veche a ieşit din ţîţîni şi se apropie toamna". Am întrebat-o : „Aveţi o şurubelniţă, domnişoara Mayella ?" Şi ea mi-a răspuns că sigur că are. Am suit treptele şi dînsa mi-a făcut semn să intru-n casă, şi am intrat în camera din faţă şi m-am uitat la uşă. I-am spus : „Domnişoară Mayella, uşa asta nu pare să aibă nimic." Am mişcat-o înainte şi-napoi şi am văzut că ţîţînile erau la locul lor ; atunci ea a trîntit-o sub nasul meu. Dom'le Finch, mă minunam de ce era atîta linişte, şi m-am dumirit : nu era nici un copil acasă, nici unul, şi am întrebat-o atunci pe domnişoara Mayella unde-s copiii.

Pielea lui neagră catifelată începea să capete luciu, şi Tom îşi trecu mîna peste faţă.

— Am întrebat-o unde-s copiii, continuă el, şi dînsa mi-a spus — da' parcă rîdea, sau cam aşa ceva — mi-a spus că s-au dus toţi în oraş să mănînce îngheţată. „Mi-a trebuit un an întreg, zicea, să pun deoparte şapte cenţi, da' am reuşit, s-au dus toţi în oraş."

Stînjeneala lui Tom nu provenea din faptul că transpirase.

— Şi ce-ai spus atunci, Tom ? îl întrebă Atticus.

— I-am spus : „Domnişoară Mayella, e foarte frumos din partea dumneavoastră că-i trataţi", sau cam aşa ceva. Iar ea a zis : „Aşa crezi ?" Mă tem că n-a înţeles ce gîndeam eu — gîndeam că e frumos din partea dumneaei să pună bani deoparte ca să-i trateze.

— Eu te înţeleg, Tom, continuă, zise Atticus.

— Atunci, i-am spus că mai bine mă duc, fiindcă tot n-aveam ce face pentru dînsa, dar dînsa a zis : „O, ba da, poţi face", şi cînd am întrebat-o ce, mi-a spus : „Suie-te pe scaunul cela de colo şi dă-mi jos de pe şifonier cutia ceea".

— Nu acelaşi şifonier pe care-l tăiaseşi ? întrebă Atticus.

Martorul zîmbi.

— Nu, dom'le, altul. Aproape cît camera de 'nalt. Aşa că am făcut ce mi-a cerut şi tocmai întinsesem mîna după cutie cînd, deodată, numai ce simt că dumneaei mă îmbrăţişează de picioare, da, dom'le Finch, mă îmbrăţişează de picioare. M-am speriat aşa de tare, că am sărit jos şi-am răsturnat scaunul — ăsta a fost singurul lucru, singura mobilă răsturnată în odaia ceea, dom'le Finch, pînă cînd am ieşit de-acolo. Jur în faţa bunului Dumnezeu !

— Şi ce s-a întîmplat după ce-ai răsturnat scaunul ?

Tom Robinson amuţi. Se uită la Atticus, apoi la juraţi, pe urmă la domnul Underwood care şedea tocmai în partea cealaltă a sălii.

— Tom, ai jurat să spui tot adevărul. Ai de gînd să-l spui ?

Tom îşi trecu mîna, nervos, peste gură.

— Ce s-a întîmplat după aceea ?

— Răspunde la întrebare, îi ceru şi judele Taylor. O treime din ţigara lui de foi dispăruse.

— Dom'le Finch, am sărit jos de pe scaun şi m-am întors, şi ea aproape că s-a năpustit la mine.

— S-a năpustit la dumneata ? Violent ?

— Nu, dom'le, m-a îmbrăţişat. M-a îmbrăţişat de mijloc.

De data aceasta ciocănelul judelui Taylor se abătu cu putere asupra mesei şi, în aceeaşi clipă, lămpile se aprinseră în sala de judecată. Nu venise înserarea, dar soarele după-amiezii părăsise ferestrele. Judele Taylor restabili repede ordinea.

— Ce-a făcut dînsa după aceea ?

Martorul înghiţi cu greutate.

— S-a ridicat în vîrful picioarelor şi m-a sărutat pe obraz. Nu sărutase niciodată un bărbat, zice, şi de ce n-ar săruta un negru. Ce-i face taică-său, zice, nu contează. „Sărută-mă şi tu, negrule", zice. Eu ziceam : „Domnişoară Mayella, dă-mi drumu'", şi încercam să fug, dar ea proptea uşa cu spinarea şi-a trebuit s-o împing. Nu voiam să-i fac nici un rău, dom'le Finch, şi i-am zis : „Lasă-mă să trec", dar tocmai cînd îi spuneam, a început domnul Ewell să strige la fereastră.

— Ce striga ?

Tom Robinson înghiţi din nou în sec şi holbă ochii :

— Ceva ce nu se cade să spun, nu se cade să audă oamenii şi copiii ăştia.

— Ce zicea, Tom ? *Trebuie* să spui juraţilor ce zicea.

Tom Robinson închise ochii, strîngîndu-i cu putere.

— Zicea : „Tîrfă blestemată, am să te omor".

— Şi ce s-a întîmplat atunci ?

— Dom'le Finch, am fugit atît de repede, că nu ştiu ce s-a mai întîmplat.

— Tom, ai violat-o pe Mayella Ewell ?

— Nu, dom'le.

— I-ai făcut vreun rău ?

— Nu, dom'le.

— Ai rezistat avansurilor ei ?

— Dom'le Finch, am încercat. Am încercat, fără să mă port necuviincios cu dînsa. N-am vrut să fiu necuviincios, n-am vrut s-o împing, sau mai ştiu eu ce.

Simţeam că Tom Robinson, în felul lui, se purta la fel de frumos ca şi Atticus. N-am înţeles, pînă ce tata nu mi-a explicat mai tîrziu, subtilitatea situaţiei fără ieşire a lui Tom : pentru nimic în lume n-ar fi crezut să lovească o albă fără a-şi lua adio de la viaţă, de aceea a şters-o — ceea ce însă constituia un indiciu sigur de vinovăţie.

— Tom, să revenim la domnul Ewell, zise Atticus. Ţi-a spus el ţie ceva ?

— Nimic, dom'le, poate că o fi spus, dar nu mai eram acolo.

— Bine, i-o tăie sec Atticus. Ce-ai auzit, cu cine vorbea ?

— Dom'le Finch, vorbea şi se uita la domnişoara Mayella.

— Atunci ai fugit ?

— Sigur, dom'le.

— De ce-ai fugit ?

— Mi-era teamă, dom'le.

— De ce ţi-era teamă ?

— Dom'le Finch, dacă dumneavoastră aţi fi ca mine, un negru, şi dumneavoastră v-ar fi fost teamă.

Atticus se aşeză pe scaun. Domnul Gilmer tocmai îşi croia drum spre bara martorilor, dar îna-

inte de-a ajunge în faţa ei, domnul Link Deas se ridică din mijlocul asistenţei şi strigă :

— Vreau să ştiţi cu toţii un singur lucru, chiar acum ! Băiatul ăsta munceşte pentru mine de opt ani şi n-am avut din partea lui nici cea mai mică umbră de necaz. Nici cea mai mică umbră !

— *Ţine-ţi gura, domnule !* Judele Taylor era acum treaz de-a binelea şi striga de zguduia pereţii. Se-nroşise şi la faţă. Ca prin minune, ţigara de foi nu-i stingherea dicţiunea. Link Deas, vociferă el, dacă ai ceva de spus, ai să spui sub prestare de jurămînt şi la timpul potrivit, dar pînă atunci, ieşi afară din sală, mă auzi ? Ieşi afară din sală, domnule, ai auzit ? Naiba să mă ia dacă mai prezidez instanţa asta !

Şi judele Taylor îşi întoarse către Atticus privirea tăioasă ca un pumnal, de parcă l-ar desfide să vorbească, dar Atticus, cu capul vîrît între umeri, rîdea pe-nfundate. Şi mi-am amintit ce-mi spusese mai de mult, că uneori observaţiile *ex cathedra*[1] ale judelui Taylor depăşeau atribuţiile sale, lucru de care însă puţini avocaţi se sinchiseau. Mă uitai la Jem, dar Jem clătina capul dezaprobator.

— Asta nu-i ca şi cînd s-ar ridica unul dintre juraţi şi ar spune ceva, îmi explică el. Nu-i de loc acelaşi lucru, aşa cred. Domnul Link se face vinovat de tulburarea liniştii, sau cam aşa ceva.

Judele Taylor ceru grefierului să şteargă tot ce scrisese după „domnule Finch, dacă dumneavoastră aţi fi ca mine, un negru, şi dumneavoastră v-ar fi fost teamă“ şi spuse juraţilor să nu ţină seama de

---

[1] În virtutea autorităţii sale (lat.).

incident. Privi bănuitor spre coridorul central şi aşteptă, presupun, ieşirea din sală a domnului Link Deas, după care zise :

— Dă-i drumul, domnule Gilmer.

— Robinson, ai fost condamnat cîndva la treizeci de zile închisoare pentru tulburarea ordinii publice ? întrebă acesta.

— Da, dom'le.

— Cum arăta negrul celălalt cînd ai isprăvit cu el ?

— El m-a bătut, dom'le Gilmer.

— Da, dar dumneata ai fost condamnat, nu-i aşa ?

Atticus înălţă capul.

— Fusese un delict de tulburare a ordinii publice, ceea ce s-a menţionat şi în procesul-verbal, domnule judecător.

Vocea lui îmi părea că trădează oboseală.

— Totuşi martorul va trebui să răspundă, zise judele Taylor cu glas la fel de obosit.

— Da, dom'le, mi s-au dat treizeci de zile închisoare.

Înţelegeam că domnul Gilmer vrea să convingă juriul că cine a fost condamnat o dată pentru tulburarea ordinii publice putea foarte bine să atenteze la Mayella Ewell, că ăsta era unicul motiv de care-i păsa. Motive ca acestea erau totdeauna binevenite.

— Robinson, dumneata poţi prea bine să spargi un şifonier sau să tai lemne cu o singură mînă, nu-i aşa ?

— Da, dom'le, aşa cred.

— Eşti destul de puternic ca să sugrumi o femeie şi s-o trînteşti la pămînt ?

— N-am făcut asta niciodată, dom'le.

— Dar eşti destul de puternic ca s-o poţi face ?

— Cred că da, dom'le.

— Ai pus de mult ochii pe ea, nu-i aşa, băiete ?

— Nu, dom'le, nu m-am uitat niciodată la dînsa.

— Atunci, grozav de politicos trebuie să fi fost ca să-i spargi lemne şi să-i cari apă, nu-i aşa, băiete ?

— Încercam doar s-o ajut, dom'le.

— Asta dovedeşte o mare generozitate din partea dumitale : după muncă, mai aveai şi acasă treburi, nu-i aşa ?

— Da, dom'le.

— De ce nu le făceai pe-ale dumitale, în loc să le faci pe ale domnişoarei Ewell ?

— Le făceam şi pe unele, şi pe altele, dom'le.

— Trebuie să fi fost foarte ocupat. De ce ?

— Cum de ce, dom'le ?

— De ce te arătai atît de grăbit să faci treburile femeii aceleia ?

Tom Robinson şovăi pînă să găsească răspunsul.

— Fiindcă nu părea să aibă pe nimeni care s-o ajute, am mai spus...

— Cum, băiete, cu domnul Ewell şi cu şapte copii lîngă ea ?

— Păi, nu v-am spus că nici unul nu părea s-o ajute ?

— Şi tu, băiete, spărgeai lemnele, făceai toată munca asta din simplă bunătate ?

— Încercam s-o ajut, am mai spus.

Domnul Gilmer adresă juraţilor un surîs sardonic.

— Pari cu adevărat pîinea lui Dumnezeu ! Şi toate astea fără nici un ban ?

— Da, dom'le. Îmi părea foarte rău de ea, că ducea greul, cred, mai mult decît ceilalţi...

— *Dumitale* îţi părea rău de *ea*, dumitale îţi părea *rău* de ea ?

Domnul Gilmer avea aerul că e gata-gata să se înalţe pînă-n tavan.

Martorul îşi dădu seama că făcuse o greşeală şi se foi stingherit pe scaun. Dar era prea tîrziu. La parter, nimănui nu-i plăcuse răspunsul lui Tom Robinson. Domnul Gilmer făcu o pauză lungă, tocmai pentru a-l lăsa să se întipărească mai bine în mintea fiecăruia.

— Deci, acum un an, la 21 noiembrie, treceai prin faţa casei ca de obicei, reluă el, şi dînsa te-a rugat să intri şi să-i spargi un şifonier ?

— Nu, dom'le.

— Tăgăduieşti că ai trecut prin faţa casei ?

— Nu, dom'le, dînsa mi-a spus că voia să-i fac ceva în casă...

— Ţi-a spus că te roagă să-i spargi un şifonier, aşa e ?

— Nu, dom'le, nu-i aşa.

— Atunci afirmi că ea minte, băiete ?

Atticus se şi ridicase, dar Tom Robinson nu avea nevoie de ajutorul lui.

— Nu spun că minte, dom'le Gilmer, răspunse acuzatul, zic că ea face-n mintea ei o încurcătură.

La următoarele zece întrebări cu ajutorul cărora domnul Gilmer readuse în scenă întîmplarea aşa cum o prezentase Mayella, martorul răspunse neabătut că ea făcea o încurcătură în mintea ei.

— Băiete, nu te-a gonit domnul Ewell din casă ?

— Nu, dom'le, nu cred că m-a gonit.

— Nu crezi ? Ce vrei să spui ?

— Vreau să spun că n-am stat atîta încît să aibă timp să mă dea afară.

— Vorbeşti cu multă candoare despre toate acestea, dar atunci de ce te-ai grăbit s-o ştergi ?

— Am spus că mi-era teamă, dom'le.

— Dacă aveai conştiinţa curată, de ce ţi-era teamă ?

— După cum am mai spus, nu e bine pentru un negru să se afle în... într-o încurcătură ca asta.

— Dar dumneata nu erai în nici o încurcătură, ai declarat că doar opuneai rezistenţă domnişoarei Ewell. Ţi-era atît de teamă că te va lovi şi ai rupt-o la fugă, tocmai dumneata care eşti mare cît un bivol ?

— Nu, dom'le, mi-era teamă să nu ajung la judecată, cum am şi ajuns.

— Ţi-era teamă să nu fii arestat, ţi-era teamă că vei da socoteală de ce-ai făcut ?

— Nu, dom'le, mi-era teamă că o să dau socoteală de ceea ce n-am făcut.

— Băiete, eşti obraznic cu mine ?

— Nu, dom'le, nici prin gînd nu-mi trece.

Asta e tot ce-am auzit din întrebările domnului Gilmer, fiindcă Jem îmi ceru în clipa aceea să-l duc afară pe Dill, care, nu ştiu din ce motiv, începuse să plîngă şi nu se mai putea opri ; la început pe înfundate, apoi reuşi să-şi facă auzite suspinele şi în jur. Dacă nu vreau să mă duc cu el, zicea Jem, pur şi simplu are să mă silească, iar părintele Sykes fu şi el de părere că e mai bine să mă duc, aşa că pînă la urmă m-am dus. Dill părea bun şi teafăr în ziua aceea, dar bănuiam că încă nu-şi revenise pe de-a-ntregul după fuga de-acasă.

— Nu te simţi bine ? l-am întrebat cînd am ajuns în capul scării.

În timp ce coboram treptele în fugă, Dill încerca să-şi stăpînească lacrimile. Pe ultima treaptă întîlnirăm silueta singuratică a domnului Link Deas.

— S-a întîmplat ceva, Scout ? mă întrebă el cînd trecurăm pe lîngă dînsul.

— Nu, domnule, i-am răspuns eu peste umăr, lui Dill nu-i e bine.

— Hai afară, sub copaci, i-am propus, cred că te-a moleşit căldura.

Aleserăm stejarul cel mai gros şi ne aşezarăm la umbra lui.

— Nu-l mai puteam răbda, începu Dill.

— Pe cine, pe Tom ?

— Nu, pe bătrînul domn Gilmer, care se purta aşa de urît, îi vorbea aşa de urît...

— Vai, Dill, dar asta-i meseria lui ! Dacă n-ar fi procurori, n-ar fi nici avocaţi, nu crezi ?

Dill oftă resemnat.

— Ştiu asta, Scout, dar felul cum vorbea mi-a făcut greaţă, pur şi simplu greaţă.

— Aşa trebuie să se poarte, Dill, e doar contra...
— Dar nu se purta aşa atunci cînd...
— Vai, Dill, dar aceia erau martorii lui !
— Bine, dar domnul Finch nu s-a purtat aşa cu Mayella şi cu bătrînul Ewell cînd le-a pus el întrebări. Felul cum omul ăsta îi spunea tot timpul „băiete" şi se rînjea la el, şi cum se uita la juraţi ori de cîte ori răspundea Tom...
— Ei, Dill, la urma urmei nu-i decît un negru.
— Şi ce dacă-i negru ? Nu-i frumos, nu-i frumos să te porţi aşa cu ei. Nimeni n-are dreptul să vorbească aşa — mi-e pur şi simplu greaţă.
— Aşa-i domnul Gilmer, Dill, cu toată lumea se poartă aşa. Încă nu l-ai auzit cînd îşi dă drumul de-a binelea, atunci să-l vezi ! Păi să-ţi spun eu : domnul Gilmer nici n-a încercat azi să arate tot ce poate. Toţi fac aşa, adică majoritatea oamenilor legii.
— Afară de domnul Finch.
— El nu-i un exemplu, Dill, el e... Îmi scormoneam memoria în căutarea uneia din expresiile acelea precise şi decisive ale domnişoarei Maudie Atkinson. Aha, am găsit ! El e acelaşi şi în instanţă şi pe stradă.
— Nu asta am vrut să spun, replică Dill.
— Eu înţeleg ce vrei să spui, băiete, auzirăm deodată un glas în spatele nostru. Crezurăm la început că venea din copac, dar glasul era al domnului Dolphus Raymond, care se uita la noi de după trunchi. Nu că n-ai fi bărbat, dar pur şi simplu îţi vine greaţă, nu-i aşa ?

20

— Ia poftim încoace, fiule, am eu ceva care o să-ţi dreagă stomacul.
Fiindcă domnul Dolphus Raymond nu era o persoană respectabilă, am primit invitaţia în silă, totuşi l-am urmat pe Dill. Mi-era teamă că lui Atticus nu i-ar plăcea să ne ştie împrietenindu-ne cu domnul Raymond, iar cît priveşte mătuşa Alexandra, ştiam eu ce-ar zice.
— Poftim, zise el oferindu-i lui Dill punga de hîrtie cu cele două paie. Trage o duşcă bună şi-ai să vezi cum o să te liniştească.
Dill supse cu paiul, zîmbi şi trase apoi o înghiţitură lungă.
— Hi-hi, chicoti domnul Raymond, vizibil încîntat că reuşea să corupă un copil.
— Gata, Dill, opreşte-te, îl avertizai eu.
Dill scoase paiul din gură şi mă privi surîzător.
— Scout, nu-i decît Coca-Cola.
Domnul Raymond se ridică în picioare şi se sprijini de trunchi. Pînă atunci şezuse pe iarbă.
— Copii, vă rog să nu mă daţi de gol. Mi-aţi strica reputaţia !
— Vreţi să spuneţi că în punga aceea n-aveţi decît Coca-Cola ? Coca-Cola simplă ?
— Da, duduiţă, mă asigură domnul Raymond — care trebuie să recunosc că-mi plă.ea cum miroase, a piele, a cai şi a seminţe de bumbac : era singurul om care purta cizme de călăr e englezeşti. Asta beau majoritatea timpului.

— Va să zică, doar vă prefaceţi că vă... ? Vai, domnule, îmi luai eu seama, iertaţi-mă, n-am vrut să...

Domnul Raymond însă chicoti din nou fără să pară cîtuşi de puţin ofensat, aşa că mi-am luat inima-n dinţi şi l-am certat cu discreţia cea mai mare de care eram capabilă :

— Atunci, de ce vă purtaţi aşa cum vă purtaţi ?

— De... a, da, vrei să ştii adică de ce mă prefac ? Ei, foarte simplu. Fiindcă unii nu prea... nu-nghit felul meu de viaţă. Aş putea să zic prea bine : „Dă-i dracului, ce-mi pasă mie dacă nu le place lor". Dar eu zic numai : „Ce-mi pasă mie dacă nu le place lor", nu şi „dă-i dracului", înţelegeţi ?

— Nu, domnule, am răspuns noi într-un glas.

— Încerc să le dau un motiv. Lumii îi place să aibă motive de care să se agaţe. Şi atunci cînd vin la oraş, ceea ce se întîmplă foarte rar, mă fac că mă clatin puţin şi tot beau din punga asta, iar lumea crede că Dolphus Raymond e în ghearele alcoolului, de-aia nu-şi schimbă felul lui de-a fi. N-are ce face, de-aia e aşa cum e.

— Dar asta nu-i cinstit, domnule Raymond. Vă prefaceţi că sînteţi mai rău decît sînteţi în realitate...

— N-o fi cinstit, dar lumii-i convine. Am să-ţi spun un secret, domnişoară Finch. Nu-s de loc mare băutor, dar nimeni n-ar înţelege în ruptul capului că trăiesc aşa cum trăiesc fiindcă aşa-mi place mie.

Simţeam că n-ar trebui să-l ascult pe omul acela plin de păcate, care avea copii cu sînge amestecat şi căruia nici nu-i păsa că toată lumea o ştie, totuşi mă fascina. Era pentru prima oară că vedeam

pe cineva care se păcăleşte pe sine însuşi cu bună ştiinţă. Dar de ce oare ne încredinţa tocmai nouă taina lui cea mai sfîntă ? Nu pregetai să-l întreb.

— Fiindcă sînteţi copii şi puteţi să mă înţelegeţi, răspunse domnul Raymond. Apoi, arătînd cu capul spre Dill : Şi fiindcă l-am auzit vorbind pe junele-acesta... Instinctul lui încă n-a fost pervertit. Cînd va fi niţeluş mai mare, n-o să i se mai facă rău şi n-o să mai plîngă. Va fi şocat probabil că lucrurile nu sînt — cum să spun ? — chiar aşa cum ar trebui să fie, dar de plîns n-o să mai plîngă, nu, asta în nici un caz, cînd va fi niţeluş mai mare.

— Dar de ce să plîng, domnule Raymond ? sări Dill, a cărui virilitate începea să dea semne de trezire.

— Din pricina infernului pe care oamenii îl fac oamenilor, fără să-şi dea seama măcar. Din pricina infernului pe care albii îl fac nealbilor, fără să-şi dea seama că şi ceilalţi sînt oameni.

— Atticus zice că e de zece ori mai rău să păcăleşti pe un om de culoare decît pe un alb, murmurai eu. Zice că e cel mai urît lucru din lume.

— Nu cred să fie altul mai urît, întări domnul Raymond. Domnişoară Jean Louise, dumneata n-ai de unde şti că tatăl dumitale nu e un om de duzină, ai să-ţi dai seama abia peste cîţiva ani, încă nu cunoşti lumea — dar ce zic lumea : nici oraşul ăsta încă nu-l cunoşti. Cu toate că ar fi destul să intri din nou în tribunal...

Mi-am adus aminte că pierdusem aproape toată partea cu întrebările domnului Gilmer. M-am uitat la soare şi l-am văzut gata-gata să apună după

acoperişurile magazinelor din partea de vest a pieţei. Prinsă între două focuri, parcă nu ştiam ce să aleg : pe domnul Raymond sau procesul ?

— Hai, Dill, m-am hotărît eu în sfîrşit. Ţi-a trecut ?

— Da. Mi-a părut bine de cunoştinţă, domnule Raymond, şi vă mulţumesc pentru băutură, mi-a făcut foarte bine.

Alergarăm înapoi în tribunal, urcarăm în fugă treptele, apoi tot aşa cele două caturi şi, în sfîrşit, ne croirăm drum pe lîngă balustrada balconului. Părintele Sykes ne păstrase locurile.

În sală era linişte, şi iar m-am întrebat ce s-or fi făcut copiii. Ţigara de foi a judelui Taylor părea o pată cafenie în mijlocul buzelor sale ; domnul Gilmer scria ceva pe unul din carnetele galbene de pe masa lui, luîndu-se la întrecere cu grefierul, a cărui mînă alerga de zor. „Fir-ar să fie, pufnii eu, l-am scăpat".

Atticus era pe la jumătatea pledoariei. Scosese probabil din servietă, pe care şi-o pusese lîngă scaun, nişte hîrtii, fiindcă le văzui pe masă. Tom Robinson le tot mişca de colo-colo.

— ...în absenţa oricăror dovezi coroborante, omul acesta a fost acuzat de o culpă capitală. Acum compare în faţa justiţiei şi viaţa lui este în pericol...

Îi dădui un ghiont lui Jem :

— A început de mult ?

— A vorbit abia despre probe, îmi răspunse el tot în şoaptă, şi să ştii că o să cîştigăm, Scout. Nu văd cum am putea pierde. N-a început decît de cinci minute. A prezentat lucrurile atît de limpede

şi de simplu, întocmai ca... întocmai aşa cum ţi-am explicat şi eu. Chiar şi tu ai fi înţeles.

— Dar domnul Gilmer ?...

— Ssst. Nimic nou, ca de obicei. Acum taci.

Ne aţintirăm din nou privirea asupra parterului. Atticus vorbea cu uşurinţă, degajat, ca şi cînd ar fi dictat o scrisoare. Se plimba cu paşi rari prin faţa juraţilor, iar aceştia păreau să fie numai ochi şi urechi : toţi ridicaseră capul şi-i urmăreau plimbarea cu un aer de aparentă satisfacţie. Asta, cred eu, fiindcă Atticus nu obişnuia să tune şi să fulgere.

Tata se întrerupse, apoi făcu ceva cu totul neobişnuit ; îşi desprinse ceasul cu lanţ şi-l puse pe masă zicînd : „Cu permisiunea Curţii"...

Judecătorul Taylor încuviinţă cu un semn din cap şi atunci urmă ceea ce Atticus nu mai făcuse pînă atunci şi nici nu l-am mai văzut făcînd de atunci, nici acasă, nici în public : şi-a descheiat nasturii de la vestă, şi-a descheiat gulerul cămăşii, a desfăcut nodul cravatei şi şi-a scos haina. Fiindcă niciodată nu-l pomenisem făcîndu-se comod pînă seara, la culcare, cînd se dezbrăca de tot, pentru Jem şi pentru mine scena echivala cu a-l vedea gol puşcă. Ne-am uitat unul la altul înfioraţi.

Atticus îşi înfundă mîinile în buzunarele pantalonilor şi, în clipa cînd se întoarse cu faţa spre juraţi, îi văzui sclipind butonul de aur de la guler şi vîrful peniţei de la stilou.

— Domnilor, începu el.

Jem şi cu mine ne uitarăm iar unul la altul, fiindcă rostise cuvîntul ca şi cînd ar spune pur şi simplu „Scout" : nu mai avea tonul sec şi detaşat, ci se

adresa juraţilor ca unor interlocutori obişnuiţi cu care ai sta de vorbă în colţ, la poştă.

— Domnilor, spunea el, voi fi scurt, dar aş dori să folosesc timpul ce mi-a mai rămas pentru a vă reaminti că acest caz nu este cîtuşi de puţin dificil, nu vă cere să sacrificaţi nici un minut pentru a trece prin sită fapte complicate, însă vă cere în schimb să ajungeţi la o convingere, mai presus de orice îndoială rezonabilă, în ceea ce priveşte vinovăţia acuzatului. Or, mai întîi, cazul acesta nu ar fi trebuit să ajungă niciodată în faţa justiţiei. Cazul acesta era tot atît de simplu ca doi ori doi fac patru.

Ministerul public nu a putut produce nici o umbră de dovadă medicală atestînd că delictul de care este învinovăţit Tom Robinson ar fi fost făptuit. În schimb, el s-a sprijinit pe depoziţiile a doi martori, ale căror dovezi nu numai că au fost puse sub semnul îndoielii cu ocazia interogatoriilor, dar au fost şi contrazise în mod absolut de acuzat. Acuzatul nu este vinovat, dar altcineva, care se află în acestă sală, este.

O compătimesc din adîncul sufletului pe martora principală a Ministerului public, dar în nici un caz pînă-ntr-atît încît să accept ca viaţa unui om să fie pusă în pericol, lucru pe care ea a încercat să-l facă pentru a-şi ascunde propria ei vină.

Spun „vină“, domnilor, pentru că sentimentul de vinovăţie este acela care i-a dictat comportarea. Nu, nu a săvîrşit o crimă, fireşte : ea n-a făcut decît să calce codul rigid şi tradiţional al societăţii noastre, un cod atît de sever încît acela care-l nesocoteşte este înlăturat din mijlocul nostru ca nevrednic să trăiască printre noi. Este o victimă, o victimă a sărăciei şi ignoranţei extreme, totuşi nu poate să-mi inspire milă : ea este o albă, şi deşi cunoştea prea bine enormitatea delictului, dorinţele i-au fost mai puternice decît codul pe care-l încălca, şi ea s-a încăpăţînat să-l calce. A persistat, iar reacţia ei de mai tîrziu ne este de mult cunoscută tuturor, pentru că şi noi toţi, fără excepţie, am avut-o, fiecare la timpul său. A făcut ceea ce fac toţi copiii : a încercat să scape de dovada propriului ei delict. Dar în cazul de faţă nu avem de-a face cu un copil care ascunde obiectul pe care l-a furat : ea a lovit în propria-i victimă, din necesitatea de a o înlătura. Trebuia s-o facă să dispară din faţa ei, şi chiar din lumea asta. Trebuia să distrugă dovada crimei sale.

Dar care era această dovadă a crimei sale ? O fiinţă omenească, Tom Robinson. Pe Tom Robinson trebuia să-l înlăture din faţa ei. Prezenţa lui Tom Robinson îi amintea zi cu zi şi ceas cu ceas ceea ce făcuse. Şi ce anume a făcut ? A vrut să ispitească un negru.

Era albă şi a vrut să ispitească un negru. Comisese o faptă de care în societatea noastră nici măcar nu se poate vorbi : sărutase un negru. Şi nu un moşneag, ci un negru tînăr şi viguros. Nici un cod nu conta pentru ea înainte de a-l încălca, dar în clipa în care l-a încălcat, acesta s-a prăbuşit parcă asupra ei cu toată greutatea.

Tatăl ei o văzuse, iar acuzatul a arătat în depoziţia lui ce a spus acesta. Ce-a făcut tatăl ? Nu ştim, dar există dovezi circumstanţiale că Mayella Ewell a fost bătută crunt de cineva care lovea

aproape exclusiv cu mîna stîngă. Ştim, în parte, ce-a făcut domnul Ewell : a făcut ceea ce orice alb cu frica lui Dumnezeu, perseverent şi respectabil ar face în asemenea împrejurare — a obţinut un mandat de arestare, semnîndu-l neîndoios cu mîna stîngă, şi iată-l acum pe Tom Robinson aici, în faţa dumneavoastră, după ce-a depus jurămîntul cu unica mînă validă pe care o are — mîna dreaptă.

Astfel, un negru liniştit, cumsecade, modest, care a avut nemaipomenita îndrăzneală să-i „pară rău" de-o femeie albă, a trebuit să pună în balanţă cuvîntul lui împotriva cuvîntului a doi albi. Nu e nevoie să vă mai reamintesc înfăţişarea şi purtarea acestora din urmă în cursul depoziţiilor, fiindcă i-aţi văzut şi dumneavoastră. Martorii Ministerului public, exceptîndu-l pe şeriful comitatului Maycomb, s-au prezentat în faţa dumneavoastră, domnilor, în faţa Curţii, cu cinica siguranţă că depoziţia lor nu va fi pusă nici un moment la îndoială, încredinţaţi că dumneavoastră, domnilor, veţi face cauză comună cu ei din considerentul — cu desăvîrşire falacios — că *toţi* negrii mint, că *toţi* negrii sînt fiinţe profund imorale, că *toţi* bărbaţii negri nu pot fi toleraţi în preajma femeilor noastre — dintr-un considerent, aşadar, întru totul pe măsura nivelului lor intelectual.

Ceea ce, domnilor, după cum ştim, este o minciună, o minciună tot atît de întunecată ca şi pielea lui Tom Robinson, o minciună pe care nici nu mai e nevoie să v-o demonstrez. Cunoaşteţi adevărul, şi adevărul acesta este : unii negri mint, unii negri sînt imorali, unii bărbaţi negri nu trebuie lăsaţi în preajma femeilor — fie ele albe sau

negre. Or, acesta este un adevăr valabil pentru întreaga speţă umană, nu numai pentru o anumită rasă de oameni. Nu există om în sala aceasta care să nu fi spus în viaţa lui o minciună, care să nu fi săvîrşit niciodată o faptă imorală şi nu există pe lume bărbat care să nu se fi uitat, măcar o dată, la o femeie şi să n-o fi dorit.

Atticus se opri şi-şi scoase batista. Apoi îşi luă ochelarii de pe nas, ca să-i şteargă, şi iar ne oferi un „inedit" : nu-l mai văzusem niciodată transpirat, fiindcă nu era dintre cei cărora le asudă faţa ; de data aceasta, faţa-i arsă de soare lucea toată de sudoare.

— Înainte de a încheia, încă un lucru, domnilor. Thomas Jefferson a spus cîndva că toţi oamenii se nasc egali, maximă cu care yankeilor şi moraliştilor departamentelor de la Washington le place să ne dea peste nas. Există la unii, în acest an de graţie 1935, tendinţa de a folosi această frază afară din contextul ei, ca să se poată descurca datorită ei în toate împrejurările. Cel mai ridicol exemplu în acest sens ni-l oferă aceia care conduc învăţămîntul public şi care-i promovează pe proşti şi pe leneşi deopotrivă cu cei sîrguincioşi — fiindcă toţi oamenii s-au născut egali, vă vor spune pilduitor educatorii, iar copiii rămaşi în urmă suferă de groaznice complexe de inferioritate. Noi ştim însă că oamenii nu s-au născut egali în sensul pe care vor să-l acrediteze unii ; există oameni mai inteligenţi decît alţii, există oameni care au mai multe posibilităţi fiindcă s-au născut cu ele, există oameni care cîştigă mai mulţi bani decît alţii, există cucoane care fac prăjituri mai gustoase decît altele

— pentru simplul motiv că unii sînt înzestraţi din naştere cu talente care depăşesc nivelul normal al majorităţii oamenilor.

Există însă în această ţară un anume fel în care toţi oamenii se nasc — şi rămîn — egali, există o instituţie umană care face din cel sărman egalul unui Rockefeller, din cel sărac cu duhul egalul unui Einstein, iar din neştiutorul de carte egalul oricărui preşedinte de colegiu. Această instituţie este, domnilor, Curtea. Ea poate fi Curtea Supremă a Statelor Unite sau ultimul tribunal din ţară, inclusiv această onorată Curte pe care o slujiţi. Curtea îşi are cusururile ei, ca orice instituţie creată de om, dar în această ţară, Curtea este marea nivelatoare, iar în faţa Curţii toţi oamenii s-au născut egali.

Nu sînt un idealist ca să cred nestrămutat în integritatea Curţii sau a sistemului juraţilor — ele nu reprezintă pentru mine un ideal, ci o realitate vie, o realitate concretă. Domnilor, o Curte nu poate fi altfel decît sînteţi fiecare dintre dumneavoastră, cei ce vă aflaţi aici în faţa mea, ca juraţi. O Curte nu poate fi mai dreaptă decît instituţia juraţilor, iar această instituţie nu poate fi mai dreaptă decît juraţii ce-o compun. Am convingerea că dumneavoastră, domnilor, veţi cerceta fără patimă depoziţiile pe care le-aţi ascultat, veţi adopta o hotărîre, şi-l veţi reda pe acest pîrît familiei sale. În numele Domnului, faceţi-vă datoria !

Vocea lui Atticus scăzuse treptat şi, cînd se retrase din faţa juraţilor, adăugă ceva ce n-am putut să aud : parcă o spusese mai mult pentru sine decît pentru Curte. Îl înghiontii pe Jem :

— Ce-a zis ?

— În numele Domnului, credeţi-l pe el — aşa mi se pare că a spus...

Tot în clipa aceea, Dill se aplecă spre mine şi-l trase de mînecă pe Jem :

— Ia te uită ! Colo !

Urmărirăm cu ochii degetul lui, şi inimile ne îngheţară. Prin mijlocul coridorului îşi făcea loc, îndreptîndu-se ţintă către Atticus, Calpurnia.

21

Se opri intimidată în faţa barei şi aşteptă ca judele Taylor s-o observe. Purta un şorţ imaculat şi în mînă ţinea un plic.

Judele Taylor o văzu şi zise :

— Dumneata eşti Calpurnia, nu-i aşa ?

— Da, domnule, răspunse ea. Aş putea să înmînez această scrisoare domnului Finch ? Nu are nici o legătură cu... asta... cu procesul.

Judele Taylor făcu un semn de încuviinţare şi Atticus luă plicul din mîna Calpurniei. Îl deschise, citi biletul, apoi ridică ochii :

— Domnule judecător, eu... bileţelul acesta este de la sora mea. Îmi scrie că... ştiţi, copiii mei lipsesc de acasă, nu s-au întors de la prînz... aşa că eu... dacă aţi putea...

— Atticus, interveni în clipa aceea domnul Underwood, ştiu eu unde sînt. Uite-i colo sus, în balconul rezervat oamenilor de culoare — sînt acolo exact de la ora unu şi optsprezece minute postmeridian.

Tata se întoarse şi se uită la noi. „Jem, coboară de-acolo", strigă el. Apoi îi spuse judecătorului ceva ce n-am mai putut auzi, pentru că am trecut peste părintele Sykes şi ne-am croit drum spre scară.

Atticus şi Calpurnia ne aşteptau jos. Calpurnia părea mînioasă, iar Atticus istovit.

Jem, însă, ţopăia în culmea entuziasmului.

— Am cîştigat, nu-i aşa ?

— Habar n-am, i-o tăie Atticus. Aţi stat aici toată după-amiaza ? Duceţi-vă acasă cu Calpurnia şi mîncaţi, iar după aceea rămîneţi acasă.

— Vai, Atticus, lasă-ne să ne întoarcem, pledă Jem cu foc. Te rog, lasă-ne să auzim verdictul, *te rog frumos*, sir !

— Juraţii pot să iasă şi să se întoarcă dintr-o clipă într-alta, nu ştiu, răspunse tata, dar simţeam că începe să se înmoaie. În fine, tot nu v-a scăpat nimic pînă acum, puteţi să auziţi şi restul. Bine, puteţi să vă întoarceţi după ce mîncaţi — dar să mîncaţi fără grabă, fiindcă n-aveţi nimic important de pierdut — iar dacă juraţii vor mai fi în deliberare, veţi aştepta împreună cu noi. Sper însă că se va termina înainte de a vă întoarce.

— Crezi că au să-l achite atît de repede ? îl descusu Jem.

Atticus deschise gura să răspundă, dar se răzgîndi şi ne părăsi.

Mă rugam în gînd ca părintele Sykes să reuşească să ne păstreze locurile, dar mi-am amintit că toţi se ridicau de la locurile lor ca să iasă cîrduri-cîrduri în clipa cînd juraţii se retrăgeau să delibereze : deseară vor da năvală în drugstore, la cafeneaua

„O.K." şi la hotel, dacă nu-şi aduseseră cu ei şi cina.

Calpurnia ne mîna spre casă bodogănindu-ne :

— ...vă jupoi de vii, ce idee la nişte copii să tragă cu urechea la toate celea ! Domnu' Jem, altceva nu-ţi dă în minte decît să-ţi cari surioara la procesul acela ? Păi domnişoara Alexandra o să cadă jos paralizată cînd o să afle ! Se poate una ca asta ? Păi, aşa ceva nu-i pentru urechile unor copii...

Cum felinarele de pe stradă erau aprinse, puteam vedea profilul dezlănţuit al Calpurniei cînd treceam prin dreptul lor.

— Domnu' Jem, da' eu credeam că ai un cap pe umerii dumitale, nu... I-auzi ce idee, doar e surioara dumitale mai mică ! Ce *idee* ! Ar trebui să-ţi fie ruşine de dumneata, n-ai nici un pic de minte ?

Eu mă distram grozav : cîte întîmplări într-un răstimp atît de scurt — atîtea, încît simţeam prea bine că-mi vor trebui ani întregi ca să le aleg şi să le aşez la locul lor — şi uite-o acum pe Calpurnia cum îi freca scumpului ei Jem ridichea — oare ce minunăţii avea să ne mai aducă seara aceea ?

Jem chicotea şi el.

— Nu vrei să-ţi spun ce-a fost, Caly ?

— Tacă-ţi gura, domnule ! În loc să-ţi plesnească obrazul de ruşine, dumneata te hlizeşti ! Şi Calpurnia scoase de la naftalină o serie întreagă de ameninţări, care stîrniră prea puţine remuşcări în sufletul lui Jem, ca să sfîrşească, oprindu-se pe treptele din faţă, cu clasicul : Dacă domnu' Finch nu-ţi trage o mamă de bătaie, am să ţi-o trag eu — intră în casă, domnule !

Jem intră zîmbitor, iar Calpurnia dădu din cap în semn de consimţămînt tacit ca Dill să cineze şi el cu noi.

— Strig-o chiar acum pe domnişoara Rachel şi spune-i unde eşti, îi puse ea în vedere lui Dill. Te-a căutat disperată peste tot — vezi să nu te expedieze mîine dimineaţă înapoi la Meridian.

Mătuşa Alexandra ne ieşi în întîmpinare şi mai să leşine cînd află de la Calpurnia unde fusesem. Cred că s-a simţit teribil de jignită cînd i-am spus că Atticus ne dă voie să ne întoarcem, fiindcă tot timpul cinei n-a scos o vorbă. Îşi tot potrivea mîncarea în farfurie, cu un aer îmbufnat, în timp ce Calpurnia ne servea, pe Jem, pe Dill şi pe mine, înciudată : ne turna lapte, ne punea în farfurii salată de cartofi şi şuncă şi bombănea pe toate tonurile „ruşine".

— Şi-acum, să faceţi bine şi să mîncaţi încet cu toţii, sună ultima ei dispoziţie.

Părintele Sykes ne păstrase locurile. Am fost tare miraţi cînd am aflat că lipsisem aproape o oră şi încă şi mai tare găsind sala aşa cum o lăsasem, cu excepţia unor schimbări neînsemnate : banca juraţilor era goală, acuzatul dispăruse ; judele Taylor fusese şi el plecat, dar îşi făcu apariţia tocmai în clipa în care ne aşezam şi noi.

— Dar parcă nu s-a mişcat nimeni, constată Jem.

— Unii au ieşit o dată cu juraţii, să se dezmorţească, explică părintele Sykes. Bărbaţii aceia de jos au adus cîte ceva de mîncat nevestelor lor, iar ele şi-au alăptat copiii.

— De cînd au ieşit ? se interesă frate-meu.

— De vreo jumătate de ceas. Domnu' Finch şi cu domnu' Gilmer au mai spus cîte ceva, apoi judele Taylor le-a vorbit juraţilor.

— Şi cum a fost ?

— Cum să fie ? O, a fost bine, a fost foarte corect, n-am ce-i reproşa. A spus că dacă aveţi convingerea aceasta, va trebui să daţi un verdict, dar dacă sînteţi de altă părere, veţi da alt verdict — sau cam aşa ceva. Cred că ţinea puţin cu noi, făcu părintele Sykes, scărpinîndu-se în cap.

Jem zîmbi.

— El n-are voie să ţină cu nimeni, părinte, dar n-aveţi grijă, am cîştigat, afirmă el cu aer competent. Nici nu văd cum ar putea juraţii să dea un verdict de condamnare după cele ce-am auzit aici.

— Nu fi atît de încrezător, domnule Jem, eu încă n-am pomenit juraţi care să încline în favoarea unui om de culoare, împotriva unui alb...

Dar Jem îl contrazise pe părintele Sykes, şi furăm obligaţi să asistăm la o reexaminare minuţioasă a probelor, amestecată cu ideile fratelui meu despre prevederile legale referitoare la viol : dacă ea te lasă, nu mai e viol, dar fata trebuie să aibă optsprezece ani — cel puţin în Alabama — şi Mayella avea nouăsprezece. Se pare că trebuia să dai din picioare şi să urli, să fii dominată şi strivită, dacă se poate chiar snopită în bătaie. Dacă însă n-aveai optsprezece ani împliniţi, erai scutită de toate aceste formalităţi.

— Domnule Jem, obiectă părintele Sykes, nu se cuvine ca domnişoara să ne audă...

— A, ea nu înţelege ce vorbim, îl asigură Jem. Scout, astea-s prea grele pentru tine, nu-i aşa ?

— Ba nicidecum, înţeleg tot ce spuneţi, protestai eu.

Se vede treaba însă că fusesem prea convingătoare, pentru că Jem abandonă definitiv subiectul.

— Cît e ceasul, părinte ? se interesă el.

— Aproape opt.

Mă uitai jos, la parter, şi-l văzui pe Atticus plimbîndu-se cu mîinile în buzunare : făcu un tur pînă la fereastră, apoi de-a lungul barei pînă la banca juraţilor. Se uită la ea, pe urmă îl examină pe judele Taylor, care trona la locul său, în sfîrşit se reîntoarse de unde pornise. Întîlnindu-i privirea, îi făcui un semn cu mîna. El îmi răspunse dînd din cap şi îşi reluă plimbarea.

Domnul Gilmer era le fereastră şi vorbea cu domnul Underwood. Cu picioarele instalate pe masă, Bert, grefierul, fuma ţigară după ţigară.

Oamenii legii prezenţi — Atticus, domnul Gilmer, judele Taylor, cufundat de-a binelea în somn, şi cu Bert — erau însă singurii a căror comportare părea normală. N-am văzut niciodată o sală de tribunal atît de ticsită şi în acelaşi timp atît de liniştită. Cîte un prunc mai scîncea uneori, sau vreun copil se mai furişa afară, dar oamenii mari şedeau ca la biserică. În jurul nostru, la balcon, stînd jos ori în picioare, negrii aşteptau cu o biblică răbdare.

Încordîndu-şi puterile, bătrînul orologiu al tribunalului bătu ora — opt lovituri asurzitoare, care ne-au scuturat şi oasele din noi.

...Cînd a bătut de unsprezece ori, eu nu mai simţeam nimica : răpusă de lupta cu somnul, îmi permisesem să aţipesc un pic pe braţul şi umărul confortabil al părintelui Sykes. M-am smuls din

picoteală şi-am făcut un efort cinstit să rămîn trează, privind în jos şi concentrîndu-mă asupra capetelor de la parter : erau şaisprezece chelii, apoi paisprezece bărbaţi care puteau trece drept roşcovani ; alte patruzeci de capete variau între castaniu şi negru. Mi-am adus aminte ce-mi spunea Jem odată, cînd se afla într-o scurtă fază de interes acut pentru studiile psihologice : dacă un număr suficient de oameni — bunăoară atîţia cîţi încap într-un stadion — şi-ar concentra atenţia asupra aceluiaşi lucru, de pildă să dea foc unui copac din pădure, copacul s-ar aprinde negreşit prin simplul lor consens. Ideea de a sugera celor de jos să ceară toţi în gînd eliberarea lui Tom Robinson începu să-mi dea tîrcoale, nu însă pentru multă vreme, fiindcă mi-am zis că dacă şi ceilalţi or fi tot atît de obosiţi ca şi mine, nu se realizează.

Dill dormea dus, cu capul pe umărul lui Jem, iar Jem nici nu clintea.

— Nu durează cam mult ? îl întrebai.

— Sigur că da, Scout, răspunse el parcă mulţumit.

— Păi, după tine, n-ar fi trebuit să ţină decît cinci minute !

Jem ridică din sprîncene.

— Astea-s lucruri prea grele pentru tine, nu poţi să pricepi, decise dînsul iar. Eram însă prea obosită ca să-l mai combat.

Cred totuşi că eram de ajuns de trează, de vreme ce am putut să-mi dau seama de impresia care pusese stăpînire pe mine : nu era departe de ceea ce simţisem iarna trecută, şi un fior mă străbătu, cu toate că noaptea era înăbuşitoare. Senzaţia se ac-

centuă, pînă ce atmosfera din sala tribunalului deveni totuna cu dimineaţa aceea de februarie, cînd păsările cîntătoare amuţiseră, dulgherii nu mai ciocăneau la casa nouă a domnişoarei Maudie şi fiecare uşă din vecini fusese ferecată tot atît de straşnic ca şi uşile casei Radley. O stradă goală, pustie, în timp ce aici, sala tribunalului gemea de lume. O noapte de vară înăbuşitoare nu se mai deosebea de o dimineaţă de iarnă. Domnul Heck Tate, care intrase în sală şi vorbea cu Atticus, putea prea bine să poarte jacheta de piele şi cizmele lui înalte. Atticus se oprise din plimbarea-i paşnică şi îşi sprijinea piciorul pe stinghia unui scaun ; în timp ce asculta ce-i spune domnul Tate, îşi trecu mîna încet de-a lungul coapsei. Eu mă aşteptam din clipă-n clipă ca domnul Tate să-i zică : „Împuşcă-l dumneata, domnule Finch..."

Dar domnul Tate rosti autoritar : „Sala să păstreze liniştea", şi toate capetele de la parter tresăriră. Domnul Tate ieşi din sală şi se întoarse împreună cu Tom Robinson, pe care-l escortă la locul lui de lîngă Atticus, şi rămase şi el alături, în picioare. Judele Taylor se trezise de-a binelea la acel neaşteptat semnal de alarmă şi acum stătea în scaun drept, cu privirea aţintită asupra băncii goale a juraţilor.

Ceea ce a urmat, s-a petrecut ca într-un vis : ca prin vis i-am văzut reapărînd pe juraţi, care aveau mişcările încete ale înotătorilor pe sub apă, ca de la mare depărtare am auzit, slabă de tot, vocea judelui Taylor. Am văzut ceea ce numai un copil de avocat putea să vadă, putea să urmărească, şi a fost ca şi cînd l-aş fi urmărit pe Atticus cum

înaintează pe stradă, pune puşca la umăr şi apasă pe trăgaci, deşi ştiam prea bine că puşca era goală.

Juraţii nu se uită niciodată la un acuzat pe care l-au condamnat, iar cînd juraţii aceştia au intrat, nici unul din ei nu l-a învrednicit pe Tom Robinson cu o privire. Primul jurat întinse o hîrtie domnului Tate, care o întinse mai departe grefierului, care la rîndul său o întinse judecătorului...

Închisei ochii. „Vinovat... vinovat... vinovat... vinovat..." Judele Taylor citea verdictul juraţilor. Strecurai o privire spre Jem : mîinile i se înălbiseră de tare ce strîngeau balustrada balconului, umerii îi tresăreau ca şi cînd după fiecare „vinovat" ar fi primit o lovitură în spate.

Judele Taylor mai spuse nu ştiu ce. Ţinea în mînă ciocănelul, fără a-i da însă vreo întrebuinţare. Ca prin ceaţă l-am văzut pe Atticus cum împinge hîrtiile de pe masă în servietă, o închide brusc, se apropie de grefier şi-i spune ceva, dă din cap în direcţia domnului Gilmer, apoi se întoarce la Tom Robinson şi şuşoteşte cu el. În timp ce-i vorbea, Atticus îi pusese mîna pe umăr. Apoi îşi luă haina de pe spătarul scaunului, şi-o aruncă pe spate şi se îndreptă spre ieşire, dar nu spre uşa obişnuită : pesemne că voia să se întoarcă acasă pe drumul cel mai scurt, fiindcă porni cu paşi repezi pe culoarul din mijloc, către ieşirea de la sud. I-am urmărit cu privirea creştetul capului în drumul său spre uşă. Nici o clipă nu s-a înălţat, ca privirea s-o întîlnească pe a celor din jur.

Cineva mă tot înghiontea, dar mi-era cu neputinţă să-mi iau ochii de la parter, de la imaginea lui Atticus străbătînd însingurat culoarul.

— Domnişoară Jean Louise!

Privii în sfîrşit în jur. Toţi erau în picioare. Şi lîngă noi, şi la balconul de vizavi, toţi negrii se ridicaseră în picioare. Şi tot atît de îndepărtat şi slab ca al judelui Taylor, glasul părintelui Sykes ajunse pînă la mine:

— Ridică-te în picioare, domnişoară Jean Louise. Trece tatăl dumitale!

22

Acum era rîndul lui Jem să plîngă. Lacrimi de mînie îi brăzdau faţa în timp ce ne croiam drum prin mulţimea zgomotoasă. „Nu e drept... nu e drept“, bolborosi el tot drumul, pînă la colţul din piaţă unde-l întîlnirăm pe Atticus, care ne aştepta; şedea sub un felinar şi arăta ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat: nasturii de la vestă erau încheiaţi, gulerul şi cravata — la locul lor, lanţul la ceas lucea, iar el nu părea de loc tulburat.

— Atticus, nu e drept! exclamă Jem.

— Nu, fiule, nu e drept.

Şi o pornirăm spre casă.

Mătuşa Alexandra ne aştepta. Era în capot, dar aş fi putut să jur că avea pe dedesubt corsetul.

— Îmi pare rău, frate, şopti ea. Cum n-o auzisem niciodată zicîndu-i lui Atticus „frate“, i-am aruncat o ocheadă lui Jem, dar acesta nu era atent: ba căta în sus, la Atticus, ba în jos, la podea, şi m-am întrebat dacă nu cumva îl socoate pe Atticus cît de cît răspunzător de condamnarea lui Tom Robinson.

— Nu-i e bine? întrebă mătuşica, arătîndu-l pe Jem.

— Are să-şi revină îndată, o asigură Atticus. A fost cam aspră încercarea pentru el. Apoi oftă: Mă duc la culcare. Dacă nu mă trezesc mîine devreme, să nu mă sculaţi.

— Mai întîi, nu cred că a fost înţelept să-i laşi...

— Acesta este căminul lor, soră, răspunse Atticus. L-am clădit pentru ei aşa cum l-am clădit, să înveţe dar să se deprindă cu el.

— Dar pentru asta nu-i nevoie să meargă la tribunal şi să se bălăcească în...

— Tribunalul reprezintă comitatul Maycomb în aceeaşi măsură ca şi ceaiurile misionarilor.

— Atticus... Privirea mătuşii Alexandra era îngrijată. Tu eşti ultimul om de la care m-aş fi aşteptat să se necăjească din pricina asta.

— Nu sînt necăjit, doar obosit. Mă duc să mă culc.

— Atticus... făcu Jem înfrigurat.

Tata se întoarse în pragul uşii:

— Ce-i, fiule?

— Cum au fost în stare să facă una ca asta, cum au fost în stare?...

— Nu ştiu cum, dar au făcut-o. Au făcut-o şi înainte, au făcut-o astă-seară şi au s-o mai facă, şi cînd fac una ca asta... se pare că numai copiii plîng. Noapte bună.

Ca totdeauna, însă, lucrurile apar într-o lumină mai favorabilă dimineaţa. Atticus se trezi la imposibila lui oră obişnuită şi, cînd am intrat noi în sufragerie, l-am găsit gata instalat îndărătul lui *Mobile Register*.

Faţa lui Jem exprima şi acum întrebarea pe care buzele lui adormite încercaseră s-o formuleze aseară.

— Nu e încă momentul să ne îngrijorăm, îl îmbărbătă Atticus pe cînd ne aşezam în jurul mesei. Încă nu s-a terminat. Vom face recurs, te asigur. Doamne sfinte, Caly, dar ce-i asta ? exclamă el deodată, cu ochii la farfurie.

— Tatăl lui Tom Robinson v-a trimis un pui, azi-dimineaţă. L-am fript.

— A, spune-i că sînt foarte încîntat de darul său — pariez că nici la Casa Albă nu se mănîncă pui la micul dejun. Dar astea ce mai sînt ?

— Nişte cornuri, lămuri Calpurnia. Estelle de la hotel le-a trimis.

Atticus se uită la ea în culmea mirării, dar se pare că surprizele abia începeau.

— Domnu' Finch, mai bine veniţi să vedeţi ce e-n bucătărie.

Ne-am luat după el. În bucătărie, masa toată era încărcată cu alimente, atîtea cît să îngroape sub ele întreaga familie : şunci de porc, roşii, fasole, ba chiar şi struguri. Atticus nu-şi putu ascunde zîmbetul cînd descoperi un borcan cu picioare de porc în saramură.

— Credeţi voi că mătuşica o să-mi dea voie să le mănînc ?

— Le-am găsit pe treptele din dos azi-dimineaţă, cînd am venit, dădu Calpurnia raportul mai departe. Dînşii... ştiţi... preţuiesc ce-aţi făcut, domnu' Finch. Cred că... nu-i necuviincios din partea lor, nu-i aşa ?

Ochii lui Atticus se umplură de lacrimi. O clipă nu fu în stare să articuleze o vorbă ; apoi se întoarse spre Calpurnia :

— Spune-le că le mulţumesc din adîncul inimii. Spune-le... spune-le că nu trebuie să mai facă una ca asta. Timpurile sînt prea grele...

Şi ieşi din bucătărie, se întoarse în sufragerie şi, luîndu-şi rămas bun de la mătuşa Alexandra, îşi puse pălăria pe cap şi plecă în oraş.

Auzirăm paşii lui Dill în hol, ceea ce o făcu pe Calpurnia să lase pe masă farfuria neatinsă a lui Atticus. În timp ce ronţăia iepureşte, Dill găsi posibilitatea să ne povestească reacţia domnişoarei Rachel la evenimentele de azi-noapte, reacţie care se putea rezuma în felul următor : dacă un om ca Atticus Finch are chef să dea cu capul în zid, n-are decît, în defintiv e capul lui.

— I-aş fi spus eu cîteva, bolborosea Dill înfulecînd un copan de pui, dar nu prea părea în formă azi-dimineaţă. Cică jumătate din noapte s-a perpelit de grija mea, că nu ştia unde sînt, ar fi trimis şeriful după mine, dacă nu era şi el la tribunal.

— Dill, să nu mai pleci fără să-i spui unde te duci, îl dăscăli Jem. Nu faci decît s-o întărîţi.

Dill oftă, cu aerul cuiva care-şi vede răbdarea îngerească pusă la grea încercare.

— Dar i-am spus unde mă duc... i-am spus de-mi venea rău. Prea mulţi şerpi vede în dulap, asta-i ! Pariez că femeia asta bea în fiecare dimineaţă o jumătate de litru în loc de micul dejun — în orice caz, două pahare întregi ştiu că dă gata, am văzut-o.

— Dill, se scandaliză mătuşa Alexandra, te rog să nu vorbeşti în felul acesta ! Nu e cuviincios din partea unui copil. E... cinic !

— Nu sînt cinic, domnişoară Alexandra. Nu poţi fi cinic dacă spui adevărul, nu-i aşa ?

— Felul în care-l spui tu este.

Ochii lui Jem scăpărară cînd se uită la mătuşa, dar de adresat se adresă tot lui Dill :

— Hai să mergem. Poţi s-o iei şi pe Scout cu tine.

Afară, am văzut-o pe domnişoara Stephanie Crawford discutînd însufleţit cu domnişoara Maudie Atkinson şi cu domnul Avery. Cînd ne-au simţit, s-au întors şi ne-au aruncat o privire, apoi şi-au continuat discuţia. Jem scoase un fel de muget înfundat din gîtlej, iar eu tare aş fi vrut să am în clipa asta o armă.

— Nu pot să sufăr să mă privească oamenii mari, mărturisi Dill. Mă simt ca şi cînd aş fi prins cu mîţa-n sac.

Domnişoara Maudie îl strigă pe Jem, care se ridică din leagăn bombănind.

— Mergem şi noi cu tine, hotărî Dill.

Nasul domnişoarei Stephanie fremăta de curiozitate. Dumneaei dorea să ştie cine ne dăduse voie să mergem cu toţii la tribunal, dumneaei nu ne văzuse, dar în zori tot oraşul ştia că stătusem la balconul rezervat pentru oamenii de culoare. Ne dusese oare Atticus acolo, în semn de... ? Oare n-am şezut prea aproape de toţi acei... ? Şi pricepuse oare Scout tot ce... ? Dar cînd tăticul nostru a pierdut, nu ne-am simţit prost ?

— Isprăveşte, Stephanie, o repezi domnişoara Maudie cu voce hotărîtă. N-am să-mi irosesc toată dimineaţa pe verandă... Jem Finch, te-am strigat ca să te întreb dacă tu şi cu prietenii tăi nu vreţi puţin cozonac. De la cinci dimineaţa m-am sculat ca să-l fac, şi aş prefera să vreţi. Iartă-ne, Stephanie, la revedere, domnule Avery.

Pe masa din bucătăria domnişoarei Maudie tronau un cozonac mare şi alte două mai mici. Ne aşteptam la trei mititele, căci domnişoara Maudie nu obişnuia să-l uite pe Dill, şi cred că figurile noastre exprimau acest reproş. Ne-am dumirit însă cînd am văzut-o tăind o felie din cozonacul cel mare şi întinzîndu-i-o lui Jem.

În timp ce mîncam, ne trecu prin minte că domnişoara Maudie voia în felul acesta să ne dea a înţelege că, în ceea ce o priveşte, nu s-a schimbat nimic. Şedea cuminte pe un scaun de bucătărie şi se uita la noi. Deodată zise :

— Nu fi necăjit, Jem. Lucrurile nu sînt niciodată chiar atît de rele cum par.

Cînd era în casă şi cînd avea mai multe de spus, domnişoara Maudie îşi răşchira degetele pe genunchi şi-şi potrivea *pince-nez*-ul. Aşa făcu şi acum, iar noi ciulirăm urechile.

— Voiam să vă spun numai că există pe lumea asta oameni care s-au născut anume ca să aducă la îndeplinire îndatoririle noastre cele mai neplăcute. Un astfel de om e tatăl vostru.

— Aşa o fi, mormăi Jem.

— Nici un „o fi", drăguţă, i-o reteză domnişoara Maudie, auzind bombănelile fataliste ale fratelui

meu, dumneata nu eşti destul de mare ca să apreciezi ce-ţi spun eu.

Jem însă îşi contempla gînditor felia de cozonac consumată numai pe jumătate.

— E ca şi cum ai fi o omidă în coconul ei, asta-i, filozofă el, sau ca şi cum ai dormi înfofolit la căldurică în culcuşul tău. Şi eu care credeam că ai noştri sînt cei mai buni oameni din lume... în orice caz, aşa păreau...

— Şi să ştii că sîntem oamenii cei mai de nădejde din lume, replică domnişoara Maudie. Rareori ni se cere să ne purtăm creştineşte, dar cînd ni se cere, avem oameni ca Atticus care să ne reprezinte.

Jem zîmbi trist :

— Bine-ar fi dacă şi restul comitatului ar gîndi la fel...

— Dac-ai şti cîţi dintre noi gîndesc aşa, te-ai minuna.

— Cine ? se însufleţi pe neaşteptate Jem. Cine din oraşul ăsta a mişcat măcar un deget ca să-l ajute pe Tom Robinson ? Cine ? !

— Mai întîi, prietenii lui de culoare şi oamenii ca noi. Oameni ca judecătorul Taylor. Oameni ca domnul Heck Tate. Lasă puţin mîncatul şi încearcă să judeci, Jem. Nu-ţi sare în ochi că desemnarea lui Atticus ca apărător al băiatului acela nu e o simplă întîmplare ? Că judecătorul Taylor a avut probabil motivele lui să-l desemneze ?

Uite un lucru la care nu mă gîndisem, într-adevăr. Apărarea din oficiu era încredinţată de obicei domnului Maxwell Green, ultima achiziţie a baroului din Maycomb, care avea nevoie să capete experienţă. Lui ar fi trebuit să-i revină procesul lui Tom Robinson.

— Gîndeşte-te că asta, zicea domnişoara Maudie, n-a fost cîtuşi de puţin întîmplător. Aseară şedeam pe verandă şi aşteptam. Aşteptam şi iar aşteptam, doar-doar am să vă văd, pe voi toţi, apărînd în capul străzii, şi tot aşteptînd aşa, îmi ziceam că Atticus Finch n-o să cîştige, fiindcă nu poate să cîştige, dar că e singurul om de-aici care, într-un proces ca ăsta, poate să-i facă pe juraţi să delibereze un timp atît de îndelungat. Şi-mi mai ziceam în sinea mea că e totuşi un pas înainte — un pas de copil mic, fireşte, totuşi un pas.

— ...Foarte frumos ceea ce spuneţi — nici un judecător sau avocat care-i bun creştin nu-i de vină dacă juraţii sînt păgîni, bombăni Jem. Las' numai, să mă fac eu mai mare...

— Asta-i altă treabă, asta va trebui s-o hotărăşti împreună cu taică-tău, i-o tăie domnişoara Maudie.

Ieşirăm afară, la soare, coborînd treptele noi şi răcoroase ale casei domnişoarei Maudie. Domnul Avery şi cu domnişoara Stephanie Crawford tot mai stăteau de vorbă ; se duseseră mai încolo pe trotuar, în faţa casei domnişoarei Stephanie. O văzurăm pe domnişoara Rachel îndreptîndu-se spre ei.

— Cînd am să mă fac eu mai mare, reluă Dill ideea, cred că am să mă fac clovn.

Jem şi cu mine ne-am oprit înmărmuriţi.

— Da, da, ce vă uitaţi aşa ? Clovn. Nimic nu-i oprit pe lumea asta, afară de un singur lucru : să rîzi de ceilalţi ! Aşa că am să intru la circ şi am să rîd de ei de-am să mă stric.

— Nimic nu pricepi, Dill, îi explică frate-meu. Clovnii sînt triști, ceilalți rîd de ei.

— Da ? Atunci am să fiu un altfel de clovn. Am să stau în mijlocul arenei și am să rîd eu de ceilalți. Ia uită-te la ăia, făcu el ca pentru a exemplifica, ridicînd degetul. Le-ar sta bine să călărească pe cozi de mătură. Mătușa Rachel, cel puțin, a și început.

Și drept e că domnișoara Stephanie și cu domnișoara Rachel ne făceau semne dezordonate cu mîna, într-un chip care nu contrazicea spusele lui Dill.

— Ei, drace, șuieră Jem. N-ar fi politicos să ne prefacem că nu le observăm.

Se întîmplase ceva. Domnul Avery devenise stacojiu la față tot strănutînd într-una, mai-mai să ne trîntească jos cînd ne-am apropiat. Domnișoara Stephanie, în culmea agitației, tremura toată, iar domnișoara Rachel îl bruftului pe Dill înșfăcîndu-l de umăr :

— Intră în curtea din dos și-acolo să-mi stai, că-i mare primejdie !

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebai.

— N-ai auzit ? urlă tîrgul...

În clipa aceea, mătușa Alexandra se ivi în prag și ne strigă, dar era prea tîrziu : domnișoara Stephanie se grăbise să ne înștiințeze că azi-dimineață, domnul Bob Ewell îl oprise pe Atticus la poștă, în colț, îl scuipase-n obraz și-i făgăduise că o să-i facă de petrecanie, chiar de-ar trebui să aștepte toată viața prilejul potrivit.

— Aș prefera ca Bob Ewell să nu mestece tutun, fu tot ce găsi Atticus de cuviință să ne spună.

După versiunea domnișoarei Stephanie Crawford, iată ce se-ntîmplase. Atticus tocmai ieșea de la poștă cînd domnul Ewell s-a apropiat de el, l-a înjurat, l-a scuipat și l-a amenințat că are să-l omoare. Domnișoara Stephanie (care, după ce istorisise întîmplarea de două ori, a treia oară a început să pretindă că asistase ea însăși și văzuse totul cu ochii ei — fiind tocmai în trecere pe acolo, la întoarcere de la „Jitney Jungle") — domnișoara Stephanie deci, zicea că Atticus nici n-a clipit, ci doar și-a scos batista din buzunar, s-a șters și l-a lăsat pe domnul Ewell să-i zvîrle niște cuvinte pe care ea una nu le-ar putea repeta nici dacă cineva ar sili-o. Domnul Ewell era veteran dintr-un război cam obscur ; faptul acesta, plus reacția placidă a lui Atticus, l-au îndemnat probabil să-l întrebe : „Ești prea mîndru ca să te bați cu mine, ciorlingău bastard ?" La care domnișoara Stephanie zice că Atticus ar fi răspuns : „Nu, ci prea bătrîn" și că, vîrîndu-și mîinile în buzunar, s-a îndepărtat. Ce-i al lui e-al lui, mai adăuga domnișoara Stephanie, Atticus Finch era uneori în stare să fie teribil de sec.

Pe Jem însă și pe mine, istorisirea n-a avut darul să ne înveselească.

— La urma urmelor, mi-am dat cu părerea, era țintașul cel mai formidabil din tot comitatul, putea foarte bine să...

— Ah, Scout, doar știi că pentru nimic în lume n-ar umbla cu pistolul la el. Și nici măcar nu are ! ripostă Jem. Nici în seara aceea, la închisoare, nu era înarmat. Mi-a spus că a umbla cu pistolul la tine e ca și cînd ai invita pe altul să te împuște.

— Aia-i altceva, nu mă lăsai eu. Să-l rugăm să-și facă rost de unul.

— L-am rugat, dar mi-a răspuns că astea-s prostii.

Dill fu de părere că n-ar strica totuși să facem apel la sentimentele lui : la urma urmei, noi doi am rămîne muritori de foame dacă domnul Ewell l-ar ucide și, unde mai pui, am încăpea pentru totdeauna pe mîna mătușii Alexandra, care știm noi bine ce-ar face în primul rînd — nici n-ar aștepta ca Atticus să fie îngropat și ar și da-o afară pe Calpurnia. După Jem, am fi avut poate o șansă dacă eu, ca fiind mai mică și pe deasupra fată, aș începe să bîzîi și aș face o scenă. Dar nici asta nu s-a prins.

Cînd a observat însă cum lîncezeam prin vecini, fără poftă de mîncare și nici pentru jocurile noastre preferate, Atticus și-a dat seama totuși cît eram de înspăimîntați. Într-o seară îl ispiti pe Jem cu o nouă revistă de fotbal, dar cînd îl văzu lăsînd-o la o parte după ce o frunzărise neatent, îi puse întrebarea :

— Cine te-a necăjit, băiete ?

Jem răspunse fără înconjur :

— Domnul Ewell.

— S-a întîmplat ceva ?

— Nu s-a întîmplat nimic. Ne e teamă să nu pățești ceva și credem că n-ar strica să iei măsuri.

— Și ce vrei să fac ? Să-l oblig să semneze un pact de neagresiune ?...

Atticus zîmbea, dar zîmbetul lui era forțat.

— Cînd cineva îți spune că are să-ți facă de petrecanie, asta nu-i de glumit.

— Și nici n-a glumit, recunoscu Atticus. Dar încearcă o clipă, Jem, să intri în pielea lui Bob Ewell, dacă poți. I-am distrus, la procesul acela, și ultima posibilitate de a mai găsi crezare, admițînd, bineînțeles, că ar fi existat vreuna. Trebuia și el, în felul lui, să-și ia revanșa, căci așa reacționează întotdeauna oamenii ca el. Deci, dacă faptul că m-a scuipat și m-a amenințat a cruțat-o pe Mayella Ewell de o bătaie în plus, mă bucur. Trebuia să se răzbune și el pe cineva, și prefer să fiu eu acela decît copiii lui. Înțelegi ?

Jem dădu din cap afirmativ.

Mătușa Alexandra intră în cameră tocmai în clipa cînd Atticus zicea că „nu trebuie să ne temem de Bob Ewell, care și-a descărcat nervii și-atîta tot".

— În locul tău, n-aș fi atît de sigură, Atticus, îl contrazise ea. Oamenii de soiul ăsta sînt în stare de orice ca să răzbune o insultă. Îi știi doar prea bine.

— Soră dragă, dar ce naiba ar putea să-mi facă mie Ewell ?

— În orice caz, ceva pe ascuns, răspunse mătușa Alexandra, de asta poți fi sigur.

— Nu prea văd cine ar putea face aici, la Maycomb, ceva pe ascuns, replică Atticus.

După toate acestea, nu ne-a mai fost frică. Vara era pe sfîrșite, și-am căutat să profităm cît mai

mult de ultimele zile. Atticus ne asigurase că lui Tom Robinson nu i se poate întîmpla nimic pînă ce procesul nu va fi examinat de o instanţă superioară şi că sînt şanse destul de mari ca Tom să fie pus în libertate, sau, în cazul cel mai rău, să fie judecat din nou. Se afla acuma la ferma-penitenciar de la Enfield, la şaptezeci de mile depărtare, tocmai în comitatul Chester. Am vrut să ştiu dacă nevasta şi copiii lui aveau voie să-l viziteze, dar Atticus mi-a explicat că nu le este îngăduit.

— Şi dacă pierde apelul, ce-o să i se întîmple ? îl întrebai eu într-o seară.

— Va merge pe scaunul electric, răspunse tata simplu, afară doar de cazul că guvernatorul îi comută pedeapsa. Pentru moment, însă, nu-ţi face griji, Scout. Avem şanse destul de mari.

Lungit pe canapea, Jem citea *Popular Mechanics*, dar cele auzite îl făcură să ridice capul :

— Asta nu-i drept. Chiar dacă ar fi vinovat, n-a ucis pe nimeni. N-a luat viaţa nimănui.

— Aşa e, dar tu ştii că în Alabama violul este o crimă capitală, explică Atticus.

— Da, dar juraţii nu trebuiau să-l condamne la moarte ; n-aveau decît să-i dea douăzeci de ani, dacă voiau.

— Să-i fi dat, îl corectă Atticus. Tom Robinson este un negru, Jem. Nici o curte cu juri din această parte a lumii n-ar spune : „Credem că eşti vinovat, dar nu cine ştie ce“ — atunci cînd e vorba de o acuzaţie ca asta. Ori l-ar achita pur şi simplu, ori l-ar condamna la moarte.

Jem clătină capul.

— Ştiu că nu-i drept, murmură el, dar nu pricep care-i greşeala — poate că violul n-ar trebui considerat o crimă capitală...

Atticus lăsă ziarul să-i cadă lîngă scaun. Nu contesta legea asupra violului — o, desigur, nici prin gînd nu-i trecea ! — zise el, în schimb era profund dezgustat ori de cîte ori procurorul cerea şi juraţii pronunţau o sentinţă de condamnare la moarte pe baza unor dovezi pur circumstanţiale. Îmi aruncă o privire, observă că ascultam şi căută să se exprime mai desluşit.

— Cu alte cuvinte, înainte de a condamna la moarte un om care a săvîrşit să zicem o crimă, ar trebui să existe unul sau doi martori oculari. Trebuie să fie cineva care să poată spune : „Da, eram de faţă şi l-am văzut apăsînd pe trăgaci“.

— Totuşi, o mulţime de oameni au... au fost spînzuraţi pe bază de dovezi circumstanţiale, comentă Jem.

— Ştiu, şi probabil că mulţi dintre aceştia meritau spînzurătoarea, cu vîrf şi îndesat — dar, în lipsă de martori oculari, subzistă totdeauna o îndoială, uneori numai umbra unei îndoieli. Legea o numeşte „îndoială raţională“, dar eu cred că pîrîtul are dreptul la umbra unei îndoieli. Există totdeauna posibilitatea, oricît de improbabilă, că e nevinovat.

— Prin urmare, tot juraţii sînt de vină. Ar trebui desfiinţată curtea cu juri.

Jem era inflexibil.

Atticus îşi dădea toată silinţa să nu zîmbească, dar nu reuşi.

— Eşti cam aspru cu noi, fiule. Eu unul cred că ar exista şi o cale mai bună : să schimbăm legea. S-o schimbăm în aşa fel, încît numai judecătorii să aibă puterea de a da pedeapsa capitală.

— Atunci, du-te la Montgomery şi schimbă legea.

— Ai fi tare surprins dacă ai şti cît e de greu. Eu n-am să mai apuc această schimbare, iar tu, dacă ai s-o apuci, ai să fii atunci un om bătrîn.

Jem însă ştia una şi bună :

— Nu, sir, curţile cu juri ar trebui desfiinţate. Mai întîi, el nu era vinovat, şi juraţii au zis totuşi că este.

— Fiule, reluă Atticus răbdător, dacă pe banca juraţilor ai fi stat tu şi cu alţi unsprezece băieţi ca tine, Tom ar fi acum un om liber. Pînă în clipa de faţă, în viaţa ta n-a intervenit nimic care să tulbure procesul tău de gîndire. Juraţii care l-au judecat pe Tom sînt oameni cumsecade în viaţa de toate zilele, dar aţi văzut şi voi cum între ei şi raţiune s-a interpus ceva. La fel şi atunci, noaptea, în faţa închisorii. Cînd banda aceea s-a întors acasă, componenţii ei n-au făcut-o fiindcă erau oameni raţionali, ci fiindcă am fost noi acolo. Există în lumea asta a noastră ceva ce-i face pe oameni să-şi piardă capul şi-i împiedică să fie corecţi chiar dacă ar încerca. La tribunalele noastre, cînd e vorba de cuvîntul unui alb contra unui negru, albul cîştigă totdeauna. O fi urît, nu zic, dar asta-i realitatea.

— Nu e drept, o ţinea Jem morţiş ; bătu uşurel cu pumnul pe genunchi. Nu poţi condamna la moarte un om pe baza unor mărturii ca astea, nu poţi.

— N-ai putea tu, dar ei au putut şi l-au condamnat. Cu cît ai să creşti, cu atît ai să vezi mai multe. Singurul loc unde omul ar trebui să beneficieze de o judecată dreaptă, indiferent de ce culoare a curcubeului ar fi el, este tribunalul, însă oamenii sînt în stare să ducă cu ei resentimentele lor pînă şi pe banca juraţilor. Cînd ai să creşti mai mare, ai să ai în fiecare zi a vieţii tale prilejul să vezi cum albii îi înşală pe negri, dar dă-mi voie să-ţi spun un lucru — şi te rog să nu-l uiţi : ori de cîte ori un alb trage pe sfoară un negru, albul acela, oricine ar fi el, oricît ar fi el de bogat sau de obîrşie oricît de nobilă, ei bine, albul acela este un om de nimic !

Atticus vorbise pînă acum atît de calm, încît ultimul cuvînt ne sparse timpanele. Ridicai ochii şi băgai de seamă că faţa lui avea o expresie vehementă.

— Nu ştiu spectacol mai dezgustător decît un alb care se înjoseşte ca să profite de ignoranţa unui negru. Să nu ne amăgim : toate se adună şi, într-o bună zi, va trebui să dăm socoteală pentru toate. Trag nădejde că asta nu se va întîmpla în vremea noastră, copii.

Jem se scărpina în cap. Deodată, făcu ochii mari.

— Atticus, dar de ce oamenii ca noi şi ca domnişoara Maudie nu sînt niciodată aleşi juraţi ? Niciodată nu vezi pe cineva din Maycomb printre juraţi, toţi sînt din împrejurimi.

Atticus se lăsă pe spate în balansoarul lui. Nu ştiu de ce, dar părea satisfăcut de Jem.

— Mă tot întrebam cînd ai să observi lucrul acesta, zise el. Din mai multe cauze. Domnişoara

Maudie, bunăoară, nu poate face parte dintr-o curte cu juri fiindcă e femeie.

— Adică în Alabama, femeia n-are voie să fie jurat ? sării eu indignată.

— Întocmai. Probabil pentru a feri urechile cuconițelor delicate de procese ca acela al lui Tom. În afară de asta, adăugă Atticus surîzînd, nu cred că am mai da de capătul unui proces, cu doamnele jurați, care ar întrerupe tot timpul cu întrebările lor.

Pufnirăm în rîs. Ce bine i-ar sta domnișoarei Maudie într-o curte cu juri ! Îmi veni în minte și bătrîna doamnă Dubose, în scaunul ei cu rotile, și parcă o auzeam apostrofînd : „John Taylor, termină cu ciocănitul, că vreau să-l întreb ceva pe individul ăsta". Cine știe dacă strămoșii noștri n-au fost totuși înțelepți...

— Cu oameni ca noi, zicea tocmai Atticus, nici nu se putea altfel. În general, avem parte de jurați pe care-i merităm. În primul rînd, notabilitățile noastre din Maycomb n-au nici un interes. În al doilea rînd, le e frică. Apoi...

— Dar de ce le e frică ? îl întrerupse Jem.

— Ei, ce-ar fi dacă domnul Link Deas, bunăoară, ar trebui să decidă ce daune trebuie să plătească, să zicem, domnișoara Rachel domnișoarei Maudie fiindcă a călcat-o cu mașina ? lui Link nu i-ar conveni ca magazinul lui s-o piardă de clientă nici pe una, nici pe cealaltă, nu-i așa ? Și atunci, ce face ? Se duce la judecătorul Taylor și-i spune că el nu poate fi jurat pentru că n-are cu cine lăsa prăvălia în lipsa lui. Și judecătorul Taylor îl recuză. Uneori cu ciudă, dar îl recuză.

— Și de ce-ar fi atît de sigur că nici una, nici alta nu i-ar mai călca în prăvălie ? vrui să mă lămuresc.

— Domnișoara Rachel n-ar mai călca, dar domnișoara Maudie da, fu de părere Jem. Bine, Atticus, dar votul juraților e secret.

— Ehei, băiete, trebuie să mai crești, chicoti tata. Votul juraților se presupune că e secret. A face parte dintr-o curte cu juri înseamnă a fi obligat să iei o hotărîre și să te pronunți într-o chestiune anume. Asta însă nu convine oricui. Și, cîteodată, e chiar neplăcut.

— În cazul lui Tom, jurații au hotărît cam pripit, bombăni Jem.

Degetele lui Atticus căutau buzunarul în care-și ținea ceasul.

— Nu, nu-i adevărat, vorbi el mai mult pentru sine. Și acesta este tocmai unul din motivele care mă fac să sper că e aici umbra unui început. Jurații au stat în deliberare cîteva ceasuri. Verdictul era de neînlăturat, probabil, dar în mod obișnuit nu le răpea mai mult de cîteva minute. De data asta însă... Tata se întrerupse și se uită pătrunzător la noi. Poate că v-ar interesa să știți că unul dintre ei a șovăit teribil — la început a fost dintre puținii care voiau pur și simplu achitarea.

— Cine ? exclamă Jem uluit.

Ochii lui Atticus străluceau.

— Nu pot să-l dau în vileag, dar am să vă spun doar atîta : era unul dintre prietenii voștri din Old Sarum...

— Unul dintre Cunninghami ? strigă Jem. Unul dintre... dar nici unul dintre ei nu era acolo, l-aş fi recunoscut... glumeşti !

Şi Jem îi aruncă tatei o privire bănuitoare.

— Una din rubedeniile lor. Nu l-am recuzat doar fiindcă mi-a venit aşa, deodată, o idee. Aş fi putut să-l recuz, dar n-am făcut-o.

— Doamne sfinte ! exclamă Jem cu fervoare. Ba vor să-l omoare, ba vor să-i dea drumul... Niciodată n-am să-i înţeleg pe oamenii ăştia !

— Principalul e să-i cunoşti mai bine, preciză Atticus.

Şi ne reaminti că, de cînd emigraseră în Lumea Nouă, Cunninghamii nu luaseră niciodată nimic, de bună voie sau cu sila, de la nimeni. Dacă reuşeai să le cîştigi respectul, îţi rămîneau devotaţi cu trup şi suflet. Iar ceva îi spunea — era doar o senzaţie, o simplă bănuială — că în noaptea aceea Cunninghamii plecaseră din faţa închisorii cu un respect considerabil pentru familia Finch. Dar, adăugă tata, ca să-l faci pe un Cunningham să-şi schimbe părerea, e nevoie de un trăsnet, plus de încă un Cunningham.

— Pe doi dintre ei să-i fi avut acolo, şi juriul n-ar fi pronunţat condamnarea, încheie dînsul.

— Vrei să spui, rosti Jem rar, că ai acceptat printre juraţi pe cineva care cu o noapte înainte a vrut să te omoare ? De ce te-ai expus la un asemenea risc, Atticus, de ce ?

— Dacă stai puţin şi judeci, ai să-ţi dai seama că riscul nu era prea mare. Nu e nici o deosebire între un om care urmează să condamne, şi altul care urmează să facă acelaşi lucru, nu-i aşa ? Între un om care urmează să condamne şi altul a cărui conştiinţă este puţin tulburată, există, însă, o mică deosebire, nu-i aşa ? Ei bine, el era singurul de pe listă care se afla în această situaţie.

— Ce fel de rudă era omul acela cu domnul Walter Cunningham ? întrebai eu.

Atticus se ridică de pe scaun, se întinse şi căscă. Nu era încă ora noastră de culcare, dar ştiam că speră astfel să cîştige răgazul necesar ca să-şi citească gazeta. O culese de pe jos, o împături şi mă lovi uşurel cu ea în creştetul capului.

— Ia să vedem, mormăi el mai mult pentru sine. Aha, ştiu, este dublu văr primar.

— Cum vine asta ?

— Două surori s-au măritat cu doi fraţi. Nu vă spun mai mult, gîndiţi-vă singuri.

După ce-mi supusei mintea la o adevărată tortură, ajunsei la concluzia că dacă eu m-aş mărita cu Jem, iar Dill ar avea o soră şi s-ar însura cu ea, copiii noştri ar fi dubli veri primari.

— Vai de mine, Jem, exclamai eu cînd Atticus ne părăsi, ce oameni caraghioşi ! Ai auzit, mătuşico ?

Mătuşa Alexandra lucra la o cuvertură şi nu se uita la noi, dar trăsese cu urechea. Şedea pe scaunul ei, cu coşul de lucru la îndemînă şi cu cuvertura întinsă în poală. De ce lucrau doamnele cuverturi de lînă în serile cu zăpuşală — iată ceva ce în ruptul capului nu pricepeam.

— Am auzit, răspunse ea.

Mi-am adus aminte de îndepărtata şi catastrofala împrejurare cînd îi luasem micului Walter

Cunningham apărarea. Îmi părea bine acum de ceea ce făcusem.

— Cum începem școala, am să-l invit pe Walter la masă, începui să fac planuri cu glas tare, uitînd că tot eu îi făgăduisem în sinea mea o bătaie soră cu moartea la prima noastră întîlnire. Ar putea rămîne la noi cîteodată, după lecții. L-ar duce Atticus cu mașina înapoi, la Old Sarum. Sau chiar ar putea să doarmă la noi din cînd în cînd, nu-i așa, Jem ?

— Vom vedea, făcu mătușa Alexandra, declarație care la ea suna întotdeauna a amenințare niciodată a făgăduială.

Nu-mi ascunsei surpriza :

— De ce nu, mătușico ? Doar sînt oameni cumsecade.

Mătușica îmi aruncă o privire peste ochelarii pe care și-i punea ori de cîte ori cosea.

— Jean Louise, n-am nici o îndoială că sînt oameni cumsecade. Dar nu sînt oameni din lumea noastră.

— Scout, mă lămuri Jem, mătușa vrea să spună că sînt mitocani.

— Ce-i acela mitocan ?

— Ei, un bădăran. Unul căruia îi plac lăutarii și alte chestii din astea.

— Păi, și mie îmi plac.

— Încetează cu prostiile, Jean Louise, mă puse la punct mătușa Alexandra. Poți să-l freci pe Walter Cunningham pînă-l faci lună, poți să-l încalți cu ghete noi și să-i pui straie noi, că tot n-o să fie niciodată ca Jem. Afară de asta, familia lor duhnește a băutură de la o poștă. Acest gen de oameni

nu poate prezenta nici un interes pentru doamnele din familia Finch.

— Mătușico, dar ea n-are nici nouă ani, se crezu Jem dator să-i atragă atenția.

— Nu-i nimic dacă află de pe acum.

Așa grăit-a mătușa Alexandra. Și vorbele ei mi-au amintit pe loc, deosebit de viu, ultima împrejurare în care-și arătase colții. Care fusese motivul, niciodată n-am reușit să înțeleg. Pe atunci, eram absorbită cu totul de proiectele mele de a mă duce la Calpurnia acasă. Muream de curiozitate să-i fiu „musafiră", să văd cum e la ea, să aflu cine-i sînt prietenii. Dar era totuna cu a dori să vezi fața nevăzută a lunii. De data aceasta tactica era alta, scopul mătușii Alexandra însă rămînea același. Te pomenești că de asta a și venit să stea cu noi — ca să ne ajute să ne alegem prietenii. Dar las' că o joc eu, cît am să mă pricep mai bine :

— Dacă-s oameni cumsecade, atunci de ce n-am voie să mă port drăguț cu Walter ?

— N-am spus să nu te porți drăguț cu el. Fii prietenoasă și politicoasă cu el, poartă-te drăguț cu toată lumea, draga mea. Dar nu e nevoie să-l inviți acasă.

— Și dac-ar fi rudă cu noi, mătușico ?

— În primul rînd nu e, dar chiar dacă ar fi, răspunsul meu ar fi același.

— Mătușico, se amestecă Jem, Atticus zice că prietenii ți-i alegi, dar familia nu, și că, fie că-ți place sau nu, n-ai încotro, rudele rămîn rude, iar dacă te prefaci că nu le recunoști, tot tu te faci de rîs.

— Astea-s idei de-ale lui taică-tău, sună sentința mătușii Alexandra. De la mine să știți însă una și bună — că Jean Louise nu are voie să-l invite pe Walter Cunningham în casa asta. Chiar dacă ar fi dublu văr primar, o dată ce-am spus nu, nu rămîne ; nu poate intra aici decît dacă vine să-l vadă pe Atticus pentru vreo treabă anume. Și cu asta basta.

Spusese ea „nu", ce-i drept, dar de data asta eram decisă să aflu și motivele.

— Dar eu vreau să mă joc cu Walter, mătușico, de ce n-am voie ?

Mătușica își scoase ochelarii de pe nas și mă privi pătrunzător.

— Ei bine, am să-ți spun de ce : pentru că e un neisprăvit. De asta n-ai voie să te joci cu el. Nu vreau să fii în compania lui, să-i deprinzi apucăturile, să înveți Dumnezeu știe ce. Și așa ești o problemă pentru taică-tău.

Nu știu de ce-aș fi fost în stare dacă nu mă oprea Jem. Mă cuprinse cu brațul pe după umeri și mă duse la el în dormitor, în timp ce suspinam și mă înecam de furie. Atticus ne auzi și-și băgă capul pe ușă.

— Nu-i nimic, sir, nu-i nimic, îl asigură Jem îmbufnat.

Atticus dispăru.

— Ia o bomboană, Scout, încercă Jem să mă consoleze, scotocindu-se prin buzunare, de unde dezgropă în cele din urmă o caramea. Mi-au trebuit cîteva minute ca s-o prefac într-un cocoloș moale, pe care l-am lipit de cerul gurii.

Jem se apucă să-și aranjeze lucrurile de pe măsuța de toaletă. Părul îi ședea în sus la spate și-i cădea pe frunte în față. Oare o să arate vreodată ca părul unui bărbat ? Poate că dacă l-ar rade complet și l-ar lăsa să crească apoi din nou, ar arăta cum trebuie. Sprîncenele i se îngroșaseră, iar trupul i se subțiase. Crescuse.

Cînd se uită la mine, i se păru probabil că iar încep să plîng, fiindcă îmi spuse precipitat :

— Dacă nu spui la nimeni, am să-ți arăt ceva.

L-am întrebat ce vrea să-mi arate și el se descheie la cămașă, zîmbind stingherit.

— Ei ? !

— Păi nu vezi ?

— Nu.

— Păr.

— Unde ?

— Aici. Uite.

Fusese drăguț cu mine, așa că i-am spus că mi se pare minunat, cu toate că de fapt nu vedeam nimic.

— Vai, Jem, e strașnic !

— Am și sub braț, se făli el. La anu' am să joc fotbal. Ascultă, Scout, n-o mai face pe mătușica să se necăjească.

Parcă deunăzi îmi spusese să n-o necăjesc eu pe mătușica.

— Știi că nu se pricepe la fete, continuă el, în orice caz nu la fete ca tine. Și-a pus în cap să facă din tine o lady. N-ai putea să te apuci de brodat, sau de ceva în genul ăsta ?

— Ferească sfîntul ! Nu mă iubește, asta e, dar puțin îmi pasă, Jem. Ce m-a înfuriat pe mine a

fost că l-a făcut neisprăvit pe Walter Cunningham, nu că a zis că sînt o problemă pentru Atticus. În privința asta, am avut noi doi o explicație, mai de mult. L-am întrebat dacă sînt o problemă pentru el și mi-a spus că nu prea, că cel mult sînt o problemă pe care o poate rezolva totdeauna și că să n-am nici un moment impresia că-i dau bătaie de cap. M-am supărat din cauza lui Walter : băiatul ăla nu e un neisprăvit, Jem. Nu e ca Ewellii.

Frate-meu își azvîrli pantofii din picioare și se întinse pe pat. Își propti spinarea de pernă și aprinse lampa de la căpătîi.

— Scout, știi ceva ? Acum pricep eu totul. Am stat și m-am gîndit mult în ultima vreme, și pînă la urmă am priceput. Pe lumea asta sînt patru feluri de oameni : oameni obișnuiți, ca noi și ca vecinii noștri, pe urmă oameni cum sînt Cunninghamii din pădure, apoi oameni ca Ewellii de la maidanul de gunoi și în sfîrșit negrii.

— Dar chinezii din comitatul Baldwin ?

— Eu vorbesc acum de comitatul Maycomb. Chestia e că oamenilor ca noi nu le plac Cunninghamii, Cunninghamilor nu le plac Ewellii, iar Ewellii îi urăsc și-i disprețuiesc pe oamenii de culoare.

— Dacă ar fi așa, replicai eu, atunci de ce jurații care l-au judecat pe Tom și care erau oameni din tagma Cunninghamilor nu l-au achitat ca să le facă în ciudă Ewellilor ?

Jem însă îmi ignoră întrebarea, ca fiind cu desăvîrșire puerilă.

— Știi, zise el, l-am văzut pe Atticus bătînd în ritm cu piciorul cînd era muzică lăutărească la radio, și-am băgat de seamă că-i place să tragă o dușcă mai mult decît alții...

— Atunci, înseamnă că semănăm cu Cunninghamii, și nu-nțeleg de ce mătușica...

— Stai, lasă-mă să termin... Semănăm, totuși sîntem altfel. Atticus zicea odată că mătușica e atît de mîndră de familia noastră pentru că în afară de nume n-avem nimic, nici lețcaie.

— Jem, nu știu dacă ai dreptate. Atticus mi-a spus mie odată că mai toate chestiile astea cu „vechile familii“ nu-s decît prostii, fiindcă toate familiile sînt la fel de vechi. L-am întrebat dacă și oamenii de culoare și englezii sînt, și mi-a răspuns că da.

— Dar a avea un nume nu înseamnă a fi de „familie veche“, mă contrazise Jem. Cred că mai degrabă contează de cînd știau carte strămoșii. Află, Scout, că m-am gîndit serios la problema asta și nu văd alt motiv posibil. Odinioară, cînd Finchii mai erau încă în Egipt, unul din ei trebuie să fi învățat vreun hieroglif sau două, și apoi l-a învățat și pe fiu-său. Imaginează-ți-o numai, urmă el înveselit la gîndul ăsta, pe mătușica fălindu-se pentru că stră-străbunicul ei știa să scrie și să citească ! Curioase motive de mîndrie își mai aleg cucoanele !

— Ba mie îmi pare bine că știa, altfel cine l-ar fi învățat pe Atticus și pe ceilalți ? Și dacă Atticus n-ar fi știut să citească, tu și cu mine eram în aer. Dar nu cred că asta înseamnă să ai un nume.

— Atunci, cum îți explici tu de ce sînt Cunninghamii altfel ? Domnul Walter aproape că nu știe să se iscălească, l-am văzut eu. Ai noștri sînt știutori de carte mai demult decît ai lor.

— Nu, toată lumea trebuie să învețe, nimeni nu s-a născut învățat. Walter e destul de deștept, dar uneori nu știe lecțiile fiindcă trebuie să stea acasă și să-l ajute pe taică-său. Asta nu-i din vina lui. Nu, Jem, eu cred că există un singur fel de oameni : oameni pur și simplu.

Jem se întoarse cu spatele la mine ca să-și aranjeze perna. Cînd se sprijini din nou pe ea, fața lui era înnourată. Iar îl apucă una din crizele lui, mi-am zis cu îngrijorare. Sprîncenele i se împreunară, buzele i se strînseră și se subțiară. Rămase un timp pe gînduri.

— Așa credeam și eu, cînd eram ca tine, rosti în cele din urmă. Dacă nu există decît un singur fel de oameni, atunci de ce nu se-nțeleg între ei ? Dacă-s toți la fel, de ce se disprețuiesc unii pe alții ? Scout, eu cred că încep să înțeleg ceva. Cred că încep să înțeleg de ce stă Bau Radley de atîta amar de vreme încuiat în casă... Fiindcă *vrea el* să stea închis în casă !

24

Calpurnia purta azi șorțul ei cel mai scrobit. Ducea o tavă încărcată cu șarlote. Se întoarse cu spatele la ușa batantă și o împinse ușurel. Am admirat îndemînarea și grația cu care manevra tăvile grele, pline cu bunătăți fragile. Și mi-am închipuit că și mătușa Alexandra o admira, altfel n-ar fi lăsat-o acuma să servească.

Eram în pragul lui septembrie. Mîine, Dill avea să plece la Meridian ; azi se dusese cu Jem la Barker's Eddy. Spre marea-i mirare și indignare, frate-meu descoperise că nimeni nu-și dădea osteneala să-l învețe pe Dill să înoate, ceea ce era de neînchipuit, înotul fiind, după părerea lui, ceva tot atît de necesar ca și mersul pe uscat. Două după-amiezi își petrecuseră la rîu, spunîndu-mi că intră în apă în pielea goală și că, prin urmare, n-am ce căuta acolo, așa că nu-mi rămăsese altceva decît să-mi împart ceasurile acelea fără rost între Calpurnia și domnișoara Maudie.

Azi, mătușa Alexandra și Societatea Misionarilor își desfășurau opera de binefacere în toată casa. Tocmai din bucătărie, unde mă aflam, o auzeam pe doamna Grace Merriweather din salon cum dă raportul despre viața îngrozitoare pe care o duceau mrunii [1], dacă nu mă înșel. Cînd femeilor acestora le suna ceasul — ce fel de ceas, nu știu — erau scoase afară și băgate în niște colibe ; n-aveau simțul familiei — ceea ce nu putea să n-o scoată din fire pe mătușica, eram convinsă — și își supuneau copiii la niște cazne cumplite cînd împlineau treisprezece ani ; zăceau pe pămîntul gol cînd erau bolnavi ; mestecau coaja nu știu cărui copac, o scuipau într-o oală comună din care apoi beau cu toții și se îmbătau.

După raport, doamnele făcură o pauză pentru a lua o gustare.

Nu știam ce să fac : să mă duc în sufragerie, sau să stau mai bine afară. Mătușa Alexandra îmi spusese să vin și eu cînd se va servi gustarea, la ședința

[1] Populație din părțile muntoase de la granița de apus a Birmaniei.

de lucru a adunării nefiind necesar să asist, ca să nu mă plictisesc. Eram îmbrăcată cu rochia mea roz de duminică, aveam pantofi şi jupon, şi mi-am zis că dacă vărs vreo picătură pe rochie, Calpurnia va fi obligată să mi-o spele din nou, pentru mîine. Avusese o zi grea. Aşa că m-am decis să rămîn la bucătărie.

— Pot să te ajut, Caly ? întrebai eu din dorinţa sinceră de a mă face cît de cît utilă.

Calpurnia se opri în prag.

— Să stai în colţişorul acela, cuminte ca un şoricel şi, dacă vrei, să mă ajuţi să umplu tava cînd mă întorc.

Deschise uşa şi zumzetul glasurilor cucoanelor se auzi mai tare : „Vai, Alexandra, n-am mîncat niciodată o şarlotă ca asta... minunată !... mie coaja nu-mi reuşeşte niciodată atît de bine, niciodată... Vai, cine s-ar fi gîndit la tarte cu afine !... Calpurnia ?... cine ar fi crezut !... oricine îţi va spune că soţia preotului... nuuu, adică da, iar cealaltă care nici nu umblă încă..."

Acum tăcură toate, ceea ce însemna că fuseseră servite pînă la ultima. Calpurnia se întoarse în bucătărie şi puse pe o tavă cana grea de argint a mamei.

— Cana asta de cafea e-o raritate, şuşoti ea, azi nu se mai fac din astea.

— Pot s-o duc eu ?

— Numai dacă eşti atentă şi n-o scapi. S-o pui la capătul mesei, lîngă domnişoara Alexandra. Acolo, lîngă ceşti şi celelalte tacîmuri. Toarnă dînsa.

Încercai să împing uşa cu fundul, aşa cum o văzusem făcînd pe Calpurnia, dar uşa nu cedă. Surîzînd, ea mi-o deschise ca să trec.

— Fii atentă la tavă, că e grea, mă mai dăscăli dînsa. Dacă te uiţi la cană, ai s-o verşi.

Călătoria mea sfîrşi însă triumfal : mătuşa Alexandra îmi adresă zîmbetul ei cel mai strălucitor.

— Rămîi cu noi, Jean Louise, mă invită ea, căci asta făcea parte din campania ei de educaţie a unei lady.

Se statornicise obiceiul ca fiecare membră a cercului să-şi invite vecinele la o trataţie, indiferent dacă erau baptiste sau presbiteriene, ceea ce explica prezenţa laolaltă a domnişoarei Rachel (austeră ca un jude), a domnişoarei Maudie şi a domnişoarei Stephanie Crawford. Destul de tulburată, mă aşezai pe un scaun lîngă domnişoara Maudie, întrebîndu-mă de ce şi-or fi punînd cucoanele pălărie doar ca să traverseze strada. Ori de cîte ori mă aflam în mijlocul unui cîrd de doamne, mă cuprindea o nelinişte nelămurită şi-mi venea s-o rup de fugă, dar mătuşa Alexandra zicea că starea asta a mea nu-i decît „răsfăţ".

Doamnele purtau rochii răcoroase imprimate în tonuri pastel : majoritatea erau pudrate din belşug, dar nu şi rujate ; singurul ruj din toată încăperea era Tangee Natural. Lacul Cutex Natural strălucea pe unghiile tuturora, cu excepţia doamnelor mai tinere, care întrebuinţau Cutex Rose. Mirosea a parfum de te ameţea. Eu şedeam smirnă, nu-mi frămîntam nici mîinile pentru motivul binecuvîntat că reuşisem să înşfac vîrtos braţele scaunului, şi mă

așteptam din clipă în clipă să-mi fie adresată vreo întrebare.

Pince-nez-ul de aur al domnișoarei Maudie scăpără.

— Ce cochet ești îmbrăcată azi, Jean Louise. Da' unde ți-s pantalonașii ?

— Sub rochiță.

N-avusesem de loc intenția să glumesc, dar doamnele rîdeau. Cînd mi-am dat seama de greșeala mea, mi s-au aprins obrajii, dar domnișoara Maudie mă privea fără umbră de ironie : ea nu rîdea niciodată de mine, afară de cazurile cînd voiam cu tot dinadinsul să fac o glumă.

În tăcerea care se așternu brusc după aceea, domnișoara Stephanie Crawford îmi strigă peste masă :

— Jean Louise, ce-ai de gînd să te faci cînd ai să fii mare ? Avocat ?

— Nu, doamnă, încă nu m-am gîndit... răspunsei eu, recunoscătoare domnișoarei Stephanie că avusese bunătatea să schimbe subiectul, și am început să-mi aleg la iuțeală o vocație : infirmieră ? aviatoare ? Păi, să vedeți...

— Eu credeam că avocat, că ai și început să mergi la tribunal.

Doamnele izbucniră iar în rîs. „Stephanie asta e o mucalită“, auzii pe cineva. Astfel încurajată, domnișoara Stephanie continuă pe această temă :

— Și zi, nu vrei să te faci avocat cînd ai să fii mare ?

Mîna domnișoarei Maudie o atinse pe a mea ; răspunsei cît putui de blajin :

— Nu, doamnă, doar o lady.

Domnișoara Stephanie mă privi bănuitoare, dar încredințîndu-se că n-aveam intenția să fiu insolentă, se mulțumi să încheie :

— Ei, în cazul acesta, n-ai să ajungi prea departe dacă n-ai să porți mai des rochițe.

Mîna domnișoarei Maudie o strînse tare pe a mea, așa că tăcui. Căldura ei îmi era de ajuns.

La stînga mea ședea doamna Grace Merriweather, și mă gîndii că ar fi politicos să stau de vorbă cu dînsa. Domnul Merriweather, metodist practicant, adus cu fermitate pe calea cea bună, nu vedea nici o aluzie în cuvintele imnului : „Grație[1] sublimă, dulce-i zvonul ce-ndreaptă un păcătos ca mine...“ ! Cu toate acestea, întregul Maycomb socotea că doamna Merriweather era aceea care-l potolise și făcuse din el un cetățean destul de folositor societății. Căci doamna Merriweather era, fără îndoială, cea mai evlavioasă doamnă din Maycomb. Am căutat un subiect care să fie demn de interesul ei.

— Ce-ați discutat azi după-amiază ? am întrebat-o.

— O, fetiță dragă, despre sărmanii aceia de mruni, răspunse ea, și-și dădu drumul : de acum înainte, n-aveam nevoie să-i mai pun întrebări.

Ochii mari, căprui, ai doamnei Merriweather se umpleau de lacrimi ori de cîte ori aducea vorba de cei asupriți și oropsiți.

— Trăiesc în jungla aceea, și n-au pe nimeni, în afară de J. Grimes Everett, spunea dînsa. Nici un alb care să fie lîngă ei, în afară de J. Grimes Everett, omul acela sfînt.

[1] În limba engleză — Grace.

Doamna Merriweather dădea glasului ei intonaţia unei orgi, şi tot ce spunea părea din această pricină cum nu se poate mai răsunător :

— Sărăcia... obscurantismul... imoralitatea — nimeni nu le cunoaşte ca J. Grimes Everett. Ştiţi, cînd biserica mi-a încredinţat misiunea de a mă duce pînă-n tabăra aceea, J. Grimes Everett mi-a spus...

— Era acolo, doamnă ? Credeam...

— Nu, acasă în concediu. Aşadar, J. Grimes Everett mi-a spus : „Doamnă Merriweather, dumneavoastră nici nu vă închipuiţi, nici nu vă puteţi închipui cu ce avem noi de luptat acolo“. Chiar aşa mi-a spus, credeţi-mă.

— Da, doamnă.

— Iar eu i-am spus la rîndul meu : „Domnule Everett, doamnele membre ale Bisericii Metodiste Episcopale din Maycomb, Alabama, sînt alături de dumneavoastră sută la sută.“ Chiar aşa i-am spus, credeţi-mă. Şi ştiţi, chiar atunci şi chiar acolo am făcut în sinea mea un legămînt. Mi-am zis că de cum mă voi întoarce acasă, voi ţine o conferinţă despre mruni şi voi aduce mesajul lui J. Grimes Everett la cunoştinţa întregului Maycomb, ceea ce şi fac.

— Da, doamnă.

Cînd doamna Merriweather dădea din cap, buclele ei negre zburau în toate părţile.

— Jean Louise, continuă ea, eşti fată norocoasă. Trăieşti într-o casă creştinească, printre creştini, într-un oraş creştinesc. Acolo unde trăieşte J. Grimes Everett nu-şi au sălaşul decît păcatul şi mizeria neagră.

— Da, doamnă.

— Păcatul şi mizeria neagră, ştii ce-nseamnă asta, Gertrude ? Doamna Merriweather îşi răsuci clopoţeii buclelor către doamna de lîngă ea. Oh, eu am o deviză : să iertăm şi să uităm, să uităm şi să iertăm. Biserica ar trebui s-o ajute să-şi crească copiii de-acum încolo ca pe nişte creştini adevăraţi. S-ar cădea ca unii domni de la noi să dea pe-acolo şi să-i spună preotului aceluia s-o îmbărbăteze.

— Iertaţi-mă, doamnă Merriweather, o întrerupsei eu, dar de cine vorbiţi, de Mayella Ewell ?

— May... ? Oh, nu, fetiţo. De nevasta negrului acela. Nevasta lui Tom, Tom...

— Robinson, doamnă.

Doamna Merriweather se întoarse din nou către vecina ei.

— Am convingerea mea nestrămutată, Gertrude, dar nu toţi văd la fel ca mine. Dacă-i lăsăm să creadă că-i iertăm, că uităm, într-o bună zi totul va sări în aer.

— Vai, doamnă Merriweather, o întrerupsei din nou, ce-o să sară în aer ?

Ea se întoarse iar spre mine. Doamna Merriweather era dintre oamenii mari care, neavînd copii, îşi închipuie că trebuie să adopte un alt ton cînd se adresează celor mici.

— Oh, nimic, Jean Louise, rosti ea într-un largo solemn, bucătăresele şi lucrătorii de la cîmp sînt nemulţumiţi, deşi au început să se mai potolească : după proces, au umblat bombănind toată ziua.

Apoi, din nou către doamna Farrow :

— Află, Gertrude, că nimic nu te indispune mai rău decît un negru îmbufnat ! Fac nişte mutre,

lungi pînă-n pămînt. Îţi strică pur şi simplu toată ziua. Ştii ce i-am spus lui Sophy a mea, Gertrude ? I-am spus aşa : Sophy, pur şi simplu nu te porţi creştineşte astăzi. Isus Cristos n-a bombănit şi nu s-a văitat niciodată. Şi ştii că i-a prins bine ? A ridicat nasul din pămînt şi mi-a spus : Nu, coniţă, nu, doamnă Merriweather, Isus n-a bombănit niciodată. Ascultă-mă pe mine, Gertrude, nu scăpa niciodată prilejul de a invoca pildele Domnului.

Mi-am adus aminte de orga cea mică şi veche din capela de la Debarcaderul lui Finch. Cînd eram de-o şchioapă, Atticus îmi dădea voie, în ziua cînd fusesem cuminte, să pun în mişcare foalele, în timp ce el improviza cu un deget o melodie oarecare. Ultima notă răsuna pînă ce se scurgea ultimul strop de aer. Şi uite-o acum pe doamna Merriweather că nu mai are aer, gîndii eu, şi îşi reîmprospătează provizia în vreme ce doamna Farrow se pregăteşte să ia cuvîntul.

Doamna Farrow era o femeie impunătoare, cu ochii albaştri şi picioare subţiri. Avea un permanent proaspăt făcut, şi părul îi era tot o masă de buclişoare cărunte şi rigide. Trecea drept a doua preacuvioasă doamnă a Maycombului. Avea un obicei ourios — să preludeze tot ce spune cu un uşor sîsîit.

— S-s-s Grace, zicea acum doamna Farrow, dar asta-i spuneam şi eu zilele trecute Fratelui Hutson. „S-s-s Frate Hutson, zic, am impresia că dăm o bătălie dinainte pierdută, efectiv dinainte pierdută. S-s-s lor puţin le pasă. Încercăm să le facem educaţia pînă ne ies peri albi, încercăm să facem din ei creştini adevăraţi pînă ce ne iese sufletul, dar noaptea nici o doamnă nu mai e în siguranţă în

patul ei". Iar el îmi răspunde : „Doamnă Farrow, nu ştiu ce se mai poate întîmpla de acum încolo pe meleagurile noastre". „S-s-s este efectiv adevărat", i-am zis.

Doamna Merriweather aprobă cu un aer avizat. Glasul ei acoperi clinchetul ceşcuţelor de cafea şi zgomotele uşor bovine pe care le făceau doamnele ronţăind prăjiturele.

— Gertrude, află că în oraşul ăsta sînt cîţiva oameni cumsecade, care însă au apucat pe căi greşite. Cumsecade însă rătăciţi. Vreau să spun că în oraşul ăsta sînt oameni care cred că ceea ce fac ei e bine. Departe de mine gîndul de a-i numi, dar unii dintre ei credeau acum o vreme că fac bine, cînd de fapt n-au făcut decît să-i zgîndărească. Asta-i singurul lucru pe care au reuşit să-l facă. Poate că asta părea pe atunci lucrul cel mai bun de făcut, nu ştiu şi nici nu-i treaba mea s-o ştiu, dar azi nu vezi decît mutre întunecate... cîrtitoare... Dacă Sophy a mea o mai ţinea aşa încă o zi, îi dădeam paşaportul. Nu-i intră în cîlţii ăia care-i servesc de creier că dacă o mai ţin, e fiindcă sînt vremurile astea grele şi fiindcă are nevoie de acel dolar şi-un sfert pe care-l capătă în fiecare săptămînă de la mine.

— Şi, zi, lui nu-i stă mîncarea-n gît, aşa-i ?

Domnişoara Maudie era aceea care vorbise. La colţurile gurii îi apăruseră două cute aspre. Pînă acum stătuse liniştită lîngă mine, ţinîndu-şi ceaşca de cafea în echilibru pe genunchi. Pierdusem de mult, de cînd nu mai vorbeau de nevasta lui Tom Robinson, firul conversaţiei şi-mi lăsam gîndurile să zboare la Debarcaderul lui Finch şi la rîu. Mă-

tuşa Alexandra mă informase tocmai pe dos: şedinţa de lucru a întrunirii îţi îngheţa sîngele în vine, în timp ce partea mondenă era cum nu se poate mai plicticoasă.

— Maudie, nu înţeleg de loc ce vrei să spui, se arătă doamna Merriweather contrariată.

— Sînt convinsă că-nţelegi, răspunse domnişoara Maudie repezit.

După aceea, n-a mai scos un cuvînt. Cînd domnişoara Maudie se supăra, vorbea repezit, pe un ton de gheaţă. Ceva — ce anume nu ştiu — o supărase rău de tot, căci şi privirea ochilor ei cenuşii avea aceeaşi răceală ca şi glasul. Doamna Merriweather se înroşi, se uită la mine, apoi îşi abătu privirile în altă parte. Pe doamna Farrow n-o puteam vedea.

Mătuşa Alexandra se ridică degrabă de la masă ca să-şi servească musafirele, reuşind cu îndemînare să angajeze o conversaţie animată cu doamna Merriweather şi cu doamna Gates. După ce le încinse bine, adăugîndu-le şi pe doamna Perkins, mătuşa Alexandra se întoarse la locul ei. Am surprins-o aruncînd domnişoarei Maudie o privire plină de recunoştinţă, ceea ce mă făcu să mă minunez şi mai tare de lumea aceea a femeilor. Domnişoara Maudie nu fusese niciodată prea prietenă cu mătuşa Alexandra — şi uite-o acum pe mătuşica mulţumindu-i pe muteşte. Pentru ce anume, nu pricepeam. Oricum, însă, îmi părea bine să descopăr că mătuşa Alexandra era în stare să se lase mişcată într-atît, încît să fie recunoscătoare cuiva pentru ceva. Nu încăpea îndoială că aveam şi eu să intru curînd în lumea asta, la a cărei suprafaţă doamne parfumate se legănau uşor în balansoar, îşi făceau

vînt alene cu evantaiul şi beau apă de la gheaţă.

Eu una, însă, mă simţeam mai la largul meu în lumea tatei. Oameni ca domnul Heck Tate nu-ţi întindeau capcane, cu întrebări aparent nevinovate, ca să-şi bată pe urmă joc de tine; nici chiar Jem nu-ţi făcea viaţa de nesuferit dacă nu spuneai cine ştie ce prostie. Doamnele păreau să aibă o sfîntă oroare de bărbaţi, dezaprobîndu-i în tot şi în toate. Mie, însă, îmi plăceau. Aveau totuşi ceva în ei, oricît ar fi înjurat şi-ar fi băut, oricît ar fi jucat jocuri de noroc şi-ar fi mestecat tutun; oricît de urîcioşi ar fi fost, aveau totuşi ceva care-mi plăcea instinctiv... ei nu erau...

— ...ipocriţi, doamnă Perkins, ipocriţi din născare, spunea tocmai doamna Merriweather. Bine că cel puţin noi, aici, nu ducem în spinare şi păcatul ăsta. Cei de dincolo i-au eliberat, dar n-ai să-i vezi stînd la masă cu ei. Noi măcar n-avem ipocrizia să le spunem: „Da, voi sînteţi la fel ca noi, dar staţi oleacă mai încolo", ci le spunem doar atît: „Fiecare-n felul lui — voi trăiţi cum vă place şi noi cum ne place". Cred că femeia aceea, doamna Roosevelt, nu mai era în toate minţile, efectiv nu mai era, cînd s-a dus la Birmingham şi a vrut să stea printre ei. Ia să fi fost eu primar la Birmingham! Aş fi...

Nici una dintre noi nu era primar la Birmingham, vezi bine, dar ce n-aş da eu să fiu guvernatorul Alabamei măcar o zi: l-aş pune în libertate pe Tom Robinson atît de repede, că nici n-ar avea cînd să răsufle Societatea Misionarilor. Zilele trecute o surprinsesem pe Calpurnia povestindu-i bucătăresei domnişoarei Rachel ce abătut era Tom, şi

ea nu s-a întrerupt, ca de obicei, cînd am intrat în bucătărie. Zicea că Atticus nu poate face nimic ca să-i uşureze şederea în închisoare, că ultimele cuvinte pe care i le spusese Tom lui Atticus înainte de a fi dus la închisoare fuseseră : „Adio, domnule Finch, acum nu mai puteţi face nimic, aşa că n-are nici un rost să mai încercaţi." Şi mai zicea Calpurnia că-i spusese Atticus că-n ziua cînd l-au dus la închisoare, Tom îşi pierduse orice speranţă. Atticus încercase să-i explice cum stau lucrurile şi că să nu-şi piardă în nici un caz speranţa, fiindcă va depune toate eforturile ca să obţină punerea lui în libertate. Bucătăreasa domnişoarei Rachel a întrebat-o atunci pe Calpurnia de ce Atticus nu-i spusese pur şi simplu : „Da, ai să fii eliberat", fiindcă asta l-ar fi îmbărbătat pe Tom. „Pentru că tu nu cunoşti legea, i-a răspuns Calpurnia. Primul lucru pe care-l afli cînd intri într-o casă de avocat e că nu există răspuns definitiv la nici o întrebare. Domnu' Finch nu putea spune că ceva e aşa cînd nu ştia precis că e aşa."

Uşa de la intrare se trînti şi auzii paşii lui Atticus în hol. Mă întrebai maşinal ce oră o fi, pentru că n-avea obiceiul să se întoarcă la vremea asta, şi apoi, cînd era zi de întrunire a Societăţii Misionarilor, rămînea în oraş pînă se întuneca de-a binelea.

Se opri în pragul uşii. Ţinea pălăria în mînă şi faţa îi era albă ca varul.

— Vă cer scuze, doamnelor, zise el. Vă rog să vă continuaţi şedinţa, nu vreau să vă deranjez. Alexandra, poţi veni o clipă la bucătărie ? Aş vrea să mi-o dai un pic pe Calpurnia.

Nu trecu prin sufragerie, ci prin coridorul din spate, ca să intre în bucătărie pe uşa din dos. Mătuşa Alexandra se duse la bucătărie, iar eu o urmai. Uşa dinspre sufragerie se deschise din nou şi îşi făcu apariţia şi domnişoara Maudie. Calpurnia tocmai dădea să se ridice de pe scaunul pe care şedea.

— Caly, zise Atticus, te rog să vii cu mine pînă la Helen Robinson acasă...

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă mătuşa Alexandra, alarmată de aerul tatei.

— A murit Tom.

Mătuşa Alexandra îşi acoperi gura cu palma.

— L-au împuşcat, mai zise Atticus. A încercat să fugă. În timpul plimbării. Într-o criză de furie oarbă, s-a azvîrlit asupra zidului şi a încercat să-l sară. Chiar sub ochii lor...

— Dar n-au putut să-l oprească ? Nu l-au somat ? Glasul mătuşii Alexandra tremura.

— Bineînţeles, paznicii i-au strigat să se oprească. Au tras mai întîi în aer, apoi în plin. L-au atins tocmai cînd trecea zidul. Zic că dacă ar fi avut amîndouă braţele tefere, reuşea, cu atîta agilitate se mişca. Şaptesprezece găuri de gloanţe are în el. Nu era nevoie de atîtea. Caly, te rog să vii cu mine şi să mă ajuţi să-i spun lui Helen.

— Da, domnule, şopti ea luptîndu-se să-şi scoată şorţul. Domnişoara Maudie îi sări în ajutor şi-i dezlegă băierile.

— Asta-i ultima picătură, Atticus, rosti mătuşa Alexandra.

— Depinde cum o iei. Ce conta un negru mai mult sau mai puţin între două sute de negri ? Pen-

tru ei, Tom nu era Tom, ci un prizonier care încearcă să evadeze.

Atticus se rezemă de frigider, își împinse ochelarii pe frunte și se frecă la ochi.

— Și aveam o șansă atît de bună... Îi explicasem doar ce cred, însă nu puteam să-i spun cu mîna pe conștiință că avem mai mult decît o șansă bună. Tom se plictisise probabil de șansele pe care i le puteau oferi albii și-a preferat să-și încerce propria lui șansă. Ești gata, Caly ?

— Da, domnu' Finch.

— Atunci, haidem.

Mătușa Alexandra se așezase în locul Calpurniei pe scaun și-și dusese mîinile la față. Ședea nemișcată ; era atît de imobilă, că mi-a fost frică să nu leșine. Domnișoara Maudie gîfîia de parcă ar fi luat în piept niște scări ; din sufragerie răzbăteau pînă la noi glasurile cucoanelor, care sporovăiau într-una.

Am crezut că mătușa Alexandra plînge, dar cînd și-a coborît mîinile, n-am văzut nici o lacrimă. Părea numai tare ostenită, iar cînd începu să vorbească, glasul îi era șters.

— N-aș putea spune că-l aprob în tot ce face, Maudie, dar e fratele meu, și-aș vrea să știu o dată pentru totdeauna cînd se vor sfîrși toate acestea. Apoi, pe un ton mai sus : Îl sfîșie. Nu prea arată, dar să știi că-l sfîșie, bucată cu bucată. L-am văzut eu cînd... of, Doamne, ce mai vor de la el, Maudie, ce mai vor ?

— Cine să vrea, Alexandra ? Ce ? întrebă domnișoara Maudie.

— Orașul ăsta. Toți sînt dispuși să-l lase să facă ceea ce lor le e frică să facă — ce-au ei de pierdut ? ! Toți sînt dispuși să-l lase să-și prăpădească sănătatea ca să facă ceea ce lor le e frică să facă — ah, sînt niște...

— Calmează-te, o întrerupse domnișoara Maudie, au să te audă. Ascultă, Alexandra, ai încercat vreodată să vezi lucrurile și sub celălalt aspect ? Fie că Maycombul știe sau nu, noi îi aducem cea mai mare cinstire ce se poate aduce unui om. Avem convingerea că tot ce face e bine. Foarte simplu !

— Cine ? întrebă mătușa Alexandra, fără să știe că se făcea ecoul întrebării nepotului ei de doisprezece ani.

— Acea mînă de oameni din orașul ăsta, care nu cred că dreptatea poartă firma „Rezervat numai pentru albi" ; acea mînă de oameni care cred că toți, și nu numai noi, au dreptul la o judecată cinstită ; acea mînă de oameni îndeajuns de evlavioși ca să-și spună, atunci cînd văd un negru, că nu există decît prin mila Domnului. Încetul cu încetul, glasul domnișoarei Maudie își recăpăta obișnuita-i vioiciune. Acea mînă de oameni din orașul ăsta care sînt cumsecade, sfîrși ea.

De-aș fi putut fi mai atentă, aș mai fi adăugat o fărîmiță la definiția dată de Jem „oamenilor cumsecade" dar constatai că tremuram și că nu mă puteam opri. Văzusem ferma-penitenciar de la Enfield și Atticus îmi arătase curtea de plimbare a prizonierilor. Era mare cît un teren de fotbal.

— Nu mai tremura, îmi ordonă domnișoara Maudie, și mă oprii. Hai, Alexandra, ridică-te, destul le-am lăsat singure.

Mătuşa Alexandra se ridică, netezindu-şi feluritele balene care-i încingeau şoldurile. Îşi scoase batista de sub cordon şi-şi şterse nasul. Îşi netezi şi părul, întrebîndu-ne :

— Se vede ceva ?

— Nimic, zise domnişoara Maudie. Ţi-ai venit în fire, Jean Louise ?

— Da, domnişoară.

— Atunci, haidem înapoi în salon, ne invită ea pe un ton lugubru.

Cînd domnişoara Maudie deschise uşa de la sufragerie, vocile se amplificară brusc. Mătuşa Alexandra mergea înaintea mea şi o văzui cum înalţă capul în clipa cînd trecea pragul.

— O, doamnă Perkins, strigă ea, văd că n-aveţi cafea. Îndată vă servesc.

— Grace, Calpurnia a fost trimisă cu un comision, interveni şi domnişoara Maudie. Dă-mi voie să te mai servesc cu tarte cu afine. Ai auzit ce-a făcut zilele trecute vărul meu, acela care moare după pescuit ?...

Şi începură a se învîrti pe lîngă şirul de femei care rîdeau, în jurul mesei, umplînd ceştile, încărcînd farfurioarele, ca şi cînd singurul lor regret ar fi fost vremelnicul dezastru casnic pricinuit de absenţa Calpurniei.

Şi din nou se ridică zumzetul acela uşor : „Da, doamnă Perkins, J. Grimes Everett este un sfînt şi un martir... trebuie să se căsătorească aşa că... fuga la coafor în fiecare sîmbătă după-masă... de cum apune soarele. Se culcă cu... pui, un coş plin cu pui bolnavi. Fred zice că de-aici s-a iscat totul. Fred zice..."

Mătuşa Alexandra se uită la mine din partea cealaltă a mesei şi-mi zîmbi. Privi în direcţia unei tăvi cu fursecuri, care era pusă pe masă, şi mi-o arătă cu un semn din cap. Ridicai binişor tava şi mă îndreptai cu băgare de seamă spre doamna Merriweather. Cu cele mai alese maniere de salon de care eram capabilă, o întrebai dacă mai doreşte. La urma urmei, dacă mătuşica putea rămîne o lady într-un moment ca ăsta, de ce n-aş fi şi eu în stare ?

25

— Dă-i pace, Scout. Pune-o afară, pe treptele din dos.

— Jem, nu ţi-e bine ?...

— Pune-o pe scara din dos, ţi-am spus odată.

Oftînd, am ridicat mica vietate şi-am pus-o pe ultima treaptă. Apoi m-am întors la patul meu de campanie. Eram în septembrie, cu toate acestea vremea rămînea caldă, aşa că dormeam mai departe pe veranda cu obloane din spatele casei. Licuricii îşi mai arătau lampioanele, iar gîngăniile înaripate ale nopţii, care toată vara au ciocănit în obloane, încă nu plecaseră acolo unde obişnuiesc să plece o dată cu venirea toamnei.

O omidă se furişase în casă ; mi-am făcut socoteala că micuţa gînganie se tîrîse pe trepte şi pe sub uşă. Tocmai îmi puneam cartea pe podea, lîngă pat, cînd am zărit-o. Vietăţile astea au cam un ţol lungime şi, cînd le atingi, se încolăcesc, preschimbîndu-se într-un ghem cenuşiu şi tare.

Stînd culcată pe burtă, am întins mîna şi-am înhăţat-o. S-a făcut ghem. Apoi crezîndu-se probabil în siguranţă, s-a desfăcut încetişor. A mai călătorit puţin pe cele o sută de picioare ale ei. Am atins-o din nou. Iar s-a făcut ghem. Fiindcă picam de somn, am vrut să termin cu ea. Tocmai întinsesem mîna, cînd Jem m-a oprit.

Frate-meu era întunecat ca o zi ploioasă. Probabil că asta făcea parte din perioada prin care trecea. Tare aş fi vrut s-o parcurgă mai repede. E drept că nu fusese niciodată crud cu animalele, dar nu-mi trecuse vreodată prin minte că mila lui îmbrăţişează şi lumea gîngăniilor.

— Şi de ce să n-o strivesc ? vrui să aflu.

— Pentru că nu-ţi face nici un rău, răspunse Jem din întuneric (stinsese lampa de la căpătîi).

— Am impresia că eşti într-o perioadă cînd nu omori nici muşte, nici ţînţari. Să-mi spui şi mie cînd ai să-ţi schimbi părerea. Pînă atunci, însă, află că n-am de gînd să stau cu braţele încrucişate şi să nu strivesc nici un gîndac.

— Îmm... gura, mormăi el somnoros.

Jem, şi nu eu, era acela care semăna din zi în zi tot mai mult cu o fată. M-am întins în voia mea pe spate, aşteptînd să-mi vină somnul, şi în timp ce-l aşteptam, mă gîndeam la Dill. Plecase pe data de întîi, cu promisiuni ferme că are să se întoarcă la terminarea şcolii — era sigur că cei de-acasă înţeleseseră că-i place să-şi petreacă vara la Maycomb. Domnişoara Rachel ne luase şi pe noi cu taxiul pînă la Maycomb Junction, şi Dill ne-a făcut semne cu mîna de la fereastra vagonului, pînă ce-a ieşit din raza vederii noastre. Nu-mi ieşea însă din

minte : îmi lipsea. În ultimele două zile petrecute împreună, Jem îl învăţase să înoate...

...Îl învăţase să înoate. Şi pentru că eram complet trează acum, îmi aminteam tot ce-mi istorisise Dill.

Barker's Eddy se află la capătul drumului nepietruit care se desprinde, cam la o milă de oraş, din şoseaua de Meridian. Pe şosea, nu era greu să găseşti ocazii — o căruţă cu bumbac, dacă nu chiar vreun automobilist în trecere pe acolo — iar drumul pe jos pînă la rîu era scurt şi uşor. În schimb pespectiva întoarcerii acasă pe înserat, cînd circulaţia se răreşte, nu e de loc ademenitoare, astfel că înotătorii au grijă să nu întîrzie prea mult la scăldat.

După cum mi-a istorisit Dill, în ziua aceea el şi cu Jem abia ieşiseră în şosea, cînd l-au zărit venind pe Atticus în maşina lui. Fiindcă nu părea să-i observe, i-au făcut semne cu mîna. A încetinit după ce-a trecut de ei ; cînd l-au ajuns din urmă, le-a spus :

— Mai bine aşteptaţi pe altcineva, că eu încă nu mă întorc acasă.

Pe canapeaua din spate şedea Calpurnia.

Jem însă, nu şi nu, iar cînd a început să-l roage, Atticus a cedat.

— Bine, a consimţit el, veniţi şi voi, cu condiţia să nu mai ieşiţi din maşină.

Pe drum spre casa lui Tom Robinson, tata le-a povestit cele întîmplate.

A cotit din şosea, au mers încet pe lîngă maidanul de gunoi, au trecut de proprietatea Ewellilor şi-au luat-o pe drumul îngust ce duce la sălaşurile

negrilor. Dill zicea că o droaie de puradei tuciurii jucau pietre în curtea lui Tom. Atticus a parcat mașina și a coborît. Calpurnia s-a luat după el și au intrat pe poartă.

Dill l-a auzit pe tata întrebînd un puști : „Sam, unde-i mămica ta ?", la care numitul Sam a răspuns : „E la Sis a lui Stevens, domnu' Finch. Vreți s-o chem ?"

Atticus, zicea Dill, părea nehotărît, dar apoi a spus „Da" și Sam a luat-o la fugă. „Vedeți-vă de joacă, băieți", le-a spus Atticus celorlalți copii.

O fetiță mititică a ieșit în pragul căsuței și a rămas acolo, cu ochii la Atticus. Avea toată căpățîna, zicea Dill, plină de codițe mici și țepene, fiecare cu cîte o fundă roșie ca focul. Fetița a zîmbit cu gura pînă la urechi și a vrut să vină la tata, dar era prea mică, zicea Dill, ca să navigheze pe trepte. Și atunci Atticus s-a apropiat de ea, și-a scos pălăria și i-a întins un deget. Fetița l-a apucat și așa a putut coborî scara, după care, zicea Dill, Atticus a dat-o în primire Calpurniei.

S-a ivit și Sam, țopăind în urma maică-si, care a intrat în curte.

— ...'seara, domnu' Finch, a zis Helen, nu poftiți înăuntru să luați loc ?

Pe urmă, însă, n-a mai spus nimic. Nici ea, nici Atticus.

— Scout, zicea Dill, deodată am văzut-o mototol în praf. Picase jos ca și cînd s-ar fi ivit acolo un uriaș care a călcat-o cu laba lui enormă. Uite-așa... și Dill a încercat să-mi arate izbind cu piciorul lui rotofei în pămînt. Parcă ai fi strivit o furnică.

Calpurnia și cu Atticus au cules-o de jos, mai zicea Dill, au pus-o pe picioare, dar Helen a ajuns în căsuță mai mult tîrîtă decît pe propriile ei picioare. Au rămas înăuntru mult, mult timp, după care Atticus a ieșit afară singur. La înapoiere, cînd treceau cu mașina pe lîngă mormanele de gunoi, niște Ewelli au strigat după ei, dar ce anume — Dill n-a putut înțelege.

Moartea lui Tom a tulburat Maycombul timp de vreo două zile ; două zile ajungeau berechet pentru ca vestea să facă ocolul comitatului. „Ați auzit ?... Nu ? Ei bine, cică fugea mai iute ca fulgerul..." Pentru Maycomb, moartea lui Tom era ceva Tipic. Era Tipic pentru un negru s-o ia la goană. Era Tipic pentru mentalitatea unui negru să acționeze fără nici un plan, să nu se gîndească de loc la viitor, ci s-o ia la fugă orbește de cum i s-a ivit prilejul. Curios e că s-ar fi putut prea bine ca Atticus Finch să-l scoată pînă la urmă basma curată, dar putea el să aștepte... ? Pe naiba ! Doar îi știți cum sînt. Ce-am avut și ce-am pierdut... Și închipuie-ți că băiatul acela, Robinson, era căsătorit cu cununie, cică părea curățel, mergea la biserică și așa mai departe, dar uite, cînd rîcîi mai adînc, vezi că poleiala e subțire de tot. Negrul din ei iese totdeauna la suprafață.

Încă două-trei amănunte, care să permită interlocutorului să reproducă totul în propria sa versiune, apoi nici o altă temă de conversație pînă marțea viitoare, cînd apare *Maycomb Tribune*. Și

a apărut cu un scurt necrolog la rubrica lui obişnuită „Colored News" [1]. Mai era însă şi un editorial.

Domnul B. B. Underwood era mai amar ca niciodată, ca şi cînd puţin i-ar fi păsat că poate pierde vreun abonat sau vreo reclamă. (Numai că la Maycomb lucrurile stăteau altfel : domnul Underwood putea să-şi iasă oricît din fire şi să scrie orice poftea, că tot ar avea abonaţi şi reclame. Treaba lui dacă ţinea să se facă de rîs în propria lui gazetă !) Domnul Underwood nu pomenea o vorbă despre erori judiciare, dar scria în aşa fel încît şi copiii să poată pricepe. Domnul Underwood socotea pur şi simplu că e un păcat să ucizi invalizi, fie că stau, şed sau încearcă să fugă. Compara moartea lui Tom cu masacrarea fără sens a păsărilor cîntătoare de către vînători şi copii, iar Maycombul şi-a zis că dacă s-a străduit să compună un editorial atît de poetic, a făcut-o pentru a fi reprodus de *Montgomery Advertiser.*

Cum e cu putinţă — mă întrebam plină de nedumerire în timp ce citeam editorialul domnului Underwood. Omor fără sens — doar Tom beneficiase de procedura cuvenită a legii pînă în clipa morţii ; fusese judecat public şi fusese condamnat de doisprezece cetăţeni buni şi cinstiţi ; tata luptase fără încetare pentru el. Pînă la urmă, am priceput unde bătea domnul Underwood : Atticus folosise toate instrumentele de care dispun oamenii liberi spre a-l salva pe Tom Robinson, dar în tribunalul secret din fundul inimii omeneşti, tot ce întreprindea Atticus era nul şi neavenit. Din clipa

[1] „Ştiri despre oamenii de culoare".

în care Mayella Ewell a deschis gura şi a început să ţipe, Tom era un om mort.

Numele Ewell îmi făcea pur şi simplu greaţă. Maycombul n-a întîrziat să audă părerile domnului Ewell despre moartea lui Tom şi să le treacă prin Canalul Mînecii al bîrfei, întrupat de domnişoara Stephanie Crawford. Domnişoara Stephanie i-a spus mătuşii Alexandra, de faţă cu Jem („Ce Dumnezeu, e destul de mare ca să audă !"), că domnul Ewell ar fi spus că asta înseamnă unu' mai puţin şi că mai rămîn doi. Jem m-a asigurat că n-are de ce să-mi fie teamă, că domnul Ewell mai mult face pe grozavul. Şi mi-a mai spus că dacă suflu o vorbă lui Atticus, sau dacă-l las cumva să înţeleagă că sînt la curent, n-o să mai vorbească toată viaţa cu mine.

26

Începurăm şcoala, şi o dată cu ea drumurile zilnice prin faţa casei Radley. Jem era acum într-a şaptea şi mergea la liceu, care se afla dincolo de clădirea şcolii primare ; eu ajunsesem într-a treia şi programele noastre erau atît de diferite, încît numai dimineaţa mergeam la şcoală împreună cu el, şi-l revedeam numai în timpul mesei. Era şi mai pasionat de fotbal, dar nu îndeajuns de voinic şi de înalt ca să fie pus la altceva decît la căratul căldărilor cu apă pentru echipă. Făcea însă treaba asta cu tot entuziasmul : după-amiaza, rareori îl prindeai acasă înainte de căderea întunericului.

Proprietatea Radley încetase să mă mai înfricoșeze, dar nu era mai puțin mohorîtă, umbra stejarilor voinici din curte nu era mai puțin răcoroasă și, în general, nu mi se părea mai atrăgătoare. Domnul Nathan Radley putea fi văzut și acum, în zilele senine, ducîndu-se în oraș și întorcîndu-se; noi știam că Bau era tot acolo, din aceeași veche pricină — adică nimeni nu văzuse să fi fost scos afară. Cîteodată simțeam înțepătura unei remușcări cînd treceam prin fața bătrînei case, fiindcă luasem și eu parte cîndva la ceea ce trebuie să fi fost un adevărat chin pentru Arthur Radley — căci ce sihastru care se respectă poate să se simtă bine cînd niște puști îl spionează prin crăpăturile obloanelor, îi trimit mesaje în vîrf de undiță sau îi umblă noaptea printre straturile cu varză ?

Și totuși, memoria nu-mi dădea pace... Doi penny cu cap de indian, guma de mestecat, păpușile de săpun, o medalie ruginită, un ceas stricat și-un lanț... Pe unde le-o fi ascuns Jem ? Într-o după-amiază, m-am oprit și m-am uitat la copac : trunchiul se umflase în jurul peticului de ciment, iar peticul se îngălbenise.

De vreo două ori, mai-mai să-l vedem, lucru cu care nu oricine s-ar putea lăuda.

...Și ochii mei continuau să-l caute ori de cîte ori treceam pe-acolo. Poate că într-o zi îl vom vedea. Și parcă știam cum o să fie : cînd are să se întîmple, în sfîrșit, am să-l văd pur și simplu stînd în balansoar. Trec. — „Ce mai faceți, domnule Arthur ?“ zic eu, ca și cînd în fiecare după-amiază n-aș zice altceva. — „’seara, Jean Louise“, ar zice el, ca și cînd așa mi-ar fi răspuns în fiecare după-amiază, „ce vreme nemaipomenit de frumoasă, nu-i așa ?“ — „Da, domnule, foarte frumoasă“, am să-i spun eu, văzîndu-mi de drum.

Era pură închipuire, firește. N-aveam să-l vedem niciodată. Probabil că iese cînd apune luna ca s-o fixeze pe domnișoara Stephanie Crawford. Eu una mi-aș alege pe altcineva ca să fixez, dar asta era în definitiv treaba lui. Numai pe noi n-o să ne fixeze niciodată.

— Nu cumva începeți iar cu povestea aceea ? m-a luat Atticus din scurt într-o seară, cînd mi-am exprimat întîmplător dorința de a-l vedea pe Bau Radley măcar o dată înainte de a muri. Dacă ai cumva de gînd, am să-ți spun ceva : încetează. Sînt prea bătrîn ca să vă fugăresc de pe proprietatea Radley. În afară de asta, e și primejdios. Poți să te alegi cu un glonte. Știi prea bine că domnul Nathan trage în orice umbră pe care o zărește, chiar și în umbre care lasă urme de picior gol numărul treizeci și patru. Mare noroc ai avut atunci că ai scăpat.

Mai-mai să mă înăbuș. Dar simțeam în același timp cum îmi crește admirația față de Atticus. Pentru prima oară ne dădea a înțelege că știe mult mai multe decît ne-am fi închipuit. Și cînd te gîndești că toate acestea se întîmplaseră cu ani în urmă. Adică vara trecută... ba nu, acum două veri, cînd... uf, uite că memoria îmi joacă feste ! De n-aș uita să-l întreb pe Jem.

De atunci trecusem prin atîtea, încît Bau Radley era acum ultima noastră grijă. Atticus zicea că nu vede ce s-ar mai putea întîmpla și că lucrurile au felul lor de a se rezolva de la sine, din

care pricină, după o vreme, nimeni nu-şi va mai aduce aminte că existenţa lui Tom Robinson a stat vreodată în centrul atenţiei tuturor.

Atticus avea probabil dreptate, dar evenimentele de astă-vară pluteau asupra noastră ca fumul într-o cameră închisă. Oamenii mari nu discutau niciodată afacerea cu Jem sau cu mine, dar am impresia că o discutau totuşi cu copiii lor, cărora cred că le spuneau cam aşa : că în definitiv, nici unul din noi n-aveam vreo vină că Atticus ni-i tată, aşa că toţi ceilalţi copii puteau prea bine să se poarte frumos cu noi, în ciuda acestui fapt. E un lucru la care nu i-ar fi tăiat capul pe copii : dacă ar fi fost lăsaţi în voia lor, fiecare din noi am fi avut de susţinut la repezeală cîteva meciuri, şi lichidam definitiv problema. Aşa însă eram obligaţi să ţinem capul sus şi să ne purtăm ca un gentleman şi, respectiv, ca o lady. Era, într-un fel, ca pe timpul doamnei Henry Lafayette Dubose, minus zbieretele ei. Şi totuşi, lucru curios, pe care nu l-am înţeles niciodată — în ciuda lipsurilor sale ca părinte, oamenii l-au reales cu dragă inimă pe Atticus în legislatura statului, ca de obicei fără nici o opoziţie. Am conchis, dar, că lumea era pur şi simplu sucită, i-am întors spatele şi nu m-am mai gîndit la ea, pînă ce ea nu m-a silit din nou s-o fac...

...Şi-am fost silită într-o bună zi, la şcoală. O dată pe săptămînă aveam oră de Evenimente Curente : fiecărui copil din clasă i se cerea să taie un articol din ziar, să-i asimileze conţinutul şi să-l reproducă în faţa clasei. Exerciţiul, zice-se, putea să înlăture o serie întreagă de defecte : stînd în faţa

colegilor, copilul se deprindea cu o ţinută corectă, căpăta mai multă siguranţă ; rostind scurte alocuţiuni, ajungea să cunoască valoarea cuvintelor ; buchisindu-şi evenimentul curent, îşi fortifica memoria şi, în sfîrşit, nimic nu-l făcea mai dornic să se reintegreze în grup decît scoaterea lui vremelnică în afara acestuia.

Ca de obicei, ideea, profundă în felul ei, nu era pusă în aplicare la Maycomb tocmai-tocmai aşa cum s-ar fi cuvenit. Mai întîi, puţini copii din mediul rural aveau acces la ziare, astfel că povara evenimentelor curente cădea cu toată greutatea ei asupra copiilor de la oraş, dîndu-le celor ce făceau naveta cu autobuzul şi mai mult impresia că cei de la oraş ar fi favorizaţi. Copiii de la ţară, cînd puteau, veneau de obicei cu tăieturi din ceea ce numeau ei *Foaia curajului*, publicaţie dubioasă în ochii domnişoarei Gates, profesoara noastră. De ce se încrunta ori de cîte ori vreunul cita din *Foaia curajului* n-am ştiut niciodată, în orice caz într-un fel sau altul era ceva de prost gust, ca şi cînd ai mînca biscuiţi cu sirop ori clătite înainte de prînz, sau te-ai apuca să cînţi *Dulce „zghiară" măgăruşul* în loc de *zbiară* — adică tot atîtea condamnabile acţiuni pentru dezvăţarea cărora erau plătiţi profesorii de către stat.

Dar şi aşa, prea puţini copii ştiau ce-s acelea evenimentele curente. Micul Chuck-Prichiduţă, tare pe multiseculara-i experienţă în materie de vaci şi ale lor năravuri, era tocmai la mijlocul unei litanii despre Unchiul Natchell, cînd domnişoara Gates îl întrerupse :

— Charles, dar acesta nu este un eveniment curent, aceasta este o reclamă !

Cecil Jacobs, în schimb, era în elementul lui. Cînd îi veni rîndul, ieşi în faţa clasei şi-ncepu :

— Bătrînul Hitler...

— Adolf Hitler, Cecil. Să nu începi niciodată o frază cu „bătrînul" nu mai ştiu cine.

— Da, don'şoară. Bătrînul Adolf Hitler a „prosecutat" pe...

— Persecutat, Cecil...

— Ba nu, don'şoară Gates, aşa scrie aici... ăăă, adică... ei, oricum, bătrînul Adolf Hitler îi prigoneşte pe evrei şi-i bagă în închisori, şi le ia toate averile şi nu-i lasă să iasă din ţară, şi-i spală pe alienaţii mintali şi...

— Îi spală pe alienaţii mintali ?!

— Da, don'şoară Gates, îmi închipui că n-au destulă minte ca să se spele singuri, nu cred că un idiot e-n stare să se ţină curat. În orice caz, Hitler s-a pornit să-i adune şi pe toţi semi-evreii şi vrea să-i înregistreze în caz că ăia ar vrea să-i facă bucata, şi eu cred că e un lucru rău, şi ăsta-i evenimentul meu curent.

— Foarte bine, Cecil, spuse domnişoara Gates.

Umflîndu-se în pene, Cecil se înapoie la locul său.

O mînă se ridică în fundul clasei :

— Cum poate face una ca asta ?

— Cine face şi ce anume ? ceru domnişoara Gates, metodic, precizări.

— Vreau să zic cum poate Hitler să pună o groază de lume în ţarc ? Guvernu' de ce nu-l opreşte ? spuse posesorul mîinii ridicate.

— Pentru că Hitler este guvernul, răspunse domnişoara Gates şi, văzînd un prilej de a face educaţie dinamică, se duse la tablă şi scrise mare de tot, cu litere de tipar, cuvîntul DEMOCRAŢIE. Democraţie, pronunţă ea. Poate cineva să ne dea o definiţie ?

— Noi, au răspuns cîţiva.

Am ridicat şi eu mîna, fiindcă-mi amintisem de o lozincă din timpul unei campanii electorale despre care îmi vorbise Atticus cîndva.

— Jean Louise, ce crezi că înseamnă cuvîntul acesta ?

— Drepturi egale pentru toţi, privilegii speciale pentru nimeni, citai eu.

— Foarte bine, Jean Louise, foarte bine, mă aprobă domnişoara Gates zîmbitoare ; apoi, înaintea cuvîntului DEMOCRAŢIE, scrise NOI SÎNTEM O. Şi acum, ne ceru ea, întreaga clasă să spună : Noi sîntem o democraţie.

Ne conformarăm. Apoi domnişoara Gates explică :

— Aceasta este diferenţa dintre America şi Germania. Noi sîntem o democraţie, iar Germania este o dictatură. Dic-ta-tu-ră, silabisi ea. La noi, nimeni nu crede în persecuţie. Persecuţia vine de la oamenii care au prejudecăţi. Pre-ju-de-căţi, repetă ea din nou cu grijă. Nu există pe lume oameni mai cumsecade ca evreii şi este un mister pentru mine de ce Hitler gîndeşte altfel.

Un suflet curios din mijlocul clasei întrebă :

— De ce credeţi că nu le plac evreii, domnişoară Gates ?

— Nu ştiu, Henry. Ei şi-au făcut datoria în orice societate au trăit şi, mai ales, sînt oameni foarte religioşi. Hitler încearcă să desfiinţeze religia şi poate că din cauza aceasta nu-i iubeşte.

Cecil luă din nou cuvîntul :

— Să vedeţi, poate nu-i asta. Cică ei se ocupă cu schimbul banilor, sau aşa ceva, dar oricum ăsta nu-i un motiv să fie persecutaţi. Sînt albi, nu-i aşa ?

— Cînd vei merge la liceu, Cecil, vei afla că evreii au fost persecutaţi de la începuturile istoriei, ba chiar izgoniţi din propria lor ţară. Este una din cele mai tragice întîmplări din istorie. Şi acum, copii, să trecem la aritmetică.

Cum aritmetica nu mă încîntase niciodată, mi-am petrecut ora uitîndu-mă pe fereastră. Singurele dăţi cînd l-am văzut pe Atticus încruntat au fost acelea cînd auzea la radio ultimele ştiri în legătură cu Hitler. În asemenea cazuri, închidea brusc aparatul de radio şi făcea „Hmm !" O dată l-am întrebat de ce se înfurie cînd aude de Hitler, şi el mi-a răspuns : „Pentru că este un maniac."

Nu-i asta pricina, îmi ziceam, în timp ce clasa continua cu adunările. Un maniac şi milioane de germani. Mi se părea că ei ar fi trebuit să-l închidă pe Hitler într-un ţarc, în loc să-l lase pe el să-i închidă. Alta trebuia să fie explicaţia. Am să-l întreb pe tata.

Ceea ce am şi făcut, dar el mi-a replicat că nu poate să răspundă la întrebarea mea, pentru bunul motiv că nu cunoaşte răspunsul.

— Dar e bine să-l urăşti pe Hitler ?

— Nu, nu e bine, pentru că nu e bine să urăşti pe nimeni.

— Atticus, mi-am luat eu inima în dinţi, aici e ceva ce nu înţeleg. Domnişoara Gates zicea că e îngrozitor ce face Hitler, s-a înroşit toată la faţă cînd ne-a spus...

— E şi firesc.

— Totuşi...

— Ei ?

— Nimic.

Şi l-am părăsit, nefiind sigură că am să pot exprima ce aveam eu în minte în clipa aceea, că am să-i pot explica ceea ce nu era decît o senzaţie nelămurită. Poate o fi Jem în stare să-mi dea răspunsul. El înţelegea mai bine decît Atticus ce se întîmplă în şcoală.

Jem arăta istovit după o zi întreagă de cărat apă. Lîngă patul lui zăceau pe jos cojile de la cel puţin douăsprezece banane, în jurul unei sticle de lapte goale.

— De ce te îndopi în halul ăsta ? m-am interesat.

— Antrenorul mi-a spus că aş putea juca peste doi ani dacă iau în greutate cîte 25 de pfunzi [1] pe an. Ăsta-i mijlocul cel mai rapid.

— Numai dacă n-ai să dai toate afară din tine... Ascultă, Jem, vreau să te întreb ceva.

— Dă-i drumul.

Şi frate-meu puse cartea jos şi-şi întinse picioarele.

— Domnişoara Gates e o persoană simpatică, nu-i aşa ?

---

[1] 1 pfund = 0,453 kg.

— Natural. Îmi plăcea cînd eram în clasa ei.

— Îl urăşte grozav pe Hitler...

— Şi ce-i rău în asta ?

— Să vezi. Ne-a spus azi ce rău face el că se poartă aşa cu evreii. Jem, nu-i aşa că nu-i bine să persecuţi pe nimeni ? Vreau să zic, nici măcar să gîndeşti rău de cineva — da ?

— Doamne, Scout, sigur că nu. Dar pe tine ce te roade ?

— Ştii, cînd ne întorceam în noaptea aceea de la tribunal, domnişoara Gates era... cobora treptele în faţa noastră, cred că n-ai văzut-o... şi vorbea cu domnişoara Stephanie Crawford. Am auzit-o zicînd că e timpul să le dea cineva o lecţie, că prea au întrecut măsura şi că au să ajungă curînd să creadă că se pot căsători cu noi. Bine, Jem, cum poate cineva să-l urască atît de mult pe Hitler, şi apoi s-o întoarcă şi să se poarte atît de urît cu oamenii chiar aici, la ei acasă ?...

Lui Jem îi sări ţandăra tam-nisam. Se repezi jos din pat, mă înşfăcă de guler şi începu să mă zgîlţîie.

— Nu mai vreau să aud niciodată de tribunalul ăla, niciodată, niciodată, m-auzi ? Să nu îndrăzneşti să mai pomeneşti o vorbă de el, ai auzit ? Hai, şterge-o !

Eram mult prea uluită ca să plîng. M-am strecurat afară din cameră şi am închis uşa binişor, de grijă să nu-l mai zgîndăr cumva cu vreun zgomot nenorocit. Brusc, parcă m-au părăsit puterile, şi am simţit nevoia să-l văd pe Atticus. Era în salon. M-am dus ţintă la el şi-am încercat să mă cocoţ pe genunchii lui.

Atticus zîmbi.

— Te-ai făcut atît de mare, că nu te mai pot ţine în braţe toată. Mă strînse tare la piept şi-mi spuse cu blîndeţe : Scout, nu te amărî din pricina lui Jem. Trece prin momente grele. V-am auzit de-aici.

Şi începu să-mi explice că Jem încerca din răsputeri să uite ceva, dar că în realitate nu făcea decît să-l împingă şi să-l lase la o parte, pînă ce se va fi scurs destulă vreme. Abia atunci va fi în stare să se gîndească din nou la acel ceva şi să-şi pună ideile în ordine. Şi cînd are să se poată gîndi la toate acelea, are să devină iarăşi Jem.

27

Într-un fel sau altul, lucrurile se liniştiră, aşa cum prevăzuse Atticus. Pe la mijlocul lui octombrie, numai două mici evenimente ieşite din comun li s-au întîmplat la doi cetăţeni ai Maycombului. Ba nu, trei evenimente, şi nici unul nu ne privea direct pe noi, cei din familia Finch, cu toate că o anume legătură şi cu noi aveau.

Primul a fost că domnul Bob Ewell a obţinut — şi după numai cîteva zile a reuşit s-o piardă — o slujbă, devenind astfel un caz unic în analele deceniului al patrulea, ca singurul ins de care am auzit vreodată să fi fost dat afară de WPA din pricina lenei. Probabil că efemera irupţie de glorie îi adusese o şi mai efemeră perioadă de hărnicie ; în orice caz, slujba lui a durat tot atîta cît şi faima : domnul Ewell s-a cufundat în uitarea cea mai de-

plină, la fel ca şi Tom Robinson. După aceea şi-a reluat cu regularitate apariţiile săptămînale la biroul pentru ajutoarele de şomaj, ca să-şi încaseze cecul, pe care-l primea fără pic de recunoştinţă, ci bodogănind nedeslușit ceva la adresa bastarzilor care-şi închipuie că-s mai mari peste oraş şi nu lasă un om cinstit să-şi cîştige pîinea. Ruth Jones, funcţionara de la biroul pentru ajutoarele de şomaj, spunea că domnul Ewell l-ar fi acuzat făţiş pe Atticus că i-a luat slujba, ceea ce o impresionase îndeajuns ca să dea o fugă pînă la biroul lui Atticus şi să-i comunice. Tata a povăţuit-o pe domnişoara Ruth să nu se piardă cu firea, căci dacă Bob Ewell ar fi vrut să discute cu el chestiunea „luării" slujbei, ştia el prea bine drumul la tribunal.

Al doilea eveniment i s-a întîmplat judelui Taylor. Judecătorul nu obişnuia să se ducă la biserică duminică seara, doamna Taylor însă da. Drept care judele Taylor îşi savura serile duminicale în singurătatea spaţioasei sale locuinţe, iar ceasul vecerniei îl găsea înfundat în birou, citind din scrierile tizului său, Bob Taylor[1] (cu care n-avea nici o legătură de rudenie, deşi i-ar fi plăcut să poată afirma contrariul). Într-o duminică seara, aşadar, pe cînd se delecta cu metaforele savuroase şi cu stilul înflorit al guvernatorului, atenţia judelui fu abătută de la pagina pe care o parcurgea de un zgomot supărător, aducînd cu un zgrepţănat. „Marş !" făcu el către Ann Taylor, nemaipomenit

[1] Robert Love Taylor (1850—1912), guvernator al statului Tennessee, senator iubit de oamenii simpli, conferenţiar de mare popularitate.

de dolofana lui căţea. Constată însă că vorbea la pereţi, iar zgomotul venea din dosul casei. Drept care, judele Taylor tropăi pînă la veranda din dos, cu gîndul s-o lase pe Ann să iasă afară, dar găsi uşa cu obloane deschisă, legănîndu-se în balamale. O umbră la colţul casei îi atrase privirea — şi asta a fost tot ce-a văzut din vizitatorul său. Cînd doamna Taylor se înapoie de la biserică, îşi găsi bărbatul în jilţul său, cufundat în scrierile lui Bob Taylor şi cu puşca pe genunchi.

A treia întîmplare s-a petrecut cu Helen Robinson, văduva lui Tom. Dacă domnul Ewell fusese dat cu totul uitării ca şi Tom Robinson, Tom Robinson fusese uitat la fel ca şi Bau Radley. Pe Tom însă nu-l uitase fostul lui stăpîn, domnul Link Deas, care o luase în slujba lui pe Helen. De fapt, nu prea avea nevoie de ea, dar zicea că regretă sincer cele petrecute. N-am ştiut niciodată cine avea grijă de copiii ei, cîtă vreme Helen era plecată la lucru. Îi era cam greu, zicea Calpurnia, pentru că trebuia să facă un ocol de aproape o milă ca să nu treacă pe sub nasul Ewellilor care, după cum mărturisise Helen, „au dat cu pietre" după ea cînd încercase prima oară s-o ia pe drumul public. Pînă la urmă, domnul Link Deas a băgat de seamă că Helen nu venea niciodată la lucru din direcţia cuvenită şi a strîns-o cu uşa, ca să afle motivul.

— Lăsaţi, domnu' Link, vă rog, dom'le, s-a rugat Helen.

— Ba pe dracu' am să las ! strigă el. Şi-i spuse ca după-masă, înainte de a pleca, să treacă pe la magazinul lui.

Cînd Helen veni, domnul Link închise magazinul, își înfipse bine pălăria în cap și o conduse pînă acasă. O luară pe drumul cel scurt, care trecea pe lîngă proprietatea Ewellilor. La întoarcere, domnul Link se opri la șubreda lor poartă.

— Ewell ! strigă el. Hei, Ewell !

Ferestrele, la care se înghesuiau de obicei copiii, erau acum pustii.

— Știu că v-ați trîntit pe dușumele, toți pînă la unul ! Dar ascultă, Bob Ewell, ia bine aminte la ce-am să-ți spun : dacă aud că vreunul din voi mai crîcnește la fata asta, la Helen, ca să nu poată să treacă pe drumul ăsta, pînă apune soarele vă bag pe toți la pușcărie !

După care domnul Link scuipă în praf și o luă spre casă.

A doua zi dimineață, Helen s-a dus la lucru pe drumul public. Nimeni n-a mai aruncat cu bulgări în ea, dar cînd a trecut cu cîțiva pași de casa Ewellilor și s-a uitat îndărăt, l-a văzut pe domnul Ewell venind după ea. Helen și-a văzut de drum. Domnul Ewell a urmărit-o, păstrînd mereu aceeași distanță, pînă ce-au ajuns la casa domnului Link Deas. Tot drumul, zicea Helen, a auzit în spatele ei o voce fredonînd încetișor cîntece triviale. Speriată de-a binelea, i-a telefonat domnului Link la magazin. Magazinul nu era departe de casă. Cînd domnul Link ieși afară, îl văzu pe domnul Ewell sprijinit de gard. Acesta îi strigă :

— Link Deas, te poftesc să nu te uiți la mine ca la un gunoi. Eu n-am călărit-o pe...

— În primul rînd, ia-ți hoitul împuțit de pe proprietatea mea, Ewell. Te-ai rezemat de gardul

meu și n-am chef să-l vopsesc din nou. În al doilea rînd, să nu te apropii de bucătăreasa mea, că te acuz de agresiune.

— Nu m-am atins de ea, Link Deas, și nici prin gînd nu-mi trece să mă dau la vreo negresă !

— Nici nu-i nevoie s-o atingi, e destul s-o sperii. Și dacă învinuirea de agresiune nu ajunge ca să stai la răcoare, atunci am să te acuz de atentat la pudoare, așa că piei din ochii mei ! Dacă-ți închipui că glumesc, mai încearcă o dată să sîcîi fata, și-ai să vezi !

Domnul Ewell era de bună seamă încredințat că nu glumește, fiindcă Helen fu scutită de alte necazuri.

— Asta nu-mi place, Atticus, nu-mi place de loc, comentă mătușa Alexandra întîmplările. Omul acela pare mereu pornit contra tuturor celor ce-au avut vreo legătură cu procesul. Știu cum își varsă pica oamenii de soiul lui, dar nu pricep de ce mai are pică... doar a obținut tot ce-a vrut la proces, nu-i așa ?

— Ba eu cred că înțeleg, răspunse Atticus. În sinea lui simte probabil că la Maycomb foarte puțini mai cred cu adevărat în urzeala de minciuni pe care au țesut-o el și cu Mayella. Spera să ajungă peste noapte erou, cînd colo, cu toată strădania lui, nu s-a ales decît cu... cu un : „Okay, îți condamnăm negrul, dar tu întoarce-te la groapa ta cu gunoi". S-a legat de mai toți pînă acum, așa că ar trebui să fie mulțumit. Se potolește el cum se schimbă vremea...

— Dar de ce-a încercat să facă o spargere la John Taylor ? Nu știa că John e acasă, altfel cu

siguranţă că n-ar fi încercat. Duminică seara, singurele lumini care ard la John sînt cele de la veranda din faţă şi din birou...

— Nu se ştie dacă Bob Ewell a tăiat oblonul, nu se ştie cine a făcut-o, reluă Atticus. Dar pot să ghicesc. Eu am dovedit că este un mincinos, dar John l-a făcut pur şi simplu ridicol. Tot timpul cît a rămas Ewell la bara martorilor nici n-am îndrăznit să întorc capul spre John, de teamă că n-am să-mi pot stăpîni muşchii feţei. John se uita la el ca la un pui cu trei picioare, sau ca la un ou pătrat. Să nu-mi spună nimeni, chicoti Atticus, că judecătorii nu încearcă să-i influenţeze pe juraţi !

Pe la sfîrşitul lui octombrie, vieţile noastre intraseră pe făgaşul rutinei familiare : şcoală, joacă, învăţătură. Jem avea aerul de a-şi fi scos din cap ceea ce voia să uite, iar colegii noştri de clasă s-au arătat destul de îndurători ca să ne lase să uităm excentricităţile tatei. Numai Cecil Jacobs m-a întrebat o dată dacă Atticus era un radical. Cînd l-am întrebat la rîndul meu pe Atticus, tata a fost atît de înveselit, încît m-am simţit chiar prost, cu toate că mi-a dat toate asigurările că nu rîdea de mine.

— Spune-i lui Cecil că sînt radical tot atît cît şi Cotton Tom Heflin [1].

Mătuşa Alexandra înflorea văzînd cu ochii. Probabil că domnişoara Maudie astupase dintr-o lovitură gura întregii societăţi misionare, pentru că mătuşica era din nou conducătoarea cîrdului. Trataţiile ei deveniseră şi mai savuroase. La rîndul meu, tot ascultînd-o pe doamna Merriweather, am învăţat mai multe despre viaţa socială a bieţilor mruni : simţul familiei era atît de redus la ei, încît întregul trib alcătuia o singură mare familie. Un copil avea tot atîţia taţi cîţi bărbaţi erau în comunitate şi tot atîtea mame cîte femei erau. J. Grimes Everett se făcea luntre şi punte ca să îndrepte situaţia şi ne solicita pînă la disperare rugăciunile.

Maycombul redevenise el însuşi. Adică la fel ca anul trecut şi ca acum doi ani, minus două schimbări neglijabile. Prima : dispăruseră din vitrine şi de pe automobile afişele cu NRA — NE FACEM DATORIA. I-am cerut lui Atticus să-mi explice pricina, şi el mi-a destăinuit că „National Recovery Act“ [1] murise între timp. L-am întrebat cine-l omorîse şi el mi-a răspuns că nouă bătrîni.

A doua schimbare petrecută la Maycomb faţă de anul trecut nu era de importanţă naţională. Pînă acum Halloween [2] era la noi ceva cu totul neorganizat. Fiecare copil făcea ce-l tăia capul, alţi copii nu i se alăturau decît dacă era vorba de urnit ceva

---

[1] E vorba de senatorul din Alabama — James Thomas Heflin (1869—1951), poreclit „Cotton Tom“ (Tom Bumbac) din cauza sprijinului acordat fermierilor din Sud. Era un partizan al „supremaţiei omului alb“.

[1] National Recovery Act — 1933 — lege promulgată de F. D. Roosevelt, în scopul stimulării industriei S.U.A. şi al combaterii şomajului.

[2] Sărbătoare religioasă catolică şi anglicană, în ajunul lui 1 noiembrie (Sărbătoarea tuturor sfinţilor). În ziua aceea copiii din Statele Unite obişnuiesc să se mascheze şi să umble cu lanterne ; de asemenea, se spun poveşti cu fantome şi vrăjitoare, se fac glume şi farse.

din loc, bunăoară cum ar fi cocoţarea unei cabriolete pe acoperişul vreunui grajd. Părinţii socoteau însă că lucrurile merseseră prea departe anul trecut, cînd liniştea domnişoarelor Tutti şi Frutti fusese serios tulburată.

Domnişoarele Tutti şi Frutti Barber erau două surori bătrîne, şi locuiau în singura casă din Maycomb care se putea mîndri că are o pivniţă. Fiindcă veniseră în 1911 din Clanton, Alabama, se zvonea că domnişoarele Barber erau republicane. Felul lor de-a fi ni se părea curios din cale-afară, iar ce nevoie ar fi avut de o pivniţă — asta nimeni nu putea pricepe ; în orice caz, ele şi-au dorit-o, şi fiindcă şi-o doriseră, au pus să li se sape una, după care tot restul vieţii şi l-au petrecut alungînd din ea generaţii de copii.

Domnişoarele Tutti şi Frutti (se numeau în realitate Sarah şi Frances), pe lîngă că aveau maniere yankee, mai erau şi surde. Domnişoara Tutti nu voia s-o recunoască şi trăia într-o lume a tăcerii, în vreme ce domnişoara Frutti, dornică să nu-i scape nimic, întrebuinţa un cornet auditiv de dimensiuni atît de grozave, încît Jem susţinea că e chiar o pîlnie de gramofon.

Cu de-alde astea-n minte şi cu Halloween bătînd la uşă, o ceată de copii răi au aşteptat ca domnişoarele Barber să adoarmă buştean, după care s-au furişat în salonul lor (la Maycomb, nimeni în afară de familia Radley nu-şi zăvora seara uşile), de unde s-au apucat să scoată mobila şi s-o care, pînă la ultima piesă, în pivniţă. În ceea ce mă priveşte, nu recunosc să fi luat parte la ispravă.

— I-am auzit ! a fost strigătul cu care şi-au trezit vecinii a doua zi dimineaţă domnişoarele Barber. I-am auzit cum au venit cu camionul pînă-n faţa uşii ! Tropăiau peste tot ca o herghelie de cai ! Trebuie să fie acum hăt-departe, tocmai la New Orleans !

Domnişoara Tutti era convinsă că nişte negustori ambulanţi de blănuri, care trecuseră acum două zile prin oraş, le furaseră mobila.

— Nişte tu-ciu-rii, zicea ea. Sirieni !

A fost adus în grabă domnul Heck Tate. El a făcut cuvenita cercetare şi a ajuns la concluzia că era o chestiune de natură locală. Domnişoara Frutti susţinea însă că ar putea recunoaşte în orice împrejurare o voce din Maycomb şi că nici o voce din Maycomb nu răsunase noaptea trecută în salon, ci cu totul altele, care umpleau casa cu sunetele lor guturale. Cum domnişoara Tutti pretindea insistent nici mai mult, nici mai puţin decît folosirea cîinilor poliţişti pentru recuperarea mobilei, domnul Tate n-avu încotro şi se văzu nevoit să bată drumurile cale de zece mile, ca să adune cîinii poliţişti din comitat şi să-i pună pe urmele hoţilor.

Domnul Tate a pornit cu ei de la uşa principală a casei domnişoarelor Barber, dar copoii nu făceau decît să înconjoare casa în goană şi să se oprească scheunînd la uşa pivniţei. Domnul Tate a trebuit să repete operaţia de trei ori, pînă ce adevărul să-i apară în toată limpezimea lui. În ziua aceea, la ora prînzului, în tot Maycombul nu puteai găsi vreun copil desculţ, şi nimeni nu s-a mai descălţat pînă ce copoii n-au fost trimişi din oraş.

Drept care, doamnele din Maycomb hotărîră ca anul acesta lucrurile să decurgă cu totul altfel. Amfiteatrul cel mare al liceului avea să fie deschis, în el se va da pentru adulţi un spectacol cu scene alegorice, iar copiii vor avea parte de distracţii ca baterea merelor şi a halviţei, prinderea cu ochii legaţi a cozii unui măgar de carton şi aşa mai departe. Se va acorda şi un premiu de douăzeci şi cinci de cenţi pentru cel mai frumos costum de Halloween, confecţionat de proprietarul lui.

Jem şi cu mine bombăneam nemulţumiţi. Nu pentru că am fi făcut vreodată ceva, ci din principiu. Jem se socotea, oricum, prea mare pentru Halloween ; jurase că nimeni n-o să-l prindă în preajma liceului pentru asemenea distracţii. Prea bine, mi-am zis, atunci am să mă duc cu Atticus.

Aflai însă curînd că în seara aceea aveau să-mi fie solicitate serviciile pe scenă. Doamna Grace Merriweather compusese o alegorie originală, intitulată *Comitatul Maycomb : Ad Astra Per Aspera* [1], iar eu urmam să reprezint o şuncă. Ar fi încîntător, credea ea, dacă mai mulţi copii vor fi costumaţi în aşa fel încît să figureze produsele agricole ale comitatului. Cecil Jacobs avea să poarte un costum care va semăna cu o vacă ; Agnes Boones va fi o adorabilă fasole grasă, un alt copil va fi aluna, şi aşa mai departe, pînă la epuizarea imaginaţiei doamnei Merriweather şi a contingentelor de copii.

Tot ce trebuia noi să facem, din cîte am putut să-mi dau seama la cele două repetiţii, era să intrăm

[1] Locuţiune latină, avînd sensul de : Spre stele, prin greutăţi.

în stînga scenei, spre a fi identificaţi de doamna Merriweather, care era nu numai autoarea, ci şi comperul. Astfel, cînd avea să strige „carne de porc !“, însemna că era rîndul meu. Apoi, toţi copiii laolaltă intonau, în marele final, „Comitat Maycomb, Comitat Maycomb, în veci îţi vom fi credincioşi“, în timp ce doamna Merriweather urca pe scenă cu drapelul statului.

Costumul meu nu constituia o problemă. Doamna Crenshaw, croitoreasa din Maycomb, avea o imaginaţie tot atît de bogată ca şi doamna Merriweather. Doamna Crenshaw luă nişte sîrmă subţire şi o îndoi ca să-i dea forma unui jambon. Structura fu acoperită cu stofă cafenie, vopsită în aşa fel încît să semene cu originalul. Nu-mi rămînea decît să mă bag în ea şi cineva să tragă pe cap ciudata construcţie. Îmi ajungea pînă aproape de genunchi. Doamna Crenshaw, grijulie, îmi lăsase două găuri pentru ochi. Era pur şi simplu straşnic. Jem zicea că arătam exact ca un jambon cu picioare. Mă incomoda, însă, din mai multe pricini : îmi ţinea prea cald, fiindcă stătea prea strîns pe mine ; dacă mă mînca nasul, nu mă puteam scărpina, şi, o dată îmbrăcată, nu mai puteam să scot costumul fără ajutorul cuiva.

În ziua de Halloween, mi-am închipuit că întreaga familie va veni să mă vadă producîndu-mă, cînd colo, spre dezamăgirea mea, Atticus îmi aduse la cunoştinţă, ce-i drept cu un tact desăvîrşit, că era prea obosit şi că nu se simţea în stare să asiste, seara, la o alegorie. Fusese o săptămînă la Montgomery şi se întorsese acasă tîrziu după-amiază.

Era încredințat că Jem n-are să refuze să mă însoțească dacă am să-l rog.

Mătușa Alexandra, la rîndul ei, îmi spuse că vrea să se ducă la culcare mai devreme, pentru că toată după-amiaza participase la decorarea scenei și se simțea cu totul și totul... — ce anume, n-a mai spus, pentru că s-a oprit la mijlocul frazei : a închis gura, apoi a deschis-o din nou, ca pentru a spune ceva, dar n-a scos nici un sunet.

— ...ce-i, mătușico ? am întrebat-o.

— Ei, nimic, nimic, făcu ea, cineva a trecut azi peste cadavrul meu. Apoi dădu la o parte acel ceva care avusese darul să-i inspire asemenea temeri, și-mi sugeră să dau în salon, în fața întregii familii reunite, o avanpremieră. Astfel că Jem mă vîrî în costum și strigă din ușa salonului : „Carne de po-orc !" — exact așa cum ar fi făcut doamna Merriweather. Eu intrai, iar Atticus și cu mătușa Alexandra rămaseră încîntați.

Mi-am repetat rolul la bucătărie, ca să vadă și Calpurnia, care găsi că era extraordinar. Aș fi traversat și strada, ca să mă vadă domnișoara Maudie, dacă Jem nu m-ar fi asigurat că ea avea să asiste la reprezentație.

După aceea, nu mi-a mai păsat dacă vor veni sau nu. Jem îmi spuse că mă va însoți. Și așa a început călătoria cea mai lungă pe care am făcut-o împreună.

28

În ultimele zile ale lui octombrie, vremea fusese neobișnuit de caldă. N-aveam nevoie nici de

jachete. În seara aceea însă, vîntul sufla mai tare, și Jem se temea să nu ne apuce ploaia înainte de a ne întoarce acasă. Nu era lună.

Lumina felinarului de la colțul străzii proiecta umbre lungi pe zidurile casei Radleyilor. Îl auzii pe Jem chicotind :

— Fac prinsoare că nimeni n-are să-i tulbure la noapte.

Jem îmi ducea costumul-șuncă, nu cu prea multă îndemînare, pentru că era greu de apucat. Găseam în sinea mea că e drăguț din partea lui.

— Totuși e un loc care te bagă-n sperieți, nu crezi ? spusei. Bau nu face nici un rău la nimeni, dar nu-mi pare rău că ești cu mine.

— Știi prea bine că Atticus nu te-ar fi lăsat să mergi singură pînă la școală, răspunse frate-meu.

— De ce ? Dai doar colțul și apoi prin curte.

— Curtea asta-i prea mare pentru fetițe mici, ca s-o traverseze noaptea, mă tachină el. Nu te mai temi de strigoi ?

Izbucnirăm amîndoi în rîs. Strigoii, Aburii Fierbinți, descîntecele, semnele secrete — toate pieriseră, cu vîrsta, asemenea negurii o dată cu răsăritul soarelui.

— Cum era chestia aia de demult ? făcu Jem, și începu să recite : „Înger luminate, viață după moarte, piei din calea mea, duhul nu mi-l lua"...

— Isprăvește, îl rugai eu — fiindcă ajunsesem chiar în fața casei Radleyilor.

— Cred că Bau nu e acasă. Ia ascultă !

Undeva sus, deasupra noastră, pierdută în întuneric, o pasăre își debita repertoriul, fără a se sinchisi cîtuși de puțin de proprietarul copacului în

care se instalase, şi aci se avînta de la un „kii, kii" strident pînă la un iritat „cua-ac", aci cobora pînă la un jalnic „Vai-de-el, Vai-de-el..."

Am luat-o pe după colţ, şi m-am împiedicat de-o rădăcină ieşită tocmai în mijloc de drum. Jem vru să-mi vină în ajutor, dar nu reuşi decît să scape costumul în praf. Totuşi n-am căzut, şi ne-am văzut mai departe de drum.

Cotirăm din stradă şi pătrunserăm în curtea şcolii. Era întuneric beznă.

— Jem, tu ştii unde sîntem ? întrebai eu după cîţiva paşi.

— Pot să spun că sîntem sub stejarul cel mare, pentru că pămîntul e mai rece. Vezi, ai grijă să nu cazi.

Încetinii pasul şi înaintai cu băgare de seamă. Pipăiam mai întîi terenul, ca să nu mă lovesc de trunchi. Arborele singuratic era un stejar secular : doi copii nu puteau să-l cuprindă dacă se apucau de mîini. Crescuse departe de profesori, de iscoadele lor şi de vecinii curioşi ; era aproape de ograda Radleyilor, dar aceia nu erau oameni curioşi. O mică parte a solului, sub crăcile stejarului, era bătătorită de multele lupte şi jocuri neîngăduite, cu zaruri.

Luminile amfiteatrului liceului străluceau puternic în depărtare, dar în loc să ne-ajute, ne orbeau.

— Nu te uita înainte, Scout. Dacă te uiţi în jos, n-ai să cazi.

— Jem, trebuia să fi luat lanterna.

— Nu ştiam că e chiar beznă. Mai devreme, nu părea că are să fie atît de întuneric. Din cauza

norilor, probabil. Cred că are să se lumineze mai tîrziu.

Cineva sări la noi.

— Doamne, Dumnezeule ! urlă Jem.

Un cerc de lumină ne inundă feţele şi îndărătul lui se arătă, ţopăind de bucurie, Cecil Jacobs.

— Ha-a-a, v-am făcut-o ! strigă el. Ştiam c-o să veniţi p-aici !

— Ce cauţi, băiete, singur departe de şcoală ? Nu ţi-e frică de Bau Radley ?

Cecil venise cu părinţii, în deplină siguranţă, şi nevăzîndu-ne în amfiteatru, se aventurase atît de departe ferm convins că vom veni pe-aici. Nu-şi închipuia însă că nu vom fi însoţiţi de domnul Finch.

— Ei na, pentru o palmă de loc după colţ ! făcu Jem pe grozavul. Cui i-e frică să-nconjoare colţul ?!

Oricum, însă, trebuie să recunoaştem că Cecil ne-o făcuse. Ne trăsese o sperietură zdravănă şi putea să umple şcoala cu isprava lui — avea tot dreptul.

— Ascultă, l-am întrebat, parcă eşti vacă astăseară ? Unde ţi-e costumul ?

— Colea, în spatele scenei. Doamna Merriweather zice că mai e timp pînă la scenele alegorice. Scout, poţi să-ţi pui şi tu costumul în spatele scenei, lîngă al meu, ca să mergem şi noi cu ceilalţi.

Jem găsea ideea excelentă. Şi mai socotea că e foarte bine ca Cecil şi cu mine să fim împreună : aşa are să poată şi el să stea cu cei de seama lui.

Cînd am ajuns în amfiteatru, se strînsese acolo tot orașul, cu excepția lui Atticus, a doamnelor care se istoviseră cu decorarea sălii și de proscrișii obișnuiți, ca și de cei ce stăteau încuiați în casă. Ai fi crezut că tot comitatul era de față : holul mișuna de oameni de la țară spilcuiți. Clădirea liceului avea la parter un hol mare, iar lumea se îngrămădea în jurul meselor înșirate de o parte și de alta.

— Vai, Jem, mi-am uitat banii, suspinai, cu ochii la mesele pline de bunătăți.

— Dar Atticus n-a uitat. Poftim treizeci de cenți, poți să faci șase lucruri cu ei. Ne întîlnim mai tîrziu.

— Okay, răspunsei, pe deplin mulțumită cu cei treizeci de cenți și cu Cecil. L-am luat și-am coborît spre centrul amfiteatrului, apoi am intrat în culise prin ușa laterală. Mă descotorosii de costumul-șuncă și mă eclipsai la iuțeală, pentru că doamna Merriweather stătea la catedră în fața primului rînd de scaune și făcea cu frenezie schimbări de ultim moment în scenariu.

— Tu cîți bani ai ? îl cercetai pe Cecil. Și el avea tot treizeci de cenți, ceea ce însemna că eram la egalitate. Primele monezi de cinci cenți ni le-am cheltuit cu Casa Groazei, care nu ne-a înspăimîntat de fel : am intrat în clasa a șaptea cufundată în întuneric și am fost conduși de jur împrejur de un strigoi improvizat ce-și alesese aici sălașul. Strigoiul ne făcu să atingem cîteva obiecte care aveau pretenția să reprezinte părți dintr-un om. „Ăștia-s ochii", ni se spuse cînd puserăm mîna pe două boabe de strugure curățate, așezate pe o farfurioară. „Asta-i inima..." ni se explică ceea ce la pipăit părea a fi un ficat crud. „Astea-s intestinele..." — și mîinile noastre fură cufundate într-o farfurie cu macaroane reci.

Împreună cu Cecil, am dat o raită pe la mese și-am cumpărat fiecare cîte o pungă de bezele făcute de doamna judecător Taylor. Aș fi vrut să prind mere cu gura, dar Cecil îmi atrase atenția că nu e igienic : mămica lui îi spusese c-ar putea să ia ceva dintr-o putină în care își băgau toți capul.

— Dar acum nu umblă nici o boală molipsitoare prin oraș, protestai eu, fără succes însă fiindcă Cecil o ținea morțiș că așa i-a spus mama, că nu e igienic să mănînci după alții. Ceea ce m-a obligat s-o întreb mai tîrziu pe mătușa Alexandra, care mi-a răspuns că oamenii care susțineau asemenea lucruri erau îndeobște niște parveniți.

Eram tocmai gata să cumpăr halviță, cînd ne pomenirăm cu emisarii doamnei Merriweather că ne caută să ne strîngă în culise. Trebuia să ne pregătim. Amfiteatrul era plin ; orchestra liceului comitatului Maycomb se adunase în fosă ; luminile rampei erau aprinse și cortina de catifea roșie unduia și se încrețea din pricina agitației ce domnea în spatele ei.

În culise, Cecil și cu mine găsirăm trecerea îngustă ticsită : adulții, cu fel de fel de înjghebări rudimentare pe cap — tricornuri, șepci de confederați, pălării din timpul războiului hispano-american, căști din războiul mondial ; copiii, costumați în toate soiurile de produse agricole, se înghesuiau în dreptul singurei ferăstruici.

— Cineva mi-a strivit costumul ! strigai eu deznădăjduită.

Doamna Merriweather veni în goană, aranjă sîrma şi mă băgă în costum.

— Te simţi bine înăuntru, Scout ? mă întrebă Cecil. Abia te aud, parc-ai fi peste un deal.

— Să nu crezi că pe tine te-aud mai aproape, răspunsei.

Orchestra intonă imnul naţional şi-mi dădui seama că asistenţa se ridicase în picioare. Apoi răsună toba mare. Doamna Merriweather, instalată la catedra ei de lîngă orchestră, trîmbiţă :

— Comitatul Maycomb : Ad Astra Per Aspera. Toba bubui din nou. Aceasta înseamnă, tălmăci doamna Merriweather pentru elementele rurale, spre stele prin greutăţi ! Alegorie, adăugă ea, în mod inutil după părerea mea.

— Probabil că nimeni n-ar şti despre ce e vorba dacă nu le-ar spune, şopti Cecil, care fu imediat ţistuit.

— Ba ştie tot oraşul, suflai eu.

— Dar au venit şi oameni de la ţară, îmi atrase atenţia Cecil.

— Linişte, voi de-acolo ! ordonă o voce bărbătească. Amuţirăm.

Toba bubuia după fiecare frază a doamnei Merriweather. Ea psalmodia cu voce lugubră istoria comitatului Maycomb, mai vechi decît însuşi statul, trup din trupul teritoriilor Mississippi şi Alabama, ale cărui păduri virgine fusese călcate pentru prima oară de stră-străbunicul registratorului de testamente din oraşul nostru, numai că — durere ! — i se pierduse urma. Avea să se ivească apoi colonelul Maycomb, cel ce nu ştia ce-i teama, al cărui nume îl poartă astăzi comitatul. Preşedintele Andrew Jackson îl investise cu autoritatea unei înalte funcţii, dar încrederea exagerată în forţele-i proprii şi un neîndestulător simţ de orientare îi duseseră la pierzanie pe toţi cei ce-l însoţiseră în războaiele cu indienii creek. Colonelul Maycomb perseverase în eforturile sale de a face regiunea aptă pentru democraţie. Dar prima-i campanie a fost şi ultima. Ordinele sale, transmise printr-un curier indian prieten, indicau ca direcţie sudul. După ce consultase un copac spre a afla de la lichenii acestuia încotro era sudul, fără să ia seama la subalternii săi care încercau să-l corecteze, colonelul Maycomb a pornit o campanie de nimicire a inamicului şi şi-a rătăcit trupele afundîndu-le în pădurea virgină atît de departe către nord-vest, încît numai nişte colonişti care mergeau spre inima continentului le-au putut salva pînă la urmă.

Doamnei Merriweather i-a trebuit o jumătate de ceas ca să zugrăvească faptele bravului colonel Maycomb. Între timp, descoperii că dacă îndoiam genunchii puteam să-i vîr sub costum şi să mă aşez mai mult sau mai puţin convenabil. M-am instalat cît am putut mai bine şi, legănată de melopeea doamnei Merriweather şi de bătaia tobei, în scurt timp dormeam dusă.

Mi s-a povestit mai tîrziu că doamna Merriweather îşi desfăşurase toate forţele în marele final şi că lansase un „carne de po-orc !“, cu siguranţa dobîndită în urma intrării la timp a brazilor şi a fasolei grase. După cîteva clipe de aşteptare, a strigat din nou „po-orc ?“. Constatînd absenţa oricărei urmări materiale, a ţipat cît o ţinea gura : „Porc !!“

Cred c-am auzit-o prin vis, sau că m-a trezit orchestra, dar mi-am ales momentul să-mi fac apariţia tocmai cînd doamna Merriweather urca triumfătoare pe scenă cu steagul statului fîlfîind în mînă. A spune că l-am ales nu e întru totul exact : m-am gîndit doar să-i ajung din urmă pe ceilalţi.

Tot mai tîrziu mi s-a povestit că judele Taylor se dusese în fundul amfiteatrului şi rămăsese acolo lovindu-se atît de tare cu palmele peste genunchi, încît doamna Taylor se văzuse nevoită să-i aducă un pahar cu apă şi să-i administreze una din pilulele pe care le obişnuia.

Se pare că doamna Merriweather repurtase un mare succes, fiindcă toată sala aclama, dar ea m-a prins în culise ca să mă certe că i-am compromis alegoria. M-a făcut să mă simt îngrozitor de prost ; noroc că a venit după aceea Jem, care s-a arătat înţelegător. Mi-a spus că de unde stătea el nu mi-a putut distinge prea bine costumul. De unde ştia cît de prost mă simţeam eu sub costumul acela nu-mi dau seama, în orice caz m-a asigurat că am fost bine — atîta doar că intrasem puţin cam tîrziu. Jem devenise aproape tot atît de meşter ca şi Atticus în a te face să te simţi bine tocmai cînd lucrurile stăteau mai prost. Aproape — fiindcă nici măcar Jem nu mă putu convinge să străbat mulţimea adunată. Văzînd că n-are încotro, se resemnă să aştepte în culise lîngă mine, pînă ce se va scurge tot publicul.

— Nu vrei să-ţi scoţi costumul, Scout ? mă întrebă el.

— A, nu, rămîn cu el, i-am răspuns ferm decisă, pentru că sub costum îmi puteam ascunde umilinţa.

— Nu vreţi să vă duc acasă cu maşina ? auzii un glas.

— Nu, domnule, mulţumesc, refuză frate-meu politicos. Sînt doar doi paşi pîn-acasă.

— Păziţi-vă de strigoi, urmă vocea. Sau, mai bine zis, avertizaţi-i pe strigoi să se păzească de Scout.

— Hai, Scout, n-a mai rămas multă lume, îmi spuse Jem, să mergem.

Străbăturăm amfiteatrul îndreptîndu-ne spre hol, apoi coborîrăm scările. Afară era tot beznă ; maşinile care mai rămăseseră erau parcate de cealaltă parte a clădirii şi farurile lor nu ne prea erau de ajutor.

— Dacă ar merge vreo maşină în direcţia noastră, nu ne-am da cu degetele în ochi. Ascultă, Scout, lasă-mă să te ţin de... şunca asta. Să nu-ţi pierzi echilibrul.

— Văd destul de bine.

— Da, dar să nu te-mpiedici.

Simţii o uşoară apăsare pe cap şi-mi închipuii că Jem înşfăcase capătul jambonului.

— Mă ţii tu ?

— Îhî.

Ne apucarăm să străbatem curtea şcolii, încercînd să ne vedem prin întuneric cel puţin picioarele. Făcui o descoperire cu ocazia asta :

— Vai, Jem ! Mi-am uitat pantofii ! Ştii, colo în fund, în culise...

— Ei, să ne întoarcem să-i luăm.

Dar cînd să ne întoarcem, luminile amfiteatrului se stinseră.

— Las' că-i iei mîine, zise Jem.

— Bine, dar mîine e duminică, am încercat să protestez cînd frate-meu mă întoarse înapoi în direcţia casei.

— Ai să-l rogi pe portar să te lase să intri... Ascultă, Scout !

— Ce-i ?

— Nimic.

Aşa ceva Jem nu mai făcuse de mult : să tresară ! Şi am încercat să-mi închipui la ce s-o fi gîndind. Dar las'că are să-mi spună el cînd o să vrea, probabil acasă. Simţii degetele încleştîndu-i-se pe partea de sus a costumului meu. Scuturai capul, atîta cît puteam.

— Jem, să nu...

— Sst, taci o clipă, Scout, îmi ordonă el zgîlţîindu-mă uşor.

Merserăm în tăcere.

— Ei, a trecut clipa, la ce te gîndeşti ?

M-am întors spre el, dar abia putui să-i disting silueta.

— Mi s-a părut că aud ceva, murmură frate-meu. Stai locului un pic.

Ne oprirăm.

— Auzi ceva ? mă întrebă el.

— Nu.

Dar nu făcurăm nici cinci paşi, că iar mă sili să mă opresc.

— Ce-i cu tine, Jem, încerci să mă sperii ? Ştii doar că nu-s mică...

— Gura, mîrîi el, şi de data asta mi-am dat seama că nu glumea.

Noaptea era liniştită. Auzeam respiraţia lui uşoară lîngă mine. Din cînd în cînd, o pală slabă

de vînt îmi mîngîia picioarele, dar asta e tot ce mai amintea de o noapte care se anunţase vijelioasă. Era linişte ca înaintea unei furtuni. Ciulirăm urechile.

— Urlă un cîine bătrîn, înregistrai eu.

— Nu-i asta, răspunse Jem. Aud ceva în timp ce mergem, şi cînd ne oprim nu mai aud nimic.

— Auzi costumul meu foşnind. Phi, te-ai speriat de Halloween...

Dar am spus-o mai mult ca să mă conving pe mine decît pe Jem, pentru că în clipa cînd ne-am pus din nou în mişcare, am auzit şi eu, fără urmă de îndoială, zgomotul de care vorbea : nu era de la costumul meu.

— Nu-i decît Cecil, rosti Jem imediat. Las' că de data asta nu ne mai păcăleşte el. Stai încet, să nu creadă că o luăm la fugă.

Încetinirăm, de abia mai mişcam picioarele. Îl întrebai pe Jem cum poate Cecil să ne urmărească pe întuneric, fără să ne ciocnim.

— Eu te văd, Scout.

— Cum ? Eu nu te pot vedea.

— Se văd dungile tale de grăsime. Doamna Crenshaw le-a făcut cu vopsea din aia luminoasă, ca să sară în ochi în bătaia reflectoarelor. Te văd destul de bine, şi cred că şi Cecil te vede îndeajuns ca să păstreze distanţa.

M-am gîndit să-i arăt lui Cecil că ştim că e în spatele nostru şi sîntem gata să-l luăm în primire !

— Cecil Jacobs e-un pro-ost şi-un nătărău ! urlai eu deodată, întorcîndu-mă cu tot corpul.

Ne oprirăm. Nici un răspuns, în afară de ecou, care aduse dinspre peretele îndepărtat al şcolii un „nă-tă-ră-ău" prelungit.

— Las' că-i arăt eu lui ! *He-e-ei !* strigă şi Jem. „He-e-he-e-e-ei", răspunse peretele şcolii.

Nu era în firea lui Cecil să se stăpînească atîta timp. Cînd vede că i-a reuşit o farsă, o repetă la nesfîrşit — de mult ar fi sărit la noi. Jem îmi făcu semn să mă opresc din nou.

— Scout, poţi să scoţi de pe tine chestia asta ? mă întrebă el pe şoptite.

— Cred că da, da-s cam dezbrăcată.

— Am aici rochia ta.

— Cum s-o pun pe întuneric ?...

— Bine, atunci las-o.

— Jem... Ţi-e frică ?

— Nu. Cred că sîntem aproape de copac. Cîţiva paşi de la copac, şi ajungem la drum. De acolo vedem felinarul din stradă.

Jem vorbea cu voce înăbuşită, monotonă. Mă întrebam cît o să mai încerce să mă facă să cred în gogoriţa cu Cecil.

— N-ar fi bine să cîntăm, Jem ?

— Nu ! Stai liniştită, Scout.

Pasul nu l-am grăbit (Jem ştia tot atît de bine ca şi mine că ar fi fost greu s-o luăm la picior fără să ne lovim la degete, fără să ne poticnim de pietre, sau cine mai ştie ce, şi-apoi eu eram desculţă)... Oare vîntul foşnea aşa printre copaci ? Dar nu era nici pic de vînt, şi-apoi alţi copaci în afară de bătrînul stejar nu erau pe-acolo.

Urmăritorul nostru îşi tîra şi-şi tîrşîia picioarele, ca şi cînd ar avea încălţăminte grea. Oricine-ar fi

fost, purta pantaloni de pînză de bumbac groasă ; ceea ce luasem eu drept foşnet de copaci era în realitate fîşîitul de bumbac frecat de bumbac la fiecare pas. Fîş, fîş...

Simţii sub tălpi nisip mai rece, şi ghicii că ajunsesem sub stejarul cel mare. Jem îmi apăsă creştetul. Ne oprirăm, la pîndă.

De data asta, paşii tîrşîiţi nu se mai opriră o dată cu noi. Pantalonii aceia foşneau moale, dar fără întrerupere. Apoi nu mai foşniră : acum auzirăm pe cineva cum alerga, alerga spre noi, cu paşi care nu erau de copil.

— Fugi, Scout, fugi ! Fugi !! urlă Jem din răsputeri.

Făcui un pas gigantic şi mă pomenii răsucindu-mă : cu braţele imobilizate, pe întuneric, nu-mi putui ţine echilibrul.

— Jem, Jem, ajutor, Jem !

Ceva zdrobi sîrma din jurul meu. Metal sfîşiat de metal. Mă prăbuşii la pămînt şi mă rostogolii cît putui mai încolo, încercînd să scap din închisoarea de sîrmă. De undeva de aproape veneau zgomote şi icnete de încăierare, bufnituri de ghete şi de corpuri lovindu-se de pămînt şi rădăcini. Ceva, rostogolindu-se spre mine, mă izbi, şi-l simţii pe Jem. Într-o clipită era în picioare şi mă trăgea după el, dar cu toate că aveam acum capul şi umerii liberi, eram atît de încurcată în restul sîrmelor, că nu puteam înainta prea repede.

Eram aproape de drum, cînd mîna lui mă părăsi brusc ; simţii că Jem e tras înapoi şi aruncat pe jos. Din nou încăierare, apoi un trosnet oribil, de ceva care se frînge, şi Jem scoase un urlet.

Alergai în direcția de unde venea urletul și mă lovii de o burtă moale de bărbat. Proprietarul ei scoase un „Uh !“ și bîjbîi după brațe, ca să mi le prindă, dar brațele mi-erau imobilizate în costum. Burta era moale, dar mîinile omului erau tari ca oțelul. Încet, încet îmi storcea vlaga. Nu mai puteam mișca. Fu însă smuls îndărăt și aruncat la pămînt atît de brusc, încît era cît pe ce să mă tîrască și pe mine cu el. Crezui că se ridicase Jem.

Cîteodată mintea lucrează înnebunitor de încet. Stăteam acolo prostește, ca trăsnită. Zgomotul încăierării era tot mai slab. Cineva gîfîi și noaptea se cufundă iar în tăcere.

Tăcere... cu o singură excepție : cineva răsufla greu, răsufla greu și se clătina. Mi s-a părut că se duce la copac și se sprijină de trunchi. Apoi îl auzii tușind puternic, o tuse horcăitoare, o tuse care-ți dădea fiori pînă-n măduva oaselor.

— Jem ! Tu ești ?

Nici un răspuns, în afară de răsuflarea grea a omului.

— Jem !!

Dar Jem nu răspundea.

Omul începu să se miște încoace și-ncolo, ca și cînd ar căuta ceva. Îl auzii gemînd și tîrînd pe jos un obiect greu. Încet, încet mă dumiream că sub copac eram acum patru persoane.

— Atticus ?...

Omul înainta anevoie și nesigur spre drum.

Căutai locul unde credeam că fusese el mai înainte și, ca scoasă din minți, începui să pipăi pămîntul cu degetele de la picioare. Dădui curînd peste ceva.

— Jem, tu ești ?!

Degetele mele atinseră pantalonii, apoi catarama de la curea, niște nasturi, ceva ce nu putui identifica, gulerul și fața. După perii aspri de pe față, mi-am dat seama că nu era Jem. Duhnea acru a whiskey.

Pornii încotro credeam că e drumul. Sigură nu puteam fi, pentru că prea fusesem răsucită și întoarsă în fel și chip. Îl găsii totuși, iar cînd mă uitai în jos, spre lumina felinarului, văzui trecînd pe sub el un bărbat. Mergea cu pași sacadați, ca unul care duce o povară grea pentru el. Dădu s-o ia pe după colț. Pe Jem îl purta ! Și-un braț al lui Jem se bălăbănea ca smintit înaintea lui.

Cînd ajunsei la colț, omul tocmai traversa curtea noastră din față. În dreptunghiul luminos al ușii principale se ivi o clipă Atticus ; coborî în goană treptele, apoi el și cu omul acela îl duseră pe Jem înăuntru.

Eram la ușa principală tocmai cînd ei străbăteau holul. În întîmpinarea mea alergă mătușa Alexandra.

— Chemați-l pe doctorul Reynolds ! auzii glasul lui Atticus răsunînd puternic din camera lui Jem. Unde-i Scout ?

— E aici ! strigă mătușa Alexandra, în timp ce mă tîra după ea spre telefon și mă cerceta cu îngrijorare.

— N-am nimic, mătușico, o asigurai, telefonează repede !

Ea smulsese receptorul din furcă :

— Eula May, dă-mi-l, te rog, pe doctorul Reynolds, urgent ! ...Agnes, tatăl tău e acasă ? Ah,

Doamne, unde-o fi ? Te rog, cum se întoarce, spune-i să vină aici. Te rog, e foarte, foarte urgent !

Mătuşa Alexandra n-avea nevoie să se recomande : în Maycomb ne recunoaştem după voce !

Atticus ieşise din camera lui Jem. În clipa cînd mătuşa Alexandra întrerupse legătura, Atticus îi luă receptorul din mînă. Bătu în furcă.

— Eula May, dă-mi-l te rog pe şerif, rosti el. Alo, Heck ? Aici e Atticus Finch. Cineva mi-a atacat copiii. Jem e rănit. Între casa noastră şi şcoală. Nu pot să las băiatul singur acum. Te rog, dă dumneata în locul meu o fugă pîn-acolo şi vezi dacă individul mai e prin apropiere. Nu cred c-ai să-l mai găseşti, dar dacă dai de el, aş vrea să-l văd. Te las acum. Îţi mulţumesc, Heck.

— Atticus, Jem a murit ??...

— Nu, Scout. Ai grijă de ea, soră, mai strigă tata în timp ce ieşea din hol.

Degetele mătuşii Alexandra tremurau în timp ce desfăceau de pe mine stofa sfîşiată şi sîrma sfîrtecată.

— N-ai nimic, draga mea, n-ai nimic ? mă întreba ea într-una în timp ce încerca să mă elibereze.

Simţii o mare uşurare cînd îmi recăpătai libertatea. Braţele începuseră să-mi amorţească şi-mi apăruseră pe ele pete roşii. Începui să mi le fricţionez, şi mă simţii mai bine.

— Mătuşico, Jem a murit ?

— Nu-u, draga mea, e numai leşinat. N-o să ştim cît e de grav pînă nu vine doctorul Reynolds. Jean Louise, spune-mi, ce-aţi păţit ?

— Nu ştiu.

Nu mai insistă. Îmi aduse ceva de îmbrăcat şi cînd am văzut ce, mi-am făgăduit că o să-i aduc mereu aminte de acum încolo : în zăpăceala ei, mătuşica îmi adusese salopeta.

— Pune-o, draga mea, spuse ea, întinzîndu-mi tocmai piesa de îmbrăcăminte pe care nu putea s-o sufere.

Şi alergă înapoi în camera lui Jem, apoi se întoarse la mine, în hol, mă mîngîie distrată şi iar sui în camera lui Jem.

O maşină stopă în faţa casei. Cunoşteam paşii doctorului Reynolds aproape tot atît de bine ca şi pe ai tatei. El ne adusese pe lume, pe mine şi pe Jem, el ne ajutase să trecem cu bine prin toate bolile de copii cunoscute omenirii, inclusiv căderea lui Jem din casa din copaci, şi-i păstram o prietenie neştirbită. Doctorul Reynolds zicea că dacă am fi predispuşi la infecţii, ar fi altă treabă, dar noi ne îndoiam.

Se ivi în prag, exclamă „Doamne, Dumnezeule !" şi o luă spre mine, dar apoi, cu un „Tu te ţii totuşi pe picioare", cîrmi scurt în partea cealaltă. Cunoştea fiecare ungher din casă. Şi mai ştia că în afară de mine, mai era şi Jem.

După cîteva momente, care mi s-au părut o veşnicie, doctorul Reynolds reapăru.

— Jem a murit ? repetai întrebarea.

— Nici gînd, răspunse dînsul aplecîndu-se spre mine. Are un cucui în cap, exact ca al tău, şi un braţ rupt. Scout, ia priveşte în direcţia asta — nu, nu întoarce capul, roteşte numai ochii. Aşa, acum uită-te dincolo. Ştii, braţul e rupt rău de tot, după

cît pot spune acum, e rupt de la cot. Parcă i-ar fi răsucit cineva mîna... Acum, uită-te la mine.

— Atunci, nu-i mort ?

— Da' de unde ! Doctorul Reynolds se îndreptă din şale. Astă-seară nu putem face prea mult pentru el, atîta doar — să-l facem să-i fie cît mai bine cu putinţă. Ne trebuie o radiografie a braţului... Teamă mi-e că o vreme, bunicică, va umbla cu braţul legat de gît. Dar nu te teme, o să i-l facem noi ca nou. La vîrsta asta, băieţii au nouă vieţi.

În timp ce-mi vorbea, doctorul Reynolds nu stătea degeaba, ci mă examina cu ochi pătrunzători şi-mi pipăia uşurel cucuiul, care începuse să se umfle grozav în frunte.

— Simţi cumva ceva rupt pe undeva ?

Această mică glumă avu darul să mă însenineze un pic.

— Atunci nu credeţi că a murit, nu-i aşa ?

Doctorul Reynolds îşi puse pălăria.

— Ei, ei, m-oi fi înşelînd eu cîteodată, dar de data asta cred că e viu. Are toate simptomele ! Du-te şi tu şi uită-te la el. Iar cînd mă întorc, hotărîm noi împreună dacă-i viu sau mort.

Mersul doctorului Reynolds era vioi şi tineresc. Nu însă şi al domnului Heck Tate. Bocancii lui grei zguduiră veranda şi cînd deschise uşa, o trînti, dar scoase aceeaşi exclamaţie ca şi doctorul Reynolds.

— Te simţi bine, Scout ? adăugă el.

— Da, domnule. Vreau să mă duc înăuntru să-l văd pe Jem. Atticus şi cu ceilalţi sînt acolo.

— Hai cu mine, spuse domnul Tate.

Mătuşa Alexandra îmbrobodise cu un prosop lampa de pe noptiera lui Jem. Camera era cufundată în semiîntuneric. Jem zăcea întins pe spate. De-a lungul obrazului observai un semn tare urît. Braţul stîng îl avea depărtat de corp, cotul şedea puţin îndoit, dar nu în direcţia firească. Faţa lui Jem era încruntată.

— Je-em !...

— Nu te aude, Scout, îmi explică Atticus, nu poate : e în stare de completă inconştienţă. Începuse să-şi revină, dar doctorul Reynolds l-a adormit din nou.

— Da, sir, am spus eu, şi m-am dat înapoi.

Camera lui Jem, pătrată, era spaţioasă. Lîngă cămin, pe un balansoar, şedea mătuşa Alexandra. Iar într-un colţ stătea, rezemat de perete, omul care-l adusese pe Jem. Trebuie să fi fost cineva de la ţară, pentru că nu-l cunoşteam. Venise probabil la serbare şi trecuse pe lîngă locul cu pricina. Ne auzise ţipetele şi alergase într-acolo.

Atticus stătea în picioare lîngă patul lui Jem.

Domnul Heck Tate se oprise în prag. Pălăria şi-o ţinea în mînă, iar din buzunarul pantalonului îi ieşea o lanternă. Era îmbrăcat în hainele de serviciu.

— Intră, Heck, îl pofti Atticus. Ai descoperit ceva ? Mi-e greu să cred că ar fi cineva în stare de atîta josnicie, totuşi sper că vom afla cine e.

Domnul Tate fornăi pe nas. Aruncă o privire pătrunzătoare omului din colţ, îl salută, apoi îşi roti privirea prin cameră. Se uită la Jem, se uită la mătuşa Alexandra, apoi se uită la Atticus.

— Ia loc, domnule Finch, rosti el apoi, glumind.

— Hai să ne aşezăm cu toţii, propuse Atticus. Ia scaunul ăsta, Heck. Mă duc să iau altul din salon.

Domnul Tate luă loc pe scaunul de la pupitrul lui Jem şi aşteptă pînă ce Atticus se întoarse şi se aşeză şi el. Eram foarte mirată că Atticus nu aduce un scaun şi pentru omul din colţ, dar tata cunoştea mult mai bine decît mine obiceiurile oamenilor de la ţară. Unii dintre clienţii săi rurali îşi parcau bidiviii urechiaţi sub platanii din curtea din dos şi nu o dată l-am văzut pe Atticus stînd de vorbă cu ei pe treptele din dos. Probabil că omul acela se simţea mai bine acolo unde stătea.

— Domnule Finch, începu domnul Tate, am să-ţi spun ce-am găsit. Am găsit o rochiţă de fetiţă — e-afară, colo, în maşina mea. Rochia ta, Scout, nu-i aşa ?

— Da, domnule, una roz cu şorţuleţ.

Domnul Tate se purta întocmai ca la curtea cu juri. Îi plăcea să spună ce s-a întîmplat aşa cum îi venea lui la îndemînă, fără amestecul acuzării sau al apărării, şi asta-i lua cîteodată timp.

— Am găsit nişte bucăţele de stofă ciudate, de o culoare murdară...

— Ăsta-i costumul meu, domnule Tate, mă grăbii să-i explic.

Domnul Tate îşi puse mîinile în şolduri. Îşi frecă după aceea mîna stîngă, examină îndelung căminul din odaia lui Jem, apoi păru interesat de vatra acestuia. Degetele îi porniseră parcă în căutarea respectabilului său nas.

— Ei, Heck ? făcu Atticus nerăbdător.

Domnul Tate îşi descoperise gîtul şi începea să-l frece.

— Sub copacul de-acolo zace, cu un cuţit de bucătărie înfipt sub coaste, Bob Ewell. E mort, domnule Finch.

29

Mătuşa Alexandra se ridică şi întinse mîna spre cămin. Domnul Tate se sculă la rîndul său, dar ea refuză să-i primească sprijinul... Cît despre Atticus, pentru prima oară în viaţă politeţea-i înnăscută îl trădă : rămase nemişcat.

Un singur gînd mă stăpînea în clipa aceea, şi anume că domnul Bob Ewell îi făgăduise tatei că o să-i facă de petrecanie, chiar de-ar trebui să aştepte toată viaţa prilejul potrivit. Şi puţin a lipsit ca domnul Ewell să-şi fi atins scopul, dar ăsta fusese ultimul lucru pe care l-a mai făcut în viaţa lui.

— Eşti sigur ? rosti Atticus cu o voce lipsită de expresie.

— Cum nu se poate mai sigur, răspunse domnul Tate. Mort de-a binelea. N-o să-i mai atace pe copiii aceştia niciodată.

— Altceva am vrut să spun.

Atticus vorbea ca-n vis. Şi începea, treptat, să-şi dea la iveală vîrsta, ceea ce constituia la el singurul semn de gravă tulburare sufletească : linia fermă a bărbiei se înmuia, sub urechi îi apăreau cute, iar părul negru ca pana corbului nu mai atrăgea atenţia din pricină că băteau la ochi tîmplele cărunte.

— N-ar fi mai bine să trecem în salon ? propuse în sfîrşit mătuşa Alexandra.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă, zise domnul Tate, aş prefera să rămînem cu toţii aici, bineînţeles dacă nu-i facem rău lui Jem. Aş vrea să mă uit la rănile lui, în vreme ce Scout... da, Scout, are să ne spună cum s-au întîmplat lucrurile.

— Vă supăraţi dacă am să mă retrag ? le ceru mătuşa Alexandra încuviinţarea. Cred că sînt de prisos aici. Atticus, dacă ai nevoie de mine, sînt la mine-n cameră.

Şi ea se îndreptă spre uşă, dar în prag se opri şi se întoarse către noi :

— Atticus, presimţeam eu că are să se întîmple ceva în seara asta... eu... e numai din vina mea, n-ar fi trebuit să...

Domnul Tate, însă, o opri cu un gest.

— Duceţi-vă liniştită, domnişoară Alexandra. Îmi dau seama prea bine cît v-a zguduit această întîmplare. Şi să nu vă acuzaţi de nimic... ehei, dacă ne-am lua mereu după presimţirile noastre, am fi ca pisicile care aleargă după propria lor coadă. Ei, domnişoară Scout, ia încearcă să ne spui ce s-a întîmplat, acum cît le mai ai toate proaspete în minte. Ce zici, poţi ? L-ai văzut cum vă urmărea ?

M-am apropiat de Atticus şi am simţit cum mă cuprinde cu braţele. Mi-am îngropat capul la pieptul lui.

— Mergeam acasă, începui. Jem, i-am spus, mi-am uitat pantofii la şcoală. Ne-am întors să-i

luăm, şi deodată s-a stins lumina. Las' că-i iei mîine, zice Jem...

— Scout, stai aşa ca să te-audă şi domnul Tate, îmi ceru tata, iar eu mă cuibării în braţele lui.

— Pe urmă Jem mi-a spus : taci o clipă. Am crezut că vrea să se gîndească — el întotdeauna zice taci cînd vrea să se gîndească — dar mi-a spus pe urmă c-a auzit ceva. Credeam că e Cecil.

— Cine e Cecil ?

— Cecil Jacobs. Ne mai trăsese o sperietură în seara asta şi-am crezut că e tot el. Îşi pusese un cearceaf în cap. Cine avea cel mai frumos costum, căpăta 25 de cenţi, da' nu ştiu cine a cîştigat...

— Unde eraţi cînd aţi crezut că era Cecil ?

— Foarte aproape de clădirea şcolii. Am strigat ceva la el...

— Ce-aţi strigat ?

— Cecil Jacobs e un prost, cam aşa ceva. Dar n-am mai auzit nimic. Atunci a strigat Jem alo, sau nu mai ştiu ce, şi a strigat atît de tare, de-ar fi sculat şi morţii din mormînt...

— Stai puţin, Scout, mă întrerupse domnul Tate. Domnule Finch, i-ai auzit ?

Atticus răspunse că nu ne-a auzit, din pricina aparatului de radio. Era deschis şi aparatul mătuşii Alexandra, la ea în dormitor, lucru de care îşi aminteşte bine, pentru că mătuşa l-a rugat să-l pună pe-al lui mai încet, ca să poată auzi şi ea ceva.

— Aşa e radioul meu, zîmbi Atticus, totdeauna pus prea tare.

— Mă întreb, zise domnul Tate, dacă vecinii au auzit ceva...

— M-aş mira, Heck. Majoritatea vecinilor fie că ascultă radioul, fie că se culcă o dată cu găinile. Poate Maudie Atkinson să nu se fi culcat încă, dar nu-mi vine a crede.

— Continuă, Scout, mă invită domnul Tate.

— După ce-a strigat Jem, am mers mai departe. Domnule Tate, eram închisă în costumul meu, dar tot am început să-i aud, pe urmă. Paşii, adică. Paşii mergeau cînd mergeam şi noi, şi se opreau cînd ne opream şi noi. Jem zicea că pe mine mă poate vedea pentru că doamna Crenshaw a pus vopsea luminoasă pe costumul meu. Eram o şuncă.

— Ce vrei să spui ? exclamă domnul Tate uluit de-a binelea.

Atticus explică domnului Tate ce rol avusesem şi cum era costumul meu.

— Păcat că n-ai văzut-o cînd s-a întors, sfîrşi el. Era strivit, ca o pastă.

Domnul Tate prinse a-şi scărpina bărbia.

— Nu pricepeam ce-i cu semnele acelea de pe mîinile lui. Are şi mînecile găurite. Şi vreo două înţepături pe braţe. Arată-mi şi mie, domnule Finch, dacă vrei, drăcovenia aia.

Atticus aduse rămăşiţele costumului. Domnul Tate îl întoarse pe dos şi se apucă să îndoaie sîrmele, ca să-şi dea seama ce formă avusese.

— Probabil că asta i-a salvat viaţa, rosti el deodată. Ia uitaţi-vă.

Şi cu degetul lui arătător neobişnuit de lung urmări o tăietură lucitoare de jur împrejurul sîrmelor.

— Bob Ewell nu glumea, mormăi domnul Tate.

— Era complet iresponsabil, spuse Atticus.

— Nu că vreau să te contrazic, domnule Finch, dar să ştii că nu era nebun ; individul ăsta era mai rău decît diavolul. Un ticălos de cea mai ordinară speţă, cu destul alcool în el ca să aibă atîta curaj încît să omoare nişte copilaşi. Unul ca el atacă totdeauna pe la spate.

Atticus clătină capul.

— Nu pot concepe un om care...

— Domnule Finch, există un soi de oameni pe care-i mai bine să-i împuşti fără să le mai zici nici „măi". Crede-mă că nu fac nici cît glontele pe care-l strici pe ei. De soiul ăsta era şi Ewell.

— Credeam că se uşurase de toată otrava în ziua cînd m-a ameninţat. Sau, în orice caz, presupuneam c-o să mă atace pe mine.

— Avea exact atîta curaj cît îi trebuia ca să se lege de o biată negresă şi cît să-l sîcîie pe judecătorul Taylor cînd credea că nu-i nimeni acasă — dar îţi închipui dumneata că ar fi fost în stare să-ţi aţină calea, să dea piept în piept cu dumneata deschis, la lumina zilei ? întrebă domnul Tate şi oftă. Scout, mai bine să continuăm. Va să zică, l-ai auzit venind după voi...

— Da, domnule. Cînd am ajuns sub copac...

— De unde ştii că eraţi sub copac, doar era întuneric beznă ?...

— Eram desculţă şi Jem zice că sub copaci pămîntul e întotdeauna mai rece.

— Hm, să ştii că o să-l facem pe Jem ajutor de şerif... Bu-un. Şi pe urmă ?

— Pe urmă, deodată m-a înhăţat ceva şi mi-a strivit costumul... cred c-am căzut jos... am auzit o încăierare, parcă sub copac... parcă se loveau de trunchi, aşa se-auzea. Pe urmă m-a găsit Jem şi a început să mă tragă spre drum. Ceva... adică domnul Ewell l-a trîntit jos... aşa cred. Iar s-au bătut un timp, pe urmă am auzit trosnetul acela ciudat... şi Jem a urlat...

Mă oprii : fusese braţul lui Jem !

— Da... Jem a urlat şi pe urmă nu l-am mai auzit, şi după aceea domnul Ewell a început să mă strîngă tare, de credeam că-mi iese sufletul, şi pe urmă cineva l-a trîntit jos pe domnul Ewell. Probabil că se ridicase Jem. Asta-i tot ce ştiu...

— Şi pe urmă ? repetă domnul Tate, privindu-mă pătrunzător.

— Cineva tropăia greu încoa' şi-ncolo şi gîfîia, şi tuşea... tuşea de parcă-şi dădea sufletul. Am crezut mai întîi că e Jem, dar nu semăna cu el, şi de aceea am început să-l caut pe jos. Am crezut că ne venise Atticus în ajutor şi era istovit de tot...

— Şi cine era ?

— Uitaţi-l aici, domnule Tate, vă poate spune chiar el cum îl cheamă.

Şi zicînd aşa, îl arătai cu degetul pe bărbatul din colţ, dar lăsai braţul în jos tot atît de repede cum îl ridicasem, pentru că Atticus m-ar fi certat dacă m-ar fi văzut. Nu e politicos să arăţi cu degetul.

Omul şedea tot acolo, rezemat de perete. De cînd intrasem în cameră, şedea aşa, cu braţele cruciş la piept. Cînd l-am arătat cu degetul, şi-a desfăcut braţele şi şi-a lipit palmele de zid. Avea

mîini albe, dezgustător de albe, mîini care nu văzuseră niciodată lumina soarelui, atît de albe încît băteau la ochi pe peretele de un crem mat şi-n penumbra din odaia lui Jem.

De la mîini mi-am întors ochii la pantalonii kaki, murdari de nisip ; apoi mi-am plimbat privirea peste trupu-i firav, pînă la cămaşa de bumbac, sfîşiată. Faţa o avea la fel de albă ca şi mîinile, cu excepţia unei umbre care-i întuneca bărbia proeminentă. Era atît de slabă, încît obrajii păreau scofîlciţi ; gura îi era mare, cu buze groase, iar tîmplele puţin, foarte puţin scobite ; ochii păreau atît de incolori, încît am crezut că-i orb. Părul îl avea moale, atîrnînd fără vlagă, pe creştet părea mai mult un pufuşor.

Cînd l-am arătat cu degetul, palmele îi alunecară încet, încet, în jos, lăsînd pe perete urme grase de sudoare, şi degetele i se înfipseră în curea. Un fior ciudat — ca atunci cînd auzi un hîrşîit de unghie pe tăbliţă — îl scutură, dar în vreme ce căscam ochii la el din ce în ce mai înmărmurită, faţa i se destindea. Buzele i se deschiseră într-un surîs timid... şi-n clipa aceea lacrimile care mă podideau înceţoşară imaginea vecinului nostru.

— Salut, Bau, i-am zis.

30

— ...domnule Arthur, draga tatei, mă corectă Atticus cu blîndeţe. Jean Louise, dumnealui este domnul Arthur Radley ; cred că te cunoaşte mai de mult.

Cine altul decît Atticus ar fi fost în stare să mă prezinte lui Bau Radley atît de direct, într-un moment ca ăsta ?

Bau mă văzu cum alergam instinctiv spre patul în care dormea Jem, căci pe faţă îi înflori acelaşi surîs timid. În culmea încurcăturii, încercai totuşi s-o ascund, simulînd intenţia de a-l înveli pe Jem.

— Stai ! Nu-l atinge ! mă opri Atticus.

Domnul Heck Tate se uita la Bau cu luare-aminte prin ochelarii lui cu ramă de os. Tocmai dădea să spună ceva, cînd în hol intră doctorul Reynolds.

— Toată lumea să poftească afară, zise el încă înainte de a fi trecut pragul uşii. Bună seara, Arthur, nu te-am observat cînd am intrat prima oară.

Glasul doctorului Reynolds era la fel de uşor ca şi paşii lui, de parcă ar fi rostit în fiecare seară aceleaşi cuvinte, dar constatarea, nu ştiu de ce, mă umplea de uimire mai mult decît faptul că mă aflam în aceeaşi cameră cu Bau Radley. Sigur... chiar şi Bau Radley putea fi din cînd în cînd bolnav, mi-am zis. Pe de altă parte, însă, nu eram chiar sigură.

Doctorul Reynolds ţinea în mînă un pacheţoi învelit în hîrtie de ziar. Îl puse pe scrinul lui Jem şi-şi scoase haina.

— Ei, acuma eşti convinsă că trăieşte ? mi se adresă el. Stai să-ţi spun cum mi-am dat seama că e viu. Cînd am încercat să-l examinez, m-a lovit cu piciorul. A trebuit să-l adorm buştean ca să-l pot atinge. Ei, şi acum, întinde-o.

— Mmm, făcu Atticus, avînd aerul de a se adresa lui Bau. Ştii ce, Heck ? Hai să ieşim pe veranda din faţă. Avem şi acolo scaune şi e încă destul de cald afară.

Nu pricepeam în ruptul capului de ce ne duce Atticus pe veranda din faţă, în loc să ne poftească în salon. Dar apoi am înţeles : lumina din salon era prea tare.

Ieşirăm afară unul cîte unul, cu domnul Tate în frunte ; Atticus îl aştepta în prag, cu intenţia de a ieşi el primul, însă răzgîndindu-se ieşi după domnul Tate.

Oamenii îşi păstrează chiar şi în cele mai neobişnuite împrejurări deprinderea gesturilor de fiecare zi. Nu făceam nici eu excepţie de la regulă, astfel că mă auzii spunînd :

— Poftiţi, domnule Arthur, dumneavoastră nu prea ne cunoaşteţi casa. Am să vă conduc eu pînă la verandă, domnule.

El cătă în jos la mine şi dădu din cap.

Îl condusei prin hol şi prin salon.

— Nu vreţi să luaţi loc, domnule Arthur ? Poftiţi, balansoarul ăsta e foarte comod şi plăcut.

Mica mea imaginaţie îşi lua din nou zborul : uite-l stînd pe verandă... ce vreme nemaipomenit de frumoasă, nu-i aşa, domnule Arthur ?

Da, nemaipomenit de frumoasă. Cuprinsă de o uşoară senzaţie de ireal, îl condusei la scaunul cel mai îndepărtat de Atticus şi de domnul Tate. Era cufundat în umbra cea mai adîncă. Bau se va simţi mai bine la întuneric.

Atticus se aşezase pe leagăn, iar domnul Tate pe scaunul din apropiere. Lumina prefirată prin ferestrele salonului îi lumina din plin. Eu luai loc lîngă Bau.

— Ei, Heck, tocmai spunea Atticus, cred că ceea ce ne rămîne de făcut — Doamne sfinte, încep să uit... şi Atticus îşi împinse ochelarii pe frunte şi-şi apăsă ochii cu degetele. Da, Jem încă n-are treisprezece ani împliniţi... ba da, are treisprezece... ah, nu pot să-mi amintesc. În orice caz, va compare în faţa instanţei comitatului...

— Ce să facă, domnule Finch ? Şi zicînd acestea, domnul Tate îşi ridică piciorul aşezat peste celălalt şi-şi aplecă trupul înainte.

— Fireşte, e un caz clar de legitimă apărare, totuşi va trebui să mă duc la birou şi să caut...

— Domnule Finch, dumneata crezi că Jem l-a ucis pe Bob Ewell ? Aşa crezi dumneata ?

— Ai auzit doar ce-a spus Scout, nu există nici urmă de îndoială. Ea a spus că Jem s-a ridicat în picioare şi l-a smuls de pe ea... probabil că, bîjbîind pe întuneric, a dat de cuţitul lui Ewell... aflăm noi mîine.

— Stai, dom-nu-le Finch, silabisi domnul Tate. Jem nu l-a înjunghiat pe Bob Ewell.

Atticus rămase tăcut un moment. Se uita la domnul Tate ca şi cînd i-ar fi fost recunoscător pentru ceea ce spusese. Clătină însă din cap negativ.

— Heck, e tare, tare drăguţ din partea dumitale şi ştiu că o faci din generozitate, dar să nu încerci una ca asta.

Domnul Tate se ridică şi merse pînă la capătul verandei. Scuipă în boschet, apoi îşi înfipse mîinile în buzunare şi se întoarse iar spre Atticus.

— Ce anume ?

— Iartă-mă dacă m-am exprimat prea tăios, Heck, rosti Atticus cu simplitate, dar nu admit nici o muşamalizare. Eu nu înţeleg să trăiesc în felul acesta.

— Dar, domnule Finch, nu muşamalizează nimeni nimic !

Glasul domnului Tate era calm, cizmele însă îi erau înfipte cu atîta îndărătnicie în duşumeaua verandei, de parcă din ele ar fi crescut : între tata şi şerif avea loc o ciudată înfruntare, al cărei sens nu-l pricepeam.

Fu rîndul tatei să se ridice şi să se ducă la capătul verandei. Mormăi şi trase un scuipat scurt în curte. Apoi îşi puse mîinile în buzunare şi se uită la domnul Tate.

— Ştiu, Heck, la ce te gîndeşti, cu toate că nu ţi-ai format gîndul. Îţi mulţumesc.

Apoi, întorcîndu-se către mine :

— Jean Louise, ai spus că Jem l-a smuls pe domnul Ewell de pe tine ?

— Da, sir, aşa mi s-a părut... Eu...

— Vezi, Heck ? Îţi mulţumesc din tot sufletul, dar nu vreau ca fiul meu să păşească în viaţă apăsat de-o astfel de povară. Cel mai bun mijloc de a purifica atmosfera este să discuţi deschis. Las' să vină tot comitatul, cu sandvişuri cu tot ! Nu vreau ca băiatul meu să crească înconjurat de şuşoteli,

nu vreau să-l arate lumea cu degetul zicînd : „Uite-l pe Jem Finch... pentru care a dat taică-său şperţ ca să-l scape de bucluc." Cu cît vom lichida mai repede această chestiune, cu atît va fi mai bine.

— Domnule Finch, rosti domnul Tate apăsat, Bob Ewell a căzut în propriul său cuţit. S-a înjunghiat singur.

Atticus măsură iar veranda pînă la capăt. Se uită gînditor la viţa căţărătoare. Îmi ziceam că şi unul şi celălalt erau, fiecare în felul lui, la fel de încăpăţînaţi. Muream de curiozitate să văd cine va ceda primul. Încăpăţînarea lui Atticus era calmă şi rareori vizibilă, dar într-o privinţă era la fel de îndărătnic ca şi Cunninghamii. Încăpăţînarea domnului Tate era necultivată şi făţişă, dar o egala pe a tatei.

— Heck, vorbi Atticus fără să se întoarcă. Dacă afacerea s-ar muşamaliza, aceasta ar însemna pentru Jem pur şi simplu negarea felului în care am încercat să-l cresc. Am uneori sentimentul că am dat greş ca părinte, totuşi reprezint pentru ei tot ce au pe lume. Jem se uită la mine înainte de a se uita la oricare altul, şi am încercat să trăiesc în aşa fel încît să mă poată privi în ochi fără ca eu să clipesc... Or, dacă m-aş face complice la o asemenea manevră, pe Dumnezeul meu, n-aş mai fi în stare să mă uit în ochii lui, şi sînt sigur că l-aş pierde definitiv în ziua în care n-aş mai fi în stare. Nu vreau să-i pierd, pe el şi pe Scout, pentru că ei sînt pentru mine tot ce am pe lume.

— Domnule Finch, stărui neabătut domnul Tate, care sta mai departe împlîntat cu tocurile cizmelor în duşumea. Bob Ewell a căzut singur în propriul său cuţit. Pot s-o dovedesc.

Atticus se răsuci în călcîie. Mîinile i se frămîntau în adîncul buzunarelor.

— Heck, nu vrei măcar să încerci să priveşti lucrurile din punctul meu de vedere ? Ai şi dumneata copii, dar eu sînt mai în vîrstă decît dumneata. Cînd ai mei vor fi mari, am să fiu om bătrîn, dacă voi mai trăi pînă atunci, dar deocamdată... dacă n-au încredere în mine, nu vor avea încredere în nimeni. Jem şi Scout ştiu cum s-a întîmplat. Dacă m-ar auzi spunînd în oraş că lucrurile s-au petrecut altfel... ei bine, Heck, n-au să mai fie ai mei. Nu pot fi în oraş într-un fel şi acasă altfel.

Domnul Tate se legăna pe tocuri ; replică răbdător :

— L-a trîntit jos pe Jem, s-a împiedicat de o rădăcină sub copacul acela şi... stai, pot să-ţi arăt.

Domnul Tate scoase din buzunarul hainei un şiş cu lamă lungă. Dar în clipa aceea se ivi în prag doctorul Reynolds.

— Porcul de cîi... ă-ă-ă, mortul e sub copac, doctore, colea în curtea şcolii. Ai lanternă ? Mai bine ia-o pe-asta.

— Pot să întorc maşina şi să aprind farurile, zise doctorul Reynolds, totuşi luă lanterna domnului Tate. Jem e bine. Nu se va mai trezi în noaptea asta, sper, aşa că nu fiţi neliniştiţi. Ăsta-i cuţitul care l-a ucis, Heck ?

— Nu, domnule, acela e încă în el. După mîner, pare să fie un cuţit de bucătărie. Ken trebuie să fi sosit cu targa, doctore. Noapte bună.

Domnul Tate deschise şişul.

— Iată cum s-au întîmplat lucrurile, începu el. Cu şişul în mînă, se prefăcu că se împiedică, se aplecă înainte, pe cînd braţul stîng îi aluneca în jos, în faţă.

— Vedeţi ? S-a înjunghiat în regiunea asta moale de sub coaste. Cuţitul a pătruns adînc, fiindcă a căzut cu toată greutatea corpului pe el.

Domnul Tate închise şişul şi-l îndesă în buzunar.

— Scout n-are decît opt ani, reluă dînsul. Era prea înspăimîntată ca să-şi dea seama exact cum s-a întîmplat.

— O să fii surprins cît de bine-şi dă seama, ripostă Atticus cu asprime.

— Pardon ! Eu nu spun că a inventat, spun că era prea înspăimîntată ca să-şi dea seama exact cum s-a petrecut. În locul acela domnea întunericul cel mai adînc, era complet beznă, numai cineva bine deprins cu întunericul ar putea fi un martor competent...

— Nu sînt de acord, spuse Atticus de data asta cu blîndeţe.

— *La naiba, dar nu de Jem e vorba !*

Cizma domnului Tate izbi cu atîta putere în duşumele, că în dormitorul domnişoarei Maudie se aprinse lumina. Se aprinse lumina şi la domnişoara Stephanie Crawford. Atticus şi cu domnul Tate se uitară peste drum, apoi unul la altul. Rămaseră un timp în aşteptare.

Pe urmă, cînd domnul Tate vorbi din nou, glasul abia i se auzea.

— Domnule Finch, crede-mă, nu-mi place să te contrazic tocmai acum cînd eşti într-o stare ca asta. Ai trecut în seara asta printr-o tensiune pe care n-aş dori-o nimănui. Nu ştiu cum de n-ai căzut la pat, ceea ce ştiu însă e că de data aceasta n-ai înţeles că doi şi cu doi fac patru ; or, noi trebuie să rezolvăm chestiunea încă în noaptea asta, pentru că mîine va fi prea tîrziu. Bob Ewell are un cuţit de bucătărie înfipt în burtă !

Atticus doar n-avea să susţină, mai adăugă domnul Tate, că un băiat cît Jem, şi cu braţul rupt pe deasupra, ar mai fi avut destulă energie ca să atace şi să omoare un bărbat în toată firea, pe o beznă ca aceea.

— Heck, zise Atticus deodată, mi-ai arătat un şiş. De unde-l ai ?

— L-am luat de la un beţiv, răspunse domnul Tate netulburat.

Eu încercam să-mi reamintesc. Domnul Ewell se repezise la mine... apoi căzuse... Jem reuşise probabil să se ridice. Cel puţin aşa credeam...

— Heck !...

— Ţi-am spus că l-am luat de la un beţiv astăseară, în oraş. Probabil că Ewell a găsit cuţitul acela de bucătărie undeva, pe maidanul de gunoaie. L-a ascuţit şi a aşteptat momentul... a aşteptat doar momentul potrivit.

Atticus se întoarse la leagăn şi se aşeză. Mîinile i se bălăbăneau inerte între genunchi. Căta în jos,

la dușumea. Cu aceeași încetineală se mișca și în noaptea de atunci, în fața închisorii, cînd mi s-a părut că durează o veșnicie pînă ce-și împăturește ziarul și-l azvîrle pe scaun.

Domnul Tate se învîrtea cu pas ușor pe verandă.

— Nu dumneata hotărăști, domnule Finch, ci eu. Eu hotărăsc, și eu răspund. De data asta, dacă dumneata nu vrei să vezi lucrurile așa cum le văd eu, n-am ce-ți face. Să știi însă că dacă nu vrei, am să-ți spun în față că minți. Băiatul dumitale, rosti el rar și apăsat, nu l-a înjunghiat pe Bob Ewell, nici măcar nu i-a trecut prin minte să-l înjunghie. Acum știi tot. N-a vrut decît să ajungă teferi acasă, el și cu soră-sa.

Domnul Tate se opri din plimbare. Se oprise în fața lui Atticus, cu spatele la noi.

— N-oi fi eu cine știe cine, domnule, dar sînt șeriful comitatului Maycomb. Am trăit toată viața în orașul ăsta, și merg pe patruzeci și trei de ani. Știu tot ce s-a întîmplat pe meleagurile astea chiar și înainte de a fi venit eu pe lume. Un tînăr negru a murit fără vină, iar omul vinovat de moartea lui a murit și el. Să lăsăm de data asta pe morți să îngroape morții, domnule Finch. Să lăsăm morții să îngroape morții.

Și zicînd așa, se apropie de leagăn și-și luă pălăria — pălăria era chiar lîngă Atticus. Domnul Tate își netezi părul și și-o puse pe cap.

— Încă n-am auzit pe nimeni susținînd că ar fi contrar legii ca cineva să facă tot ce poate spre a împiedica săvîrșirea unei crime, adică exact ce-a

făcut el. Dar poate că dumneata ai să spui că e de datoria mea să aduc lucrul acesta la cunoștința întregului oraș, în loc să-l ascund. Știi însă ce s-ar întîmpla în cazul acesta? Toate cucoanele din Maycomb, inclusiv nevastă-mea, ar bate la ușa lui ca să-i aducă nectar și ambrozie. Or, după mine, domnule Finch, a lua pe singurul om care ți-a făcut dumitale și întregului oraș un serviciu atît de mare și a-l tîrî, cu sfiala lui, la lumina rampei — ar fi, după mine, un păcat. Ar fi un păcat, și nu vreau să cadă asupra mea. Dacă ar fi vorba de altul, ar fi cu totul altceva. Dar omul acesta, nu — nu, domnule Finch!

Domnul Tate părea preocupat să sape cu tocul cizmei o gaură în podea. Se trase de nas, apoi își frecă brațul stîng.

— N-oi fi eu cine știe cine, domnule Finch, dar șeriful comitatului Maycomb tot sînt deocamdată, și spun că Bob Ewell a căzut singur în propriul său cuțit. Noapte bună, domnule.

Și cu aceasta, domnul Tate coborî de pe verandă și o luă prin curtea din față. Auzirăm trîntindu-se portiera mașinii, apoi motorul demarînd.

Atticus rămase cu ochii pironiți în podea multă, multă vreme. Într-un tîrziu, ridică fruntea.

— Scout, grăi el, domnul Ewell a căzut singur în propriul său cuțit. Ești oare în stare să înțelegi?

Atticus părea să aibă nevoie de îmbărbătare. Mă repezii la el, îl îmbrățișai tare, cît puteam de tare, și-l sărutai.

— Da, sir, înțeleg, îl asigurai cu toată seriozitatea. Domnul Tate are dreptate.

Atticus se eliberă din îmbrățișarea mea și mă privi cu luare-aminte.

— Ce vrei să spui ?

— Păi, ar fi ca și cum ai vrea să ucizi o pasăre cîntătoare, nu-i așa ?

Atticus își îngropă fața în părul meu. Cînd se îndreptă și traversă veranda ca să se mistuie în umbră, avea din nou mersul lui tineresc.

Înainte de a intra în casă, se opri în fața lui Bau Radley.

— Arthur, rosti el, îți mulțumesc, îți mulțumesc în numele copiilor mei !

31

Cînd Bau Radley se ridică în picioare, lumina de la ferestrele salonului i se așeză pe frunte, strălucitoare. Fiecare mișcare pe care o făcea era șovăielnică, de parcă n-ar fi sigur că mîinile și picioarele lui pot intra în contact așa cum se cuvine cu obiectele din jur. Tuși, cu tusea aceea horcăitoare de spaimă, care părea a-l chinui atît de rău, încît se văzu nevoit să se așeze din nou. Scotoci în buzunarul de la spate, de unde scoase o batistă. Tuși în ea, apoi se șterse pe frunte.

Eram prea obișnuită cu absența lui ca să nu mi se pară de necrezut că tot timpul fusese lîngă mine, prezent. Nu scosese nici un sunet.

Se ridică din nou în picioare. Se întoarse către mine și-mi arătă cu un semn din cap ușa de la intrare.

— Ați vrea să-i spuneți noapte bună lui Jem, domnule Arthur ? Poftiți înăuntru.

Îl condusei prin hol. Mătușa Alexandra era la căpătîiul lui Jem.

— Intră, Arthur, zise ea. E tot adormit. Doctorul Reynolds i-a dat un sedativ puternic. Jean Louise, tata e în salon ?

— Cred că da, doamnă.

— Mă duc să-i spun ceva, iertați-mă o clipă. Doctorul Reynolds a lăsat niște...

Dar glasul i se pierdu în depărtare.

Bau se refugiase într-un colț și, cu bărbia înălțată, îl contempla pe Jem de la distanță. Îl apucai de mînă — o mînă uimitor de caldă față de albeața ei de ceară — și-l trăsei nițel, iar el mă lăsă să-l duc pînă la patul lui Jem.

Doctorul Reynolds construise peste brațul lui Jem un fel de cort, probabil pentru a ține plapuma ridicată, gîndeam eu. Bau se aplecă deasupra patului. Pe figura lui apăruse o expresie de curiozitate sfioasă, ca și cînd n-ar mai fi văzut niciodată un băiat. Cu gura întredeschisă îl examină îndelung pe Jem. La un moment dat ridică mîna, dar o lăsă să cadă la loc, de-a lungul trupului.

— Mîngîiați-l, domnule Arthur, doarme. Dacă ar fi treaz, n-ați putea, nu v-ar lăsa... mă pomenii eu explicîndu-i. Poftiți.

Mîna lui Bau șovăi deasupra capului lui Jem.

— Haideți, domnule, doarme.

Și mîna se lăsă ușurel pe părul lui Jem.

Începeam să înţeleg limba gesturilor lui. Cînd mi-a strîns mîna, mi-am dat seama îndată că voia să plece.

Îl condusei pe veranda din faţă, unde paşii lui nesiguri se opriră. Mă ţinea mereu de mînă, ca şi cînd n-ar avea de gînd să-mi dea drumul.

— Vrei să mă însoţeşti pînă acasă ?

Era aproape o şoaptă, un glas de copil care se teme de întuneric.

Pusei piciorul pe prima treaptă şi mă oprii. L-aş fi condus bucuroasă prin locuinţa noastră, dar să-l însoţesc pînă la el acasă...

— Domnule Arthur, îndoiţi-vă braţul de aici. Uitaţi cum. Aşa, domnule.

Îmi furişai mîna în toarta pe care o forma braţul său.

Trebui să se plece niţel ca să ne potrivim, dar dacă domnişoara Stephanie Crawford ar fi pîndit de la fereastra ei de la etaj, l-ar fi văzut pe Arthur Radley însoţindu-mă ca orice gentleman adevărat.

Cînd am ajuns la felinarul de la colţ, mi-am adus aminte de cîte ori nu zăbovise acolo Dill plin de speranţe, cu braţele petrecute în jurul stîlpului gros, la pîndă, în aşteptare. De cîte ori nu făcuserăm noi doi, Jem şi cu mine, drumul acesta, dar pe poarta din faţă a casei Radley intram pentru a doua oară în viaţa mea. Bau şi cu mine suirăm treptele verandei. Degetele lui găsiră clanţa uşii. Dădu drumul binişor mîinii mele, deschise uşa, intră şi o închise în urma lui. De atunci, nu l-am mai văzut niciodată.

Vecinii aduc la boală flori, la moarte mîncare şi între timp felurite alte mărunţişuri. Bau ne era vecin. Ne dăruise două bucăţele de săpun cu chip de păpuşi, un ceas stricat cu lanţ, doi penny ca să ne poarte noroc — şi vieţile noastre. Bunii vecini întorc darurile. Noi însă nu pusesem niciodată în copac atît cît luasem : noi nu-i dădusem nimic, şi gîndul ăsta mă amăra.

Mă întorsei, cu intenţia s-o iau spre casă. Felinarele clipeau de-a lungul străzii, pînă hăt, în oraş. Nu-mi privisem niciodată vecinii din perspectiva asta. Uite colo, casa domnişoarei Maudie, dincolo a domnişoarei Stephanie, uite şi casa noastră, de aici poţi distinge leagănul de pe verandă, apoi, în spatele nostru, casa domnişoarei Rachel, care se vedea atît de bine. Vedeam chiar şi casa doamnei Dubose.

Privii îndărăt. La stînga uşii cafenii era o fereastră lungă, oblonită. M-am apropiat, m-am aşezat în faţa ei şi m-am întors din nou. Pe lumină, gîndii, poţi vedea pînă-n colţ, la poştă.

Pe lumină... În imaginaţia mea, noaptea pieri. Era ziuă şi vecinii îşi vedeau de treburile lor. Domnişoara Stephanie Crawford traversa strada ca să-i împărtăşească domnişoarei Rachel ultimele noutăţi. Domnişoara Maudie sta aplecată peste azaleele ei. Era vară, şi doi copii alergau pe trotuar în întîmpinarea unui bărbat care venea din depărtare către ei. Bărbatul le făcea semne cu mîna, iar copiii o rupeau la fugă spre el, luîndu-se la întrecere.

Era tot vară, şi copiii s-au apropiat mai mult. Un băiat venea pe trotuar, luptîndu-se cu un băţ

de undiță cît toate zilele pe care-l trăgea după el. Un bărbat cu mîinile proptite-n șolduri îl privea așteptînd. Vară, și copiii lui se jucau în curtea din față cu prietenul lor, mimînd o mică și năstrușnică dramă născocită de ei.

Era toamnă, și copiii lui se băteau pe trotuar, în fața casei doamnei Dubose. Băiatul își ajuta surioara să se ridice de jos, apoi își continuau drumul spre casă. Toamnă, și copiii lui tropăiau de colo-colo, pe la colțul străzii, cu necazurile sau victoriile zilei întipărite pe față. Se opreau lîngă un stejar, încîntați, nedumeriți, temători.

Era iarnă, și copiii lui tremurau în fața ușii de la intrare, cu siluetele profilate pe fondul unui incendiu. Iarnă, și un bărbat pășea pe stradă, își arunca ochelarii și trăgea într-un cîine.

Era vară, și el vedea cum se frînge inima copiilor lui. Din nou toamnă, și copiii lui aveau nevoie de Bau.

Bine zicea Atticus : nu-l poți înțelege pe altul dacă nu-ți pui papucii lui și nu umbli cu ei. La drept vorbind, era destul să stai și pe veranda Radleyilor.

Lumina felinarelor pălea din pricina ploii mărunte care începuse să cearnă. Pe drumul spre casă, m-am simțit deodată bătrînă, foarte bătrînă, dar cînd m-am uitat la vîrful nasului, am văzut boabe mici de rouă, iar cînd m-am uitat sașiu, m-a apucat amețeala, așa că am renunțat. Ce mai poveste am să-i spun mîine lui Jem, îmi ziceam eu, pe drum spre casă. O să fie atît de furios că n-a luat parte

și el, că n-o să-mi vorbească zile întregi. Și-mi mai ziceam, pe drumul spre casă, că Jem și cu mine o să creștem mari, dar că nu ne mai rămînea de învățat mare lucru, afară doar de algebră, eventual.

Urcai treptele în fugă și pătrunsei în casă. Mătușa Alexandra se dusese la culcare, în camera lui Atticus era întuneric. Ia să văd dacă Jem dă semne de reînviere. Dar în odaia lui l-am găsit pe Atticus, care ședea la căpătîi. Citea o carte.

— Jem nu s-a trezit încă ?

— Doarme liniștit. Nu se va trezi pînă mîine dimineață.

— A... Și ai de gînd să-l veghezi ?

— O oră, două, cel mult. Du-te la culcare, Scout. Ai avut o zi tare lungă.

— Ba cred că am să stau și eu puțin cu tine.

— Cum vrei, zise Atticus. Îmi închipui că era trecut de miezul nopții, și încuviințarea lui binevoitoare mă miră. Dar el era mai șiret decît mine : cum m-am așezat, am și simțit că mă cuprinde somnul.

— Ce citești ? îl întrebai.

Atticus întoarse coperta cărții.

— Ceva de la Jem. Se cheamă *Stafia cenușie*.

Mă trezii de-a binelea.

— De ce-ai luat-o tocmai pe asta ?

— Nu știu, fetița tatei. Pe asta am pus mîna. E una dintre puținele pe care nu le-am citit, făcu el mucalit.

— Citește cu glas tare, Atticus, te rog. E de-a dreptul înspăimîntătoare.

— Ba nu, se opuse dînsul. Îţi ajung spaimele prin care ai trecut. Ce e prea mult, strică.

— Atticus, dar mie nu mi-a fost frică !

El ridică sprîncenele, eu însă o ţinui într-una :

— În orice caz, nu mi-a fost frică pînă n-am început să-i povestesc domnului Tate. Nici lui Jem nu i-a fost. L-am întrebat eu şi mi-a spus că nu. Şi-apoi, nimic nu-i cu adevărat înfricoşător... asta numai în cărţi.

Atticus deschise gura ca pentru a spune ceva, dar o închise la loc. Ridică degetul mare pe care-l ţinea în mijlocul cărţii şi se întoarse la prima filă. Eu m-am dat mai aproape şi mi-am sprijinit capul de genunchii lui.

— Hmm, tuşi el. Şi începu : *Stafia cenuşie*, de Seckatary Hawkins. Capitolul întîi...

Mă căzneam să rămîn trează, dar ploaia era atît de uşoară, în cameră era atît de cald, glasul lui atît de adînc şi genunchii atît de primitori, încît adormii.

Aş fi zis că n-au trecut decît cîteva clipe, cînd i-am simţit pantoful împungîndu-mă uşor în coaste. Mă ridică în picioare şi mă duse în camera mea.

— ... auzit fiece cuvînt, bolborosii, nu dormeam de loc... e cu o corabie şi cu Fred-Trei-Degete... şi băiatul lui Stoner...

El îmi descheie salopeta, mă sprijini şi mi-o trase în jos. Mă ţinu cu o mînă, în timp ce cu cealaltă îmi căuta pijamaua.

— Mmm... şi toţi credeau că băiatul lui Stoner e de vină, şi făcuse ha'ababura de la club, şi mînjise cu ce'neală pe'eţii şi...

În vremea asta mă transportase pînă la pat şi mă aşezase. Îmi ridică picioarele şi mă vîrî sub plapumă.

— ... şi l-au u'mă'it şi nu l-au putut p'inde fin'că nu ştiau cum a'ată la faţă, şi, Atticus, cînd l-au văzut în fine, el nu făcuse nimic... Atticus, era foarte drăguţ...

Mîinile lui erau sub bărbia mea, trăgeau plapuma şi mi-o potriveau pe piept.

— Mulţi oameni sînt aşa, cînd reuşeşti să-i vezi în fine, Scout.

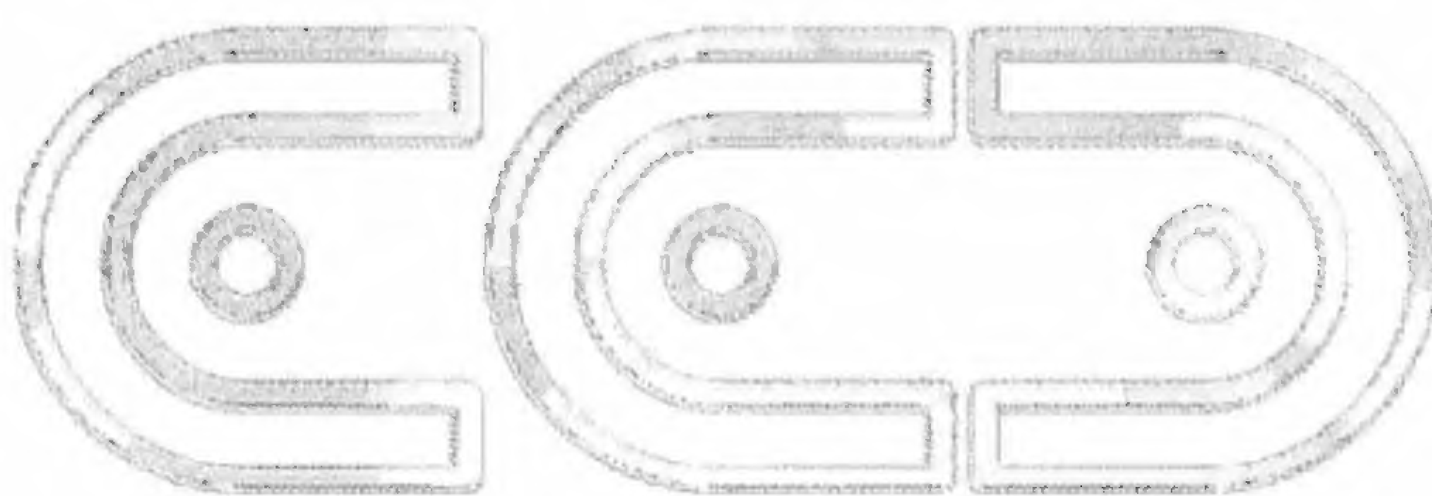
Stinse lumina şi se întoarse în camera lui Jem. Are să stea acolo toată noaptea, şi tot acolo va fi şi mîine dimineaţă, cînd se va trezi Jem.

Redactor responsabil : MARIA VANGHIZAS
Tehnoredactor : AURA IONESCU

Dat la cules 13.02.1967. Bun de tipar 28.04.1967. Apărut 1967. Tiraj 35.160 ex. Hîrtie tipar înalt B de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed.19,183. Coli tipar 14,50. A. nr. 800. C. Z. pentru bibliotecile mari 84. C. Z. pentru bibliotecile mici 84—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București, Republica Socialistă România
Comanda nr. 145






Scanare și prelucrare digitală



de

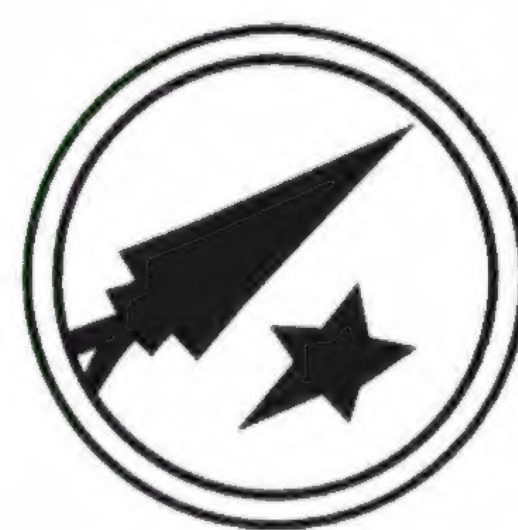




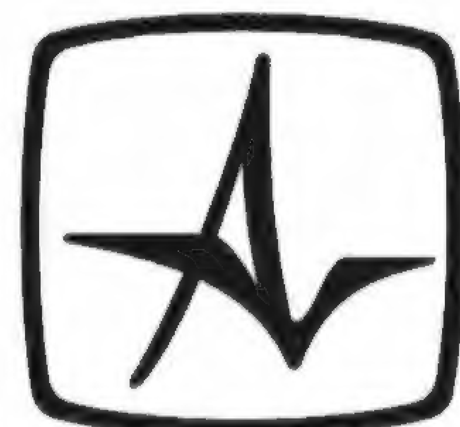
Anonim



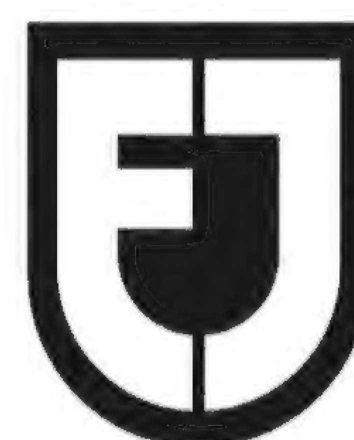
și



CAT Graur



Antwerpen



2023